

Euroopa Liidu
Nõukogu

Brüssel, 24. november 2022
(OR. en)

15076/22

SOC 640
EMPL 441
ECOFIN 1188
EDUC 399

ETTEPANEK

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Martine DEPREZ, direktor
Kättesaamise kuupäev:	22. november 2022
Saaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Komisjoni dok nr:	COM(2022) 783 final
Teema:	ETTEPANEK KOMISJONI JA NÕUKOGU ÜHISE TÖÖHÕIVEARUANDE KOHTA

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument COM(2022) 783 final.

Lisatud: COM(2022) 783 final

Strasbourg, 22.11.2022
COM(2022) 783 final

**ETTEPANEK KOMISJONI JA NÕUKOGU
ÜHISE TÖÖHÕIVEARUANDE KOHTA**

Sisukord

PÕHISÕNUMID	1
1. PEATÜKK. EUROOPA LIIDU TÖÖTURU JA SOTSIAALVALDKONNA SUUNDUMUSTE JA PEAMISTE EESMÄRKIDE ÜLEVAADE NING SOTSIAALVALDKONNA TULEMUSTABELI LÜHIÜLEVAADE	24
1.1 Tööturu suundumused.....	24
1.2. Sotsiaalsed suundumused	28
1.3. ELi peamised eesmärgid ja riiklikud eesmärgid 2030. aastaks	32
1.4. Ülevaade probleemidest sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhjal	37
2. PEATÜKK. TÖÖHÕIVE- JA SOTSIAALREFORMID – LIIKMESRIIKIDE TULEMUSED JA MEETMED	44
2.1. Suunis 5. Tööjõunõudluse suurendamine	44
2.2. Suunis 6. Tööjõupakkumise edendamine ning tööhõivele, oskustele ja pädevustele juurdepääsu parandamine	65
2.3. Suunis 7. Tööturgude toimimise parandamine ja sotsiaaldialoogi tulemuslikumaks muutmine	106
2.4. Suunis 8. Kõigi jaoks võrdsete võimaluste edendamine, sotsiaalse kaasatuse toetamine ja vaesuse vastu võitlemine	133

PÕHISÕNUMID

Euroopa Komisjoni ja nõukogu ühise tööhõivearuandega jälgitakse kooskõlas ELi toimimise lepingu artikliga 148 tööhõive olukorda liidus ja tööhõivesuuniste rakendamist. Aruandes on esitatud aastakokkuvõtte Euroopa Liidu tööhõive ja sotsiaalarengu peamistest suundumustest ning liikmesriikides kooskõlas tööhõivepoliitika suunistega¹ hiljuti ellu viidud poliitikameetmetest. Samuti on selles määratletud peamised prioriteetsed valdkonnad, kus tuleb võtta poliitilisi meetmeid. Komisjoni ettepaneku põhjal ning pärast arutelusid nõukogu asjaomastes nõuandekomiteedes võtab tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu (EPSCO) vastu lõpliku teksti. Aruandes kindlakstehtud probleemide lahendamine aitab saavutada sotsiaalset lähenemist, tugevdada liidu eesmärki tagada õiglane rohe- ja digipööre ning toetada toimetulekut demograafiliste muutustega ja kestliku arengu eesmärkide täitmist.

2023. aasta ühises tööhõivearuandes pööratakse jätkuvalt suurt tähelepanu Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamisele kooskõlas 2021. aasta märtsi tegevuskavaga, mille üle ELi juhid väljendasid heameelt Porto sotsiaaltippkohtumisel. Aruande käesolevas väljaandes jätkatakse sotsiaalõiguste samba põhimõtete rakendamise põhjalikumalt jälgimist võrdsete võimaluste ja tööturule juurdepääsu, õiglaste töötingimuste ning sotsiaalkaitse ja kaasamise valdkondades. Seda tehakse eeskätt temaatiliste tekstikastide abil, milles on kirjeldatud neis valdkondades esinevaid põhiprobleeme, võttes arvesse sotsiaalmajanduslikke väljavaateid ja hiljutisi poliitikaalgatusi. Aruandes kajastatakse ELi 2030. aasta peamisi eesmärke, mis käsitlevad tööhõive suurendamist, oskuste täiendamist ja vaesuse vähendamist ning mille üle on väljendanud heameelt ELi juhid Portos ja 2021. aasta juunis kokku tulnud Euroopa Ülemkogu. Samuti käsitletakse selles esmakordselt liikmesriikide esitatud riiklike eesmärke, mida tutvustati ja arutati EPSCO kohtumisel 2022. aasta juunis pärast komisjoni talitustega peetud kahepoolsete arutelude ning tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomiteega korraldatud mitmepoolse läbivaatamise protsessi. Peale selle on aruandes kajastatud võrdõiguslikkuse liidu strateegiate² eesmärke ja käsitletud ebavõrdses olukorras olevate rühmade probleeme.

Liikmesriikide esitatud riiklikud eesmärgid 2030. aastaks on ELi tasandil kokku väga ambitsioonikad, mis eeldatavalt soodustab liidus sotsiaalset lähenemist järgmise kümne aasta jooksul. Koos vaadelduna ületavad riiklikud tööhõive eesmärgid ELi vastavat peamist eesmärki (vähemalt 78 %) 0,5 protsendipunkti võrra. Samal ajal võtsid liikmesriigid üheskoos kohustuse tuua vaesusest välja 600 000 inimest rohkem, kui on nõutav ELi peamise eesmärgiga, mille kohaselt tuleb vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arvu vähendada vähemalt 15 miljoni võrra³. Kooskõlas vajadusega toetada ELi 2030. aasta peamist eesmärki, mille kohaselt peaks igal aastal osalema koolitusel vähemalt 60 % kõigist täiskasvanutest, on oskusi käsitlevate riiklike eesmärkide ambitsioonikuse tasemed erinevad –

¹ Euroopa Liidu Nõukogu võttis tööhõivesuuniste viimase ajakohastatud versiooni vastu 2021. aasta oktoobris (ELT L 379, 26.10.2021, lk 1–5).

² Soolise võrdõiguslikkuse strateegia (2020–2025), ELi rassismivastane tegevuskava (2020–2025), romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlev ELi strateegiline raamistik (2020–2030), LGBTIQ-inimeste võrdõiguslikkuse strateegia ja puuetega inimeste õiguste strateegia (2021–2030).

³ Arvestatud ei ole Saksamaad, Taanit ega Maltat, kes kasutasid oma riiklike eesmärkide seadmisel muid näitajaid kui vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arv, mille põhjal on määratletud ELi peamine eesmärk.

kokku moodustavad need kohustused 57,6 %. 2030. aasta riiklikel eesmärkidel on oluline roll sotsiaalse lähenemise saavutamiseks võetavate poliitikameetmete edendamisel.

Koos ühtekuuluvuspoliitika fondidega toetab liikmesriikide taaste- ja vastupidavuskavadega ette nähtud reformide ja investeringute rakendamine õiglast, kaasavat ja kestlikku taastumist. Lisaks Euroopa Sotsiaalfond+ -ist, Euroopa Regionaalarengu Fondist ja Õiglase Ülemineku Fondist aastatel 2021–2027 antavale toetusele edendatakse taaste- ja vastupidavusrahastu kaudu liidu majanduslikku, sotsiaalset ja territoriaalset ühtekuuluvust, parandades liikmesriikide vastupidavust, kriisiks valmisolekut, kohanemisvõimet ja majanduskasvu potentsiaali ning soodustades kvaliteetsete töökohtade loomist asjakohaste reformide ja investeringutega. Seeläbi toetab rahastu ka Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamist, pöörates eritähelepanu riigipõhistes soovitudes kindlakstehtud probleemide lahendamisele⁴. Sellega seoses on kuuest sambast, millega rahastu kohaldamisala on määratletud, olulised neli, nimelt i) arukas, kestlik ja kaasav majanduskasv; ii) sotsiaalne ja territoriaalne ühtekuuluvus; iii) tervishoid ning majanduslik, sotsiaalne ja institutsiooniline vastupanuvõime ning iv) järgmise põlvkonna, laste- ja noortepoliitika. Praeguseks on komisjon maksnud rahastust nii toetuste ja laenude kui ka eelmaksetena välja üle 137 miljardi euro⁵. 15. novembri seisuga on kokku 357st sotsiaalsete kategooriatega seotud vahe-eesmärgist ja sihtväärtusest saavutatud 106 (see tähendab ligikaudu 30 %) ⁶. Umbes 30 % vahe-eesmärkidest ja sihtväärtustest, mille liikmesriigid on seni saavutanud, on seotud taaste- ja vastupidavusrahastu eespool nimetatud nelja sambaga. Poliitikameetmete analüüsi osana on ühises tööhõivearuandes käsitletud ka valitud meetmeid, mida toetatakse ELi rahalistest vahenditest, eelkõige taaste- ja vastupidavusrahastust, Euroopa Sotsiaalfond+ -ist, Euroopa Regionaalarengu Fondist ja Õiglase Ülemineku Fondist. Kõik need vahendid toetavad nii majanduskasvu ja tööhõive väljavaateid kui ka sotsiaalset ja majanduslikku ühtekuuluvust ja vastupanuvõimet liidus.

2023. aasta ühises tööhõivearuandes esitatud analüüsi toetab sotsiaalvaldkonna tulemustabel. Sotsiaalõiguste samba 2021. aasta märtsi tegevuskava osana tegi komisjon ettepaneku sotsiaalvaldkonna tulemustabel läbi vaadata, et sotsiaalõiguste samba põhimõtete elluviimist oleks uuendatud põhinäitajate (EPSCO kinnitas need 2021. aasta juunis) põhjal võimalik paremini jälgida. See hõlmab uusi näitajaid selliste oluliste poliitikamõõtmete kohta nagu täiskasvanuharidus,⁷ puuetega inimeste tööturule integreerimine, laste vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse risk ning liiga suured eluasemekulud. Läbivaadatud põhinäitajad võimaldavad täpsemalt kindlaks teha ELis ja liikmesriikides esinevaid peamisi tööhõive-, oskuste ja sotsiaalvaldkonna probleeme ning lähemalt jälgida sotsiaalset lähenemist, nagu on kirjeldatud alljärgneval joonisel. Pärast eesistujariigilt Tšehhilt saadud volitusi loodi Euroopa poolaasta raames võimaliku täiustatud sotsiaalse lähenemise hindamise raamistiku arutamiseks ajutine töörühm, kes annab oma tööst aru EPSCO nõuandekomiteedele.

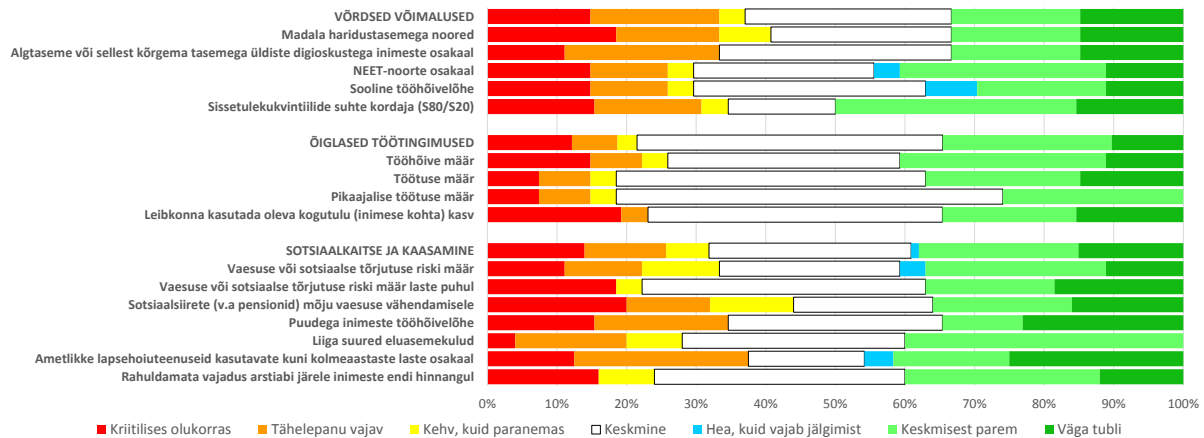
⁴ Määruse (EL) 2021/241 (millega luuakse taaste- ja vastupidavusrahastu, ELT L 57, 18.2.2021, lk 17) artikkel 4.

⁵ 15. novembri 2022. aasta seisuga.

⁶ Sotsiaalsed kategooriad määratakse kindlaks ja neid kohaldatakse metoodika alusel, mille komisjon on pärast Euroopa Parlamendi ja liikmesriikidega konsulteerimist vastu võtnud delegeeritud määrusega (EL) 2021/2105.

⁷ 2023. aastal on esmakordselt kättesaadavad andmed täiskasvanuharidust käsitleva sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja kohta.

Tööhõive-, oskuste ja sotsiaalvaldkonna probleemid ELi liikmesriikides sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajate kaupa

Märkused. 1) Andmed täiskasvanuhariduses osalemise näitaja kohta ei ole veel kättesaadavad. 2) Mõne riigi puhul puuduvad teatavate näitajate andmed (vt märkus tabeli 1.4.1 juures punktis 1.4). Kõikide näitajate selgitused on esitatud lisades.

Pärast jõulist taastumist 2021. aastal ja 2022. aasta esimeses pooles on Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu ja tugev inflatsioonisurve tekitanud ELi tööturul ebakindlust. 2021. aastal, pärast COVID-19 pandeemiat ja selle leviku tõkestamiseks võetud vajalike meetmete lõpetamist, toimisid ELi tööturud hästi. Tööturgude toimimise paranemine jätkus 2022. aasta esimeses pooles, kui tööhõive määr saavutas rekordtaseme (2022. aasta teises kvartalis ELis 74,8 % ja euroalal 74,3 %, mis on kriisieelsest tasemest 1,6 ja 1,4 protsendipunkti võrra kõrgem). 2022. aasta septembris jõudis ELi töötuse määr rekordiliselt madalale tasemele – 6 % (ja euroalal 6,6 %, aasta varem vastavalt 6,7 % ja 7,3 %). Samal ajal vähenes nende noorte osakaal, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-noored), ELis 11,7 %-le võrreldes 13,3 %ga aasta varem, samal ajal kui noorte töötus vähenes 17,5 %-lt 14,4 %-le. Pikaajalise töötuse määr suurenes 2021. aastal mõnevõrra. Sellest hoolimata on inflatsioon alates 2021. aasta keskpaigast kasvanud ja jõudnud kõigi aegade kõrgeimale tasemele, mis oluliselt mõjutab leibkondade ostujõudu ja ettevõtjate kasumlikkust. Euroopa Komisjoni viimastes prognoosides vähendati 2022. ja 2023. aasta majanduskasvu väljavaadet, mida oluliselt mõjutas Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu. Prognooside kohaselt kasvab tööhõive 2022. aastal 1,7 %, enne kui see 2023. aastal stabiliseerub ja siis 2024. aastal uuesti mõnevõrra (kuni 0,4 % võrra) kasvab. ELi ja liikmesriikide tasandil on võetud erakorralisi poliitikameetmeid, et reageerida praegusele energiakriisile (täpsemad üksikasjad on esitatud allpool ja punktis 2.4). Edaspidi nõuab praegune energiakriisi olukord majandus-, tööhõive- ja sotsiaalpoliitika tõhusat koordineerimist, millega soodustatakse kaasavat, töökohtade loomist soosivat ja kestlikku majanduskasvu ning kaitstakse haavatavas olukorras olevaid inimesi.

Võimalused tööturul on jätkuvalt head, kuigi Venemaa agressioonisõja tõttu Ukraina vastu on suurenenud ebakindlus

74,8 %

tööhõive määr

2022. aasta teises kvartalis (2 protsendipunkti võrra kõrgem kui aasta varem)

79,4 %

töäjõus osalemise määr
(20–64aastased)

2022. aasta teises kvartalis (1,1 protsendipunkti võrra kõrgem kui aasta varem)

6,1 %

töötuse määr

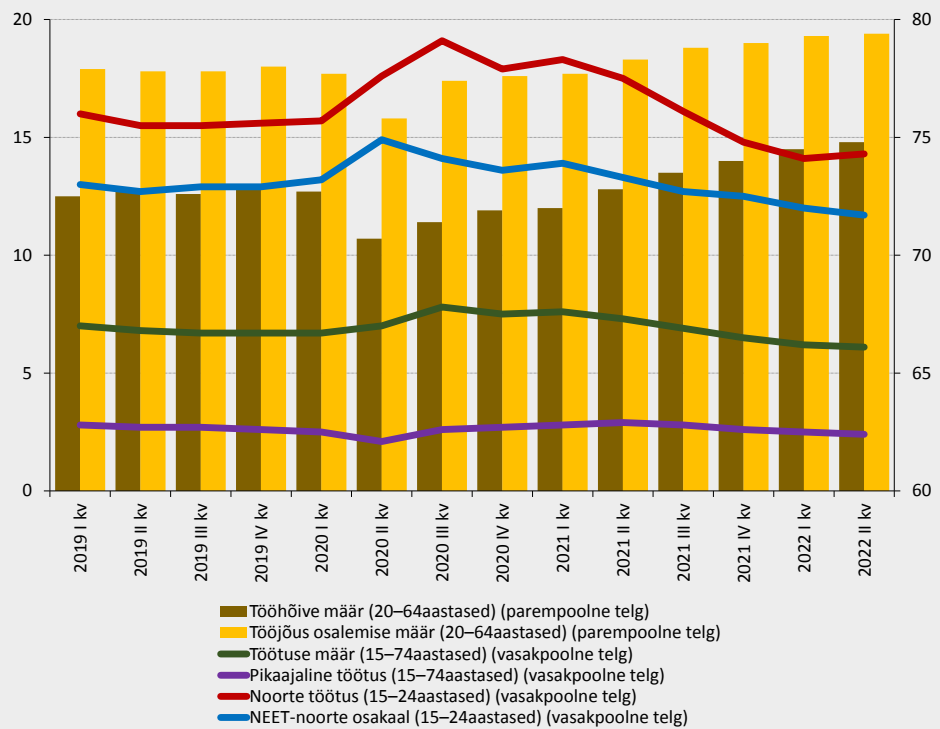
2022. aasta teises kvartalis (1,2 protsendipunkti võrra madalam kui 2021. aasta teises kvartalis)

14,3 %

noorte töötuse määr (15–24aastased)

(3,2 protsendipunkti võrra madalam kui aasta varem)

Tööturu põhinäitajad EL 27s (%), kvartaliandmed

Allikas: Eurostati andmebaas [[lfsi_emp_q](#)], [[lune_rt_q](#)], [[lune_ltu_q](#)] ja [[lfsi_neet_q](#)]. Seseonselt korrigeeritud, kalendaarselt korrigeerimata andmed.

Mitmes ELi liikmesriigis on tööjõupuudus ja oskuste nappus ületanud pandeemiaeelse taseme, mis rõhutab vajadust aktiivse tööturupoliitika ning eeskätt täiendus- ja ümberõppe tugevdamise järele. Majanduse kiire taastumisega tekkis 2021. aastal kiirelt uuesti ka tööjõupuudus, eelkõige teatavates sektorites ja teatavatel kutsealadel. 2021. aasta lõpuks saavutas see mitmes riigis tööstuse, teenuste ja ehituse valdkonnas pandeemiaeelse taseme või ületas seda. Peamised kutsealade rühmad, mille puhul ELis 2021. aastal tööjõupuudusest teatati, olid seotud tervishoiu ja pikaajalise hoolduse, tarkvara, ehituse ja inseneeriaga. Oskustöölise nappust on täheldatud ka teatavates rohepöördega seotud sektorites ning eelduste kohaselt see kasvab energiasüsteemi kiirema ümberkujundamise tõttu, mis tuleneb Venemaa manipuleerimisest energiaturgudega. Oskuste, sealhulgas digioskuste nappus on tekkinud ka teatavate haridus- ja koolitussüsteemide ebapiisava kvaliteedi ja tõhususe tagajärjel. Tööjõu ja oskuste pakkumist mõjutavad ka üldisemad tegurid, nagu töötingimused, sissetulek ning tervishoid ja tööohutus. Peale selle vähendab olemasolevat tööjõudu Euroopas elanikkonna vananemine. Selles valdkonnas on peamised

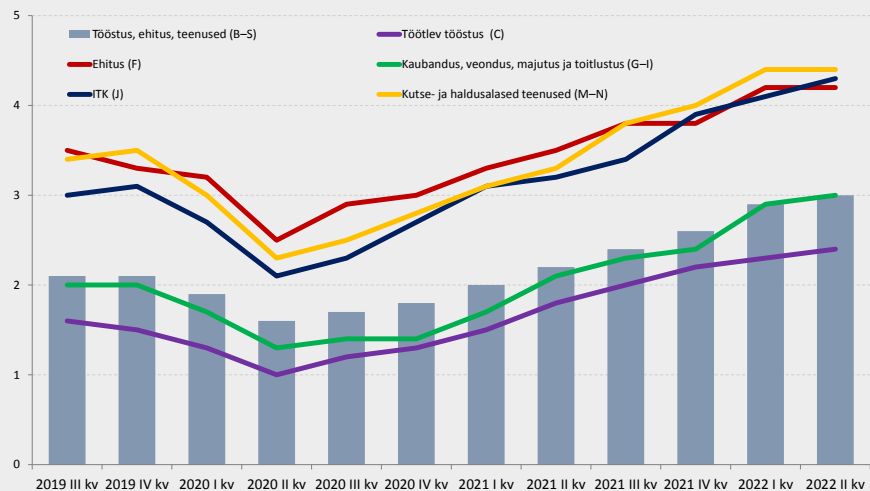
poliitikameetmed muu hulgas tõhus aktiivne tööturupoliitika, mis soodustab naiste ja alaesindatud rühmade kaasamist tööturule, ning täiendus- ja ümberõpe. Võttes arvesse pooleliolevat tööstuse ümberkorraldamise protsessi, on eriti oluline töökohavahetuse toetamine kooskõlas komisjoni soovitusel toimivate tööhõive aktiivse toetamise meetmete (EASE) kohta. Samuti on nii aktiivse tööturupoliitika kui ka hariduse ja koolituse nõuetekohase kavandamise ja pakkumise seisukohast äärmiselt oluline tõhusam oskuste prognoosimine.

Alates COVID-19 pandeemia puhkemisest on töajõupuudus kasvanud

Üle 4 % vabade ametikohtade määr kutse-, teadus- ja tehnikaalases tegevuses, info ja side ning ehituse valdkonnas alates 2022. aasta algusest

Vabade ametikohtade määr põhisektorites on alates 2022. aasta algusest kahekordistunud

Vabade ametikohtade määr ELis majandustegevuse kaupa (% , kvartaliandmed)

Märkus. NACE Rev. 2 tegevusalad B–S (tööstus, ehitus ja teenused, v.a kodumajapidamiste kui tööandjate tegevus ning eksterritoriaalsete organisatsioonide ja üksuste tegevus), C (töötlev tööstus), F (ehitus), G–I (hulgi- ja jaekaubandus, veondus, majutus ja toitlustus), J (info ja side) ning M–N (kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus). *Allikas:* Eurostat [\[teilm310\]](#)

Praeguses kõrge inflatsiooni kontekstis peaksid palkade kehtestamise mehhanismid jätkuvalt kajastama sotsiaal-majanduslikke tingimusi, et säilitada tööhõive ja konkurentsivõime ning leevendada ostujõu vähenemist, eelkõige madalapalgaliste töötajate jaoks. Inflatsiooni kiirenemine pärast 2021. aasta esimest poolt ja seejärel 2022. aastal, tingituna Venemaa agressioonist Ukraina vastu, on toonud kaasa reaalpalka vähenemise, eriti madalapalgaliste töötajate puhul. Selle tulemusel on vaja tagada palkade piisav kohandamine, mis leevendaks ostujõu vähenemist ja vähendaks suureneva vaesuse (sealhulgas energiaostuvõimetuse) ohtu ja oleks samal ajal jätkuvalt kooskõlas üldise eesmärgiga võidelda kõrge inflatsiooni vastu. Praeguses makromajanduslikus keskkonnas ei eeldata, et palgakasv tulujaotuse alumises osas tekitaks soovimatut inflatsioonisurvet või mõjutaks konkurentsivõimet. Praeguses olukorras palkade kehtestamisel tasakaalustatud tulemuste tagamisel on tähtis osa kollektiivlääbirääkimistel, milles austatakse sotsiaalpartnerite rolli ja mis on kooskõlas liikmesriikides levinud palkade kehtestamise tavadega, võttes arvesse ka nii teatavatele ettevõtetele ja sektoritele kui ka töötajatele avalduvat konkreetset kulusurvet. Mitmes liikmesriigis on jätkuvalt võimalusi vähendada väikese ja keskmise sissetulekuga töötajate maksukiilu, et edendada tööhõivet ja säilitada ostujõud.

Piisav miinimumpalk võib aidata kaitsta madalapalgaliste töötajate ostujõudu ja vältida palgavaesuse suurenemist, säilitades samal ajal nõudluse ja suurendades stiimuleid töötada. Paljud töötajad ELis ei ole piisava miinimumpalgaga kaitstud. Üldiselt on

vaesusohus peaaegu üks kümnest palgatöötajast. Peale selle on miinimumpalga reaalkväärtus peaaegu kõigis liikmesriikides vähenenud. Hiljutise märkimisväärse hinnatõusu mõju leevendamine on eriti oluline madalapalgaliste töötajate puhul, keda kõrged energia- ja toiduhinnad kõige enam mõjutavad. Piisavat miinimumpalka käsitleva direktiiviga luuakse selgeid eeskirju sisaldav raamistik seadusjärgse miinimumpalga piisavuse parandamiseks nendes liikmesriikides, kus selline miinimumpalk on kehtestatud. Direktiiv aitab toetada haavatavaid leibkondi, õhutades kehtestama piisaval tasemel seadusjärgset miinimumpalka, võttes muu hulgas arvesse miinimumpalga ostujõudu, sotsiaal-majanduslikke tingimusi ja pikaajalise tootlikkuse muutumist. Lisaks aitaks direktiivi kohane miinimumpalga regulaarne ajakohastamine vältida madalapalgaliste töötajate ostujõu vähenemist praeguses olukorras. Samuti sisaldab direktiiv kõikides liikmesriikides kollektiivläbirääkimiste edendamist ning nõuete täitmise ja järelevalvemehhanismide tõhustamist käsitlevaid sätteid. Eelkõige nõutakse sellega tegevuskava kehtestamist ja kollektiivläbirääkimisi soodustavate tingimuste raamistiku loomist, kui kollektiivläbirääkimistega hõlmatus jääb alla 80 %. Kuigi direktiivi siseriiklikku õigusse ülevõtmiseks on aega kaks aastat, võib varajane rakendamine aidata kaasa liikmesriikide jõupingutustele tagada töötajatele piisavad töö- ja elamistingimused. Peale selle võivad energiakriisist tingitud ostujõu vähenemist aidata leevendada madalapalgalistele töötajatele suunatud ajutised eelarvetoetuse meetmed.

Inflatsioon on miinimumpalga hiljutise kasvu olematuks muutnud

**Nominaalne
töötasu
töötaja kohta**

kasvas

2022. aasta
teises kvartalis

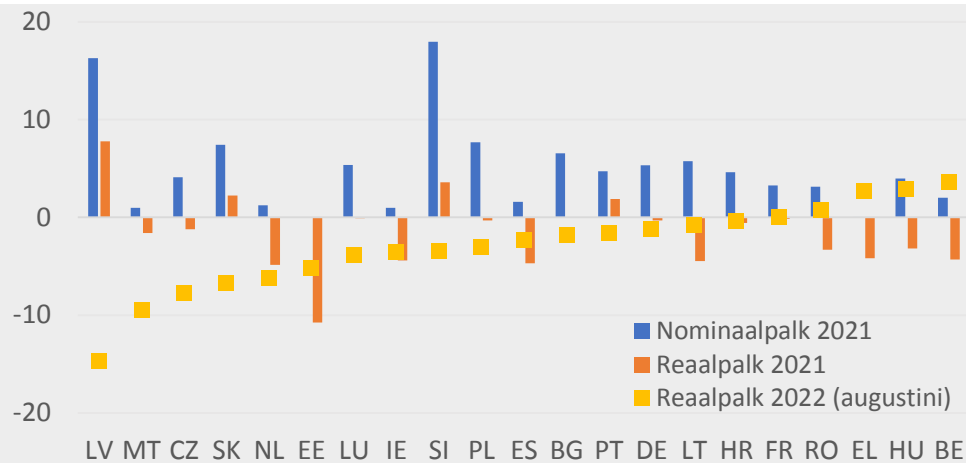
4,9 %

(võrreldes
2021. aasta
teise
kvartaliga)

Seadusjärgse miinimumpalga muutused reaalkväärtuses ja nominaalkväärtuses
(kasvumäär, %)

Sellest hoolimata vähenes reaalpalk 2022. aasta teises kvartalis 3,3 % (võrreldes 2021. aasta teise kvartaliga)

21st liikmesriigist 16s vähenes reaalne miinimumpalk kuni 2022. aasta augustini

Märkus. Liikmesriigid on järjestatud seadusjärgse reaalse miinimumpalga 2022. aastal toimunud kasvu kahanevas järjekorras. Allikas: Eurofoundi korrespondentide võrgustik ja Eurostat [[prc_hicp_midx](#)], Eurofoundi arvutused

Enamikus liikmesriikides kasvas tähtajalise töölepingu alusel töötamine 2021. aastal soodsamates majandustingimustes vaid mõnevõrra. Kuigi liikmesriikide vahel on seoses tähtajalise lepingu alusel töötajate osakaaluga ja nende tähtajatule töölepingule ülemineku määraga suuri erinevusi (ja mõnes riigis esineb selles valdkonnas probleeme), on tähtajalised töölepingud enamikus liikmesriikides endiselt levinumad noorte ja naiste seas. Osajatöö osakaal püsis ELis 2021. aastal üldjoontes stabiilne, kuid paljudes riikides on endiselt suur osa töötajaid, kes ei tee osajatööd vabatahtlikult. Tähtajalise töölepingu alusel töötamise või osajatöö väljakujunenud laiaulatusliku kasutamisega, eelkõige kui selline töötamine ei ole vabatahtlik, võib kaasneda väiksem inimkapitali arendamine, tootlikkus ja sotsiaalne liikuvus, mis kahjustab potentsiaalset majandusarengut. Tööturu paremat toimimist võivad toetada tööinspeksioonide ja heidutavate meetmete mõju tugevdamine, mis samal ajal edendab ka ohutuid töötingimusi ja sotsiaalkaitse kättesaadavust. Need meetmed koos kohandatud aktiivse tööturupoliitikaga võivad ohutada liikumist paremale töökohale ja toetada tööjõu ümberpaigutamist muu hulgas rohe- ja digipöördega seotud sektorite või kutsealade vahel.

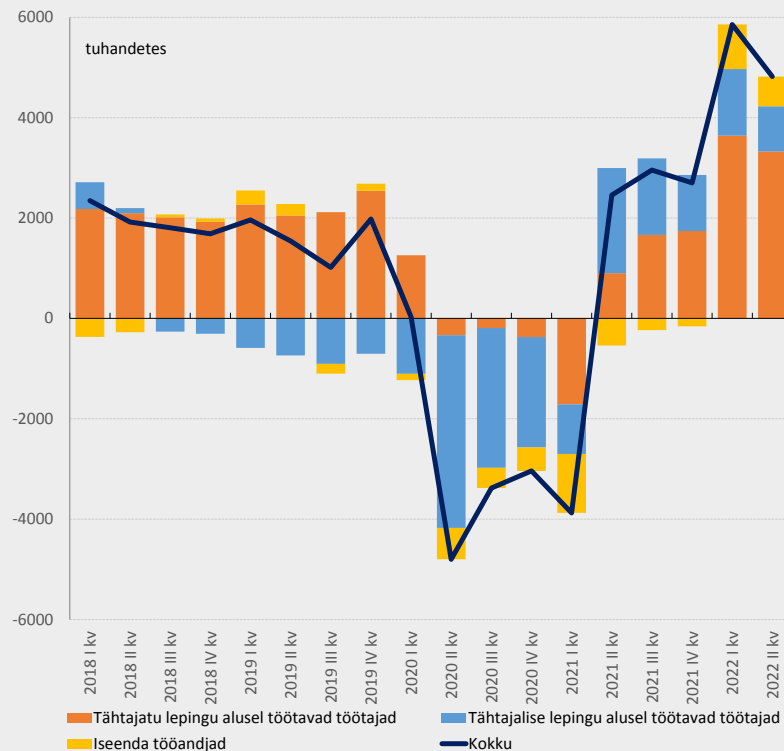
Taastumise tulemusel ei ole veel kasvanud tähtajaliste töölepingute osakaal, kuid alalistele töökohtadele ülemineku määrad on liikmesriigiti erinevad

13,3 % töötajaid (20–64aastased) töötas 2022. aasta teises kvartalis **tähtajalise töölepingu alusel** (0,4 protsendipunkt i vähem kui 2019. aasta neljandas kvartalis)

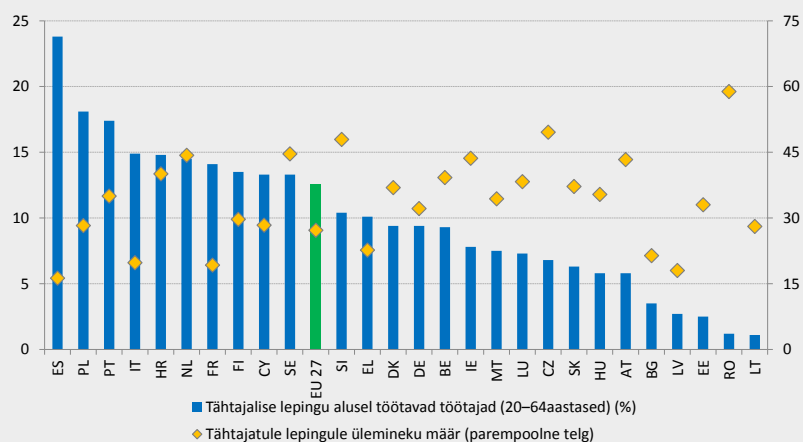
50,4 % noortest (15–24aastased) ja **14,3 % naistöötajatest** töötas 2022. aasta teises kvartalis **tähtajalise töölepingu alusel**

2021. aastal töötas ELis **7,8 %** töötajaid (20–64aastased) **mittevabatahtliku lt tähtajalise töölepingu alusel**

Muutused tööhõives tööalase staatuse kaupa (tuhandetes, 20–64aastased, muutus aastases võrdluses sesoonselt korrigeerimata andmete põhjal), EL 27

Tähtajalise lepinguga töötajate protsent töötajate koguarvust (20–64aastased, %, 2020) ja tähtajatule töölepingule ülemineku määr (%, aastate 2018, 2019 ja 2020 keskmine), EL 27

Allikas: Eurostat [lfsq_egaps], [lfsa_otpagan], [ilc_vh132], ja [lfsq_eigaed] Märkus. Aegrea katkemine alates 2021. aasta esimesest kvartalist.

Uued töötavad, nagu kaugtöö ja platvormitöö, võivad pakkuda sotsiaalsed ja majanduslikku kasu, kuid need nõuavad reeglite, poliitika ja töökultuuri kohandamist. Pandeemia jooksul kasvas kaugtöö kasutamine: teravas vastuolus kümnendikuga töötajatest 2019. aastal tegi 2021. aastal kodunt kaugtööd ligi veerand töötajaid. Kaugtöö alal saadud uutest kogemustest nähtub, et selle ühendamine kohapeal töötamisega aitab lisaks suuremale tootlikkusele saavutada hübriidkaugtöötajatel üldiselt töö- ja eraelu parema tasakaalu. Et vältida töö kvaliteeti vähendavat mõju, nagu regulaarseid pikki tööpäevi, võtsid paljud liikmesriigid meetmeid kaugtöö reguleerimiseks, mille tulemusel on tekkinud olukord, kus järgitavad lähenemisviisid on erinevad. Lisaks kaugtööle on oluliseks muutunud ka platvormitöö, mis aitab luua töökohti, aga millega kaasnevad ka probleemid seoses õiglaste töötingimustega. Platvormide kaudu on ELis juba töötanud üle 28 miljoni inimese, mida samuti võimaldab digitehnoloogia. Peamised teemad, mida on käsitletud komisjoni ettepanekus asjaomase direktiivi kohta, on algoritmiline juhtimine, tööalase staatuse võimalik valesti liigitamine ja piiriülese läbipaistvuse puudumine. Kaugtöö ja platvormitöö üha olulisemaks muutudes on äärmiselt tähtis tagada piisavad digioskused ühiskonnas laiemalt, et ei tekiks digilõhesid, muu hulgas eakamate töötajate ja madala kvalifikatsiooniga töötajate puhul.

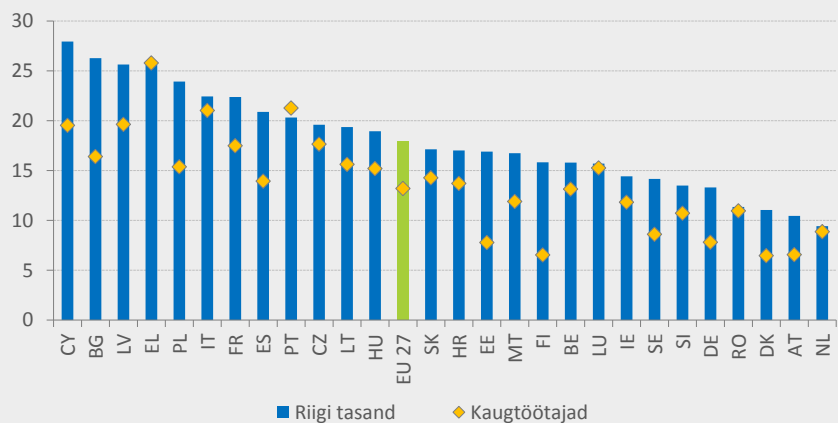
Kaugtööga võib kaasneda töö- ja eraelu parem tasakaal ning hübriiditöö aitab leevendada pikema tööaja ohtu

13 %
 kaugtööd tegevaid
 töötajaid teatab töö-
 ja eraelu kehvast
 tasakaalust
 võrrelduna ...

18 %ga
 ... töötajatest, kes
 töötavad tööandja
 ruumides

**Hübriidne
 töökorraldus
 tagab enamikus
 liikmesriikides töö-
 ja eraelu parema
 tasakaalu**

Ebapiisav töö- ja eraelu tasakaal liikmesriikide kõigi töötajate ja kaugtöötajate puhul (% , 2021)

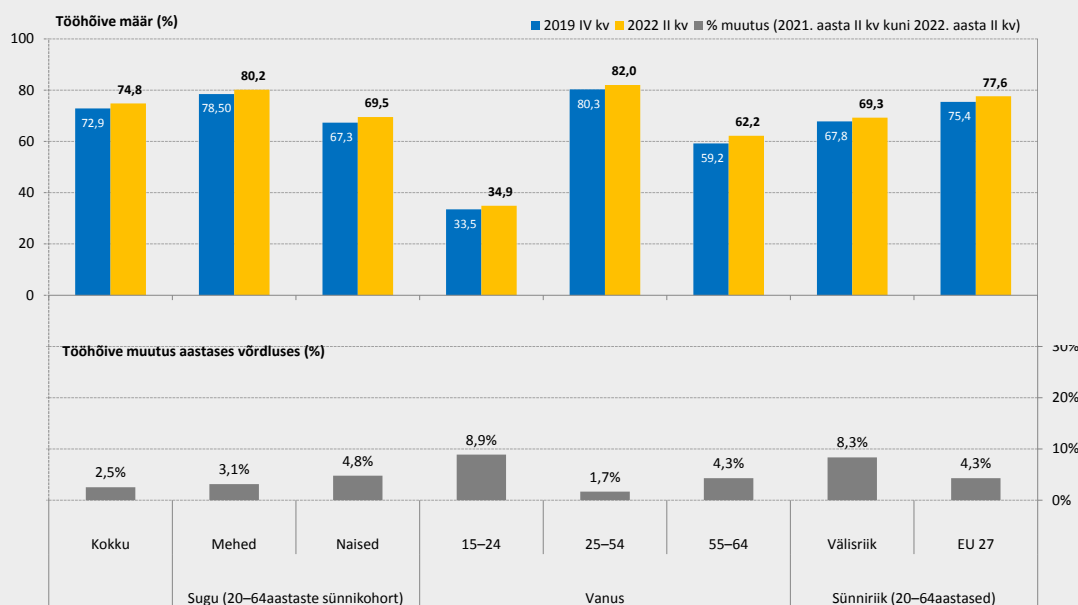
Märkus. Ebapiisava töö- ja eraelu tasakaalu näitaja hõlmab töötajaid, kes vastasid küsimusele, kuidas sobituvad töötunnid nende pereelu või tööväliste ühiskondlike kohustustega, „mitte väga hästi“ või „mitte üldse“. *Allikas:* Eurofound, [Euroopa töötingimuste 2021. aasta uuring \(telefoniküsitlus\)](#)

Venemaa agressioonisõja tulemusel Ukraina vastu on ELi saabunud suur arv põgenikke, kes on vaja tööturule ja ühiskonda integreerida. Et aidata humanitaarkriisiga toime tulla ja soodustada Ukraina põgenike integreerumist ELis, võttis Euroopa Komisjon esmakordselt kasutusele ajutise kaitse direktiivi ja pikendas 2022. aasta oktoobris selle kohaldamist 2024. aasta märtsini. Sellega nõutakse elamislubade andmist ning haridusele, tööturule ja sotsiaalkaitsele juurdepääsu tagamist. Vajadused on seotud eeskätt tööturule integreerimisel esinevate tõkete kõrvaldamisega, eelkõige keelekursuste abil, ning majutuse,

lapsehoiu ja haridusega, samuti pikaajalise hoolduse või vaimse tervise alase toetusega. Koos muudest riikidest pärit seadusliku rändega võivad Ukraina põgenikud aidata leevendada liidus keskpikas ja pikas perspektiivis tööjõupuudust, eriti kutsealadel, kus eespool nimetatud tööturule integreerimise tõkked ei ole nii suured, ning osaliselt lahendada madalast sündimusest tingitud demograafilist probleemi. Selle protsessi toetamiseks on komisjon käivitanud ELi talendireservi katsealgatuse – uue vahendi, mis aitab sõjapõgenikel ELis tööd leida. Üldkokkuvõttes on edukaks integratsiooniks äärmiselt vajalik tõhus juurdepääs sotsiaalkaitsele, tervishoiule, lapsehoiule ja haridusele, samuti kvalifikatsioonide tunnustamine.

Tööturu taastumise tulemusel paranesid enamiku elanikkonnarühmade tööhõivetulemused, kuid jätkuvalt esineb probleeme

Tööhõive määrad EL 27s soo ja vanuserühma ning sünniriigi järgi (sesoonselt korrigeeritud, kalendaarselt korrigeerimata andmed, %)

Allikas: Eurostat ja [lfisi_emp_q](#) ELi tööjõu-uuring

4,8 miljoni võrra **rohkem inimesi** oli ELis 2022. aasta teises kvartalis **tööga hõivatud** kui 2021. aasta teises kvartalis (1,7 miljoni võrra rohkem kui 2019. aasta neljandas kvartalis)

Alates 2021. aasta teisest kvartalist on **kõige rohkem tõusnud noorte, väljaspool ELi sündinud inimeste ja naiste tööhõive määrad**

Sellest hoolimata oli **sooline tööhõivelõhe** 2022. aasta teises kvartalis **10,7 protsendipunkti**, kuigi võrreldes 11,2 protsendipunktiga 2019. aasta neljandas kvartalis on see vähenenud

ELis ja väljaspool ELi sündinud inimeste **tööhõivelõhe** oli 2022. aasta teises kvartalis **8,3 protsendipunkti** (2019. aasta neljandas kvartalis 7,6 protsendipunkti)

Noorte olukord tööturul on endiselt probleemne, eelkõige naiste ja rändetaustaga inimeste puhul, ning nõuab konkreetseid ja kohandatud poliitikameetmeid. Pärast tippaset 2020. aasta teises pooles langes noorte töötuse määr ELis 2021. aastal tagasi kriisieelsele tasemele ja oli 2022. aasta teises kvartalis 14,3 %. Sellest hoolimata on see peaaegu kolm korda kõrgem kui kogu elanikkonna (25–74aastased) töötuse määr. Peale selle vähenes nende 15–29aastaste osakaal, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-noored), 13,2 %-lt 2021. aasta teises kvartalis 2022. aasta teises kvartalis 11,6 %-le, mis on vähem kui enne pandeemiat, kuid siiski suhteliselt suur. Eelkõige mõjutab see noori naisi ja rändetaustaga inimesi. Aastate võrdluses püsisid 2021. aastal 15–29aastaste NEET-noorte osakaalus suured erinevused liikmesriikide vahel. Vaja oleks poliitikameetmeid, et leevendada struktuurseid probleeme, millega noored tööturul kokku puutuvad, muu hulgas eesmärgiga vältida pikaajalist negatiivset mõju noorte oskustele ja väljavaadetele tööturul. Kasutada tuleks tugevdatud noortegarantiid, et pakkuda kvaliteetset tööd, täiendusõpet, õpipoisiõppe- või praktikavõimalust nelja kuu jooksul pärast töötuks jäämist või formaalharidussüsteemist lahkumist⁸. Seda täiendab algatus ALMA (Aim, Learn, Master, Achieve – eesmärk, õpingud, oskused, edu), mis aitab ebasoodsas olukorras olevatel NEET-noortel saada välisriikides kutsealast töökogemust⁹.

Jätakuvalt esinevad pikaajalised probleemid seoses naiste osalemisega tööturul ja võrdse töö eest võrdse palga saamisega, mis kajastab püsivat soolist ebavõrdsust tööturul. Tööturu taastumisel 2021. aastal vähenes sooline tööhõivelõhe vaid mõnevõrra. Tasustamata töö (sealhulgas hoolduskohustused) takistas naistel kaheksa korda rohkem kui meestel otsida tasustatud tööd ning sundis viis korda suuremal arvul naistel tegema mittevabatahtlikult osaaajatööd. See rõhutab piisava töö- ja eraelu tasakaalu poliitika ning kvaliteetsete ja taskukohaste hooldusteenuste tõhusa kättesaadavuse tähtsust. Alushariduse ja lapsehoiu ning pikaajalise hoolduse süsteemide kohandamine kooskõlas Euroopa hooldusstrateegiaga, mida komisjon tutvustas 7. septembril 2022, koos nendes valdkondades nappuse ja suutlikkuspiirangute kaotamisega võib aidata parandada praegu tasustamata hooldusega tegelevate inimeste väljavaateid tööturul ja hooldatavatele pakutava hoolduse kvaliteeti. Samal ajal takistavad maksu- ja sotsiaalkindlustussüsteemid paljudes liikmesriikides jätkuvalt leibkonna teistel palgasaajatel (kellest 78 % on naised) tasustatud töö alustamist või tööaja pikendamist ning see probleem tuleks asjakohaste reformidega lahendada.

Puuetega inimeste ja eakamate töötajate tööturul osalemist oleks võimalik oluliselt suurendada. Puuetega inimeste tööhõivelõhe ELis oli 2021. aastal 23 protsendipunkti, see tähendab peaaegu samal tasemel kui 2014. aastal, mil seda mõõdta hakati, mis rõhutab vajadust poliitikameetmete järele. Seda probleemi aitab lahendada 20. septembril 2022 käivitatud puuetega inimeste tööhõive pakett, milles on esitatud suuniseid ja tavaid kuues eri valdkonnas alates töölevõtmisest kuni töökohtade säilitamiseni ning mis töötatakse koos asjaomaste sidusrühmadega välja 2024. aastaks. Kajastades demograafilisi muutusi ja pensioniea tõstmist paljudes liikmesriikides, tõusis 2021. aastal veelgi 55–64aastaste tööhõive määr, järgides viimase kümne aasta suundumust ja jõudes 60,5 %ni. See püsib siiski peaaegu 20 protsendipunkti võrra madalamal kui 25–54aastaste tööhõive määr. Sooline

⁸ [Nõukogu 30. oktoobri 2020. aasta soovitus](#), mis käsitleb algatust „Töösild – noorte tööhõive tugevdamine“ ja millega asendatakse nõukogu 22. aprilli 2013. aasta soovitus noortegarantii loomise kohta (2020/C 372/01, ELT C 372, 4.11.2020, lk 1).

⁹ Lisateave on kättesaadav aadressil [ALMA \(Aim, Learn, Master, Achieve – eesmärk, õpingud, oskused, edu\) – Tööhõive, sotsiaalküsimused ja sotsiaalne kaasatus – Euroopa Komisjon \(europa.eu\)](#).

tööhõivelõhe eakamate töötajate seas on püsinud stabiilsel tasemel (12,7 protsendipunkti) ja on suurem kui 20–64aastaste vanuserühma vastav näitaja (10,8 protsendipunkti). Aktiivne tööturupoliitika, sealhulgas elukestva õppe edendamine ja töö otsimise toetamine, on äärmiselt olulised, et rakendada puuetega inimeste ja eakamate töötajate potentsiaali.

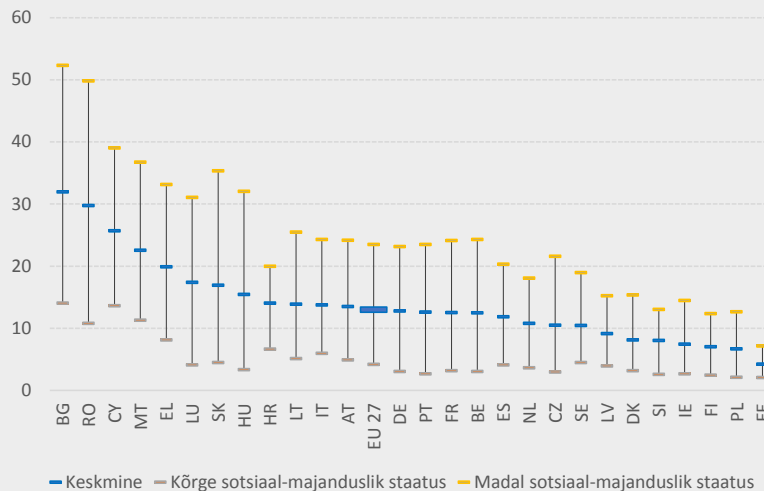
Kehvadest sotsiaal-majanduslikest oludest pärit õpilastel puuduvad sageli põhioskused, sealhulgas digioskused, mis halvendab nende võimalusi tööturul ja edaspidist elukestvat oskuste omandamist, seega on vaja parandada võrdseid haridusvõimalusi. Hoolimata positiivsest suundumusest viimastel aastatel lahkub ligikaudu 3,1 miljonit noort varakult haridussüsteemist ja liiga paljud neist ei omanda minimaalsel tasemel põhioskusi. See kehtib eelkõige ebasoodsa taustaga noorte puhul, mis veelgi vähendab nende võimalusi omandada kolmanda taseme haridust ning oma potentsiaali täielikult välja arendada ja elus rakendada. COVID-19 pandeemia ajal avaldasid koolide füüsiline sulgemine ja vajalikud liikumispiirangud tugevat survet ka teismeliste vaimsele tervisele ja heaolule, mis võib veelgi suurendada alasoorituse ja haridussüsteemist lahkumise ohtu. Liikmesriikides üha kasvab õpetajate puudus, eelkõige teaduse, tehnoloogia, inseneeria ja matemaatika valdkonnas ning sotsiaal-majanduslikult ebasoodsates asukohtades. Õpetajate ebaatraktiivsete karjäärivõimaluste tõttu alustab õpetajate põhikoolitust väike arv kandidaate ja paljud noored õpetajad lahkuvad ametist esimestel aastatel. Õpetajate puudus mõjutab negatiivselt hariduse kvaliteeti kõikidel tasanditel, sealhulgas alushariduses ja lapsehoiuis ning ülikoolides, samuti seoses digi- ja rohepöördeks vajalike oskustega. Eelkõige on kiirenenud digipööre rõhutanud olemasolevaid lünki digioskustes ja toonud esile uue tekkiva ebavõrdsuse. Piiratud juurdepääsu tõttu digivahenditele katkestasid madala sotsiaal-majandusliku staatusega lapsed ning ka lapsrändajad ja roma lapsed õpinguid. Euroopa haridusruumi raames ELi tasandil seatud eesmärkide täitmiseks tuleb poliitikas rohkem keskenduda haridusliku ebavõrdsuse kõrvaldamisele ja õpilaste heaolu suurendamisele, muu hulgas terviklikumate ja süstemaatilisemate lähenemisviiside ja valdkonnaülese koostöö kaudu kooskõlas komisjoni ettepanekuga nõukogu soovitusel, mis käsitleb õpiedu saavutamise teid, samuti pakkudes taskukohast ja kvaliteetset haridust kooskõlas tõhustatud Euroopa lastegarantiiga.

Sotsiaal-majanduslik taust on peamine haridusalaseid saavutusi määrav tegur, kusjuures liikmesriikide vahel esineb suuri erinevusi

Alasoorituse lõhe ebasoodsatest ja parematest sotsiaal-majanduslikest oludest pärit õppijate vahel on **19,5 protsendipunkti**

Üldjuhul on paremad keskmised tulemused korrelatsioonis väiksemate lõhedega madala ja kõrge sotsiaal-majandusliku staatuse vahel

Alasoorituse kombineeritud määr lugemise, matemaatika ja loodusteaduste valdkonnas sotsiaal-majandusliku staatuse järgi (% , 2018)

Allikas: Teadusuuringute Ühiskeskuse arvutused OECD 2018. aasta PISA andmete põhjal.

Digipööre, mida COVID-19 pandeemia on kiirendanud, on oluliselt suurendanud nõudlust digioskuste järele, kuid kõik ei ole selleks hästi ette valmistatud. Digioskusi nõutakse üha enamatel töökohtadel (praegu juba 90 %-l). Nende oskuste madal tase kahjustab tööalast konkurentsivõimet ja tootlikkuse kasvu ning tekitab kitsaskohti seoses digipöörde ja potentsiaalse majanduskasvuga. Hiljutiste andmete kohaselt olid 2021. aastal ELis vähemalt põhilised digioskused ainult 54 %-l täiskasvanutest, kusjuures liikmesriikide vahel esines suuri erinevusi. Madala haridustasemega inimeste, töötute ja mittetöötavate inimeste digioskuste tase on üldiselt madalam ja neil on vähem võimalusi nende oskuste arendamiseks. Samuti võib suurte elanikkonnarühmade digioskuste madalam tase tekitada üha rohkem digiteeritud teenuste kontekstis uut liiki ebasoodsaid tingimusi, eeskätt seoses hariduse ja koolituse kättesaadavusega, aga ka digiteeritud avalike teenustega laiemalt, sealhulgas avalike tööturuasutuste pakutavate teenustega. Digilõhe ületamiseks on vaja laiemale elanikkonnale suunatud digioskuste programme, mida täiendavad suunatumad programmid, mis on kohandatud konkreetsete rühmade kutsekirjeldustele ja olukorrale tööturul. ELi eesmärk on tagada 2030. aastaks vähemalt 80 %-le elanikkonnast vähemalt põhilised digioskused ja suurendada nii mees- kui ka naissoost IKT-spetsialistide arvu 20 miljonini (ligi 10 % töötavatest inimestest, alustades madalalt 4,5 % tasemelt 2021. aastal). Sel eesmärgil käivitas komisjon 2021. aastal struktureeritud dialoogi digihariduse ja -oskuste teemal.

Digioskustest on saanud valdkonnaülene pädevus, kuid nende tase on liikmesriikide lõikes väga erinev

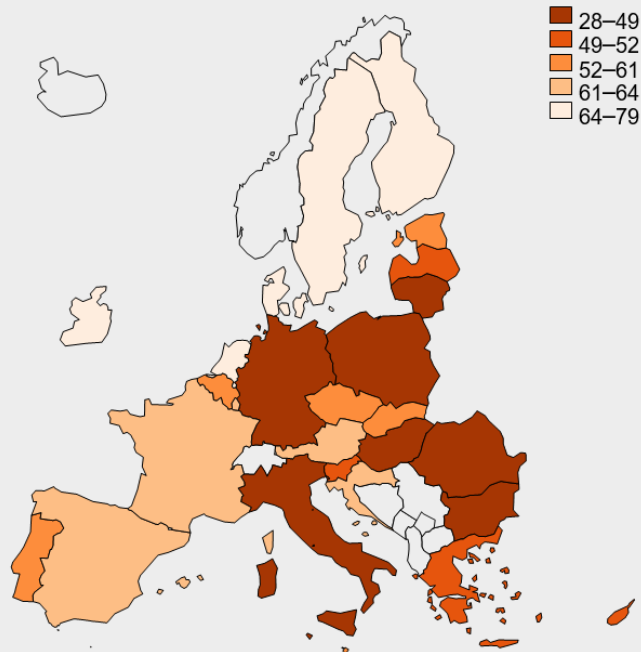
90 %-l

töökohtadest on
tarvis **digioskusi**

Algtaseme või sellest kõrgema tasemega üldiste digioskustega inimesed (% elanikest vanuses 16–74 aastat, 2021)

2021. aastal olid
ELis vähemalt
põhilised
digioskused
ainult 54 %-l
täiskasvanutest

EL kavatseb
tagada
2030. aastaks
vähemalt
põhilised
digioskused
80 %-le
täiskasvanutest

Märkus. Esitatud ei ole teatavate saartel ja äärepoolseimates piirkondades asuvate haldusüksuste andmed. Allikas: Eurostati tööjõu-uuring, EDAT_LFSE_02. Halduspiirid © EuroGeographicsi põhjal.

Euroopa peab täiendavalt arendama oma tööjõu oskusi, muu hulgas selleks, et toetada rohe- ja digipöoret, püsida konkurentsivõimeline, edendada kvaliteetseid töökohti ja kaitsta oma sotsiaalset mudelit. Tööturul nõutavad oskused on muutunud peale digipöörde ka seoses üleminekuga kliimaneutraalsele ühiskonnale. Praegune sotsiaal-majanduslik ja geopoliitiline olukord on veelgi selgemini esile toonud vajaduse töötajate täiendus- ja ümberõppe järele, et toetada töökoha vahetamist ning kõrvaldada juba praegu esinev suur tööjõupuudus ja oskuste nappus, muu hulgas rohemajanduses. Eelduste kohaselt annab Euroopa oskusteaasta 2023 olulise poliitilise tõe elukestva oskuste omandamise edendamiseks, mis on äärmiselt tähtis meie majanduse ja ühiskonna ees seisvate suurte muutuste elluviimiseks. Olemasoleva tööjõu aktiivne osalemine õppes pärast tõhusa esmaõppe läbimist on ülimalt oluline, et tagada oskuste pidev ajakohastamine. Vastupidava, kaasava ja kestliku Euroopa majanduse jaoks vajalike tipptasemel oskuste arendamiseks on tähtsad ka kvaliteetsed kõrgkoolid. Täiskasvanuharidust käsitleva ELi 2030. aasta peamise eesmärgi kohaselt peab ELis 2030. aastaks osalema igal aastal õppes vähemalt 60 % täiskasvanuid. Viimastest, 2016. aastat käsitlevatest andmetest nähtub, et õppes osalemise määr on (viimase kaheteistkümneme jooksul) ELis jätkuvalt madal – 37,4 % 25–64aastastest –, mis rõhutab vajadust teha oluliselt suuremaid edusamme 2030. aastaks seatud ambitsioonikate riiklike eesmärkide täitmiseks. Peale selle osalevad madala kvalifikatsiooniga täiskasvanud kõikides liikmesriikides koolitusel vähem kui keskkaridusega

inimesed, kes omakorda osalevad koolitusel vähem kui kõrgkooli lõpetanud inimesed. Samuti osalevad täiskasvanud õppes sagedamini linnades kui maapiirkondades. Nõukogu 16. juuni 2022. aasta soovituses isiklike õppekontode kohta on kirjeldatud, kuidas liikmesriigid saavad tõhusalt ühendada rahalise ja mitterahalise toetuse, et anda kõikidele täiskasvanutele võimalus arendada oma oskusi kogu tööea jooksul ning liikuda järgmisel aastakümnel täiskasvanuhariduse eesmärgi täitmise suunas. Samuti püütakse nõukogu 16. juuni 2022. aasta soovitusega (milles käsitletakse Euroopa lähenemisviisi elukestvat õpet ja tööalast konkurentsivõimet toetavatele mikro kvalifikatsioonitunnistustele) tagada haridus-, koolitus- ja tööturusüsteemides üha laialdasemalt kasutatavate mikro kvalifikatsioonitunnistuste kvaliteet, tunnustamine ja mõistmine.

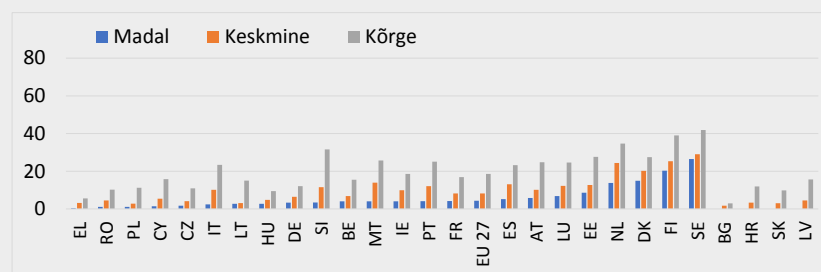
Täiskasvanud, eeskätt madala kvalifikatsiooniga töötajad, osalevad õppes endiselt vähe

10,8 %
täiskasvanuid
osales õppes
(viimase nelja
nädala jooksul)
ELis 2021. aastal

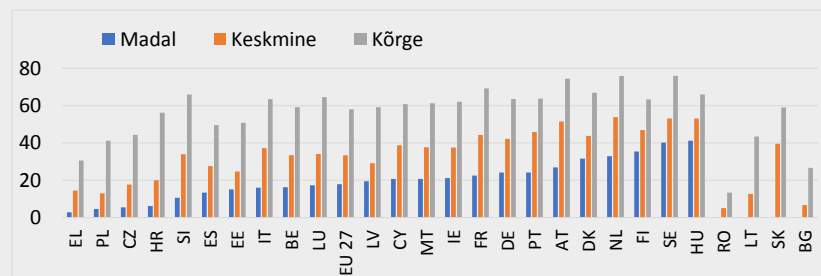
**Madala
kvalifikatsiooniga
täiskasvanutest
osales õppes
ainult 4,3 %**

2016. aastal oli
viimase 12 kuu
jooksul osalenud
teatavas vormis
hariduses ja
koolituses
37,4 %
täiskasvanutest

Täiskasvanute osalemine õppes viimase nelja nädala jooksul, omandatud hariduse järgi (madal, keskmine ja kõrge kvalifikatsioon) (2021, %)

Täiskasvanute osalemine õppes viimase 12 kuu jooksul, omandatud hariduse järgi (madal, keskmine ja kõrge kvalifikatsioon) (2016, %)

Allikas: Eurostat [img_ifs_03], töajõu-uuring ja [eraldil väljavõte], täiskasvanuhariduse uuring

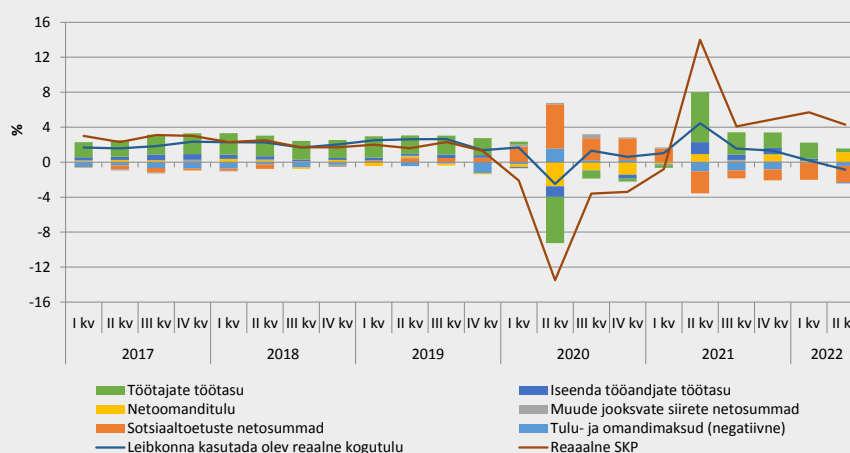
Leibkondade reaalne kogutulu ELis kasvas koos SKP ja turupõhise tuluga 2021. aastal tänu COVID-19-järgsele taastumisele, kuid vähenes 2022. aastal. 2021. aasta teises kvartalis kasvas leibkonna tulu märkimisväärselt (aastas võrdluses 4,5 %), kuna reaalse SKP kasv oli rekordiline – 14,1 %. Leibkonna tulu vastupanuvõime COVID-19 põhjustatud kriisile 2020. aastal on seotud automaatsete tasakaalustusmehhanismide toimimise ning ELi ja liikmesriikide tasandil kehtestatud ulatuslike ja kiirete poliitikameetmetega, millega suurel määral leevendati pandeemia negatiivseid sotsiaal-majanduslikke tagajärgi. 2021. aasta kolmandas kvartalis alanud ajavahemiku jooksul aeglustus aga leibkonna reaalitudu kasv kiiresti suurenevast inflatsioonist tingituna oluliselt, kuigi töötajate nominaalne töötasu kasvas. 2022. aasta teises kvartalis vähenes leibkonna kasutada olev reaalne kogutulu esmakordselt alates COVID-19 põhjustatud kriisist 2020. aasta teisest kvartalist, samal ajal kui reaalse SKP kasv aeglustus.

Hiljutine kõrge inflatsioon on negatiivselt mõjutanud leibkondade reaalse kogutulu kasvu 2022. aastal

Reaalse SKP kasv, leibkonna kasutada oleva reaalse kogutulu kasv ja selle peamised komponendid (% , EL 27)

2022. aasta teises kvartalis vähenes ELis leibkonna kasutada olev reaalne kogutulu

Sissetulekute ebavõrdsus püsis enamikus liikmesriikides üldiselt stabiilne

Allikas: Eurostat, rahvamajanduse arvepidamine [näsq_10_nf_tr] ja [namq_10_gdp]. Märkused. Vt aruande põhiosa.

Tänu pandeemia negatiivse mõju leevendamiseks võetud ELi ja liikmesriikide meetmetele oli vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste osakaal hoolimata COVID-19 kriisist 2020. aasta jooksul üldjoontes stabiilne ja püsis hinnangute kohaselt stabiilne ka 2021. aastal, samas kui eelmistel aastatel oli olukord paranenud. 2020. aastal oli ELis vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus umbes üks inimene viiest ning 2021. aasta puhul ei eeldata märkimisväärseid muutusi, kuid riikide vahel esineb suuri erinevusi. Suhtelise vaesuse määr ja väga madala tööhõivega leibkondades elavate inimeste osakaal on püsinud pärast pandeemia puhkemist põhimõtteliselt muutumatuna, samal ajal kui 2021. aastal jätkus suure materiaalse ja sotsiaalse puuduse vähenemine. Kuigi liikmesriikide lõikes esineb erinevusi, oli ka sissetulekute ebavõrdsus 2020.–2021. aastal üldiselt stabiilne. See tulenes põhjalikest ja kiiretest poliitikameetmetest, sealhulgas lühendatud tööaja kavast ning muudest töökohtade säilitamise ja poliitikameetmetest, millega toetati haavatavaid inimesi COVID-19 kriisis. Sotsiaalsiirete mõju vaesuse vähendamisele kasvas enneolematule tasemele (see suurenes valdavas osas liikmesriikides) ning keskmiselt vähenes vaesus ELis rohkem kui kolmandiku võrra. Mittestandardsetes töösuhtes olevad töötajad olid aga vaesusriskis üle kolme korra tõenäolisemalt (16,6%) kui standardse tööhõivevormiga inimesed (5%). 24 liikmesriigi 2021. aasta sotsiaalkaitsekulude esmastest hinnangutest nähtub, et võrreldes 2020. aastaga vähenes nende kulude osakaal SKPs (vastavalt 29,2% ja 30,7%), püsidis siiski kriisieelsest tasemest suurem (2019. aastal 27,1%). Peaaegu kõikides liikmesriikides kasvas tervishoiu- ja haigushüvitiste kulude osakaal, samal ajal kui töötushüvitiste osakaal vähenes.

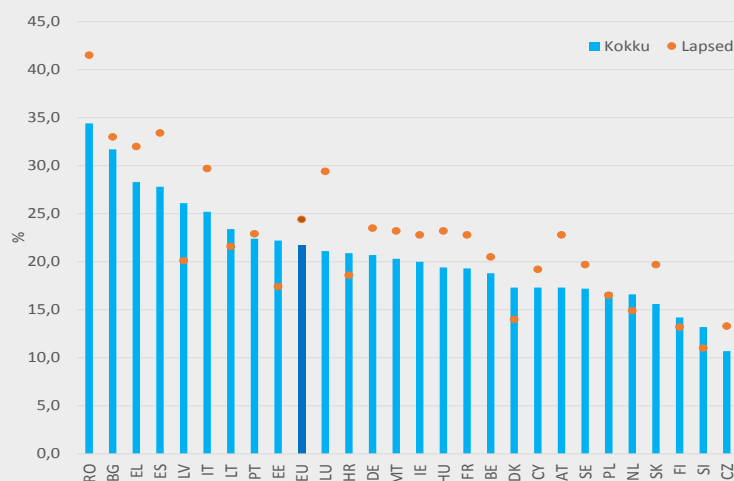
Ka konkreetsete elanikkonnarühmade vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse oht püsis 2020.–2021. aastal üldjoontes stabiilne, kuigi mõne sellise rühma puhul esines jätkuvalt konkreetseid probleeme. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate väljaspool ELi sündinute ja romade osakaal püsis ELis üldjoontes muutumatu, samal ajal kui sellises ohus olevate puuetega inimeste osakaal hoolimata pandeemia puhkemisest vähenes. Sellele vaatamata on nende rühmade vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse oht süstemaatiliselt suurem kui ülejäänud elanikkonnal. Puuetega inimeste suurema vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ohuga võitlemiseks peaksid liikmesriigid ebavõrdsuse vähendamiseks kõrvaldama sotsiaalkaitses esinevad lüngad, muu hulgas puudega kaasnevate lisakulude hüvitamise ja invaliidsushüvitiste saamise õiguse tagamise teel. Ka laste seas püsis vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse oht 2020.–2021. aastal üldjoontes stabiilne, kuid oli liikmesriikide lõikes erinev ja suurem kui kogu elanikkonna puhul. Peale selle oli halbades tingimustes elamise määr lastega perede seas jätkuvalt kõrge. Vaesuses või sotsiaalse tõrjutuse tingimustes üles kasvavatel lastel on väiksem tõenäosus olla koolis edukas, olla hea tervise juures ja end hilisemas elus täiel määral teostada. Selle probleemi lahendamine kooskõlas tõhustatud Euroopa lastegarantiiga nõuab kiireid poliitikameetmeid.

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse oht püsis ELis 2020.–2021. aastal keskmiselt üldjoontes stabiilne, kuid on liikmesriikide lõikes väga erinev ja laste puhul suurem

2021. aastal oli ELis vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus üks inimene viiest; liikmesriikide lõikes jäi nende osakaal vahemikku 10,7–34,4 %

Vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse oht on ELis ja enamikus liikmesriikides suurem laste puhul (24,4 %)

Kogu elanikkonna ja laste (0–17aastased) vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr (% , 2021)

Allikas: Eurostat [ilc_peps01n], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC)

Kõrged ja tõusvad energiahinnad ja nendega kaasnev inflatsioonisurve võib negatiivselt mõjutada eelkõige haavatavate leibkondade ostujõudu ning suurendada energiaostuvõimetust, seega on vaja ajutist ja suunatud toetust. Energiahindade tiptase

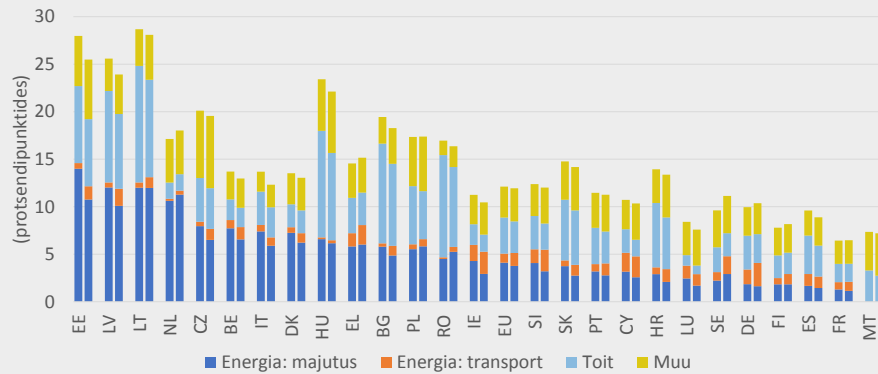
2021.–2022. aastal on negatiivselt mõjutanud väikese ja keskmise sissetulekuga leibkondade ostujõudu (nende elukallidus on hinnanguliselt tõusnud keskmiselt 12 %), eeskätt seoses toidu ja energiaga. Ka kasvanud üldiste transpordikulude ja elumajade energiakuludega, mis on peamiselt seotud kütmise ja jahutamisega, kaasneb suurem risk, et leibkondadel tekib energiaostuvõimetus. Kõige enam mõjutab võimetus kodu piisavalt soojana hoida madalapalgalisi töötajaid. 2021. aastal ei suutnud oma kodu piisavalt soojana hoida juba umbes kaks suhtelises vaesuses olevat inimest kümnest, mis on kaks korda rohkem kui kogu elanikkonna puhul. Komisjon on esitanud energiakriisi lahendamiseks mitu meetet. 2021. aasta oktoobris esitas komisjon energiahindu käsitleva teatise, sealhulgas meetmepaketi, milles kirjeldatakse, mida liikmesriigid saavad kehtivate ELi õigusnormide alusel teha, et aidata haavatavatel tarbijatel ja ettevõtjatel kõrgete hindadega toime tulla. Nõukogu 6. oktoobri 2022. aasta määrusega, mis käsitleb kõrgete energiaindudega seotud erakorralisi sekkumismeetmeid, laiendati kasutatavaid vahendeid ning eelduste kohaselt toob see kaasa ka täiendavad avaliku sektori tulud väiksemate piirkuludega tehnoloogiast saadavast ootamatust kasumist ja fossiilkütuseettevõtjate solidaarsusmaksust. Need tulud suunatakse leibkondadele ja ettevõtjatele, kelle puhul üha kasvab oht, et nad ei suuda maksta oma elektriarveid, ning eelduste kohaselt aitab see välistada vaesuse ja ebavõrdsuse tekkimise riski. Viimase aasta jooksul kehtestasid liikmesriigid ajutised erakorralised meetmed praeguse energiakriisiga toimetulekuks. Hinnasurve laienedes on eriti oluline hoolikalt jälgida selle jagunemist ja kasutada ajutisi toetusmeetmeid, mis on paremini suunatud haavatavatele rühmadele. Tõusvate energiaindude valguses aitab leibkondade energiakulude ja fossiilkütuste kasutamise vähendamine, mis hõlmab energiatõhususse, sealhulgas hoonete renoveerimisse tehtavate investeeringute kaasamist ja taastuvenergia kasutuselevõtmist kooskõlas kavaga „REPowerEU“, kaitsta ka leibkondade ostujõudu. Selliste toetusmeetmete näol on tegemist parima pikaajalise lahendusega kõrgetele energiaindudele ja ka need peaksid olema suunatud peamiselt haavatavatele rühmadele.

Energiahindade tõus mõjutab negatiivselt väikese ja keskmise sissetulekuga leibkondade üldist elukallidust

2021.–
2022. aastal
tõusis
elukallidus ELis
9,7 %, millest
peaaegu pool oli
tingitud
energiahindade
tõusust

6,9 % kogu
elanikkonnast ja
16,4 % suhtelises
vaesuses
olevatest
inimestest **ei**
suutnud
2021. aastal **oma**
kodu piisavalt
soojana hoida

Kululiikide osa elanikkonna esimese ja kolmanda viiendiku (järjestatuna sissetuleku järgi, %) elukalliduse tõusust (vastavalt esimene ja teine tulp iga liikmesriigi puhul)

Märkus. Elukalliduse tõus kuluosade kohta arvutatakse leibkonna ekvivalentnetosissetuleku jaotuse esimese ja kolmanda kvintiili keskmisena. Liikmesriikide jaotus eluasemega seotud energia hinna muutuste osakaalu alusel, esimene kvintiil. *Allikas:* Teadusuuringute Ühiskeskuse arvutused, mille aluseks on Eurostati näitajal põhinevad tarbijahindade harmoneeritud indeksi (THHI) inflatsiooni andmed [[prc_hicp_manr](#)] 2022. aasta septembri seisuga ja 2015. aasta leibkondade eelarve uuringu üksikandmed

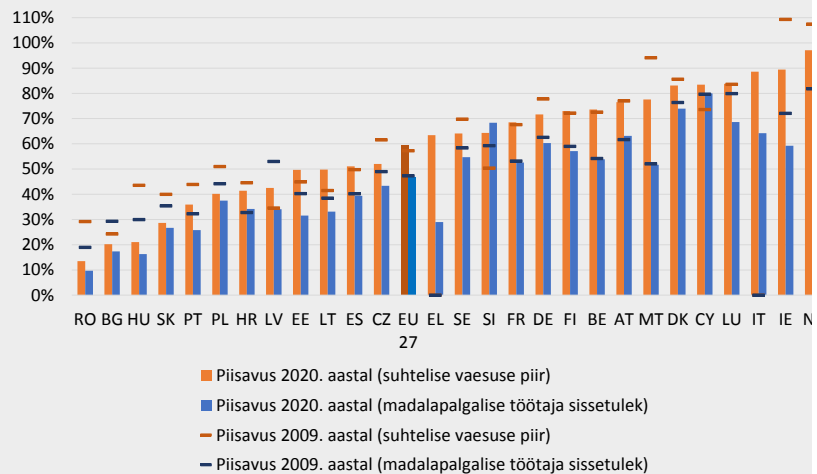
2019. aastaga võrreldes on miinimumsissetuleku tagamise kavade piisavus 2020. aastal enamikus liikmesriikides vähenenud ja nende katvuses esineb endiselt lünki. Miinimumsissetuleku kaitsel on koos aktiivse kaasamise põhimõttega oluline roll vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohu ennetamisel ja leevendamisel. Kõik liikmesriigid on kehtestanud viimase abinõuna kasutatavad sissetulekutoetuse kavad ning keskmiselt on miinimumsissetuleku piisavus püsinud ELis viimasel aastakümnel üldjoontes stabiilne (liikmesriikide vahel esineb siiski suuri erinevusi), kuid 2020. aastal see kokkuvõttes veidi vähenes. Aastatel 2015–2020 täheldati katvuse paranemist, mis võib aidata vältida vaesuse sügavuse ja materiaalse puuduse suurenemist, kuid tõhususe osas esineb jätkuvalt probleeme. Vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vähendamise ning liikmesriikide seas ülespoole suunatud majandusliku ja sotsiaalse lähenemise toetamiseks on komisjon esitanud ettepaneku aktiivset kaasamist tagavat piisavat miinimumsissetulekut käsitleva nõukogu soovitusel, milles on kirjeldatud valdkondi, mida tuleks miinimumsissetuleku tagamise kavade puhul kooskõlas aktiivse kaasamise põhimõttega täiendavalt moderniseerida.

Sotsiaalsete turvavõrkude piisavus on liikmesriikide lõikes erinev

2019. aastal moodustasid **miinimumsissetulekutoetus**
ed alla poole vaesuspiirist
kolmandikus
liikmesriikides

Miinimumsissetuleku saajate netosissetulek protsendina suhtelise vaesuse piirist (jaotatud kolme aasta peale) ja madalalpalgalise töötaja sissetulekust (2009 ja 2020)

Sotsiaalsiirete mõju vaesuse vähendamisele jääb liikmesriikides vahemikku 16–52 %

Allikas: tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadi arvutused sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika üksikandmete põhjal *Märkus.* Iirimaa andmed miinimumsissetulekutoetuste kohta kajastavad 2020. sissetulekuaastat. Iirimaa, Itaalia, Luksemburgi ja Läti kohta ei ole sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleval ELi 2020. aasta statistikal põhinevad suhtelise vaesuse määra kümnised veel kättesaadavad. Graafik põhineb vallalistel lasteta isikutel. Miinimumsissetuleku saaja netosissetulek võib sisaldada ka muud liiki toetusi (nt eluasemetoetused) peale miinimumsissetuleku. Madalapalgaliseks loetakse täisajaga töötajat, kes teenib 50 % keskmisest palgast.

Rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul 2021. aastal ELis keskmiselt vähenes, kuid liikmesriikide vahel on jätkuvalt suuri erinevusi. Samal ajal täheldatakse seda, et elanikkonna vananemise tõttu on oluliselt kasvanud nõudlus pikaajaliste hooldusteenuste järele. Rahuldamata vajadusest arstiabi järele teatavad tõenäolisemalt väikese sissetulekuga leibkondades elavad inimesed, kuigi lõhe kogu elanikkonnaga võrreldes on liikmesriigiti erinev. COVID-19 põhjustatud surve tervishoiusüsteemidele on küll vähenenud, kuid tööjõu ja oskuste nappus tervishoiusektoris võib jätkuvalt tekitada kitsaskohti teenuste osutamisel. Mitu liikmesriiki alustas süsteemsete tervishoiureformidega, mis on muu hulgas seotud esmatasandi tervishoiuga. On äärmiselt oluline need reformid lõpule viia ja teenused järk-järgult digitaliseerida, et parandada teenuste osutamise kvaliteeti ja säilenõtkust. Samal ajal prognoositakse, et demograafiliste muutuste mõju tõttu kasvab pikaajalist hooldust vajada võivate inimeste arv ELis 30,8 miljonilt 2019. aastal 33,7 miljonini 2030. aastal ja seejärel 38,1 miljonini 2050. aastal. See muudab veelgi tungivamaks vajaduse lahendada pikaajalise hoolduse kättesaadavuse, taskukohasuse ja kvaliteediga seotud probleemid, võttes samas arvesse riigi rahanduse üldist jätkusuutlikkust. Kõik liikmesriigid tagavad küll teatava sotsiaalkaitsega kaetuse, kuid 35,7 % inimestest ELis teatas, et nad ei kasuta (rohkem) koduhooldusteenuseid rahalistel põhjustel, 9,7 % nimetas teenuste pakkumise nappust ja 2,1 % avaldas muret kvaliteedi üle. Eelkõige võib hooldusega seotud omaosalus ka pärast sotsiaalkaitse saamist olla väga suur, moodustades paljudes liikmesriikides üle 50 % ulatusliku pikaajalise hoolduse vajadusega eakate mediaansissetulekust. Selleks, et pikaajalise hoolduse teenused aitaksid maksimaalselt kaasa sotsiaalse õigluse ja soolise võrdsuslikkuse saavutamisele ning töökohtade loomisele, esitas komisjon Euroopa hooldusstrateegia, millele on lisatud ettepanek taskukohasele kvaliteetsele pikaajalisele hooldusele juurdepääsu käsitleva nõukogu soovitusel kohta.

Liikmesriigid võtavad meetmeid oma sotsiaalkaitse süsteemide kohandamiseks demograafiliste ja tööturul toimuvate muutuste kontekstis, et tulla toime piisavuse, juurdepääsetavuse ja riigi rahanduse jätkusuutlikkuse probleemidega. Pärast seda, kui pandeemia käigus ilmnesid teatavad lüngad sotsiaalkaitse kättesaadavuses, on mitu

liikmesriiki hakanud oma riiklikke sotsiaalkaitstesüsteeme reformima, pöörates tähelepanu ebatüüpilises töösuhtes töötajatele ja iseenda tööandjatele. Demograafilised muutused tekitavad pensionisüsteemidele jätkuvalt pikaajalisi probleeme, muu hulgas seoses elanikkonna vananemise ning seotud pensiooni, tervishoiu- ja pikaajalise hoolduse süsteemide mõjuga riigi rahandusele nende piisavuse ja kättesaadavuse ning riigi rahanduse jätkusuutlikkuse seisukohast. Pensionisüsteemidega seotud probleemide, sealhulgas jätkuvalt esineva soolise pensionilõhe kõrvaldamiseks on vaja laiaulatuslikke poliitikameetmeid pensiooni-, tööturu-, maksu- ja tervishoiupoliitika valdkonnas.

Sotsiaalpartnerite prognoositaval, tulemuslikul ja õigeaegsel kaasamisel on oluline roll, tagamaks et reforme ja investeeringuid kavandatakse ja rakendatakse tõhusalt. Tööhõivesuunise nr 7 ja Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõttega 8 kutsutakse liikmesriike üles tagama sotsiaalpartnerite õigeaegne ja tulemuslik kaasamine tööhõivealaste, sotsiaal- ja vajaduse korral majandusvaldkonna reformide ja poliitikameetmete kujundamisse ja rakendamisse, toetades muu hulgas nende suutlikkuse suurendamist. Tervisekriisi jooksul olid sotsiaaldialoog ja kollektiivläbirääkimised äärmiselt olulised tugeva tervishoiusektori tagamiseks, toetades ELi paremat valmisolekut võimalikeks tulevasteks tervisekriisideks. Samal ajal kutsusid mitu liikmesriiki kooskõlas oma riiklike tavade ja institutsiooniliste raamistikega sotsiaalpartnereid arutama, läbi rääkima ja/või rakendama meetmeid, millega toetada töötingimusi, tööturu toimimist, võrdseid võimalusi ning töötervishoidu ja tööohutust. Hiljuti on koostöö sotsiaalpartneritega olnud võtmetähtsusega selliste asjakohaste poliitikameetmete rakendamisel, millega toetatakse Ukraina kodanike ja teiste põgenike integreerumist Euroopa tööturgudele, sealhulgas nendes sektorites, kus valitseb tööjõupuudus. Kodanikuühiskonna organisatsioonide kaasamine on väga oluline ka liikmesriikides kvaliteetsete reformide ja poliitikameetmete elluviimiseks. Samuti on sotsiaalpartnerite ja kodanikuühiskonna kaasamine tähtis taaste- ja vastupidavuskavade seisukohast.

Liikmesriigid peaksid võtma meetmeid käesolevas ühises tööhõivearuandes ära märgitud tööhõive-, oskustega seotud ja sotsiaalpoliitika probleemide lahendamiseks. Aruandes esitatud analüüsis tuuakse esile mitu prioriteetset poliitikameetmete valdkonda. Nende eesmärk peaks olema praeguses sotsiaal-majanduslikus olukorras esilekerkinud probleemide lahendamine ning kestliku ja kaasava majanduskasvu edendamine, soodustades kvaliteetsete töökohtade loomist ning töökohavahetust kogu tööelu jooksul ja sektoritevaheliselt, parandades sotsiaalset ja majanduslikku vastupanuvõimet ning tagades õiglase rohe- ja digipöörde, püüdes samal ajal saavutada 2030. aastaks tööhõivet, oskusi ja vaesuse vähendamist käsitlevad ELi peamised ja riiklikud eesmärgid.

Kooskõlas tööhõivesuunistega kutsutakse liikmesriike üles

- leevendada eelkõige kõrgetest energiahindadest tingitud inflatsioonisurve negatiivset mõju haavatavate leibkondade ostujõule, sealhulgas vältima energiaostuvõimetuse suurenemist ajutiste ja suunatud toetusmeetmete abil, säilitades samal ajal stiimulid energiatarbimise vähendamiseks ja energiatõhususe parandamiseks;
- soodustama liikmesriikide tavade kohaselt ja sotsiaalpartnerite rolli igati austades ostujõu vähenemist leevendavaid muutusi palkades, eelkõige madalalpalgaliste töötajate

puhul, muu hulgas seadusjärgse miinimumpalga õigeaegse ajakohastamise teel, võttes samal ajal arvesse makromajanduslikke tingimusi, säilitades tööhõive ja konkurentsivõime ning tagades jätkuva kooskõla eesmärgiga võidelda kõrge inflatsiooniga;

- tagama, et kättesaadavad on lühendatud tööaja kavad ja muud töökohtade säilitamise meetmed, mille eesmärk on säilitada inimkapitali, vajaduse korral toetada õiglasi ümberkorraldusprotsesse, hõlbustada töökohavahetust ja aidata eelkõige täiendus- ja ümberõppe abil majandust moderniseerida, võttes arvesse ka energiakriisi ja sellega seotud tööstuse ümberkujundamise mõju tööturule;
- tugevdama aktiivse tööturupoliitika tõhusust ja tulemuslikkust ning suurendama riiklike tööturuasutuste suutlikkust, muu hulgas investeerides kättesaadavasse digitaristusse ja -teenustesse, oskuste jälgimisse ja prognoosimisse ning töötajate piisavasse koolitamisse eesmärgiga soodustada töökohtade loomist ja töökohavahetust, sealhulgas digi- ja rohemajanduses, ning võidelda tööjõupuuduse ja oskuste nappusega;
- toetama eeskätt haavatavaid töötajaid ja leibkondi, keda nii kliimamuutustest ja vajalikust rohepöördest kui ka digipöördest tulenev majanduslik ja sotsiaalne ümberkujundamine kõige enam mõjutab, eeskätt tööturuasutuste ja koolitusmeetmete, hästi kavandatud, suunatud ja ajaliselt piiratud tööhõiveprogrammide ning suunatud ja hästi kavandatud töölevõtu- ja töökoha vahetamise stiimulite, aktiivset kaasamist hõlmava piisava sissetulekukindluse ning ettevõtluse edendamise teel, lähtudes töötajate ja nende esindajate täielikust ja sisulisest kaasamisest muutusteks valmistumisse ja restruktureerimisprotsesside juhtimisse kooskõlas nõukogu soovitusel õiglase kliimanetraalsusele ülemineku tagamise kohta;
- parandama noorte väljavaateid tööturul, muu hulgas kaasava ja kvaliteetse kutsehariduse ja kolmanda taseme hariduse edendamise, tööturuasutuste suunatud toetuse (sealhulgas mentorluse, juhendamise ja nõustamise) pakkumise ning kvaliteetse õpipoisiõppe ja praktika toetamise teel kooskõlas tugevdatud noortegarantiiga;
- tagama soolise võrdõiguslikkuse ja tõhustama naiste osalemist tööturul, muu hulgas võrdsete võimaluste ja karjääri edendamise soodustamise ning palgastruktuuride läbipaistvuse tagamise teel; edendada töö, pere- ja eraelu ühitamist, muu hulgas taskukohaste ja kvaliteetsete pikaajalise hoolduse teenuste ning alusharidus- ja lapsehoiuteenuste ning lapsevanematele ja teistele hoolduskohustusega isikutele sobilike perepuhkuste ja paindliku töökorralduse kättesaadavuse tagamise teel kooskõlas Euroopa hooldusstrateegiaga;
- soodustama võrdseid võimalusi ja parandama õpiväljundeid, tegeledes haridussüsteemist varakult lahkumise probleemiga, muu hulgas taskukohase ja kvaliteetse alushariduse ja lapsehoiu pakkumisega kooskõlas Euroopa lastegarantii ja asjakohaste riiklike tegevuskavadega, ning õpetajate puudusega; toetama ebasoodsas olukorras olevatest rühmadest ja äärealadelt pärit laste juurdepääsu haridusele ning edendada koolitust kõikidel kvalifikatsioonitasemetel;
- tugevdama õpilaste ja täiskasvanute digipädevust ning laiendama tööturul digitaalvaldkonnas pädevate inimeste reservi, töötades välja digihariduse ja -koolituse ökosüsteeme, mida toetavad sellised tegurid nagu kiire ühendus koolidele, seadmed ja õpetajate koolitus, ning toetama institutsioone digipöördealase oskusteabega, pöörates eritähelpanu kaasamisele ja digilõhe vähendamisele;
- toetama täiskasvanute täiendus- ja ümberõpet muutuva tööturuga kohanemiseks, muu hulgas tugevdades individuaalsete koolitusõiguste pakkumist eeskätt isiklike

õppekontode kaudu ning soodustades mikrokvalifikatsioonitunnistuste arendamist, rakendamist ja tunnustamist kooskõlas nõukogu soovitustega, mis käsitlevad isiklike õppekontosid ning Euroopa lähenemisviisi elukestvat õpet ja tööalast konkurentsivõimet toetavatele mikrokvalifikatsioonitunnistustele;

- kohandama tööturu korraldust ning maksu- ja hüvitissüsteeme, et vähendada ja vältida tööturu killustatust ja soodustada kvaliteetsete töökohtade loomist, mis võib hõlmata eeskätt madalapalgaliste töötajate maksukiilu vähendamist;
- tagama ebatüüpilises töösuhtes olevatele töötajatele, platvormitöötajatele ja iseenda tööandjatele piisava sotsiaalkaitse kättesaadavuse kooskõlas sotsiaalkaitsele juurdepääsu käsitleva nõukogu soovitusega;
- tagama tervislikud, ohutud ja hästi kohandatud töökeskkonnad ning paindliku töökorralduse kättesaadavuse;
- edendama kollektiivläbirääkimisi, sotsiaaldialoogi ning sotsiaalpartnerite õigeaegset ja sisulist kaasamist, muu hulgas seoses taaste- ja vastupidavuskavade ja Euroopa poolaasta protsessi rakendamisega;
- investeerima kõigi jaoks mõeldud piisavatesse ja kestlikesse sotsiaalkaitse süsteemidesse kooskõlas nõukogu soovitusega sotsiaalkaitsele juurdepääsu kohta, sealhulgas miinimumsissetuleku tagamise kavadesse, milles järgitakse aktiivse kaasamise lähenemisviisi, kooskõlas ettepanekuga nõukogu soovituse kohta, milles käsitletakse aktiivse kaasamise tagamiseks piisavat miinimumsissetulekut, toetama reforme piisava kaitsetaseme tagamiseks ning parandama kaitsega hõlmamata või piisavalt hõlmamata inimeste kaitset, parandama hüvitiste, õiguste ülekantavuse, kvaliteetsete teenuste kättesaadavuse ja töövõimeliste inimeste tööturule integreerimise toetuse piisavust ning tagama seda tehes rahastamisallikate tasakaalu ja säilitama riigi rahanduse üldise jätkusuutlikkuse;
- hindama investeringute reformimise jaotuslikku mõju elanikkonna eri rühmade sissetulekule kooskõlas teatisega „Liikmesriikide poliitikameetmete jaotusliku mõju parem hindamine“;
- tagama kõigile vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevatele lastele tasuta ja hea juurdepääsu tervishoiule, alusharidusele ja lapsehoiule, haridusele ja koolipõhisele tegevusele ning hea juurdepääsu tervislikule toitumisele ja korralikule eluasemele kooskõlas Euroopa lastegarantiiga;
- lahendada kodutuse kui vaesuse kõige äärmuslikuma vormi probleemi, soodustama investeringuid elamute ja sotsiaaleluruumide renoveerimisse ning integreeritud sotsiaalteenustesse, vajaduse korral hõlbustama kvaliteetsete ja taskukohaste eluasemete, sotsiaaleluasemete või eluasemetoetuste kättesaadavust;
- investeerima tervishoiusüsteemi suutlikkusse, sealhulgas esmatasandi tervishoidu ja rahvatervisealasesse suutlikkusse, hoolduse koordineerimisse, tervishoiutöötajatesse ja e-tervisesse, vähendama omaosalust, parandama tervishoiuteenuste katvust ning edendama tervishoiutöötajate täiendus- ja ümberõpet;
- tugevdama kvaliteetsete, taskukohaste ja jätkusuutlike pikaajalise hoolduse teenuste pakkumist kooskõlas Euroopa hooldusstrateegiaga;
- tagama kaasavad ja jätkusuutliku eelarvega pensionisüsteemid, mis võimaldavad saada vanaduses piisavat sissetulekut ja on põlvkondadevaheliselt õiglased.

Liidu rahaliste vahenditega, mida antakse rahastamiskõlblikeks investeeringuteks ja reformideks muu hulgas Euroopa Sotsiaalfond+, Euroopa Regionaalarengu Fondi, Õiglase Ülemineku Fondi ning taaste- ja vastupidavusrahadu kaudu, aidatakse liikmesriikidel kiirendada nendes valdkondades võetavaid poliitikameetmeid.

1. PEATÜKK. EUROOPA LIIDU TÖÖTURU JA SOTSIAALVALDKONNA SUUNDUMUSTE JA PEAMISTE EESMÄRKIDE ÜLEVAADE NING SOTSIAALVALDKONNA TULEMUSTABELI LÜHIÜLEVAADE

1.1 Tööturu suundumused

2022. aastal jätkus tööturu taastumine ja tööhõive ületas kriisieelset taset, kuid sektorite lõikes esineb märkimisväärseid erinevusi. 2022. aasta teises kvartalis jõudis tööga hõivatud inimeste koguarv ELis 213,4 miljonini (euroalal 164 miljonini)¹⁰. See on 2019. aasta neljanda kvartali tipptasemest 3,5 miljoni (euroalal 2,7 miljoni) võrra rohkem. Tööhõive määr (20–64aastased) oli 2022. aasta teises kvartalis ELis 74,8 % (euroalal 74,3 %), mis on pandeemiaeelsest kõrgeast määraast 1,9 protsendipunkti (euroalal 1,6 protsendipunkti) rohkem. Aastate võrdluses oli tööhõive määr 2021. aastal ELis 73,1 % (euroalal 72,5 %) ehk 0,4 protsendipunkti rohkem kui 2019. aastal (euroalal muutusi ei toimunud). Kutsealadest toimus tööhõive suurim kasv info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) sektoris, kus see kasvas 2019. aasta neljandast kvartalist kuni 2022. aasta teise kvartalini 21 % ehk juurde tuli 1,1 miljonit töökohta. Sellele sektorile järgnesid kinnisvaraalaane tegevus (kasv 18 % ehk 190 000 võrra rohkem tööga hõivatud inimesi) ning kutse-, teadus- ja tehnikaalaane tegevus (kasv 7,9 % ehk 0,58 miljonit inimest). Avaliku halduse ja riigikaitse valdkonnas oli 2022. aasta teises kvartalis 0,71 miljonit töökohta rohkem kui 2019. aasta neljandas kvartalis (kasv 5,3 %). Järgnesid ehitussektor (kasv 6,1 %) ning kutse-, teadus- ja tehnikaalaane tegevus (kasv 3,1 %). Seevastu töötlevas tööstuses, majutus- ja toitlussektoris ning haldustoealases tegevuses ei ole kriisieelsed tööhõive tasemed veel taastunud (2019. aasta neljanda kvartaliga võrreldes töötas igas nimetatud sektoris 2022. aasta teises kvartalis 0,2 miljonit inimest vähem). Suure ebakindluse kontekstis kasvab tööhõive prognooside kohaselt 2022. aastal kokku 1,7 %, enne kui see 2023. aastal stabiliseerub ja siis 2024. aastal uuesti mõnevõrra (kuni 0,4 %) kasvab. Ukrainas toimuva sõja eest ELi põgenevad inimesed jõuavad eelduste kohaselt tööturule järk-järgult ja selle käegakatsutav mõju ilmneb alles järgmisel aastal¹¹.

Lühendatud tööaja kavade alusel töötamise lõpetanud töötajad ja töölt puudumise vähenemine on toetanud töötundide koguarvu suurenemist alates 2021. aastast. Töötundide arv ELis on alates 2020. aasta teise kvartali madalseisust aeglaselt, ent järjepidevalt taastunud, jõudes 2022. aasta teises kvartalis kokku 85,9 miljardini¹². See on suurim väärtus, mis selle on näitaja puhul kunagi registreeritud. Samal ajal jätkus kvartalipõhise töölt puudumise langussuundumus – 2020. aasta teises kvartalis oli see 17,5 % ja 2022. aasta teises kvartalis 8,9 % kogu tööhõivest¹³. Need näitajad rõhutavad jätkuvalt lühendatud tööaja kavade olulist rolli paljude töötajate ja ettevõtjate jaoks ka rohkem kui kaks aastat pärast COVID-19 kriisi algust (vt punkt 2.1). COVID-19 pandeemia kontekstis

¹⁰ Tööhõivenäitajad pärinevad rahvamajanduse arvepidamisest (riigi territooriumi järgi) ja Eurostati näitajatest [[namq_10_a10_e](#)], [[lfsq_eegan2](#)] ning muud näitajad ELi tööjõu-uuringust. Käesolevas punktis on läbivalt kasutatud sesoonselt korrigeeritud kvartaliandmeid.

¹¹ Euroopa Komisjon, Euroopa majandusprognoos, sügis 2022, institutsiooni töödokument nr 187, november 2022.

¹² Eurostat [[namq_10_a10_e](#)].

¹³ Eurostat [[lfsi_abt_q](#)] ja [[lfsi_emp_q](#)], ELi tööjõu-uuring.

ELi ja liikmesriikide tasandil kehtestatud tööturumeetmed (eeskätt TERA, REACT-EU ning koroonaviirusele reageerimise investeerimisalgatused CRII ja CRII+) võimaldasid ettevõtjatel hoida tööl töötajaid ja säilitada oskusi ning aitavad iseenda tööandjatel tõkestamismeetmete lõpetamisel järk-järgult oma tegevuse taastada. TERA rakendamist käsitleva neljanda poolaastaruande¹⁴ kohaselt toetati sellest rahastamisvahendist 2020. aastal ligikaudu 31,5 miljonit inimest ja 2,5 miljonit ettevõtjat, mis on peaaegu kolmandik kogu tööhõivest ja kõikidest ettevõtjatest 19s vahendeid saavas liikmesriigis.

Nominaalpalk on hakanud kasvama, kuid prognooside kohaselt jääb selle kasv 2022. aastal inflatsioonist väiksemaks. 2021. aastal kasvas töötajate nominaalne töötasu kõikides liikmesriikides ning aastases võrdluses ELi tasandil kokku 4,1 %, see tähendab kiiremas tempos kui ajavahemikul 2013–2019, mil keskmine kasvumäär oli ligikaudu 1,9 %. Kõnealune kasv oli suuresti tingitud majanduse jõulisest taastumisest ja töötundide arvu suurenemisest (üksikasjalikud andmed liikmesriikide tasandil on esitatud punktis 2.1). Nominaalpalga kasvu teatavat kiirenemist 2022. aasta esimeses pooles toetasid ka suurem inflatsioon ja pingestuv tööturg. Nominaalse kasvu on aga suuresti olematuks muutnud suurem inflatsioon, mille tulemusel vähenes ELis 2022. aasta teises kvartalis reaalpalk aastases võrdluses märkimisväärselt, 3,3 % võrra, samal ajal kui süvenes mure ostujõule avalduva negatiivse mõju kahjulike sotsiaalsete tagajärgede pärast, eelkõige madalalpalgalistele töötajatele. Eeldatakse, et halveneva majandusolukorra tõttu palgakasv edaspidi aeglustub¹⁵.

Tähtajalise töölepingu alusel töötavate töötajate ja iseenda tööandjate osakaal ei ole tööturu dünaamilisemaks muutudes oluliselt kasvanud. Tähtajalise töölepingu alusel töötavate inimeste osakaal kõikide töötajate (20–64aastased) arvus kasvas mõnevõrra, 12,6 %-lt 2020. aastal 13 %-le 2021. aastal. 2022. aasta teises kvartalis jõudis see 13,1 %ni (0,8 protsendipunkti suurem kui 2020. aasta samas kvartalis), mis on siiski väiksem kui 2019. aasta neljandas kvartalis (13,9 %). 2021. aastal olid näitajad suuremad naiste (13,8 % võrreldes 12,2 %ga meestest) ja noorte töötajate (15–24aastased) puhul (50,9 % võrreldes 12,9 % ja 6,5 %ga vastavalt 25–54aastaste ja 55–64aastaste vanuserühmade puhul) (vt ka punkt 2.3). Samuti oli tähtajalise töölepingu alusel töötajate protsendimäär madala kvalifikatsiooniga töötajate puhul oluliselt kõrgem (2021. aastal 19,2 %) kui keskmise ja kõrge kvalifikatsiooniga töötajate puhul (vastavalt 11,7 % ja 12,2 %). Iseenda tööandjate (20–64aastased) arv vähenes 2019.–2021. aastal 0,9 miljoni inimese võrra. Kvartalite võrdluses oli iseenda tööandjaid 2022. aasta teises kvartalis 25,7 miljonit, mis on 0,6 miljonit vähem kui 2019. aasta neljandas kvartalis¹⁶.

Töehõive kasvab paralleelselt vabade ametikohtade määraga, mis rõhutab vajadust tööturul osalemist, töövahendust ja töökohavahetust täiendavalt toetada¹⁷. EL 27s oli vabade ametikohtade määr tööstuses, ehituses ja teenuste sektoris 2022. aasta teises kvartalis 3 % (euroalal 3,2 %), mis on 0,8 protsendipunkti (0,9 protsendipunkti) kõrgem kui 2021. aasta teises kvartalis ja ületab ka pandeemiaeelset taset (2019. aasta neljandas kvartalis

¹⁴ COM(2022) 483 final.

¹⁵ Euroopa Komisjon, „Labour Market and Wage Developments in Europe, Annual Review 2022“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022 (avaldatakse peatselt).

¹⁶ Eurostat [lfst_r_e2tgaedcu], [lfsa_etpgan] ja [lfsq_egaps]. Aegrea katkemine vastavalt 2021. aastal ja 2021. aasta esimeses kvartalis.

¹⁷ Vabade ametikohtade määr esitatakse vabade ametikohtade (see tähendab tasustatud ametikohad, mis on hiljuti loodud, vabad või varsti vabanevad) koguarvu protsendimäärana täidetud ja vabade ametikohtade arvust. Märkus. NACE Rev. 2 tegevusalad B–S. Eurostati elektrooniline kood [ei_lmjuv_q_r2].

ELis 2,1 % ja euroalal 2,2 %). Liikmesriikide ja ametikohtade lõikes esineb aga suuri erinevusi (vt punkt 2.1). Kuigi hiljutised tõendid osutavad sellele, et vabade ametikohtade määra tõus ei ole struktuurne, on äärmiselt oluline seda hoolikalt jälgida, et hinnata oskuste võimalikku mittevastavust tööturu vajadustele¹⁸. Punktis 2.3 analüüsitakse riiklike tööturuasutuste tehtud kohandusi, et tööotsijaid ja vabu ametikohti tõhusamalt ja tulemuslikumalt kokku sobitada, sealhulgas digitaalseid ja kohapeal pakutavaid teenuseid ning tööandjate ja sotsiaalteenistuste vahelisi partnerlusi.

Üldiselt on töötuse määr enamikus liikmesriikides ja euroalal liikunud kriisieelsele tasemele lähemale või sellest allapoole¹⁹. Töötuse määr (15–74aastased) jätkas ELis langussuundumust, jõudes 2022. aasta teises kvartalis 6,1 %ni (madalaim tase, mis on kunagi registreeritud), jäädes selgelt allapoole hiljutist 7,8 % tipptaset 2020. aasta kolmandas kvartalis. Euroalal oli töötuse määr mõnevõrra kõrgem – 2022. aasta teises kvartalis oli see 6,6 % (2,1 protsendipunkti madalam kui 2020. aasta kolmandas kvartalis). Igakuistest andmetest ilmneb, et töötuse määr on veelgi langenud ja oli 2022. aasta augustis ELis 6 % (euroalal 6,6 %), mis on pandeemiaeelsest tasemest madalam. Liikmesriikide olukord on aga märkimisväärselt ebaühtlane (vt punkt 2.1). Tööjõu pikaajalise töötuse määr jõudis 2022. aasta teises kvartalis ELis 2,4 %ni (euroalal 2,7 %ni), mis on vastavalt 0,2 ja 0,3 protsendipunkti madalam kui 2019. aasta neljandas kvartalis²⁰.

Naiste osalemine tööturul paraneb jätkuvalt, kuigi endiselt esinevad suured soolised lõhed. Naiste (20–64aastased) osalemine tööturul kasvas 2021. aastal 67,7 %ni, mis on 1,6 protsendipunkti rohkem kui 2020. aastal, samal ajal kui meeste osalemine kasvas 78,5 %ni, mis on 1,3 protsendipunkti rohkem kui 2020. aastal (vt joonis 1.1.1). Kvartalite võrdluses oli naiste tööhõive määr 2022. aasta teises kvartalis 69,5 %, mis on 2,1 protsendipunkti kõrgem kui 2021. aasta esimeses kvartalis ja kõrgem kui kriisieelne tase 67,3 % 2019. aasta neljandas kvartalis. Sooline tööhõivelõhe püsis peaaegu muutumatuna – 2022. aasta teises kvartalis oli see 10,7 protsendipunkti, mis on 2021. aasta teise kvartali tasemest 0,2 protsendipunkti madalam. Naiste (20–64aastased) tööjõus osalemise määr tõusis 2022. aasta teises kvartalis 74,1 %ni, mis on 1,8 protsendipunkti rohkem kui 2019. aasta neljandas kvartalis, samal ajal kui meeste tööjõus osalemise määr (84,8 %) oli 1 protsendipunkti võrra kõrgem kui 2019. aasta neljandas kvartalis.

Noorte võimalused tööturul on hiljuti paranenud, kuid mõnes liikmesriigis ei ole need veel kaugeltki samal tasemel kui enne kriisi. Hoolimata üldiselt positiivsetest tulemustest ei ole noorte (15–24aastased) tööhõive määr veel COVID-19 kriisist taastunud – 2021. aastal oli see 32,7 %, mis on endiselt 0,8 protsendipunkti võrra madalam kui 2019. saavutatud tase (vt joonis 1.1.1). Hiljutine areng näitab kiiret paranemist ja 2022. aasta teises kvartalis jõudis noorte tööhõive määr 34,9 %ni (1,5 protsendipunkti kõrgem kui 2019. aasta neljandas kvartalis). Noorte (15–24aastased) töötuse määr vähenes 18,3 %-lt 2021. aasta esimeses kvartalis 14,3 %-le 2022. aasta teises kvartalis. Aastases võrdluses oli see 2021. aastal 16,6 % ehk pandeemiaeelsest tasemest üle 1 protsendipunkti kõrgem. Kokku oli selliseid 15–29aastaseid noori, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-noored), 2021. aastal ligikaudu 9,3 miljonit (13,1 %) ja 2022. aasta teises kvartalis ligikaudu 8,3 miljonit (11,7 %).

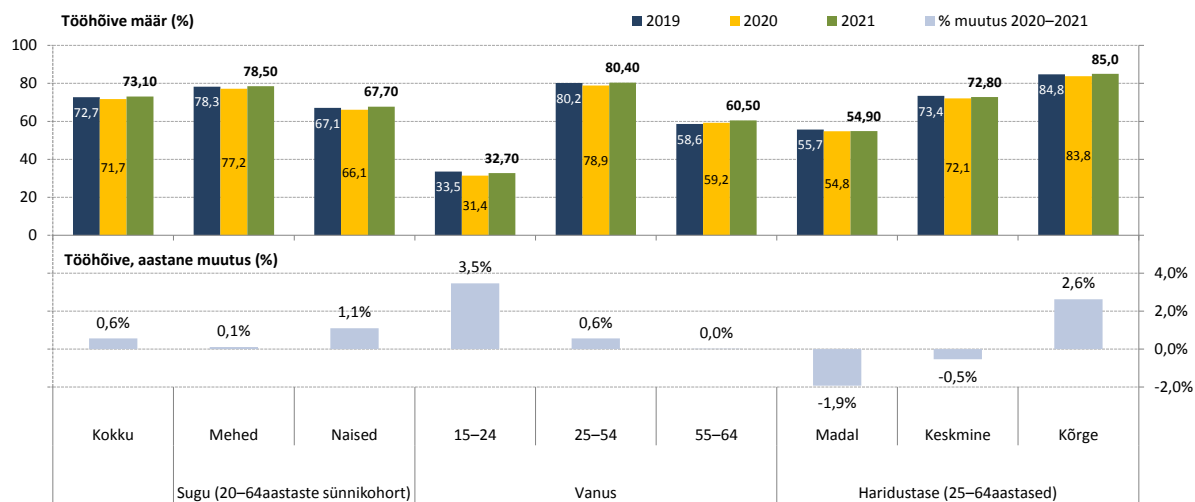
¹⁸ Märkus. Tööjõupuudus tundub olevat peamiselt tingitud tööturu taastumisest, mitte tööjõu ümberpaigutamise takistustest tööturul. Euroopa Komisjon, [kvartaliaruanne euroala kohta, institutsiooni töödokument](#), 2022.

¹⁹ Üksikasjalikud andmed on esitatud Euroopa Komisjoni ülevaates „[Employment and Social Developments in Europe 2022](#)“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022.

²⁰ Eurostat [[une_rt_m](#)], [[une_rt_q](#)] ja [[une_ltu_q](#)].

Joonis 1.1.1. Tänu noorte, naiste ja kõrge kvalifikatsiooniga töötajate seas toimunud positiivsetele muutustele on tööhõive määr taastunud pandeemiaelsele tasemele või ületab seda

Töehõive määr EL 27s soo, vanuserühma ja haridustaseme kaupa, sesoonselt korrigeeritud, kalendaarselt korrigeerimata andmed (%)

Allikas: Eurostat, [[lfsi emp a](#)] ja [[lfsa egaed](#)], ELi tööjõu-uuring

Tööturul osalemine kasvab jätkuvalt ning on muutunud eakamate täiskasvanute ja naiste seas dünaamilisemaks. 20–64aastaste tööjõus osalemise määr ELis oli 2021. aastal 73,6 %, mis on vastavalt 0,4 ja 1,3 protsendipunkti kõrgem kui 2019. ja 2020. aastal. 2022. aasta teises kvartalis oli see 79,4 %, ehk 1,1 protsendipunkti kõrgem kui aasta varem ja 1,4 protsendipunkti üle selle 2019. aasta neljanda kvartali taseme. Tõus on jätkuvalt suuresti tingitud eakate ja naiste tööjõus osalemisest. Muutused 55–64aastaste vanuserühma tööjõus osalemise määras (2022. aasta teises kvartalis 65,4 %, mis on 3,1 protsendipunkti võrra kõrgem kui 62,3 % 2019. aasta neljandas kvartalis) olid kolm korda suuremad kui 15–24aastaste (1 protsendipunkt) ja 25–54aastaste (1,2 protsendipunkti) vanuserühmades.

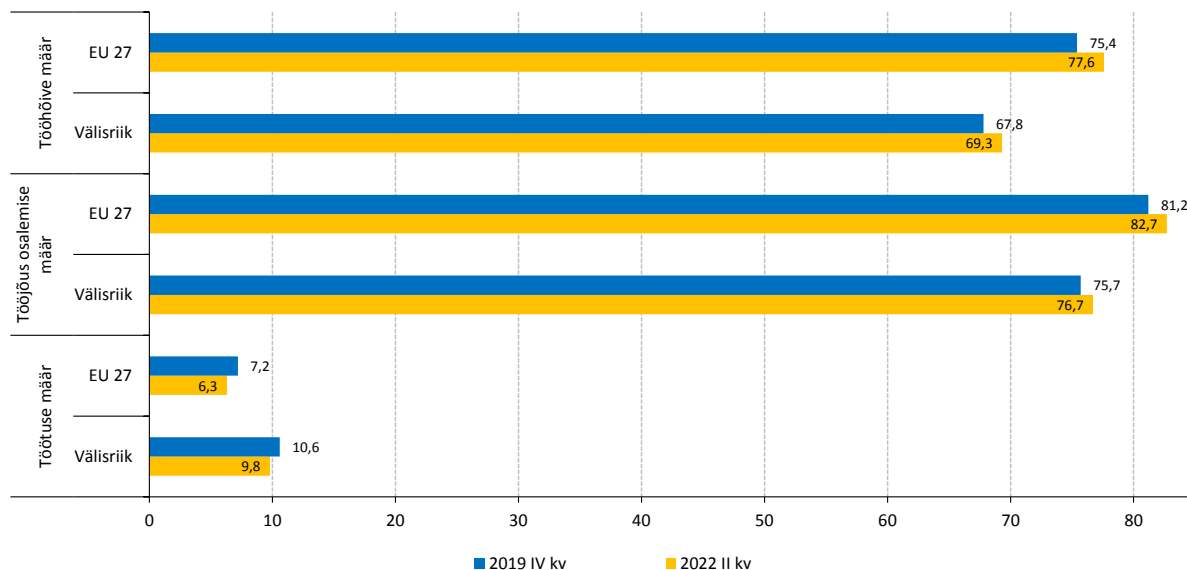
Kõrge kvalifikatsiooniga töötajate arv majanduses on kasvanud koos tööhõivelõhega oskuste taseme vahel. Töötavate kõrgharidusega inimeste arv (25–64aastased) kasvas 2021. aastal 2,6 %, samal ajal kui keskmise ja madala kvalifikatsiooniga töötajate (see tähendab ISCED 0–2 ja 0–4) tööhõive vähenes vastavalt 0,5 % ja 1,9 % (vt joonis 1.1.1). Madala ja kõrge kvalifikatsiooniga töötajate tööhõive määrade vaheline lõhe oli 2021. aastal 30,1 protsendipunkti ehk 1 protsendipunkt suurem kui 2020. aastal (vt punkt 2.2).

Väljaspool ELi sündinud inimeste võimalused tööturul taastusid kriisieelsele tasemele, kuid ELis sündinutega võrreldes esineb suuri erinevusi. 2021. aastal oli väljaspool ELi sündinud inimeste tööhõive määr (20–64aastased) 66,7 %, mis on jätkuvalt 1 protsendipunkti võrra madalam kui 2019. aasta näitaja ning 6,4 protsendipunkti madalam kui elukohariigis sündinute oma. Väljaspool ELi sündinud inimeste kvartalipõhine tööhõive määr oli 2022. aasta teises kvartalis 69,3 % ehk 1,5 protsendipunkti kõrgem kui 2019. aasta neljandas kvartalis (vt joonis 1.1.2). Välisriigis sündinute (15–74aastased) töötuse määr oli 2021. aastal 11,8 %, mis on 0,6 protsendipunkti madalam kui 2020. aastal (vt punkt 2.2). Väljaspool ELi sündinud naiste töötuse määr (2021. aastal 13,2 %) on suhteliselt kõrgem kui väljaspool ELi sündinud meestel (10,7 %). Kvartaliandmete põhjal jätkus välisriigis sündinute töötuse määra

(2022. aasta teises kvartalis 9,8 %) alates 2021. aasta esimesest kvartalist (13,5 %) kestnud langussuundumus ja praegu on see 2019. aasta neljanda kvartali tasemest 0,8 protsendipunkti madalam. Hiljutistest andmetest ilmnevad peamised takistused, millega välisriigis sündinud inimesed (15–74aastased) vastuvõtvast riigis sobiliku töö leidmisel kokku puutuvad (muu hulgas näiteks kvalifikatsiooni ja keeleoskuse mittetunnustamine või kodakondsuse või elamisloa tõttu piiratud õigus töötada)²¹.

Joonis 1.1.2. EL 27s ja väljaspool seda sündinud inimeste võimalused tööturul on väga erinevad

Tööhõive, töötuse ja töäjõus osalemise määrad päritoluriigi (EL 27 või välisriik) järgi, sesoonselt korrigeeritud, kalendaarselt korrigeerimata andmed (%)

Märkus. 20–64aastaste sünnikohort tööhõive ja töäjõus osalemise määrade puhul, 15–74aastaste sünnikohort töötuse määra puhul.

Allikas: Eurostat, [lfsq_ergacob], [lfsq_urgacob] ja [lfsq_argacob], ELi töäjõu-uuring

1.2. Sotsiaalsed suundumused

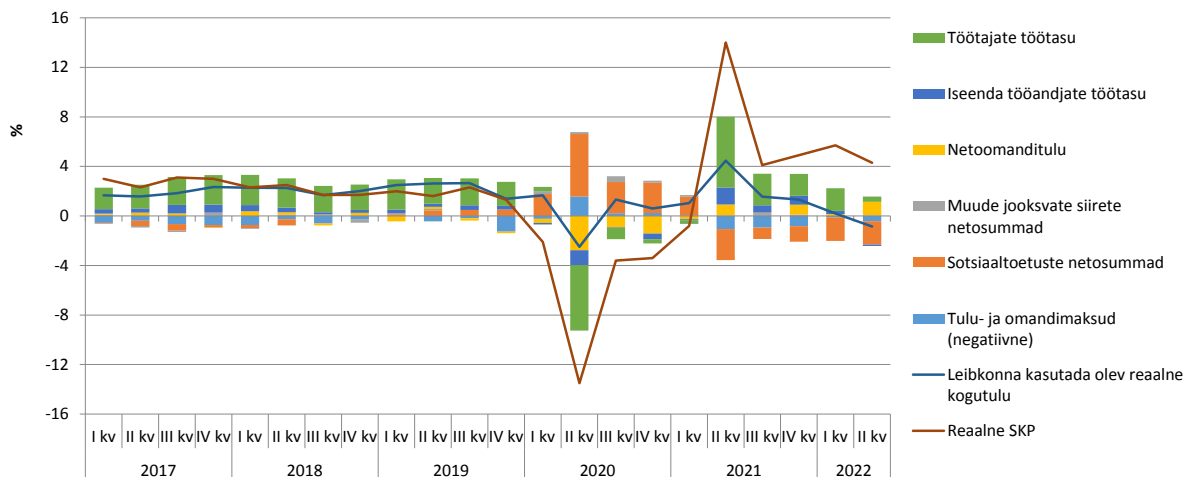
Leibkondade reaaltulu kasvas ELis 2021. aastal tänu COVID-19-järgsele taastumisele ja pandeemia mõju leevendamiseks võetud poliitikameetmete osalisele jätkumisele; eelduste kohaselt mõjutab edaspidi ostujõudu suurem inflatsioon. Leibkonna kasutada oleva reaalse kogutulu kasv (kvartalipõhine ja aastases võrdluses) taastus 2021. aastal keskmiselt pandeemiaeelsele tasemele (2 % võrreldes keskmiselt 2,2 %ga aastatel 2018–2019) (vt joonis 1.2.1). 2021. aasta teises kvartalis oli see märkimisväärne – 4,5 % – ja kolmandas kvartalis tagasihoidlikum – 1,7 % – ning aeglustus veelgi kuni 2022. aasta teise kvartalini. Kõnealune kasv tulenes taastumisest 2021. aastal, mis võimaldas ka hädaolukorra meetmed järk-järgult lõpetada. Üks aeglustumise peamine põhjus oli töötajate ja iseenda tööandjate töötasude reaalse panuse vähenemine, mis on vastuolus reaalse SKP suure kasvuga 2021. aasta kolmandast kvartalist kuni 2022. aasta esimese kvartalini. Seda suundumust mõjutav oluline tegur on inflatsiooni kiire suurenemine, mida on kirjeldatud punktis 1.1 ja mis hoolimata nominaalpalga positiivsest arengust piiras 2022. aasta teise kvartalis märkimisväärselt töötajate töötasude panust leibkonna kasutada oleva kogutulu kasvu (täpsemad üksikasjad on esitatud punktis 2.1.1). Selle tulemusel kahanes 2022. aasta

²¹ Allikas: Eurostat, töäjõu-uuring, 2021. aasta küsimustik (sihtotstarbeline väljavõte).

teises kvartalis leibkonna reaaltulu esimest korda pärast COVID-19 põhjustatud kriisi 2020. aasta teises kvartalis ja teist korda pärast 2013. aasta kriisi. Lisaks reaaltulu keskmisele muutumisele esineb märkimisväärseid erinevusi sissetulekute tasemete lõikes, kusjuures hinnamuutuste mõju on keskmisest suurem väikese ja mõnedele keskmise sissetulekuga leibkondadele, kes kulutavad suurema osa oma kulukorvist energiale ja toidule (vt ka sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 7 hinnatõusu ja energiaostuvõimetuse kohta punktis 2.4.1).

Joonis 1.2.1. Hiljutine hinnatõus on negatiivselt mõjutanud pärast COVID-19 kriisi täheldatud leibkondade reaalse kogutulu kasvu

Leibkonna kasutada oleva reaalse kogutulu kasv ja selle peamised komponendid ning reaalse SKP kasv (EL 27, kvartalipõhised kasvumäärad aastases võrdluses)

Märkused. Tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadi arvutused. Leibkonna kasutada olevat nominaalset kogutulu korrigeeriti allapoole, kasutades leibkondade lõpptarbimiskulutuste hinnaindeksit. Leibkonna kasutada oleva reaalse kogutulu kasvu ELi tasandil hinnatakse nende liikmesriikide näitajate kaalutud keskmisena, kelle puhul on kättesaadavad ESA 2010-l põhinevad kvartaliandmed (kokku 95 % ELi leibkondade kasutada olevast kogutulust).

Allikas: Eurostat, rahvamajanduse arvepidamine [[nasq_10_nf_tr](#)] ja [[namq_10_gdp](#)]. Sesoonselt korrigeerimata andmed.

Üldiselt tundub, et sissetulekute ebavõrdsus püsis ELis COVID-19 kriisi jooksul suures ulatuses stabiilne. Kui 2020. aastal oli ülemise ja alumise kvintiili (S80/S20) sissetulekukvintiilide suhte kordaja 4,89, siis 2021. aastal oli see 4,97 (vastavalt 2019. ja 2020. aasta sissetulekute põhjal). Pandeemia puhkemise aastal püsis sissetulekute ebavõrdsus üldiselt stabiilsena tänu avaliku sektori toetusele, mida liikmesriigid muu hulgas ELi vahendite abil andsid, ning automaatse tasakaalustusmehhanismi toimimisele maksu- ja hüvitissüsteemide kaudu, leevendades eeskätt mõju haavatavatele rühmadele. Eurostati kiirhinnangute kohaselt on ELi keskmine sissetulekukvintiilide suhte kordaja ka 2021. sissetulekuaastal stabiilne, kajastades taastumise ning kriisi negatiivse sotsiaal-majandusliku mõju leevendamiseks võetud poliitikameetmete osalise jätkamise mõju²². Hiljutist arengut, sealhulgas energiakriisi ja seotud inflatsioonisurvet arvesse võttes on veelgi olulisem jälgida sissetulekute ebavõrdsuse edasist muutumist. Poliitikameetmete jaotusliku mõju hindamine on äärmiselt oluline, tagamaks et võetud meetmed aitavad veelgi vähendada sissetulekute ebavõrdsust ja vaesust²³.

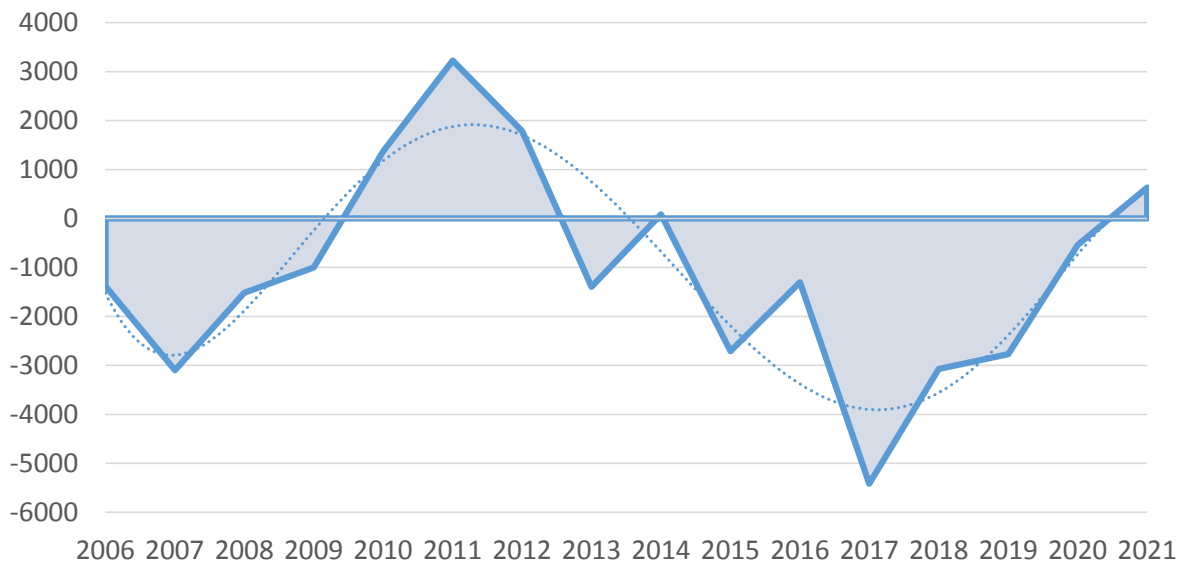
²² Vt 2022. aasta augustis avaldatud [kiirhinnang 2021. sissetulekuaasta kohta Eurostati veebisaidil](#).

²³ Selleks on komisjon avaldanud [teatise „Liikmesriikide poliitikameetmete jaotusliku mõju parem hindamine“](#) (COM(2022) 494 final).

Hoolimata COVID-19 kriisist püsis vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste osakaal üldjoontes stabiilne. 2021. aastal oli vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr ELis 21,7 %, mis tähendab, et eelmise aastaga (21,6 %) võrreldes see põhimõtteliselt ei muutunud²⁴. Kõnealune stabiilsus järgneb vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arvu üldisele vähenemisele EL 27s viimase aastakümne jooksul ning see kajastab COVID-19 kriisi jooksul liikmesriikides ja ELi tasandil võetud poliitikameetmete pehmendavat mõju (vt joonis 1.2.2).

Joonis 1.2.2. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arv on viimasel aastakümnel vähenenud ja püsis pärast COVID-19 kriisi stabiilsena

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arvu muutus aastases võrdluses (tuhandetes, EL 27)

Märkus. Andmed käsitlevad vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevaid inimesi (uue määratluse kohaselt) aastatel 2016–2021 ja vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevaid inimesi (eelmise määratluse kohaselt) aastatel 2006–2015 (üksikasjalikud andmed on esitatud punktis 1.4). Andmed vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste kohta (uue määratluse kohaselt) on kättesaadavad alles aastast 2015. EL 27 koondandmed põhinevad riiklikel suundumustel; kui mõne liikmesriigi puhul esineb katkestusi või kui andmed ei ole kättesaadavad, siis on vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arvu muutuseks loetud null.

Allikas: [ilc_peps01n] ja [ilc_peps01], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

ELi tasandil ei muutunud 2021. aastal oluliselt ükski vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski näitaja kolmest komponendist. 2021. aastal oli suhtelise vaesuse määr ELis (2020. aasta sissetulekute põhjal) stabiilne – 16,8 % (2020. aastal 16,7 %, mis käsitles 2019. sissetulekuaastat). Eurostati kiirhinnangute kohaselt püsis suhtelise vaesuse määr ELi tasandil stabiilne ka 2021. sissetulekuaastal. Suure materiaalse ja sotsiaalse puuduse määr langes 2021. aastal mõnevõrra, 6,8 %-lt 6,3 %-le, jätkates eelmiste aastate langussuundumust. Väga madala tööhõivega leibkondades elavate inimeste osakaal, mis on alates 2015. aastast vähenenud, kasvas 2021. aastal mõnevõrra, s.o 0,6 protsendipunkti (8,9 %ni) (andmed osutavad eelmise aasta olukorrale). Näitajate üldine stabiilsus tuleneb lühendatud tööaja kavadest ja muudest töökohtade säilitamise meetmetest, mis pehendasid vajalike liikumispiirangute mõju. Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) kasvav mõju vaesuse vähendamisele esimesel pandeemia-aastal on veel üks näide positiivsest mõjust, mis kaasnes liikmesriikide ja ELi otsustava poliitilise reageerimisega COVID-19-le. 2021. aastal (andmed käsitlevad 2020. aasta sissetulekuid) vähendasid sotsiaalsiirded vaesust ELis keskmiselt enam kui

²⁴ Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määra komponente on arutatud punktis 1.4.

kolmandiku võrra (36,3 %). Sotsiaalsiirete mõju vaesuse vähendamisele oli püsinud üldjoontes stabiilne, ligikaudu 32 %, kuid alates 2015. aastast on esinenud väiksemaid kõikumisi, mis jõudsid 2021. aastal enneolematule tasemele (kasvades 3,3 protsendipunkti ehk 10 % võrra).

Energiaostuvõimetus vähenes kuni 2021. aasta esimese pooleni, kuid eelduste kohaselt see praeguse energiakriisi mõjul edaspidi suureneb. Enne seda, kui energiahinnad hakkasid Venemaa agressioonisõja tõttu Ukraina vastu 2022. aastal märkimisväärselt tõusma, energiaostuvõimetus (mõõdetuna tavapäraselt ELi tasandil nende inimeste osakaaluna, kes ei suuda oma kodu piisavalt soojana hoida) ELi tasandil üldiselt vähenes: kui 2015. aastal oli see 9,6 %, siis 2021. aastal 6,9 %²⁵. Vaesusohus oleva elanikkonna seas oli aga energiaostuvõimetus kõnealuse ajavahemiku jooksul jätkuvalt palju suurem ja 2021. aastal peaaegu kaks korda suurem (16,4 %). Energiahindade hiljutine tõus kahjustab viimastel aastatel tehtud edusamme ja ohustab suurendada energiaostuvõimetust kogu tulujaotuse ulatuses (vt sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 7 punktis 2.4.1). Komisjon on esitanud mitu algatust, mis toetavad liikmesriike energiaostuvõimetuse ja tõusvate energiahindade mõju leevendamisel, eelkõige väikese sissetulekuga leibkondade puhul. Juba 2021. aasta oktoobris võttis komisjon vastu teatise „Toimetulek energiahindade tõusuga“, milles on esitatud vahendid hinnatõusu mõjuga tegelemiseks ja kriisidele vastupidavuse tugevdamiseks, millele järgnes 2022. aasta septembris ettepanek nõukogu määruse kohta, mis käsitleb hinnatõusuga toimetulekut ja leibkondadele avalduva surve leevendamist kogu ELis²⁶.

Palgavaesus on ELi liikmesriikides endiselt probleem. Tööealiste töötavate suhtelises vaesuse olevate inimeste osakaal ELis kasvas mõnevõrra aastatel 2010–2019 (0,5 protsendipunkti), kuid püsis 2020.–2021. aastal stabiilne (2020. aasta sissetulekute põhjal), vähenedes vaid 0,1 protsendipunkti võrra 8,9 %-le. Pandeemia esimesel aastal suudeti palgavaesust ohjata ka tänu kiiretele poliitikameetmetele, mille liikmesriigid kehtestasid ja mida EL toetas. Kuna leevendavad poliitikameetmed on suurel määral järkjärgult lõpetatud, tuleb eeskätt haavatavate rühmade palgavaesust hoolikalt jälgida, võttes arvesse ka inflatsiooni hiljutist negatiivset mõju reaalpalgale.

Ka vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate laste osakaal püsis COVID-19 kriisi jooksul üldjoontes stabiilne. Laste vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr oli 2021. aastal 24,4 %, mis on ainult 0,4 protsendipunkti võrra kõrgem kui 2020. aastal, ja püsis oluliselt madalamal kui 2015. aastal (27,4 %). Rahalises vaesuses leibkondades elavate laste osakaal (laste suhtelise vaesuse määr) püsis 2021. aastal üldjoontes stabiilne (andmed käsitlevad 2020. sissetulekuaastat) 19,5 % juures (mis on ainult mõnevõrra suurem kui 19,2 % eelmisel aastal), samal ajal kui väga madala tööhõivega leibkondades elavate laste osakaalu näitaja oli 2021. aastal 8,3 % (andmed käsitlevad olukorda eelmisel kalendriaastal), mis on suurem kui 7,6 % 2020. aastal (andmed käsitlevad 2019. sissetulekuaastat). 2021. aastal langes laste suure materiaalse ja sotsiaalse puuduse määr 8,3 %-lt 2020. aastal tagasi pandeemiaeelsele tasemele (7,5 %).

²⁵ Ühte ametlikku energiaostuvõimetuse näitajat ei ole ELis veel kehtestatud. Üks kasutatav näitaja on suutmatuse püsida piisavalt soojas – materiaalse puuduse mõõde, millele materiaalse ja sotsiaalse puuduse komponendi kaudu vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevaid inimesi käsitlevas näitajas tuginetakse.

²⁶ Vt komisjoni teatis „Toimetulek energiahindade tõusuga: meetme- ja toetuspakett“ (COM(2021) 660 final) ja ettepanek NÕUKOGU MÄÄRUSE kohta, mis käsitleb kõrgetele energiahindadele reageerimiseks võetavaid erakorralisi sekkumismeetmeid.

Eakate (65+) vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk on alates 2015. aastast kasvanud. 65aastaste ja vanemate inimeste vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr oli 2021. aastal kõrgem kui 2015. aastal (vastavalt 19,6 % ja 18 %). See kasv tulenes rahalise vaesuse pidevast suurenemisest, mis on praegu eakate seas ulatuslikum kui tööealise elanikkonna (18–64aastased) hulgas (21,6 %), peamiselt tööealiste inimeste sissetulekute suurenemise tõttu. Materiaalne puudus eakate seas on pidevalt vähenenud ja oli 2021. aastal 5,3 % (2015. aastal 7,4 %) võrreldes 6,3 %ga tööealise elanikkonna puhul.

Mõne elanikkonnarühma puhul on vaesus või sotsiaalne tõrjutus tõenäolisem kui kogu elanikkonna puhul. Kuigi vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr liikmesriikide lõikes 2021. aastal üldiselt langes, on see nii puuetega inimeste kui ka rändetaustaga inimeste puhul kõrgem kui vastavalt kogu elanikkonna ja elukohariigis sündinutel. Romade seas püsis vaesus ja sotsiaalne tõrjutus pandeemia jooksul üldjoontes muutumatuna, kuid on ülejäänud elanikkonnast jätkuvalt palju suurem, kusjuures laste puhul on lõhed veelgi ulatuslikumad.

1.3. ELi peamised eesmärgid ja riiklikud eesmärgid 2030. aastaks

Komisjon esitas sotsiaalõiguste samba tegevuskavas ELi 2030. aasta peamised eesmärgid tööhõive suurendamise, oskuste täiendamise ja vaesuse vähendamise osas, mille üle on väljendanud heameelt ELi juhid Portos ja 2021. aasta juunis kokku tulnud Euroopa Ülemkogu, ning kutsus liikmesriike määratlema oma riiklikke eesmärke ühise püüdluse toetamiseks²⁷. Samuti kutsuti 7. mai 2021. aasta Porto sotsiaalkohustuses²⁸ liikmesriike üles seadma kõrgeid riiklikke eesmärke, mis peaksid iga riigi lähtepositsiooni asjakohaselt arvesse võttes andma piisava panuse Euroopa eesmärkide saavutamisse. 8. mai 2021. aasta Porto deklaratsioonis rõhutasid ELi juhid, et tähtis on ka kõige kõrgemal tasemel hoolikalt jälgida Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamise ja ELi 2030. aasta peamiste eesmärkide täitmise suunas tehtavaid edusamme. Kooskõlas Porto deklaratsiooniga avaldasid riigipead või valitsusjuhid heameelt ELi peamiste eesmärkide üle 24.–25. juunil 2021 kokku tulnud Euroopa Ülemkogul²⁹.

2021. aasta septembrist kuni 2022. aasta juunini esitasid liikmesriigid komisjoni üleskutsel oma riiklikud eesmärgid. Nende üle peeti aktiivseid arutelusid, milles enamikul juhtudel osalesid eri sidusrühmad, sealhulgas liikmesriikide parlamendid, sotsiaalpartnerid, vabariiklikud, kohalikud omavalitsused ja akadeemiliste ringkondade liikmed. Riiklike eesmärke arutati kahepoolsetel kohtumistel komisjoni talitustega ning tööhõivekomitees ja sotsiaalkaitsekomitees toimusid mitmepoolsed arutelud. Riiklike eesmärkide seadmise protsess viidi lõpule EPSCO 2022. aasta juuni kohtumisel, kus arutati kõikide liikmesriikide esitatud eesmärke (vt tabel 1.3.1). Suurem osa liikmesriike (21) seadis vähemalt ühes valdkonnas ka täiendavaid eesmärke. Enamikul juhtudel lisasid liikmesriigid (19) täiendava eesmärgi vähendada vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate laste arvu ning paljudel juhtudel esitasid nad täiendavad eesmärgid vähendada soolist tööhõivelõhet, suurendada

²⁷ Vt Euroopa Komisjon, „Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskava“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021. ELi peamised eesmärgid 2030. aastaks on järgmised: vähemalt 78 % 20–64aastastest peaks olema tööga hõivatud; igal aastal peaks vähemalt 60 % kõigist täiskasvanutest osalema õppes ning vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arv peaks vähenema vähemalt 15 miljoni võrra.

²⁸ Sellele kirjutasid alla Euroopa Parlamendi ja Euroopa Komisjoni presidendid, ELi nõukogu eesistujariigi Portugali peaminister Costa ning ELi sotsiaalpartnerite ja sotsiaalplatvormi juhid ([kättesaadav veebis](#)).

²⁹ Vt veebis [Porto deklaratsioon](#) ja 24.–25. juunil 2021 kokku tulnud [Euroopa Ülemkogu järeldused](#).

vähemalt põhiliste digioskustega elanikkonna osakaalu ja vähendada selliste noorte osakaalu, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-noored).

Tabel 1.3.1. ELi 2030. aasta peamised eesmärgid ja riiklikud eesmärgid liikmesriikide kaupa

	Tööhõive (%)	Täiskasvanuharidus (%)	Vaesuse vähendamine (vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevad inimesed, tuhandetes)
ELi peamine eesmärk	78,0	60,0	-15 000
Kõik liikmesriigid kokku	78,5	57,6	-15 600*
Belgia	80,0	60,9	-279
Bulgaaria	79,0	35,4	-787
Tšehhi	82,2	45,0	-120
Taani	80,0	60,0	-30 ¹
Saksamaa	83,0	65,0	-1 200 ²
Eesti	81,3	52,3	-39
Iirimaa	78,2	64,2	-90
Kreeka	71,1	40,0	-860
Hispaania	76,0	60,0	-2 815
Prantsusmaa	78,0	65,0	-1 100
Horvaatia	75,0	55,0	-298
Itaalia	73,0	60,0	3 200
Küpros	80,0	61,0	-10
Läti	80,0	60,0	-95
Leedu	80,7	53,7	-223
Luksemburg	77,6	62,5	-4
Ungari	85,0	60,0	-292
Malta	84,6	57,6	³
Madalmaad	82,5	62,0	-163
Austria	79,9	62,0	-204
Poola	78,3	51,7	-1 500
Portugal	80,0	60,0	-765
Rumeenia	74,7	17,4	-2 532
Sloveenia	79,5	60,0	-9
Slovakkia	76,5	50,0	-70
Soome	80,0	60,0	-100
Rootsi	82,0	60,0	-15

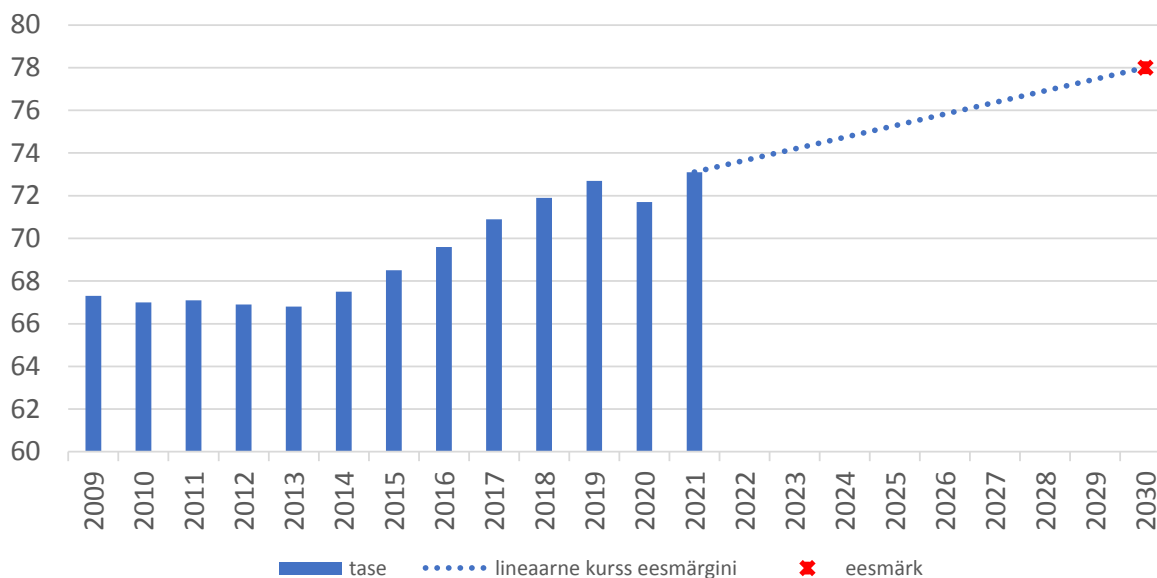
Märkus. * Kõikide liikmesriikide vaesuse vähendamise eesmärgi koondnäitaja on vähemalt 15,6 miljonit, mis ei hõlma neid liikmesriike, kes ei väljenda oma eesmärke vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arvuna. 1) Taani väljendab oma riiklikku vaesuse vähendamise eesmärki väga madala tööhõivega leibkondades

elavate inimeste arvu vähendamisenä 30 000 võrra. 2) Saksamaa väljendab oma riiklikku vaesuse vähendamise eesmärki väga madala tööhõivega leibkondades elavate inimeste arvu vähendamisenä 1,2 miljoni võrra. 3) Malta väljendab oma riiklikku vaesuse vähendamise eesmärki vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste määra vähendamisenä 3,1 protsendipunkti võrra.

Üks põhiprioriteet 2030. aastaks on tööhõive kõrge tase, et tagada kõigile võimalus majanduses ja ühiskonnas täielikult osaleda. Tööturu taastudes pärast COVID-19 kriisi tõusis ELi keskmine tööhõive määr 2021. aastal 73,1 %ni, mis on 4,9 protsendipunkti vähem kui ELi 2030. aasta peamine eesmärk 78 %, kuid liigub sellele lähemale (vt joonis 1.3.1). Liikmesriigid seadsid tööhõive määra osas 2030. aastaks ambitsioonikaid eesmärke, mille tase üheskoos on nii kõrge kui 78,5 %. Enamik neist seadis oma eesmärgid kõrgemale tasemele kui ELi peamine eesmärk 78 %. Madalamalt tasemelt alustavad liikmesriigid seadsid üldjuhul suhteliselt ambitsioonikamaid eesmärke, mis toetab liidus ülespoole suunatud majanduslikku ja sotsiaalset lähenemist. 2021. aastaks oli tööhõive määr suuremas osas liikmesriikides riiklikule eesmärgile lähemale liikunud (vt joonis 1.3.2).

Joonis 1.3.1. Pärast COVID-19 kriisi on tööhõive määr ELis tõusnud

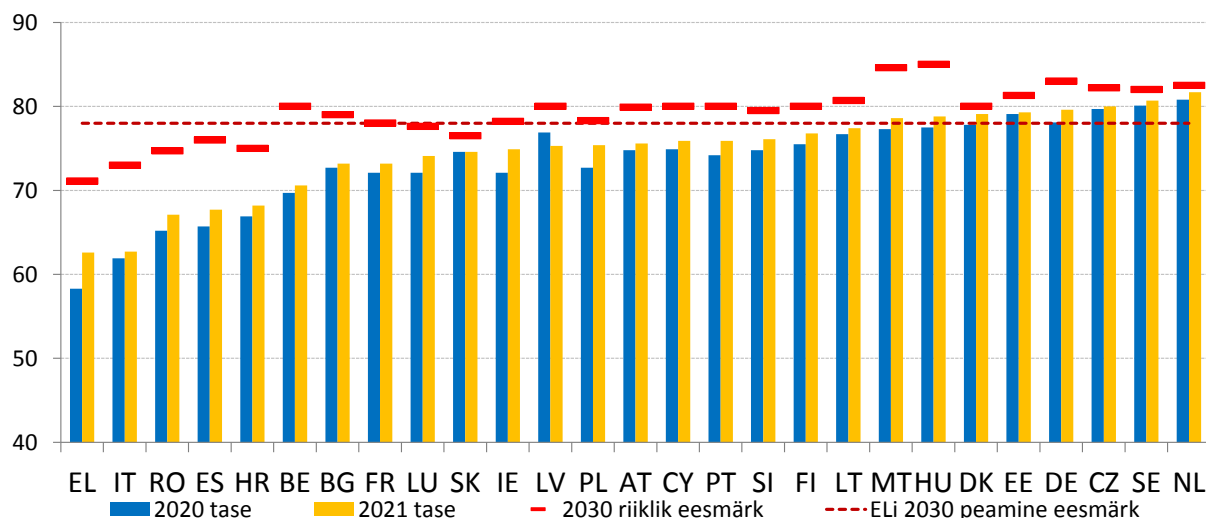
Tööhõive määr EL 27s ja vastav ELi 2030. aasta peamine eesmärk (20–64aastased, %)

Allikas: Eurostat [[lfsi_emp_a](#)], ELi tööjõu-uuring

Joonis 1.3.2. Liikmesriigid on seadnud tööhõive osas ambitsioonikaid riiklikke eesmärke ja 2021. aastal kasvas tööhõive peaaegu kõigis liikmesriikides

Tööhõive määr (2020 ja 2021, 20–64aastased, %) ja liikmesriikide vastavad 2030. aasta riiklikud eesmärgid

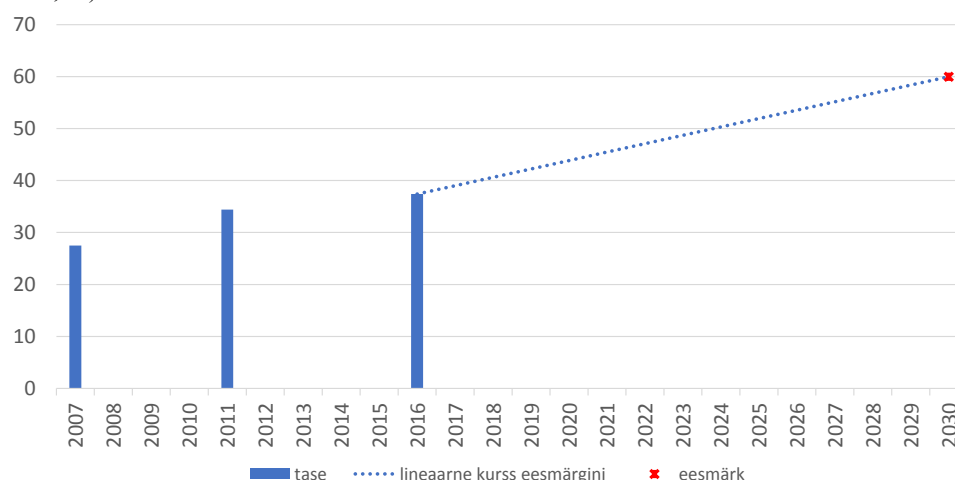
Allikas: Eurostat [[lfsi_emp_a](#)] ja [2030. aasta riiklike eesmärgi käsitlev tabel](#)

ELi 2030. aasta ambitsioonikas peamine eesmärk täiskasvanuhariduses osalemise kohta kajastab vajadust tagada, et säilitatakse töötajate potentsiaal majanduskasvu panustada. See panus nõuab tööalast konkurentsi- ja kohanemisvõimet, samuti töökoha vahetamist, muu hulgas seoses rohe- ja digipöördega, aga ka suutlikkust olla innovaatiline ja suurendada tootlikkust. Üks oluline tegur, mis seda kõike võimaldab, on piisavate oskuste arendamine. Seotud peamine eesmärk on seotud näitajana „täiskasvanuhariduses osalemine viimase 12 kuu jooksul“ ja see on kättesaadav iga kahe aasta tagant alates 2023. aastast³⁰. Alates 2007. aastast kuni viimaste kättesaadavate andmeteni 2016. aasta kohta on selle näitaja väärtus olnud kasvusuundumuses (vt joonis 1.3.3). ELi tasandi 2030. aasta eesmärgi täitmiseks tuleb seda paranemistempot säilitada. Kooskõlas vajadusega panustada ELi peamisse eesmärki on oskusi käsitlevate riiklike eesmärkide ambitsioonikuse tasemed liikmesriigiti erinevad, moodustades kokku kohustuse saavutada 57,6 % tase (mis jääb veidi alla ELi peamisele eesmärgile 60 %) (vt joonis 1.3.4).

³⁰ Praeguse näitaja väärtused aastate 2007, 2011 ja 2016 kohta koguti täiskasvanuhariduse uuringu kaudu. Alates 2022. aastast on andmed kättesaadavad ka ELi tööjõu-uuringu kaudu, millega tagatakse suur järjepidevus tööturu näitajatega ja andmete sagedasem esitamine. Kooskõlas ELi tööjõu-uuringu olemasoleva näitajaga täiskasvanuhariduses osalemise kohta viimase nelja nädala jooksul lähtutakse kõnealuste andmete kogumisel põhimõttest, et hõlmatud ei ole juhendatud töökohasisene täiendkoolitus. Oluline täiustus selle näitaja puhul on viitamine tervele aastale, mis annab täiskasvanute õppetegevusest palju tõesema pildi.

Joonis 1.3.3. Täiskasvanuhariduses osalemise puhul on valitsenud kasvusuundumus, mis tuleb ELi 2030. aasta peamise eesmärgi täitmiseks säilitada

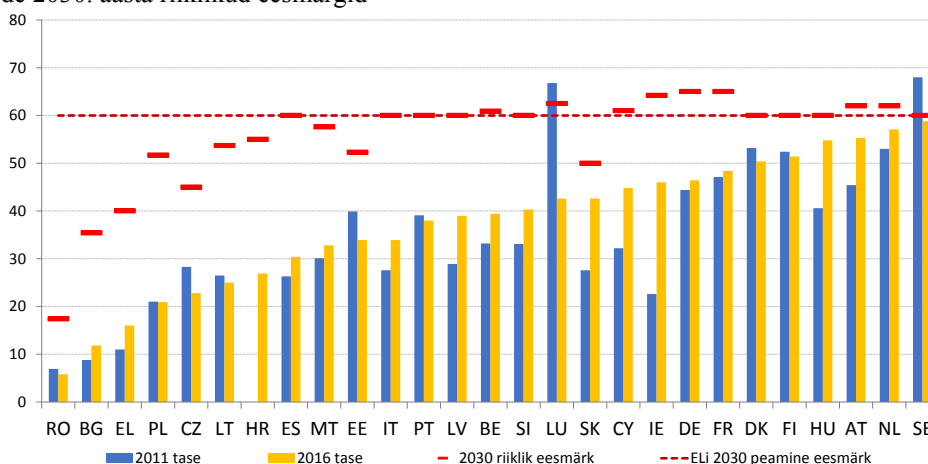
Viimase 12 kuu jooksul täiskasvanuhariduses osalemise määr EL 27s ja ELi 2030. aasta peamine eesmärk (20-64aastased, %)

Allikas: Eurostati eraldi väljavõtte täiskasvanuhariduse uuringust, näitaja „viimase 12 kuu jooksul täiskasvanuhariduses osalemise määr, v.a juhendatud töökohasisene täiendkoolitus“ ([kättesaadav veebis](#))

Joonis 1.3.4. Liikmesriikide tasandil on vaja teha suuri jõupingutusi, et täita oskusi käsitlevad riiklikud eesmärgid ja toetada ELi tasandi eesmärki

Viimase 12 kuu jooksul täiskasvanuhariduses osalemise määr (2011 ja 2016, 20–64aastased, %) ja liikmesriikide 2030. aasta riiklikud eesmärgid

Allikas: Eurostati eraldi väljavõtte täiskasvanuhariduse uuringust, näitaja „viimase 12 kuu jooksul täiskasvanuhariduses osalemise määr, v.a juhendatud töökohasisene täiendkoolitus“ ([kättesaadav veebis](#)), ja [tabel riiklike 2030. aasta eesmärkide kohta](#)

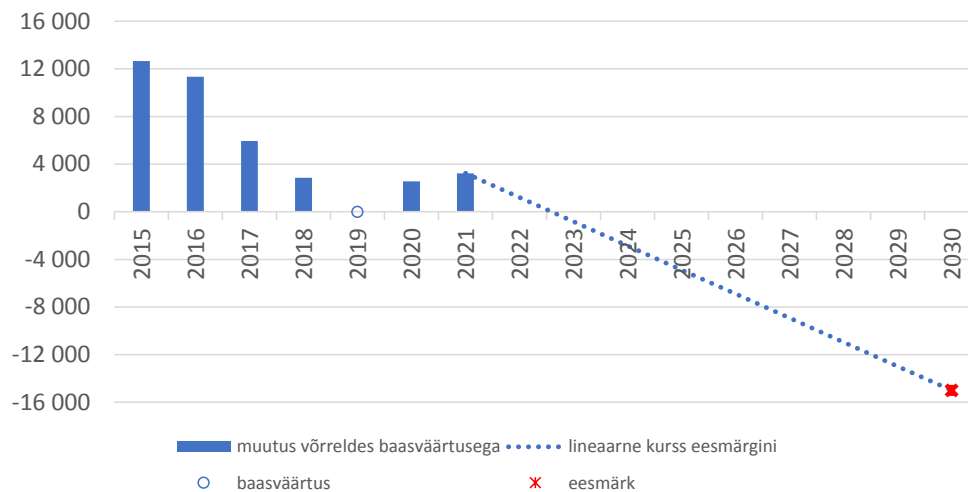
Vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ulatusliku vähenemise saavutamine on äärmiselt tähtis ELis kaasava majanduskasvu ning ülespoole suunatud majandusliku ja sotsiaalse lähenemise saavutamiseks. ELi seotud peamine eesmärk on vähendada vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arvu 2030. aastaks vähemalt 15 miljoni võrra. Enne pandeemiat valitsenud suundumus on kooskõlas sellele eesmärgile lähenemiseks vajaliku vähenemisega (vt joonis 1.3.5). 2020. ja 2021. aastal kasvas vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arv, kuid see võib olla statistilise artefakti tagajärg³¹. Mitu liikmesriiki

³¹ Osa tasemetest erinevusest on suurel määral seotud Saksamaal andmete kogumise meetodite muutmisega aastatel 2019–2020, mis mõjutab ka ELi keskmist, kuid mitte muutuste suunda aastatel 2020–2021.

on seadnud oma riiklikud eesmärgid ambitsioonikalt tasemel – kokku on eesmärk vähendada vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arvu ELis 2030. aastaks 15,6 miljoni võrra (mis on rohkem kui ELi peamine eesmärk 15 miljonit), arvestades ainult neid liikmesriike, kes kasutasid oma riikliku eesmärgi seadmisel vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste näitajat (vt joonis 1.3.6). Kui arvestada ka Taanit, Saksamaad ja Maltat,³² kes kasutasid eesmärkide seadmisel muid näitajaid, oleks vaesuse vähendamise koondeesmärk veelgi suurem.

Joonis 1.3.5. Enne pandeemiat täheldati vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arvu puhul langussuundumust, kuid ELi 2030. aasta peamise eesmärgi täitmiseks on vaja rohkem pingutada

Muutused EL 27s vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste määras ja vastav ELi 2030. aasta peamine eesmärk (kogu elanikkond, tuhandetes inimestes)

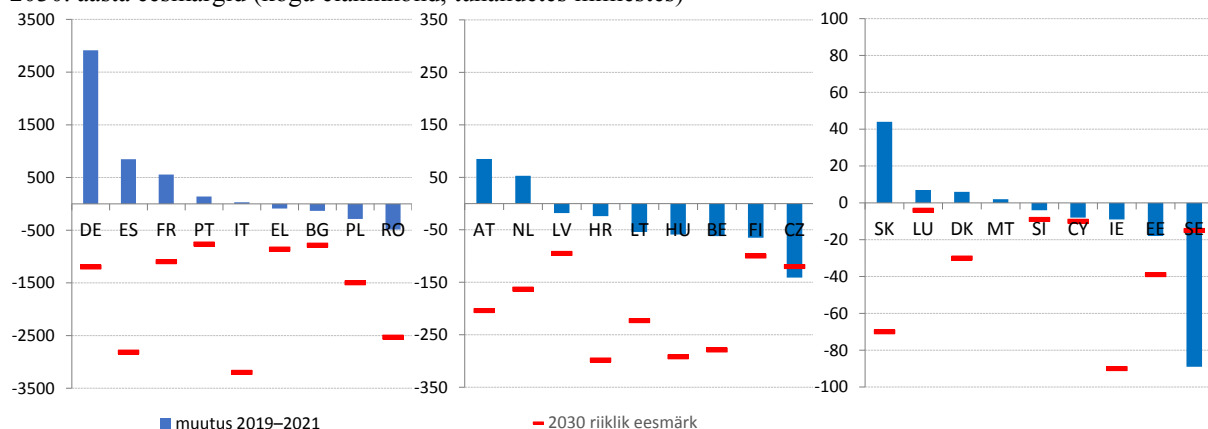

Märkus. Aegrea katkemine 2020. aastal (vt joonealune märkus nr 21).

Allikas: Eurostat [[ilc_peps01n](#)], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC)

Joonis 1.3.6. Paljud liikmesriigid seadsid ambitsioonikad riiklikud eesmärgid

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste määra muutused aastatel 2019–2021 ja riiklikud 2030. aasta eesmärgid (kogu elanikkond, tuhandetes inimestes)

Märkus. Aegrea katkemine 2020. aastal Saksamaa, Prantsusmaa, Iirimaa, Taani ja Luksemburgi puhul. Aegrea katkemine 2021. aastal Luksemburgi puhul. Taani ja Saksamaa väljendavad oma riiklikku eesmärki väga madala tööhõivega leibkondades elavate inimeste arvu vähendamisenä vastavalt 30 000 ja 1,2 miljoni võrra. Malta väljendab oma riiklikku eesmärki vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste määra vähendamisenä 3,1 protsendipunkti võrra.

Allikas: Eurostat [[ilc_peps01n](#)] ja [2030. aasta riiklike eesmärke käsitlev tabel](#)

³² Seoses prognoositud demograafiliste muutustega kõnealusel liikmesriigis.

1.4. Ülevaade probleemidest sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhjal

Sotsiaalvaldkonna tulemustabel aitab jälgida Euroopa sotsiaalõiguste sammast, toetades peamiste tööhõivealaste ja sotsiaalprobleemide hindamist liikmesriikides. Sotsiaalvaldkonna tulemustabelis, mille komisjon pakkus selle praeguses vormis välja 2021. aasta märtsis esitatud sotsiaalõiguste samba tegevuskavas ja mida järgnevalt arutati tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomiteega,³³ käsitletakse põhjalikult sotsiaalõiguste samba põhimõtteid ning see on peamine kvantitatiivne vahend sotsiaalõiguste samba rakendamisel tehtavate edusammude jälgimiseks Euroopa poolaasta raames. Tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijaküsimuste nõukogu (EPSCO) kinnitas sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajad 14. juunil 2021. Tulemustabel täiendab olemasolevaid jälgimisvahendeid, eelkõige tööhõive olukorra jälgimise vahendit ja sotsiaalkaitse olukorra jälgimise vahendit³⁴.

2023. aasta ühises tööhõivearuandes esitatud analüüs põhineb sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajatel, mille nõukogu on heaks kiitnud³⁵. Põhinäitajate puhul järgitakse ökonoomsuse, kättesaadavuse, võrreldavuse ja statistilise usaldusväärsuse põhimõtteid. Sotsiaalõiguste samba kõigi kolme peatükiga seotud näitajad on järgmised.

- *Võrdsed võimalused*
 - Täiskasvanute osalemine õppes viimase 12 kuu jooksul (25–64aastased)
 - Madala haridustasemega noored (% elanikest vanuses 18–24 aastat)
 - Algtaseme või sellest kõrgema tasemega üldiste digioskustega inimeste osakaal (% elanikest vanuses 16–74 aastat)
 - Mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (NEET-noorte) osakaal (% elanikest vanuses 15–29 aastat)
 - Sooline tööhõivelõhe (protsendipunktides)
 - Sissetulekuvintiilide suhte kordaja (S80/S20)
- *Õiglased töötingimused*
 - Tööhõive määr (% elanikest vanuses 20–64 aastat)³⁶
 - Töötuse määr (% tööjõust vanuses 15–74 aastat)
 - Pikaajalise töötuse määr (% tööjõust vanuses 15–74 aastat)

³³ Praegune sotsiaalvaldkonna tulemustabel hõlmab sotsiaalõiguste samba 20st põhimõttest 18, mis on nelja võrra rohkem kui eelmise versiooni puhul. Kaks veel hõlmatamata põhimõtet on põhimõtted 7 „Teave töötingimuste kohta ja kaitse töölepingu ülesütleamise korral“ ja 8 „Sotsiaaldialoog ja töötajate kaasamine“. Põhinäitajate suhtes kohaldatakse rangeid kvaliteedinõudeid, samuti peab nende kohta olema selge normatiivne tõlgendus. Seni ei ole nende põhimõtete kohta olnud võimalik sellist näitajat leida, kuid komisjon jätkab tööd selles valdkonnas.

³⁴ Tööhõive olukorra jälgimise vahendi ja sotsiaalkaitse olukorra jälgimise vahendi koostavad igal aastal vastavalt tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee ning lisavad need oma aastaaruannetesse. Nendes selgitatakse välja jälgimist vajavad suundumused ja liikmesriikide peamised tööhõive- ja sotsiaalprobleemid ning need aitavad jälgida liikmesriikide edusamme kogu ELi hõlmavate asjakohaste tööhõive- ja sotsiaaleesmärkide saavutamisel.

³⁵ Tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee arvamuse sotsiaalvaldkonna läbivaadatud tulemustabeli põhinäitajate kohta saavutatud kokkulepet käsitlevas aruandes [kiitis tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijaküsimuste nõukogu \(EPSCO\) heaks 14. juunil 2021.](#)

³⁶ Pärast [Euroopa integreeritud sotsiaalstatistika määruse jõustumist](#) on Eurostat alates 2021. aastast kogunud liikmesriikide statistikaametite kaudu tööjõu-uuringu jaoks teavet läbivaadatud meetodika alusel. Selle muudatuse eesmärk on koguda tööturu kohta paremaid andmeid, kuid muudatust tuleb arvesse võtta selle tegemise ajal (1. jaanuar 2021) kogutud näitajate tõlgendamisel. Lisaks sellele mõjutab muudatus NEET-noorte osakaalu, töötuse määra, pikaajalise töötuse määra, soolist tööhõivelõhet ja laste vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohtu käsitlevaid põhinäitajaid.

- Leibkonna kasutada oleva kogutulu kasv elaniku kohta (2008 = 100)³⁷
- *Sotsiaalkaitse ja kaasamine*
 - Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr (% kogu elanikkonnast)³⁸
 - Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr laste puhul (% elanikest vanuses 0–17 aastat)³⁹
 - Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele (suhtelise vaesuse määra vähenemise %)⁴⁰
 - Puudega inimeste tööhõivelõhe (20–64aastased)⁴¹
 - Liiga suured eluasemekulud (% kogu elanikkonnast)⁴²

³⁷ Leibkonna kasutada olevat kogutulu mõõdetakse reaalkaardis. Sotsiaalkaitsekomitee nõudmisel kasutatakse selle näitaja puhul korrigeerimata sissetulekut (see tähendab, et arvesse ei võeta mitterahalisi sotsiaalsiirdeid) ja välja on jäetud sotsiaalvaldkonna tulemustabeli algses versioonis esitatud viide ostujõustandardi ühikute kasutamisele, et tagada järjepidevus sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleval ELi statistikal (EU-SILC) põhinevate näitajatega.

³⁸ Koos selle kolme komponendiga: suhtelise vaesuse määr kogurahvastiku puhul (vanus 0+), suur materiaalne ja sotsiaalne puudus kogurahvastiku puhul (vanus 0+) ja väga madala tööhõivega leibkondades (peaaegu täiesti töötud leibkonnad) elavate inimeste osakaal (0–64aastased). 2021. aastal muudeti vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski näitajat, võttes arvesse vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arvu vähendamist käsitlevat uut ELi 2030. aasta peamist eesmärki. Muudeti selle kahte komponenti (puudus ja väga madala tööhõivega leibkonnad). Suurt materiaalselt ja sotsiaalselt puudust käsitlev komponent asendab komponendi „suur materiaalne puudus“. Väga madala tööhõivega leibkondade võrdlusaluseks olevat vanuserühma muudeti (varem 0–59, nüüd 0–64). Kõikide sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlevas ELi statistikas sisalduvate sissetulekul põhinevate näitajate puhul on tulude võrdlusperiood määratletud 12kuulise ajavahemikuna. Seega osutavad suhtelise vaesuse määra ja väga madala tööhõivega leibkondi käsitlevates näitajates sissetulekute kohta kasutatud muutujad uuringu aastale eelnevale kalendriaastale, v.a Iirimaa puhul (uuringule vastamisele eelnevad 12 kuud). Suure materiaalse ja sotsiaalse puuduse näitaja arvutamine ei hõlma sissetulekut käsitlevat muutujat, seega osutavad kõik selle arvutamiseks kasutatud sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlevad ELi statistika kohased muutujad uuringu aastale.

³⁹ Koos selle kolme alamnäitajaga: suhtelise vaesuse määr laste puhul (0–17aastased), suur materiaalne ja sotsiaalne puudus laste puhul (0–17aastased) ning väga madala tööhõivega leibkondades (peaaegu täiesti töötud leibkonnad) elavate laste osakaal (0–17aastased). Suur materiaalne ja sotsiaalne puudus laste puhul on kogurahvastiku suure materiaalse ja sotsiaalse puuduse näitaja kohandatud versioon, milles on omistatud väiksem kaal täiskasvanuid käsitlevatele punktidele, et laste näitaja ei sõltuks liigselt täiskasvanute puudusest. Võrdlusaastad on samad kui kogurahvastikku käsitlevate näitajate puhul.

⁴⁰ Seda mõõdetakse kogurahvastiku suhtelise vaesuse määra protsentuaalse vähenemisena võrreldes olukorraga enne rahalisi sotsiaalsiirdeid (v.a pensionid). See ei hõlma näiteks tervishoiuga seotud mitterahalisi sotsiaalsiirdeid.

⁴¹ Praegu arvutatakse puudega inimeste tööhõivelõhe näitaja sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika alusel ning üleilmases tegevuspiirangute indeksis (GALI) esitatud puudestaatuse põhjal. Uuringus osalejad vastavad järgmistele küsimustele: 1. Kas teil esineb terviseprobleemi tõttu piiranguid tavapärasel tegevuses? Kas ütleksite, et teie tegevus on ... tõsiselt piiratud, piiratud, kuid mitte tõsiselt, või ei ole üldse piiratud? Kui vastus küsimusele nr 1 on „tõsiselt piiratud“ või „piiratud, kuid mitte tõsiselt“, siis vastavad osalejad küsimusele nr 2 (Kas teie tegevus on olnud piiratud vähemalt viimase kuue kuu jooksul? Jah või ei?). Inimest peetakse puuetega inimeseks, kui vastus teisele küsimusele on „Jah“. Kuna arvutused tehakse sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika alusel, siis on puude esinemine GALI põhimõtte kohaselt ja sellel põhineva puudega inimeste 2020. aasta tööhõivelõhe ELi liikmesriikides omavahel seotud (Pearsoni korrelatsioonikordaja = -0,6).

⁴² Selle näitajaga mõõdetakse seda osa elanikkonnast, kes elab leibkondades, mille kogukulud eluasemele on üle 40 % kasutada olevast tulust (kummagi puhul ei võeta arvesse eluasemetoetusi). Dokumendis „Methodological Guidelines and Description of EU-SILC variables“ (aprill 2020) on kirjeldatud toetusi (hõlmatud on ainult majanduslikult olukorrast sõltuvad toetused), mille hulka kuuluvad üüritoetused ja omanikust elanikule makstavad toetused, kuid mitte maksusoodustused ega kapitalisiirded. Dokumendis on eluasemekulud määratletud kui igakuised ja tegelikult makstud kulud, mis on seotud leibkonna õigusega eluasemel elada. Need hõlmavad konstruktsiooni kindlustust (üürnike puhul siis, kui seda makstakse), teenuseid ja tasusid (reovee ja jäätmete äravedu jms, omanike puhul kohustuslik, üürnike puhul siis, kui seda

- Ametlikke lapsehoiuteenuseid kasutavad kuni kolmeaastased lapsed (% alla kolmeaastastest elanikest)
- Rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul (% elanikest vanuses 16+ aastat)⁴³

Põhinäitaja „Puudega inimeste tööhõivelõhe“ statistilise allikana kasutatakse ajutiselt sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlevat ELi statistikat, kuid suurema täpsuse tagamiseks minnakse alates 2022. aastast üle ELi tööjõu-uuringule, millel põhinevad andmed esitatakse 2023. aastal. Komisjoni talitused, sealhulgas Eurostat, jälgivad ka edaspidi näitaja kvaliteeti ja vaatavad näitaja keskpika aja jooksul läbi pärast seda, kui tööjõu-uuringul põhinevad andmed on kättesaadavad, ning toetavad edasisi meetmeid riikidevahelise võrreldavuse parandamiseks ja uurivad võimalust koostada selles valdkonnas täiendavaid näitajaid. Ka põhinäitaja „Täiskasvanute osalemine õppes viimase 12 kuu jooksul“ puhul kasutatakse alates 2022. aastast ELi tööjõu-uuringu andmeid, kui varem on neid kogutud üksnes täiskasvanuhariduse uuringu kaudu (mille viimane versioon pärineb aastast 2016). Allikana kasutatud kahe uuringu põhjal saadud andmeid analüüsitakse põhjalikult, kui need on kättesaadavad, et tagada andmete kvaliteet ja võrreldavus. Tööhõivesuuniste nr 6 ja 7 jälgimise tagamiseks, muu hulgas seoses aktiivse tööturupoliitikaga, kasutatakse käesolevas ühises tööhõivearuandes erandkorras näitajat täiskasvanute (25–64aastased) õppes osalemise kohta viimase nelja nädala jooksul.

Põhinäitajate analüüsimisel kasutatakse tööhõivekomitees ja sotsiaalkaitsekomitees kokku lepitud ühtset metoodikat (täpsem teave on esitatud 4. lisas). Selle metoodika abil hinnatakse liikmesriikide olukorda ja suundumusi, võttes aluseks kõigi sotsiaalvaldkonna tulemustabelis esitatud põhinäitajate tasemed ja nende aastase muutuse⁴⁴. Need tasemed ja tasemete muutused on liigitatud vastavalt nende kaugusele asjaomasest (kaalumata) ELi keskmisest. Liikmesriikide tulemused nimetatud tasemete ja taseme muutuste osas seotakse eelnevalt kokku lepitud eeskirjadest lähtuvalt seejärel nii, et igale liikmesriigile määratakse üks seitsmest kategooriast („väga tubli“, „keskmisest parem“, „keskmine/neutraalne“, „hea, kuid vajab jälgimist“, „kehv, kuid paranemas“, „tähelepanu vajav“ ja „kriitilises olukorras“). Selle põhjal on tabelis 1.4.1 esitatud tulemustabeli näitajate kokkuvõtte iga näitaja kohta kättesaadavate uusimate andmete alusel.

Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajad osutavad liikmesriikides esinevatele peamistele probleemidele kolmes valdkonnas: võrdsed võimalused ja juurdepääs tööturule, õiglased töötingimused ning sotsiaalkaitse ja kaasamine. Nende näitajate

makstakse), regulaarse hoolduse ja remondi kulusid, makse (üürnike puhul hoone kohta, kui on kohaldatav) ning kommunaalkulusid (vesi, elekter, gaas ja küte). Hüpoteklaene tasuvate omanike puhul on hõlmatud ka seotud intressimaksud (millest on maha arvatud võimalikud maksusoodustused, kuid mitte eluasemetoetused). Turuhinnaga või alandatud hinnaga eluaseme üürnike puhul on hõlmatud ka üürimaksud. Tasuta eluaseme üürnike puhul ei tohiks eluasemetoetust eluaseme kogukuludest maha arvata.

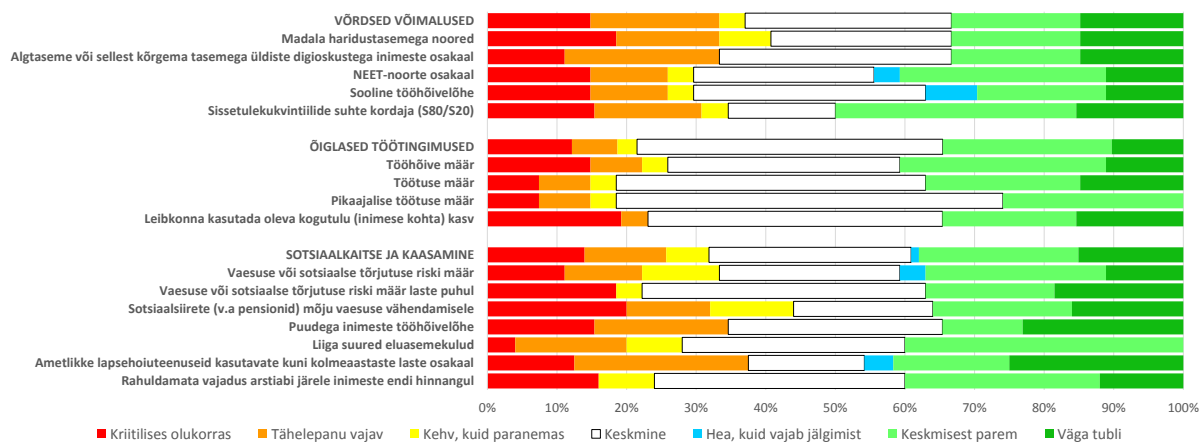
⁴³ Rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul kajastab inimeste subjektiivset hinnangut selle kohta, kas nad vajasisid läbivaatust või ravi konkreetsetes tervishoiuteenuste valdkonnas ning kas neil jäi see saamata või nad ei otsinud abi kolmel järgmisel põhjusel: rahalised põhjused, ootejärjekord või liiga pikk vahemaa. Arstiabi käsitletakse eraldi tervishoiuteenustena (arstlik läbivaatus või ravi, v.a hambaravi), mida osutavad arstid või samaväärsed erialaspetsialistid või mida tehakse nende otsese järelevalve all kooskõlas riigi tervishoiusüsteemiga (Eurostati määratlus). Inimeste teatatud probleemid haiguse korral ravi saamisel võivad kajastada takistusi ravile juurdepääsul.

⁴⁴ Kokkuleppel tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomiteega on erandiks leibkonna kasutada olev kogutulu, mida mõõdetakse indeksarvuna (2008 = 100, mis väljendab muutust võrreldes 2009. aasta finantskriisile eelneva aastaga).

hulgas, mille puhul on suurima arvu liikmesriikide olukord märgitud kriitiliseks (joonisel 1.4.1 esitatud punasena), on madala haridustasemega noored, leibkonna kasutada oleva kogutulu kasv elaniku kohta, vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr laste puhul ning sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele (kriitilises olukorras on viis liikmesriiki). Nende näitajate puhul on 2021. aastal selline olukord ühes liikmesriigis rohkem kui 2020. aastal; ainus erand on sotsiaalsiirete mõju vaesuse vähendamisele, mille puhul on kriitilises olukorras olevate liikmesriikide arv ühe võrra väiksem⁴⁵. Suur arv kriitilisi probleeme (punasega on märgitud neli liikmesriiki) esineb ka NEET-noorte osakaalu, soolise tööhõivelõhe, sissetulekukvintilide suhte kordaja, tööhõive määra, puudega inimeste tööhõivelõhe ning rahuldamata vajaduse puhul arstiabi järele inimeste enda hinnangul. 2021. aastaga võrreldes on tähelepanu vajavas olukorras vähem liikmesriike, neist enamik ametlike lapsehoiuteenuseid kasutavate kuni kolmeaastaste laste (6) ning vähemalt põhiliste digioskustega inimeste osakaalu (6) ja puudega inimeste tööhõivelõhe (5) näitajate puhul. Üksikasjalikum analüüs on esitatud 2. peatükis, kus tutvustatakse ka põhjalikku kogumit kontekstipõhiseid näitajaid.

Joonis 1.4.1. Töehõive-, oskuste ja sotsiaalvaldkonna probleemid ELi liikmesriikides sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajate kaupa

Iga põhinäitaja puhul konkreetset liigitatud liikmesriikide osakaal kõikide liigitatud liikmesriikide seas (vt selgitus) ning koondandmed sotsiaalõiguste samba kolme peatüki kohta

Märkused. 1) Andmed täiskasvanuhariduses osalemise näitaja kohta ei ole veel kättesaadavad. 2) Mõne riigi puhul puuduvad teatavate näitajate andmed (vt märkus tabeli 1.4.1 juures). Kõikide näitajate selgitused on esitatud lisades.

Allikas: tabelis 1.4.1 esitatud sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhised määratlused

⁴⁵ Kuna andmete esitamise kuupäeva seisuga olid andmed 2021. aasta kohta kättesaadavad vaid väikese arvu liikmesriikide kohta, siis põhinevad leibkonna kasutada oleva kogutulu kasvu elaniku kohta käsitlevad hinnangud 2020. aasta andmetel.

Tabel 1.4.1. Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajad: ülevaade probleemidest liikmesriikide lõikes

		Väga tubli	Keskmisest parem	Hea, kuid vajab jälgimist	Keskmine	Kehv, kuid paranemas	Tähelepanu vajav	Kriitiline olukord
Võrdsed võimalused	Madala haridustasemega noored (% elanikest vanuses 18–24 aastat)	2021 EL, HR, IE, SI	CZ, LT, NL, PL, PT		AT, BE, DK, FI, FR, LV, SK	ES, MT	CY, EE, LU, SE	BG, DE, HU, IT, RO
	Algtaseme või sellest kõrgema tasemega tildiste digioskustega inimeste osakaal (% elanikest vanuses 16–74 aastat)	2021 DK, IE, NL, FI	ES, HR, LU, AT, SE		BE, CZ, EE, EL, FR, LV, MT, PT, SK		DE, IT, CY, LT, HU, SI	BG, PL, RO
	NEET-noorte osakaal (% kõigist elanikest vanuses 15–29 aastat)	2021 NL, SE, SI	AT, DE, DK, FI, HU, IE, MT, PT	LU	BE, CZ, EE, FR, LT, LV, PL	ES	CY, HR, SK	BG, EL, IT, RO
	Sooline tööhõivelõhe (protsendipunktides)	2021 EE, FI, LT	DK, FR, IE, PT, SE	LV, SI	AT, BE, BG, DE, ES, HR, HU, LU, NL	MT	CY, PL, SK	CZ, EL, IT, RO
	Sissetulekukvintilide suhte kordaja (S80/S20)	2021 BE, CZ, FI, SI	AT, CY, DK, HU, IE, LU, NL, PL, SE		DE, EE, FR, HR	BG	EL, IT, MT, PT	ES, LT, LV, RO
Õiglaselised töötingimused	Tööhõive määr (% elanikest vanuses 20–64 aastat)	2021 CZ, NL, SE	DE, DK, EE, HU, IE, LT, MT, PL		AT, BG, CY, FI, FR, LU, PT, SI, SK	EL	BE, LV	ES, HR, IT, RO
	Töötuse määr (% tööjõust vanuses 15–74 aastat)	2021 CZ, DE, MT, PL	DK, HU, LT, LU, NL, SI		AT, BG, CY, EE, FI, FR, HR, IE, LV, PT, RO, SK	EL	BE, SE	ES, IT
	Pikaajalise töötuse määr (% tööjõust vanuses 15–74 aastat)	2021	CZ, DE, DK, HU, MT, NL, PL		AT, BE, BG, CY, EE, FI, FR, IE, LT, LU, LV, PT, RO, SE, SI	EL	HR, SK	ES, IT
	Leibkonna kasutada oleva kogutulu (inimese kohta) kasv (2008 = 100)	2020 HU, LT, PL, RO	EE, IE, MT, SI, SK		CZ, DE, DK, FI, FR, HR, LU, LV, NL, PT, SE		BE	AT, CY, EL, ES, IT
Sotsiaalkaitse ja kaasamine	Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr (% kogu elanikkonnast)	2021 CZ, FI, SI	AT, BE, CY, DK, NL, PL, SE	SK	DE, EE, FR, HR, HU, IE, MT	BG, LT, RO	IT, LU, PT	EL, ES, LV
	Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr laste puhul (% elanikest vanuses 0–17 aastat)	2021 CZ, DK, FI, NL, SI	BE, EE, HR, LT, PL		AT, CY, DE, FR, HU, IE, LV, MT, PT, SE, SK	BG		EL, ES, IT, LU, RO
	Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele (suhtelise vaesuse määra vähenemise %)	2021 BE, DK, FI, IE	AT, CZ, FR, SE, SI		CY, DE, LT, NL, PL	BG, ES, IT	EE, LU, MT	EL, HR, LV, PT, RO
	Puudega inimeste tööhõivelõhe (protsendipunktides)	2021 DK, ES, IT, LU, LV, PT	BG, EE, SE		CZ, EL, FI, FR, LT, MT, NL, SI		AT, CY, DE, HR, HU	BE, IE, PL, RO
	Liiga suured eluasemekulud (% kogu elanikkonnast)	2021	CY, EE, FI, HR, HU, IE, LT, LU, MT, SI		AT, BE, CZ, IT, LV, PL, RO, SE	BG, EL	DE, ES, NL, PT	DK
	Ametlikke lapsehoiuteenuseid kasutavad kuni kolmeaastased lapsed (% alla kolmeaastastest elanikest)	2021 DK, ES, FR, LU, NL, SE	CY, EL, HR, SI	BE	AT, EE, FI, LV		BG, DE, IE, LT, MT, PL	CZ, HU, RO
	Rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul (% elanikest vanuses 16+ aastat)	2021 CY, DE, MT	AT, BG, CZ, ES, HU, LU, NL		BE, DK, FR, HR, IE, LT, PL, PT, SE	EE, LV		EL, FI, RO, SI

Märkus. Andmeid on ajakohastatud 21. oktoobril 2022. Kuna näitaja „Algtaseme või sellest kõrgema tasemega üldiste digioskustega inimeste osakaal“ määratluses tehti 2021. aastal olulisi muudatusi, siis ei ole 2019. aasta võrreldav väärtus kättesaadav ja seega põhineb selle näitaja analüüs erandkorras ainult 2021. aasta tasemel. Slovakkia kohta ei ole kättesaadavad sissetulekuvintiilide suhte kordajat, sotsiaalsiirete mõju, puudega inimeste tööhõivelõhet, liiga suuri eluasemekulusid, ametlikke lapsehoiuteenuseid kasutavaid kuni kolmeaastaseid lapsi ja rahuldamata vajadust arstiabi järele inimeste endi hinnangul käsitlevad andmed; leibkonna kasutada oleva kogutulu andmed elaniku kohta puuduvad rohkem kui poolte liikmesriikide kohta ja selle näitaja analüüs põhineb 2020. aasta väärtustel; Prantsusmaa kohta puuduvad liiga suurte eluasemekulude andmed. Katkestused aegridades ja muud tähised on esitatud 1. ja 2. lisas.

Analüüsi ja poliitika kujundamist toetavad võrdlusanalüüsi raamistikud

2017. aasta teatises Euroopa sotsiaalõiguste samba loomise kohta tehti ettepanek kasutada võrdlusanalüüsi vahendina, millega toetada struktuurireforme ja soodustada ülespoole suunatud lähenemist tööhõive- ja sotsiaalvaldkonnas. Võrdlusanalüüsi raamistike koostamine on mitmepoolne tegevus ning neis on ühendatud kvantitatiivsed näitajad (tulemuslikkuse ja tulemuste kohta) poliitika ülesehituse tunnuste ning poliitikakujundamise kvaliteeti ja tulemusi mõjutavate poliitikavahendite kvalitatiivse analüüsiga. Peale selle pakuvad võrdlusanalüüsi raamistikud koos sotsiaalvaldkonna tulemustabeli näitajatega teavet Euroopa poolaasta raames tehtava ja ühises tööhõivearuandes sisalduva analüüsi jaoks.

Alates 2017. aastast on komisjon tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomiteega kokku lepitud ühist lähenemisviisi järgides mitmes valdkonnas võrdlusanalüüsi raamistikke välja töötanud ja neid liikmesriikidega läbi rääkinud. Seni kokkulepitud raamistikud käsitlevad järgmisi valdkondi: 1) töötushüvitised ja aktiivne tööturupoliitika, 2) täiskasvanute oskused ja täiskasvanuharidus, 3) miinimumsissetulek (vt sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 8 miinimumsissetuleku võrdlusaluste kohta punktis 2.4.1), 4) lapsehoid ja laste toetamine ning 5) pensionid.

Tööhõivekomitee raames välja töötatud võrdlusraamistike puhul jätkub töö töötushüvitisi ja aktiivset tööturupoliitikat käsitlevate raamistike lõpuleviimisega. Kui raamistiku see osa, mis käsitleb töötushüvitisi, on juba terviklik ja täielikult toimiv, siis jätkub tööhõivekomiteega tehtav koostöö seoses avalike tööturuasutuste poolt töötutele tööotsijatele pakutavate varajase toetuse teenuste kvaliteedi jälgimist võimaldavate poliitikavahendite arendamisega.

Mis puudutab sotsiaalkaitsekomitees välja töötatud võrdlusanalüüsi raamistikke, siis lepidi 2022. aasta veebruaris kokku pensione käsitlevas raamistikus⁴⁶. See hõlmab vanemaealiste vaesust ja pärast pensionile minekut sissetulekute säilitamist käsitlevaid näitajaid ning oodatavat eluiga ja avaliku sektori kulusid käsitlevaid taustanäitajaid. Poliitikavahenditest nähtub, et pensioniskeemide põhitunnused mõjutavad pensionide piisavust.

Võrdlusanalüüsi raamistikud tugevdavad ühist arusaamist asjakohastest näitajatest ja poliitikavahenditest teatavas poliitikavalkonnas ning aitavad seeläbi oluliselt kaasa Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamisele. Kui see on asjakohane, antakse ühises tööhõivearuandes ülevaade selle tegevuse peamistest tulemustest.

⁴⁶ Sotsiaalkaitsekomitees välja töötatud raamistike ülevaade ja üksikasjad on esitatud [veebis](#).

2. PEATÜKK. TÖÖHÕIVE- JA SOTSIAALREFORMID – LIIKMESRIIKIDE TULEMUSED JA MEETMED

2.1. Suunis 5. Tööjõunõudluse suurendamine

Selles punktis vaadeldakse, kuidas on rakendatud tööhõivesuunist nr 5, milles soovitatakse liikmesriikidel luua tingimused tööjõunõudluse suurendamiseks ja töökohtade loomiseks kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõtetega 4 (tööhõive aktiivne toetamine) ja 6 (palgad). Punktis 2.1.1 keskendutakse peamistele muutustele tööturul, mis kajastavad ka COVID-19 kriisi ja Venemaa Ukraina vastu suunatud agressioonisõja mõju. Punktis 2.1.2 tutvustatakse meetmeid, mida liikmesriigid on nendes valdkondades võtnud, pöörates tähelepanu eeskätt sellistele meetmetele, mille eesmärk oli säilitada tööhõivet ja toetada töökohtade loomist.

2.1.1. Põhinäitajad

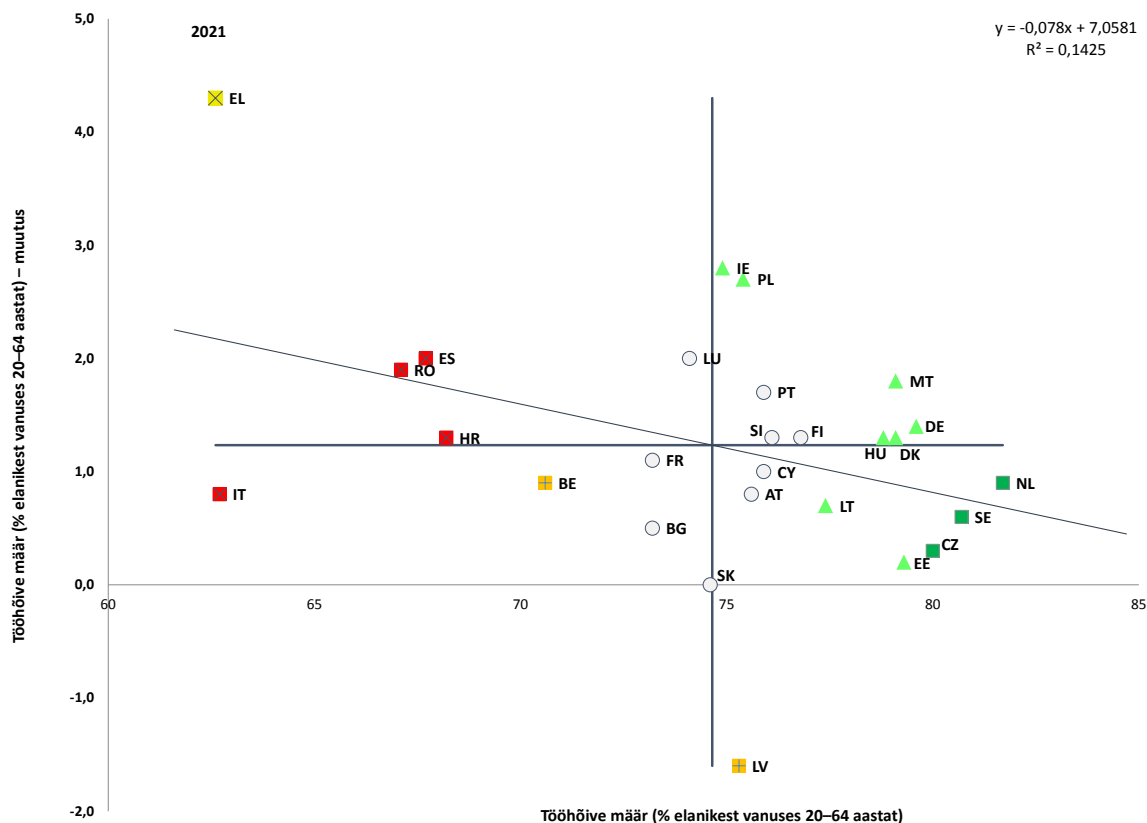
2021. aastal taastus ELi tööturg jõuliselt ja toimis peaaegu kõikides liikmesriikides hästi ka 2022. aasta esimeses pooles. Aastases võrdluses paranes tööhõive määr ELis (20–64aastaste vanuserühm) 2021. aastal 1,4 protsendipunkti võrra 73,1 %ni, ületades pandeemiaeelset taset 2019. aastal (72,7 %). Tööhõive määr tõusis kõikides liikmesriikides peale Läti. See näitab, et toimunud on oluline edasimineku ELi peamise eesmärgi suunas, mille kohaselt 2030. aastaks peaks olema tööga hõivatud vähemalt 78 % 20–64aastastest inimestest. Riikide tulemused on siiski väga ebaühtlased, kusjuures suurim tõus registreeriti Kreekas (4,3 protsendipunkti), millele järgnesid Iirimaa (2,8 protsendipunkti), Poola (2,7 protsendipunkti), Hispaania ja Luksemburg (mõlemad 2 protsendipunkti) (vt joonis 2.1.1). Lätis tööhõive määr hoopis vähenes 1,6 protsendipunkti võrra ning Slovakkias, Eestis ja Tšehhis püsis see stabiilsena või oli selle tõus ebaoluline. Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli puhul kasutatava metoodika kohaselt on kriitilises olukorras Itaalia, Horvaatia, Rumeenia ja Hispaania, kuigi tööhõive kasv nendes liikmesriikides oli keskmine või sellest mõnevõrra suurem (v.a Itaalia, kus tööhõive kasvas keskmisest vähem), kuid sellest hoolimata oli tööhõive määr seal umbes 67 % või madalam. Seevastu Rootsi, Tšehhi ja Madalmaad on jätkuvalt „väga tublid“ (nende puhul oli tööhõive määr 2021. aastal ligikaudu 80 % või kõrgem). Negatiivne regressioonikõver osutab ühtlustumisele, sest tööhõive määrad on tõusnud kiiremini riikides, kus need on madalamad. Need head tulemused saavutati muu hulgas tänu lühendatud tööaja ja töökohtade säilitamise kavade ulatuslikule kättesaadavusele, mis aitas säilitada töökohti COVID-19 kriisi jooksul 2020. ja 2021. aastal (vt ka 2022. aasta ühine tööhõivearuanne). Kvartalite võrdluses tõusis tööhõive määr (20–64aastased) ELis 2022. aasta esimeses pooles 0,8 protsendipunkti võrra, 74,8 %ni, ja paranes peaaegu kõikides liikmesriikides. Liikmesriigid, kelle algsed tööhõive määrad olid madalamad, on aga seadnud ambitsioonikamaid riiklikke eesmärke (vt punkt 1.3). Jätkuvalt esineb tööhõive määrades piirkondlikke erinevusi, seda ka individuaalsete liikmesriikide piires (vt 3. lisa).

Taastumine on olnud jõulisem vähem kontaktirohketes sektorites ja nõrgem majanduse muudes osades. Peamiste sisendite nappuse ja ülemaailmsetes tarneahelates esinevate kitsaskohtade tõttu loodi töötlevas tööstuses endiselt vähe töökohti. Taastumine oli aeglasem

ka kontaktirohkete teenuste sektoris,⁴⁷ kus tööhõive jäi 2021. aasta lõpus endiselt allapoole pandeemiaeelset taset (1,3 % võrra). See kajastab 2021. aasta teises pooles pandeemia taaslevikuga toimetulekuks kehtestatud tõkestamismeetmete ja püsivama elektrooniliste teenuste kasutamisele ülemineku suuremat mõju nendele sektoritele. Seevastu kasvas tööhõive kiiresti vähem kontaktirohkete teenuste puhul, kus tööülesandeid saab täita IT-vahendite abil või kus nakkusoht on väiksem, ning oli 2021. aasta lõpuks kriisieelsest tasemest 2,6 % võrra suurem⁴⁸.

Joonis 2.1.1. Tööhõive määr tõusis 2021. aastal peaaegu kõikides liikmesriikides

Tööhõive määr (20–64aastased), 2021. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (%), sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Märkus. Telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas.

Allikas: Eurostat [[lfsi_emp_a](#)], ELi tööjõu-uuring

Pandeemiaeelse tasemega võrreldes kasvasid nii kogu tööhõive kui ka töötundide arv.

2022. aasta teises kvartalis ületas töötajate arv pandeemiaeelset taset kõikides liikmesriikides peale Bulgaaria, Eesti, Hispaania, Läti, Rumeenia ja Slovakkia ning oli kogu ELi puhul pandeemiaeelsest tasemest ligikaudu 3,5 miljoni võrra suurem (vt joonis 2.1.2). Samal ajal suurenes ka töötundide koguarv ELis 2022. aasta esimeses kvartalis eelmise kvartaliga võrreldes 1,1 %, ületades esmakordselt pandeemiaeelset taset alates pandeemia puhkemisest 2020. aasta alguses. See kasvumäär ei olnud aga liikmesriikides ühetaoline ning 2022. aasta teises kvartalis jäi töötundide koguarv jätkuvalt allapoole pandeemiaeelset taset Saksamaal, Portugalis, Hispaanias, Austrias, Bulgaarias, Küprosel, Tšehhis, Lätis, Slovakkias, Ungaris ja

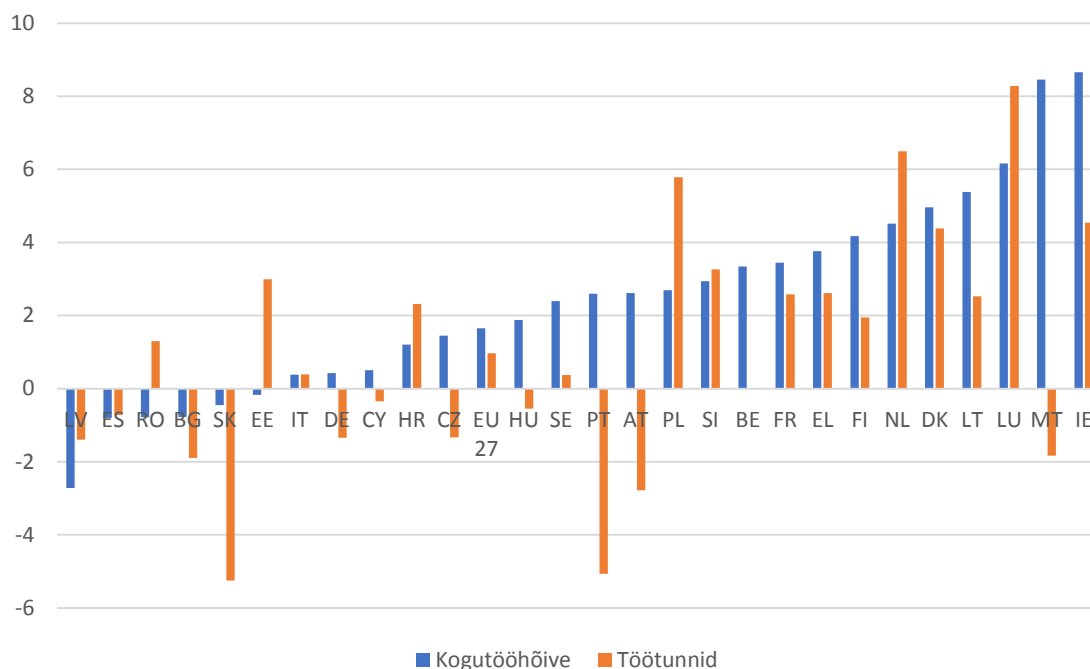
⁴⁷ Kontaktirohkete teenused tähendavad hulgi- ja jaekaubandust, transporti, majutust ja toitlustust ning kunsti ja meelelahutust.

⁴⁸ Vt Euroopa Komisjon, „Labour market and wage developments in Europe: annual review 2022“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022 (avaldatakse peatselt).

Maltal. Kuigi esines teatavaid erandeid, mille puhul kogu tööhõive ja töötundide arvu kasvu vahel esines suur erinevus (näiteks Austria, Portugal, Küpros, Malta, Ungari ja Rootsi), olid nende kahe muutuja kasvumäärad enamiku liikmesriikide puhul üldjuhul suhteliselt rohkem kooskõlas.

Joonis 2.1.2. Tööhõive ja töötundide arv ületasid enamikus liikmesriikides pandeemiaeelset taset

Muutus kogutööhõives ja töötundide arvus 2019. aasta neljandast kvartalist kuni 2022. aasta teise kvartalini (%)

Märkus. Seseonselt ja kalendaarselt korrigeeritud andmed. Tšehhi, Kreeka, Prantsusmaa, Malta, Poola ja Portugali kogu tööhõivet käsitlevad andmed on ainult sesoonselt korrigeeritud. Töötunde käsitlevad andmed Malta kohta on ainult sesoonselt korrigeeritud ja ei ole Belgia kohta kättesaadavad.

Allikas: Eurostat [[namq_10_a10_e](#)], rahvamajanduse arvepidamine

Lühendatud tööaja kavade ja muude sarnaste töökohtade säilitamise kavadega tagati töötajate ja töökohtade oluline kaitse COVID-19 kriisi ajal ning nende näol on jätkuvalt tegemist tähtsa poliitikavahendiga, mille abil säilitada kriisi tingimustes töökohti ja inimkapitali, toetades samal ajal majanduse moderniseerimist. Paljudes liikmesriikides lõpetati pärast 2021. aasta esimest poolt järk-järgult nende rakendamine, kuna pandeemia mõju vähenes ja majandustegevuse piirangud kõrvaldati. Mitu liikmesriiki aga säilitas oma kavad pandeemia mõju leevendamiseks ja pikendas neid, kuid 2022. aasta esimeses pooles vajas töökohtade säilitamise kavade kaudu toetust vähem inimesi. Igakuised kulutused meetmetele, mis võivad saada rahalist toetust eriolukorras töötuseriski leevendamiseks pakutava ajutise toetuse Euroopa rahastust (TERA), kasvasid ajutiselt 2022. aasta jaanuaris, enne kui need kiiresti vähenesid⁴⁹. Kuigi kulutused 2022. aastal vähenesid, toetati 2022. aasta keskpaigaks hinnanguliselt ligikaudu 220 000 töötajat ja 10 000 ettevõtjat. Paaegu pooltes liikmesriikides on pärast COVID-19ga seotud muutuste aegumist säilitatud eelnevad kavad⁵⁰. Lühendatud tööaja kavadel ja muudel töökohtade säilitamise kavadel võib olla kasulik roll tööhõive ja konkreetsele ettevõttele vajaliku inimkapitali säilitamisel, sealhulgas praeguses ebakindlas makromajanduslikus keskkonnas. Samal ajal tuleks nende kavandamist

⁴⁹ Vt eriolukorras töötuseriski leevendamiseks pakutava ajutise toetuse Euroopa rahastu (TERA) rakendamise neljas poolaastaaruanne TERA veebisaidil (COM(2022) 483 final).

⁵⁰ Eurofound, andmebaas „EU PolicyWatch“.

ja rakendamist kohandada konkreetsele olukorrale. Tööstusharudes ja sektorites, mida mõjutab struktuurne ümberkujundamine, tuleks lühendatud tööaja kavad kavandada nii, et need toetaksid vajaduse korral restruktureerimisprotsessi ja aitaksid majandust moderniseerida, eelkõige seotud täiendus- ja ümberõppe kaudu, võttes muu hulgas arvesse jätkuvat vajadust kiirendada üleminekut puhtale energiale.

Iseenda tööandjana tegutsemine ei ole COVID-19 kriisi tingimustes ulatuslikumaks muutunud. Iseenda tööandjana tegutsemine on viimasel kümnendil kokkuvõttes veidi vähenenud, 14,8 %-lt 2010. aastal 13,4 %-le 2020. aastal⁵¹. COVID-19 kriisi kontekstis vähenes iseenda tööandjate arv 2019–2020. aastal 26,1 miljonilt 25,7 miljonile. 2021. aastal oli nende arv ELis 25,1 miljonit ja moodustas kuni 13 % kogu tööhõivest⁵². See osakaal oli aga liikmesriikide seas väga erinev, ulatudes ligi või üle 20 %st Itaalias ja Kreekas ligikaudu 7 %ni Saksamaal ja Taanis. Üle ELi oli 2020. aastal umbes 70 % iseenda tööandjatest (15–64aastased) ilma töötajateta füüsilisest isikust ettevõtjad, mis moodustab 9,4 % kogu tööhõivest. See osakaal on mõnevõrra vähenenud 10,2 %-lt 2010. aastal ning meeste puhul rohkem kui naiste puhul (vastavalt 1,1 ja 0,4 protsendipunkti). Aastatel 2019–2020 kasvas ilma töötajateta naissoost füüsilisest isikust ettevõtjate arv 13 riigis ja EL 27s üldiselt, mis osutab sellele, et pandeemia jooksul suurenenud koormus seoses lapsehoiuga võis sundida naisi iseenda tööandjaks hakkama. Suurim osa iseenda tööandjatest ELis ja enamikus liikmesriikides olid 2021. aastal üksikettevõtjad (platvormitöötajad, nn üksikettevõtjad ja fiktiivsed füüsilisest isikust ettevõtjad, vt punkt 2.3.1 ja sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 5 kõnealusel punktis).

Enamikus liikmesriikides on COVID-19 pandeemiast taastumist iseloomustanud tööjõupuuduse järsk suurenemine⁵³. Majanduse kiire taastumisega tekkis 2021. aastal kiirelt uuesti ka tööjõupuudus, eelkõige teatavates sektorites ja teatavatel kutsealadel⁵⁴. 2021. aasta lõpuks saavutas see mitmes riigis väheneva töötuse ja tööturu lõtku tingimustes tööstuse, teenuste ja ehituse valdkonnas pandeemiaeelse taseme või ületas seda⁵⁵. Peamised kutsealade rühmad, kus ELis 2021. aastal tööjõupuudusest teatati, olid seotud tarkvaraspetsialistide ning tervishoiu ja pikaajalise hoolduse, transpordi-, ehitus- ja inseneeriavaldkondade töötajatega⁵⁶. Oskustöölise puudust on täheldatud ka teatavates rohepöördega seotud sektorites⁵⁷. 2022. aasta kolmandas kvartalis oli tööjõupuudus teenuste sektoris 35 %, ehituses 32 % ja töötlevas tööstuses 27 % (vt joonis 2.1.3). Samas kvartalis teatati suurimast tööjõupuudusest tööstuses Saksamaal (42 %), Sloveenias (41 %), Ungaris ja Poolas (40 %) ning Horvaatias (39 %). Teenuste valdkonnas oli tööjõupuudus suurim Maltal (70 %), Madalmaades (61 %), Saksamaal ja Iirimaa (49 %), Rootsis (48 %) ja Soomes

⁵¹ Eurostat [[lfsa_egaps](#)], ELi tööjõu-uuring.

⁵² Selle näitaja puhul ei ole tehtud võrdlust väärtustega enne 2021. aastat, sest 2021. aastal esines kõikide liikmesriikide puhul aegrea katkemine, kuna [jõustus uus Euroopa sotsiaalstatistika õigusraamistik](#).

⁵³ Käesolevas punktis on tööjõupuudus ligilähedaselt hinnatud nende ELi ettevõtjate põhjal, kelle sõnade kohaselt on tööjõupuudus nende tootmist piirav tegur, nagu on mõeldud [Euroopa ettevõtjate ja tarbijate seas korraldatud uuringuga](#). Tööjõupuudust saab ligilähedaselt hinnata ka alternatiivsete meetoditega, nagu Eurostati mõõdetud vabade ametikohtade määr tööstuses, teeninduses ja ehituses [[jvs_a_rate_r2](#)].

⁵⁴ Vt [Euroopa Komisjon, institutsiooni töödokument nr 184, kvartaliaruanne euroala kohta, kd 21, nr 2 \(2022\)](#), II peatükk.

⁵⁵ 2021. aasta neljandas kvartalis märkis 24 % tööstuse, 25 % teenuste ja 30 % ehituse valdkonna tööandjaid, et tööjõupuudus on peamine nende äritegevust piirav tegur (pandeemiaeelsed tasemed olid vastavalt 14 %, 19 % ja 23 %).

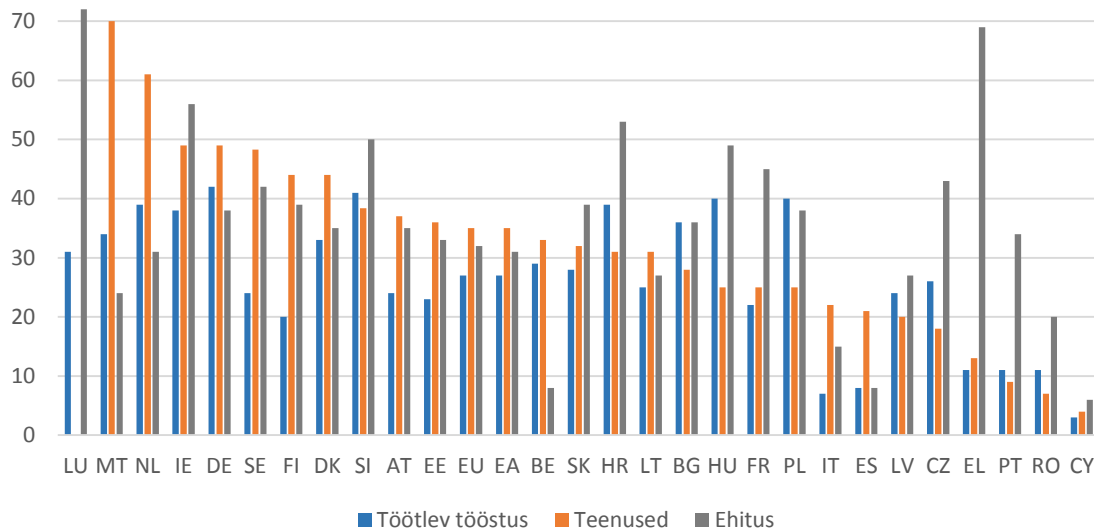
⁵⁶ [McGrath, J. \(2021\), „Report on labour shortages and surpluses“](#). Euroopa Tööjõuamet, 2021. Nendes nelja kutsealade rühma kuulub 28st aruandes kindlaks tehtud tööjõupuudusega kutsealast 21.

⁵⁷ Vt Euroopa poolaasta riigiaruanded, 6. lisa „Rohepöörde tööhõivealane ja sotsiaalne mõju 2022. aastal“.

(44 %). Tööjõupuudust mõjutab negatiivselt ka elanikkonna vananemine. Demograafiliste muutuste tagajärjel on ELi tööealine elanikkond (20–64aastased) viimasel kümnendil absoluutnäitajates kahanenud (269 miljonilt 2012. aastal 264 miljonile 2021. aastal). Kuigi see nähtus on üldlevinud, on see eriti tähelepanuväärne teatavates liikmesriikides (näiteks Lätis, Bulgaarias ja Rumeenias), keda lisaks madalale sündimusele mõjutab ka väljaränne⁵⁸. Keskpikas kuni pikas perspektiivis võivad Ukraina põgenikud koos seadusliku rändega maailma muudest piirkondadest aidata leevendada tööjõupuudust sektorites, kus oskuste ülekantavuse takistused on kõige väiksemad. Sellega seoses on olulised ka meetmed kvalifikatsioonide tunnustamiseks (vt punkt 2.1.2). Sõja eest põgenevate inimeste sissevool ei lahenda aga tõenäoliselt ELis tööjõupuudust oluliselt mõjutavaid struktuurseid probleeme ning nende tööturule pääsemist võivad takistada muud probleemid, nagu keelebarjäär.

Joonis 2.1.3. Teatatud tööjõupuudus, eelkõige teenuste valdkonnas, on enamikus liikmesriikides märkimisväärne

Nende tööandjate osakaal, kelle teatel on tööjõu kättesaadavus tootmist piirav tegur, järjestatud teenuste valdkonna väärtuste järgi (% , 2022. aasta kolmas kvartal)

Allikas: [Euroopa ettevõtjate ja tarbijate seas korraldatud uuring](#)

ELi majanduse keskkonnahoidlikumaks muutmine pakub olulisi võimalusi luua kvaliteetseid töökohti ja nõuab töökohti vahetavate inimeste piisavat toetamist tagamaks, et kedagi ei jäeta kõrvale. Õigete kaasnevate poliitikameetmete korral võidakse rohepöörde tulemusel luua 2030. aastaks kuni 884 000 töökohta ja nende arvu 2050. aastaks mitmekordistada⁵⁹. Aastatel 2000–2019 kasvas ökotööstuses töötajate arv EL 27s juba 43,3 % ja taastuvenergia tootmise valdkonnas koguni 91,6 %⁶⁰. 2019. aastal jõudis tööhõive

⁵⁸ Allikas: Eurostati [artikkel rahvastiku ja selle muutumise statistika kohta](#). Aastatel 2020–2021 vähendas rahvaarvu veelgi COVID-19 pandeemiast mõjutatud suur suremus.

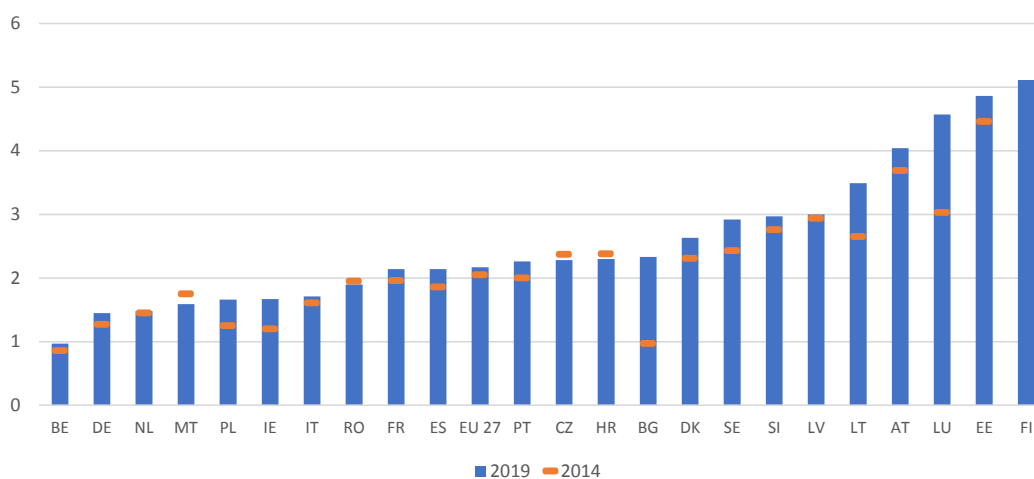
⁵⁹ Vt Euroopa Komisjon, Murauskaite-Bull, I., Scapolo, F., Muench, S., *et al.*, „The future of jobs is green“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021, JRC126047. Varasemad hinnangud on esitatud komisjoni talituste töödokumendis SWD(2020) 176 final ning riigipõhised prognoosid Eurofoundi 2019. aasta uuringuaruandes „Future of manufacturing – Energy scenario: Employment implications of the Paris Climate Agreement“. Vt ka teatise „Puhas planeet kõigi jaoks“ mõjuhinnang. Euroopa Komisjoni väljaande „Employment and Social Developments in Europe 2019“ (Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2019) kohaselt võib 2050. aastaks lisanduda ligikaudu 2 miljonit töökohta.

⁶⁰ Eurostati näitaja [env_ac_egss1]. Ökotööstuse andmeid võib pidada keskkonnahoidlike töökohtade konservatiivseks näitajaks. Selle põhimõtte puhul keskendutakse keskkonnatooteid tootvale tegevusele, mis ei

ökotööstuses EL 27s 2,2 %ni kogu tööhõivest (võrreldes 1,7 %ga 2000. aastal), kuigi liikmesriikide vahel esineb suuri erinevusi (vt joonis 2.1.4). Mõnes riigis, näiteks Soomes, Eestis ja Luksemburgis, oli see osakaal ligi 5 % või üle selle, samas kui teistes moodustas see vaid piiratud osa kõikidest töötajatest. Samal ajal kaasneb rohepöördega töajõu ümberpaigutamine ning see suurendab oskuste nappuse ja tööturu vajadustele mittevastavuse tõenäosust. Õiglase rohepöörde toetamisel ning keskkonnahoidlikuma majandusmudeli jaoks kitsaskohti tekitava töajõupuuduse ja oskuste nappuse kõrvaldamisel on jätkuvalt olulised nii tõhus aktiivne tööturupoliitika kui ka täiendus- ja ümberõppevõimalused⁶¹ (vt sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 4 punktis 2.2). Üldiselt tekitavad elektritootmine, transport, töötlev tööstus, põllumajandus ja mäetööstus kokku ligi 90 % kogu CO₂ heitest ELis, samal ajal kui nende osakaal kogulisandväärtuses on alla 25 % ja tööhõives 25 %. See tähendab, et rohepöördega kaasnevad probleemid on eriti ilmsed nendes sektorites ja sellistes piirkondades, kus need moodustavad olulise osa majandusest⁶².

Joonis 2.1.4. Keskkonnahoidlike töökohtade osakaal kogu tööhõives on enamikus liikmesriikides aastatel 2014–2019 kasvanud

Tööhõive ökotööstuses (% kogu tööhõivest, 2014 ja 2019)

Märkus. Täistööajale taandatud tööhõive ökotööstuses kokku jagatuna kogu tööhõivega (mõlemad riigi territooriumi järgi). Küprose, Kreeka, Ungari ja Slovakkia andmed puuduvad.

Allikas: Eurostat [[env_ac_egss1](#)] ja tööhõive andmed rahvamajanduse arvepidamise põhjal [[nama_10_a64_e](#)]

Paralleelselt tööhõive kasvuga registreeris enamik liikmesriike töötuse vähenemise. Keskmine töötuse määr (15–74aastased) ELis vähenes 0,2 protsendipunkti võrra, 7,2 %-lt 2020. aastal 7,0 %-le 2021. aastal, mis läheneb 2019. aasta tasemele 6,8 % (see on madalaim tase alates 2009. aastast). See vähenemine oli tingitud ulatuslikust töökohtade loomisest, mis kaasnes majanduse jõulise taastumisega COVID-19 kriisist 2021. aastal. Liikmesriikide vahel esineb siiski suuri erinevusi – madalaima ja kõrgeima töötuse määra vahe on 12 protsendipunkti (vt joonis 2.1.5). 2021. aastal registreeriti keskmisest palju suurem vähenemine Kreekas (2,9 protsendipunkti), millele järgnesid Luksemburg ja Leedu (vastavalt 1,5 ja 1,4 protsendipunkti), samal ajal kui olukord halvenes eeskätt Belgias, Rootsis ja Iirimaa (kasv vastavalt 0,5, 0,3 ja 0,3 protsendipunkti). Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli

hõlma teatavat tegevust, millega oluliselt panustatakse kliima- ja keskkonnaeesmärkidesse, näiteks selle tulemuslikkuse põhjal asjakohaste võrdlusaluste suhtes.

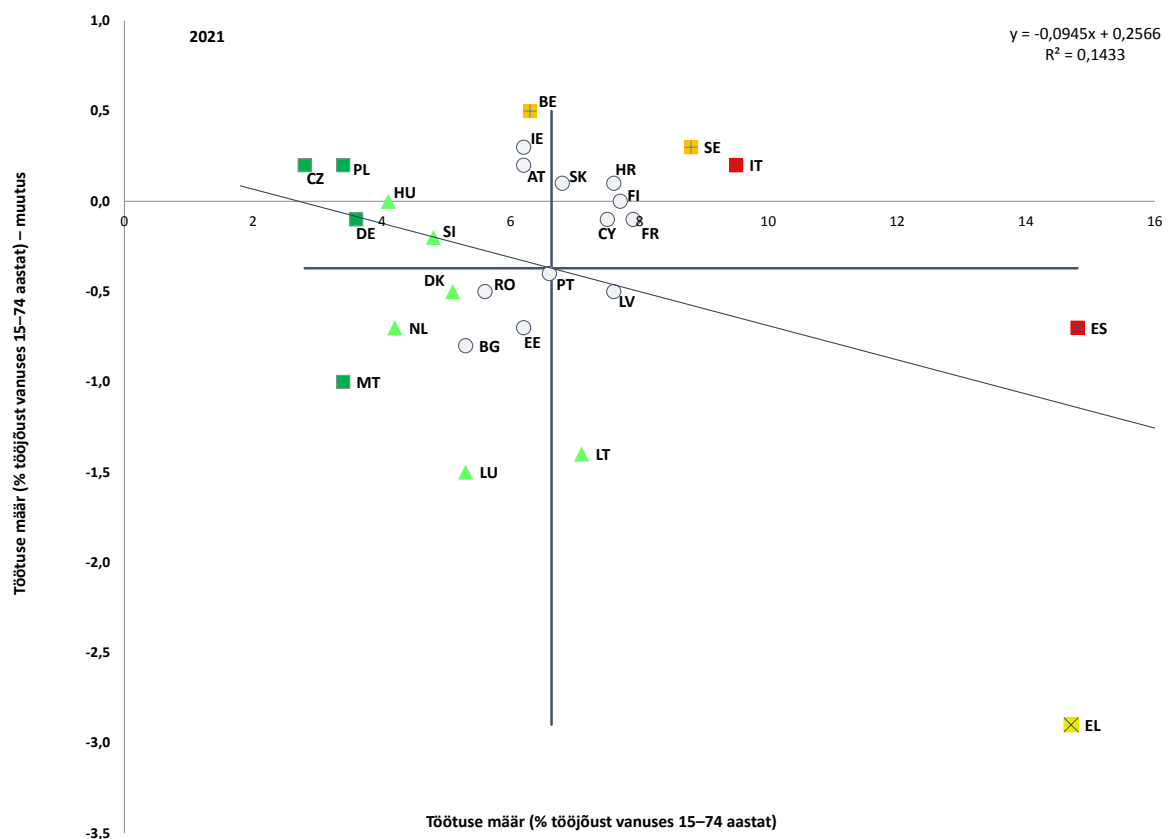
⁶¹ Vt nõukogu soovitus õiglasele kliimanetraalsusele ülemineku tagamise kohta (2022/C 243/04).

⁶² Vt Euroopa Komisjon, „Employment and Social Developments in Europe 2019“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2019, lk 175.

põhinäitajate kohaselt on olukord kriitiline Itaalias, kus registreeriti veel 2021. aastal mõeldukas kasv juba niigi kõrgelt töötuse tasemelt, ja Hispaanias, kus töötuse määr vähenes vaid mõnevõrra, kuid on siiski ELi kõrgeim. Belgia ja Rootsi olukord on liigitatud tähelepanu vajavaks (neist esimese näitaja on keskmine, kuid selle kasv on keskmisest suurem, ja teise näitaja on keskmisest kõrgemal tasemel). Kreeka olukord on kehv, kuid paranemas, sest 2021. aastal vähenes töötus märkimisväärselt, ent on määra poolest endiselt teisel kohal. Töötuse vähenemisega seoses suurenes ELis tööturul osalemine – 20–64aastaste vanuserühma tööjõus osalemise määr tõusis 75,8 %-lt 2020. aasta teises kvartalis 79 %-le 2021. aasta neljandas kvartalis. Kvartalite võrdluses langes töötuse määr 2022. aasta esimeses pooles ELis veel 0,4 protsendipunkti, 6,1 %-le, kuid tõusis üksikutes liikmesriikides (Belgia, Tšehhi, Eesti, Horvaatia ja Luksemburg).

Joonis 2.1.5. Töötuse määr langes 2021. aastal enamikus liikmesriikides

Töötuse määr (15–74aastased), 2021. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (%), sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Märkus. Telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas.

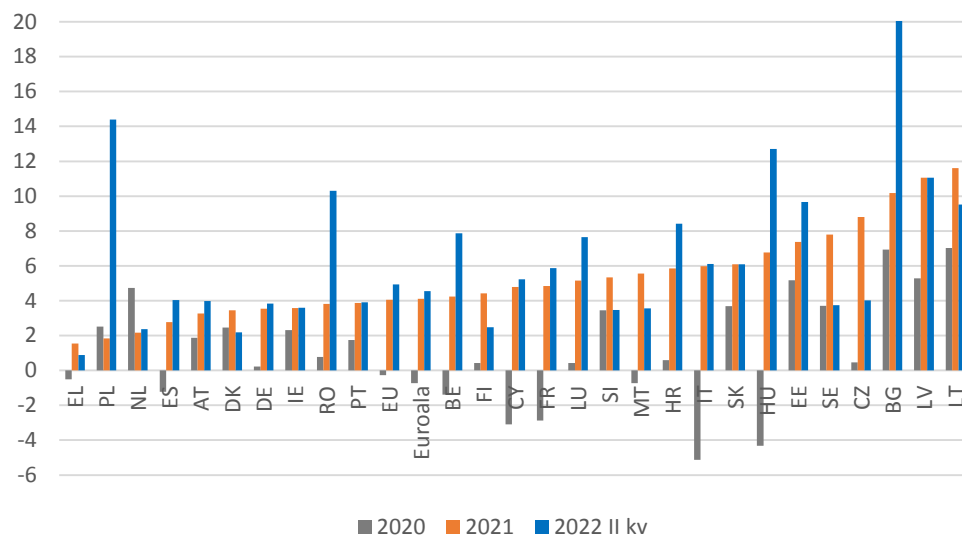
Allikas: Eurostat [[une_rt_a](#)], ELi tööjõu-uuring

2021. aastal kiirenes nominaalpalga kasv, mida toetasid töötundide arvu suurenemine ja majanduse jõuline taastumine. Nominaalse töötasu kasv töötaja kohta jõudis ELis 2021. aastal 4,1 %ni, mis on oluliselt suurem keskmiselt ligikaudu 1,7 %st aastatel 2013–2019. See on üksnes vähesel määral selgitatav vähenevast töötusest ja kasvavast tööjõupuudusest tingitud survega. 2021. jooksul kasvas nominaalne töötasu töötaja kohta kõikides liikmesriikides (vt joonis 2.1.6). 2021. aastal registreeriti üle 6 % kasvumäär Leedus, Lätis, Bulgaarias, Tšehhis, Eestis, Ungaris ja Slovakkias, mis on kooskõlas nende riikide majanduse järelejõudmisega, samuti Rootsis. Seevastu kasvas töötasu töötaja kohta alla 3 % Kreekas, Poolas, Madalmaades ja Hispaanias. Nominaalse töötasu kasv töötaja kohta kajastas suurel määral töötundide arvu kasvu 2021. aastal pärast nende vähenemist

2020. aastal ja mõnes riigis ka 2020. aastal ulatuslikult kasutatud lühendatud töötaja kavade järkjärgulist lõpetamist 2021. aastal (mis tähendab, et üldine palgakulu kasvas proportsionaalselt rohkem kui töötajate arv)⁶³. 2022. aasta esimeses pooles nominaalpalga kasv mõnevõrra kiirenes, kajastades eelkõige suuremast inflatsioonist ja tööturu täiendavast pingestumisest tulenevat survet. 2022. aasta teises kvartalis kasvas nominaalne töötasu töötaja kohta aastases võrdluses üle 8 % Ungaris, Bulgaarias, Horvaatias, Leedus, Lätis, Eestis, Poolas ja Rumeenias, kuid alla 3 % Kreekas, Madalmaades, Taanis ja Soomes. Enamikus liikmesriikides jäi kasv vahemikku 3–6 % (vt joonis 2.1.6). Prognooside kohaselt jätkub pingsa tööturu ja ostujõu taastamise nimel tehtavate jõupingutuste tagajärjel nominaalpalga kasv ka 2023. aastal⁶⁴. Eeldatakse aga, et see kasv leevendab vaid osaliselt reaaltulu vähenemist, tekitamata palkade ja inflatsiooni vahel püsivat vastastikust sõltuvust.

Joonis 2.1.6. 2021. aastal taastus nominaalpalga kasv

Nominaalne töötasu töötaja kohta (aastane muutus protsentides, 2020, 2021 ja 2022. aasta teine kvartal)

Märkus. 1) Palka mõõdetakse näitajaga „nominaalne töötasu töötaja kohta“, mis arvutatakse töötajate summaarse töötasuna, jagatuna töötajate koguarvuga. Summaarne töötasu on määratletud kui rahaline või mitterahaline kogutasu, mida tööandja maksab töötajale arvestusperioodi jooksul tehtud töö eest, ning see koosneb kahest komponendist: i) rahas või loonustasuna makstav palk ja ii) tööandja makstavad sotsiaalkindlustusmaksed. 2) Kõik kasutatud andmed on rahvamajanduse arvepidamise andmed. Näitajad põhinevad riikide väeringutel. 3) Riigid on reastatud 2021. aasta nominaalpalga kasvu kahanevas järjekorras.

Allikas: Euroopa Komisjon, AMECO andmebaas, nominaalne töötasu töötaja kohta [hwcdw]. 2022. aasta esimese ja teise kvartali puhul on kasutatud tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadi arvutusi, mis põhinevad Eurostati andmetel töötajate töötasu [[namq_10_gdp](#)] ja kogu tööhõive kohta (riigi territooriumi järgi) [[namq_10_a10_e](#)].

Läbiräägitud palkade muutused püsisid 2021. aastal piiratud ja nende arengust nähtub, et euroalal jätkus palgakasv palju aeglasemas tempos kui hindade kasv⁶⁵. Erinevalt

⁶³ Üksikasjalikum teave lühendatud töötaja kavade mõju kohta töötaja kohta makstava töötasuga seotud meetmetele on esitatud väljaandes da Silva *et al.*, „Short-time work schemes and their effects on wages and disposable income“, 2020, EKP majandusülevaade, väljaanne 4/2020.

⁶⁴ Vt Euroopa Komisjon, Euroopa majandusprognoos, sügis 2022, institutsiooni töödokument nr 187, november 2022, lk 37 ja tabel 26.

⁶⁵ EKP näitaja läbiräägitud palkade kohta euroalal kajastab enamikus euroala riikides kollektiivselt kokku lepitud aastaste riiklike kasvumäärade kaalutud keskmist. Vastupidiselt muudele näitajatele, nagu töötasu töötaja kohta, ei mõjuta seda muutused töötundide arvus. Reeglina on sellest näitajast välja jäetud ka preemiad, ületunnitasa ja muud individuaalsed töötasud, mis ei ole seotud kollektiivläbirääkimistega, ning

muutustest töötasus töötaja kohta näitab läbiräägitud palkade näitaja kollektiivläbirääkimiste protsessi tulemust euroalal ning viimastel aastatel toimunud ja pandeemiast põhjustatud suured erinevused töötundides seda otseselt ei mõjuta. Euroalal registreeriti läbiräägitud palkades 2021. aastal tagasihoidlik, 1,5 % kasv, mis jääb veidi alla ajavahemiku 2013–2020 keskmisele (1,7 %), hoolimata tööhõive jõulisest suurenemisest pärast pandeemiat. See võib olla seotud palkade üle peetavates läbirääkimistes esinenud viivitustega ja pandeemiast põhjustatud ebakindlusest, mis teatavates sektorites jätkuvalt valitseb. Euroalal kasvasid 2022. aasta esimeses kvartalis läbiräägitud nominaalpalgad aastases võrdluses 2,8 %, olles 2021. aasta neljandas kvartalis kasvanud 1,6 %⁶⁶. 2022. aasta teises kvartalis läbiräägitud palkade kasv aga aeglustus 2,4 %-le⁶⁷.

2021. aastal kasvas reaalpalk enamikus liikmesriikides ja ELis koondtasandil, kuid 2022. aastal see uuesti väheneb. Vastupidiselt 2020. aastale kasvas töötajate reaalpalk 2021. aastal märkimisväärselt peaaegu kõikides liikmesriikides. Suur reaalpalka kasv, üle 5 %, oli Lätis, Leedus ja Bulgaarias, seevastu Iirimaal ja Madalmaades registreeriti väike vähenemine. Reaalpalka kasv oli eriti suur ka Itaalias, Prantsusmaal ja Belgias, kus registreeriti pärast eelmise aasta vähenemist 2021. aastal märkimisväärne kasv (vt joonis 2.17). 2022. aasta esimeses kvartalis see positiivne suundumus aga peatus või pöördus ning reaalpalka kasv muutus uuesti negatiivseks nii ELi tasandil (aastases võrdluses –1,3 %) kui ka enamikus liikmesriikides. Inflatsioon hakkas kiirenema juba 2021. aasta teises pooles ja Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu on olemasolevat survet suurendanud, mille tulemusel on reaalpalk veelgi rohkem vähenenud. Aastane inflatsioon ELis saavutas tippnivea – 10,9 % – 2022. aasta septembris (2021. aasta lõpus oli see 5,3 %). 2022. aasta teises kvartalis vähenes reaalpalk ELis keskmiselt järsult, 3,3 %, võrreldes 2021. aasta sama kvartaliga, ja sellest rohkem 17 liikmesriigis, samal ajal kui süvenes mure eelkõige madalalpalgalistele töötajatele avalduva ostujõu vähenemise kahjuliku sotsiaalse mõju pärast. Eeldatakse, et edaspidi avaldavad palgasuundumustele olulist mõju kaubanduse vähenemine ja majanduse väljavaadete halvenemine ning ebakindlus seoses inflatsiooni muutumisega.

mõnes liikmesriigis kajastab see teatavas sektoris pigem miinimumpalka kui tegelikku töötasu, mida ettevõtjad maksavad. Läbiräägitud palkade indeks hõlmab mõningaid piiranguid seoses riikide hõlmatuse ja ühtlustamismetoodikaga, sealhulgas teatavat liiki preemiate käsitlemisega.

⁶⁶ Liikmesriikide tasandil toimus märgatav kasv eeskätt Saksamaal (2022. aasta esimeses kvartalis oli kasv aastases võrdluses 4,0 %, olles 2021. aasta neljandas kvartalis 1,1 % ja alates 2020. aasta kolmandast kvartalst alla 2 %), Prantsusmaal (2022. aasta esimeses kvartalis ligikaudu 3 % pärast varasemat ligikaudu 1 %, olles kõikunud aastatel 2014–2021 vahemikus 0,5–1,5 %), Madalmaades (2,4 %, eelnevalt 2021. aastal 2,1 %), Belgias (4,8 %), Austrias (2,6 %, eelnevalt 2021. aastal 1,7 %) ja Hispaanias (2022. aasta teises kvartalis 2,6 %, eelnevalt 2020. ja 2021. aastal ligikaudu 1,7 %).

⁶⁷ Lisateavet on esitatud Euroopa Komisjoni ülevaates „Labour market and wage developments in Europe: annual review 2022“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022 (avaldatakse peatselt), 2. peatükk.

Joonis 2.1.7. 2021. aastal kasvas reaalpalk ELis, kuid väheneb 2022. aastal enamikus liikmesriikides

Reaalne brutopalk töötaja kohta (aastane muutus protsentides, 2020, 2021 ja 2022. aasta teine kvartal)

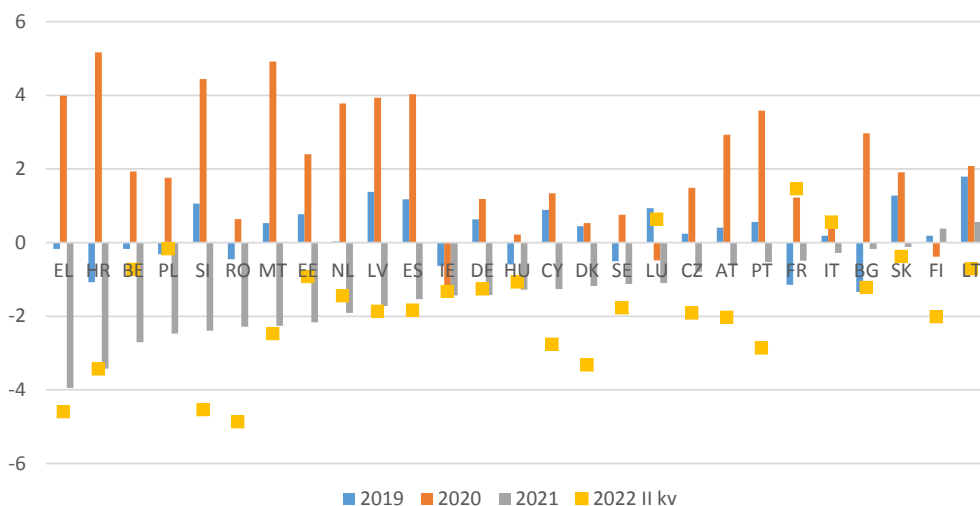

Allikas: Euroopa Komisjon, AMECO andmebaas, reaalne brutopalk töötaja kohta; deflaator: eratarbimine [rwwdc]. 2022. aasta esimese ja teise kvartali puhul on kasutatud tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadi arvutusi, mis põhinevad Eurostati andmetel palkade [namq_10_gdp], kogu tööhõive (riigi territooriumi järgi) [namq_10_a10_e] ja tarbijahindade harmoneeritud indeksi kohta [prc_hicp_midx].

Reaalpalka kasv jäi 2021. aastal maha tööjõu tootlikkuse kasvust ning väheneb prognooside kohaselt enamikus liikmesriikides 2022. aastal veelgi. Selle tulemusel väheneb palgatulu osakaal, millega mõõdetakse töötajatele makstud rahvatulu osa. Kui reaalpalk kasvab tööjõu tootlikkusest aeglasemalt, siis see osa väheneb. 2021. aastal oli palgatulu osakaal ELis 55,7 %, mis on väiksem kui 56,9 % 2020. aastal. Vähenedamine üle 1 protsendipunkti registreeriti 2021. aastal 20 riigis (vt joonis 2.1.8), samal ajal kui palgatulu osakaal kasvas ainult Leedus ja Soomes (alla 1 protsendipunkti). Ajavahemikul 2013–2020 kasvas palgatulu osakaal nendes liikmesriikides, kelle lähtetase oli suhteliselt madal, kõige enam Bulgaarias, Eestis, Lätis, Leedus, Rumeenias ja Slovakkias, toetades seeläbi lähenemist. 2022. aasta esimeses pooles on palgatulu osakaal vähenenud peaaegu kõikides liikmesriikides, kajastades palkade aeglast kasvu. Peale selle on imporditud energia hindade järsust tõusust tingitud halvenevate kaubandustingimuste tõttu veelgi vähenenud sisemajanduse reaalne tulu.

Joonis 2.1.8. Kuna keskmiselt kasvasid palgad aeglasemalt kui tööjõu tootlikkus, väheneb 2021. aastal palgatulu osakaal

Palgatulu osakaal (2019, 2020, 2021 ja 2022. aasta teine kvartal, aastane võrdlus, protsendipunktides)

Märkus. 1) Palgatulu osakaalu arvutatakse protsendina SKPst jooksevhindades. 2) Riigid on järjestatud palgatulu osakaalu 2021. aasta kasvu kahanevas järjekorras.

Allikas: tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadi arvutused Eurostati andmete põhjal, [[namq_10_a10_e](#)] ja [[namq_10_gdp](#)]

Miinimumpalga hiljutine kasv paljudes liikmesriikides ei ole suutnud hoida ära miinimumpalga saajate ostujõu vähenemist inflatsiooni hüppelise suurenemise tõttu ning õigeaegsete ajakohastustega tagatud piisaval palgatõusul on oluline roll madalapalgaliste töötajate kaitsmisel. Hoolimata suurest nominaalsest kasvust 2021. aastal (vt punkt 2.1.2) vähenes reaalne miinimumpalk kõikides liikmesriikides peale nelja (Läti, Portugal, Sloveenia ja Slovakkia). Seevastu kasvas samal ajavahemikul keskmine reaalpalk kõikides liikmesriikides peale Iirimaa ja Madalmaade. Kuni 2022. aasta augustini vähenes veelgi märkimisväärselt kõige madalamapalgaliste töötajate ostujõud⁶⁸ enamikus liikmesriikides, kus on kehtestatud seadusjärgne miinimumpalk (vt joonis 2.1.9). Ainsad erandid olid Belgia, Ungari, Kreeka ja Rumeenia, kus nominaalne kasv ületas inflatsiooni, samal ajal kui Prantsusmaal reaalne miinimumpalk ei muutunud. Ligikaudu pooltes liikmesriikides, kus on kehtestatud seadusjärgne miinimumpalk, võetakse inflatsiooni miinimumpalga kehtestamisel eri viisil ja erineval määral arvesse⁶⁹. Enamikus riikides ajakohastatakse selle protsessi tulemusel palgataset iga aasta jaanuaris ja ülejäänud aasta jooksul täiendavaid poliitikameetmeid ei võeta. Hiljuti vastuvõetud piisava miinimumpalga direktiiv⁷⁰ aitab toetada haavatavaid leibkondi, õhutades kehtestama piisaval tasemel seadusjärgset miinimumpalka, võttes muude kriteeriumide hulgas arvesse miinimumpalga ostujõudu, sotsiaal-majanduslikke tingimusi ja pikaajalise tootlikkuse muutumist (vt ka sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 1). Eelkõige aitaks direktiivkohane miinimumpalga regulaarne ajakohastamine vältida madalapalgaliste töötajate ostujõu üldist vähenemist praeguses olukorras, et säiliks nende elatustase. Peale selle võivad madalapalgalistele töötajatele suunatud ajutised eelarvelised toetusmeetmed aidata vältida ostujõu vähenemist energiakriisi tingimustes.

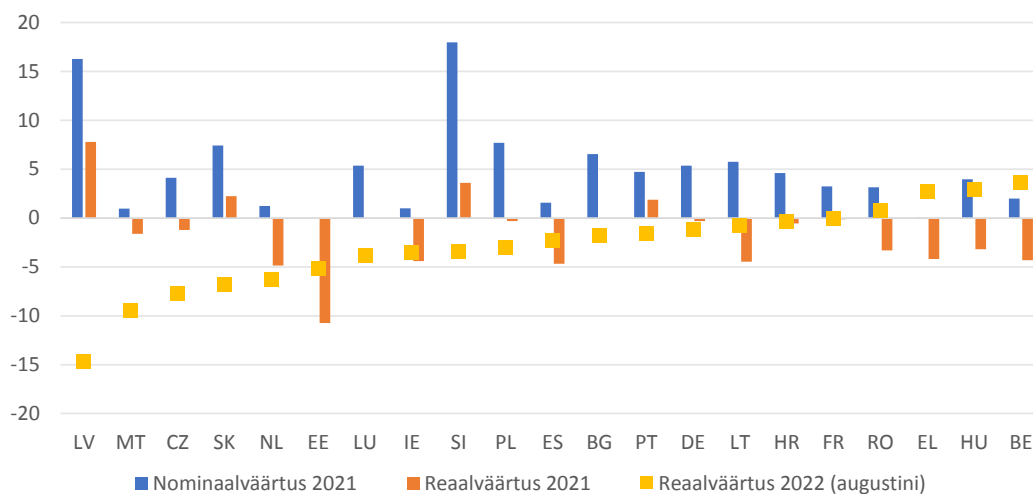
⁶⁸ Arvutatud Eurostati andmete põhjal [[prc_hicp_midx](#)].

⁶⁹ Eurofound, Aumayr-Pintar, C., Rasche, M., Vacas, C., „Minimum wages in 2019:annual review“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2019.

⁷⁰ [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 19. oktoobri 2022. aasta direktiiv \(EL\) 2022/2041, mis käsitleb piisavat miinimumpalka Euroopa Liidus](#) (ELT L 275, 25.10.2022, lk 33–47).

Joonis 2.1.9. Inflatsioon on miinimumpalga hiljutise kasvu olematuks muutnud

Seadusjärgse miinimumpalga muutus reaali- ja nominaalväärtuses (kasvumäär, %)

Märkus. Liikmesriigid on järjestatud seadusjärgse reaalse miinimumpalga 2022. aastal toimunud kasvu kahanevas järjekorras.

Allikas: Eurofoundi korrespondentide võrgustik ja Eurostat [[prc_hicp_midx](#)], Eurofoundi arvutused

Sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 1. Miinimumpalk

Piisaval tasemel kehtestatud miinimumpalk, olgu seadusjärgne või kollektiivlääbirääkimistel põhinev, soodustab ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist. Piisav miinimumpalk aitab vähendada palgavaesust ja palkade ebavõrdsust, säilitada omamaist nõudlust ja tugevdada motivatsiooni töötada. Samuti toetab see soolise palgalõhe vähendamist, arvestades asjaolu, et madalapalgalistel töökohtadel töötab ebaproportsionaalselt palju naisi, ja ausa konkurentsi tagamist inimväärset palka maksvate tööandjate jaoks. Õigus piisavale miinimumpalgale on sätestatud Euroopa sotsiaalõiguste samba 6. põhimõttes.

Paljud madalapalgalised töötajad ei ole kaitstud piisava miinimumpalgaga – üldiselt on vaesusohus peaaegu üks igast kümnest töötajast⁷¹. Praeguse suure inflatsiooni ja suhteliselt tagasihoidliku palgakasvu kombinatsiooni puhul, mis vähendab leibkondade ostujõudu (vt sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 7), on äärmiselt oluline tagada töötajatele piisava miinimumpalga maksmine, et toetada kõige haavatavamaid inimesi ja leevendada energiakriisi sotsiaalseid tagajärgi.

Piisava miinimumpalga direktiivi eesmärk on tugevdada miinimumpalga kaitset kogu ELis. Komisjon esitas direktiivi ettepaneku 2020. aasta oktoobris ja direktiiv võeti vastu 19. oktoobril 2022. Direktiiv aitab tagada, et liidus on töötajad kaitstud inimväärseid elutingimusi võimaldava piisava miinimumpalgaga. Sel eesmärgil sisaldab direktiiv kõikides liikmesriikides kollektiivlääbirääkimiste edendamist ning nõuete täitmise ja järelevalvemehhanismide tõhustamist käsitlevaid sätteid. Lisaks luuakse sellega selgeid eeskirju sisaldav raamistik seadusjärgse miinimumpalga piisavuse parandamiseks nendes liikmesriikides, kus selline miinimumpalk on kehtestatud.

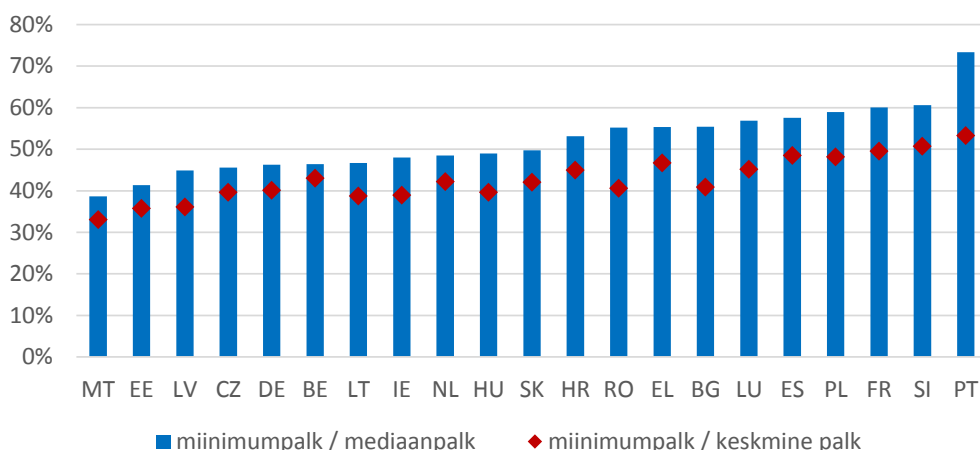
⁷¹ Palgavaesuse riski määr 18–64aastaste elanike seas oli 2019. aastal 9 % ja vähenes 2021. aastal veidi, 8,9 %-le, mõõdetuna Eurostati näitajaga [[ilc_iw01](#)].

Kollektiivlääbirääkimistel on oluline roll piisava miinimumpalga saavutamisel. Hästi toimivad kollektiivlääbirääkimised tähendavad seda, et tööandjad ja töötajad on nõuetekohaselt esindatud, ning nendega tagatakse, et palgatingimused vastavad töötajate ja tööandjate vajadustele ja neis võetakse arvesse muutuvaid majandustingimusi. Üldiste palgasuundumuste kujundamise teel mõjutavad kollektiivlääbirääkimised ka muutusi miinimumpalgas. Liikmesriigid, kus kollektiivlääbirääkimistega hõlmatuse määr on kõrge, on madalapalgaliste töötajate osakaal üldjuhul väiksem ja miinimumpalk kõrgem. Seepärast nõutakse direktiiviga kõikidelt liikmesriikidelt meetmete võtmist, et soodustada palkade kehtestamisel kollektiivlääbirääkimiste pidamist. Samuti nõutakse sellega tegevuskava kehtestamist ja kollektiivlääbirääkimisi soodustavate tingimuste raamistiku loomist liikmesriikides, kui kollektiivlääbirääkimistega hõlmatus jääb alla 80 %.

Võrreldes muude majanduses makstavate palkadega on seadusjärgne miinimumpalk sageli madal ega ole piisav inimväärsete elutingimuste tagamiseks. Pääaegu kõigis liikmesriikides on seadusjärgne miinimumpalk alla 60 % mediaanpalgast ja alla 50 % keskmisest palgast (vt alljärgnev joonis). 2021. aastal saavutas seadusjärgne miinimumpalk mõlemad väärtused ainult Portugalis, Sloveenias ja Prantsusmaal. Peale selle oli seadusjärgne miinimumpalk samal aastal alla 50 % mediaanpalgast 11 ELi liikmesriigis (Slovakkia, Ungari, Madalmaad, Iirimaa, Leedu, Belgia, Saksamaa, Tšehhi, Läti, Eesti ja Malta). Neist kahes riigis (Eestis ja Maltal) oli see isegi väiksem kui 45 %. Lisaks oli miinimumpalk kolmes riigis (Läti, Eesti ja Malta) alla 40 % keskmisest palgast. Sellega seoses sisaldab direktiiv nõudeid seadusjärgse miinimumpalga kehtestamise ja ajakohastamise juhtimisraamistike tugevdamiseks. Need nõuded on muu hulgas i) selgete kriteeriumide kasutamine kõnealuse palga kehtestamiseks ja ajakohastamiseks, ii) võrdlusväärtuste kasutamine seadusjärgse miinimumpalga piisavuse hindamiseks, iii) korrapärase ajakohastamine piisavuse tagamiseks aja jooksul, iv) selged tingimused seadusjärgsest miinimumpalgast erandite ja mahaarvamiste tegemiseks ning v) sotsiaalpartnerite õigeaegne ja tõhus kaasamine kogu seadusjärgse miinimumpalga kehtestamise ja ajakohastamise protsessi.

Paljudes liikmesriikides oli seadusjärgne miinimumpalk muude palkadega võrreldes jätkuvalt madal

Miinimumpalk protsendina brutomediaanpalgast ja keskmisest brutopalgast (2021)

Allikas: tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadi arvutused, mis põhinevad Eurostati andmetel [[earn mw cur](#)], [[lc lei r2 a](#)], ning töötasu struktuuri uuring

Tõhusad nõuete täitmise tagamise ja seiremehhanismid on äärmiselt olulised, et tagada töötajatele piisava miinimumpalga nõuetekohane kättesaadavus. Miinimumpalka käsitlevate normide täitmata jätmine tundub olevat ulatuslikult levinud kogu ELis, kuigi

andmetega seotud probleemid piiravad võimalust esitada täpseid hinnanguid⁷². Nende normide täitmise parandamiseks nõutakse direktiiviga liikmesriikidelt, kes on kehtestanud seadusjärgse miinimumpalga, kontrollide tugevdamist ja tihedamate kohapealsete kontrollide tegemist ning täitevasutustele asjakohaste ressursside tagamist. Lisaks on direktiivis rõhutatud, et liikmesriikides peavad olema kehtestatud tõhusad õiguskaitsevahendid ja karistused juhaks, kui töötajate õigusi seoses seadusjärgse miinimumpalga ja kollektiivlepingutega ette nähtud miinimumpalga kaitsega ei järgita. Andmete kogumisel esinevate puuduste kõrvaldamiseks nõutakse direktiiviga kõikidelt liikmesriikidelt tõhusate vahendite väljatöötamist, mille abil jälgida miinimumpalga kaitsega hõlmatust ja selle kaitse piisavust, ning komisjonile alates 2025. aastast iga kahe aasta tagant miinimumpalga kaitset käsitlevate näitajate kohta aruannete esitamist.

Direktiivi võimalikult kiire rakendamine võib aidata kaasa liikmesriikide jõupingutustele pakkuda haavatavatele leibkondadele praeguses olukorras õigeaegset toetust. Kuigi liikmesriikidel on veel kaks aastat aega, et direktiiv oma siseriiklikku õigusse üle võtta, on algatus juba tekitanud riiklikul tasandil arutelusid, millel võis olla oluline roll kogu ELis piisava miinimumpalga kättesaadavust parandavate uute meetmete vastuvõtmisel.

Alati ei võimalda töökoht vaesusest välja pääseda. Palgavaesus ei ole ELis viimase kümnendi jooksul vähenenud ja oli 2021. aastal 8,9 %⁷³. Liikmesriikides, kus palgavaesuse tase oli 2010. aastal kõrgeim (see tähendab Rumeenias, Kreekas, Poolas ja Leedus), toimus üldine järsk langus ja Leedus vähenes palgavaesus isegi allapoole EL 27 keskmist, samas kui muudes nimetatud liikmesriikides jäi see keskmisest suuremaks või keskmise lähedale. 2021. aastal püsis palgavaesus enamikus liikmesriikides 2020. aastaga võrreldes üldjoontes stabiilne (vastavalt 2020. ja 2019. sissetulekuaasta andmed). Väikeses arvus liikmesriikides toimus vähenemine üle 1 protsendipunkti (see tähendab Irimaal ja Rootsis), samal ajal kui suuremas rühmas liikmesriikides (see tähendab Rumeenias, Luksemburgis, Hispaanias, Kreekas, Portugalis ja Lätis), sealhulgas sellistes liikmesriikides, kus palgavaesus on ELi keskmisest suurem, suurenes see mõnevõrra. Jooniselt 2.1.10 nähtub, et Rumeenias, Luksemburgis, Hispaanias, Itaalias, Kreekas ja Portugalis oli 2021. aastal vaesusohus üle 10 % töötajatest. 2021. sissetulekuaastat käsitleva Eurostati kiirhinnangu⁷⁴ kohaselt ei tundu olukord olevat riikide lõikes muutunud, välja arvatud Kreeka puhul, kus prognoositakse

⁷² Seda esineb eeskätt majandus- ja sotsiaaluuringute, näiteks sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika andmete puhul. Üksikasjalik ülevaade hiljutistest tõenditest on esitatud Eurofoundi väljaandes Aumayr-Pintar, C., Rasche, M., Vacas, C., „Minimum wages in 2019: annual review“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2019. Nõuete mittetäitmine on ulatuslikult levinud paljudes riikides, sealhulgas sellistes riikides, kus on tagatud miinimumpalga kaitse; vt muu hulgas Garnero, A., „The dog that barks doesn't bite: Coverage and compliance of sectoral minimum wages in Italy“, IZA Journal of Labor Policy 7, 3 (2018).

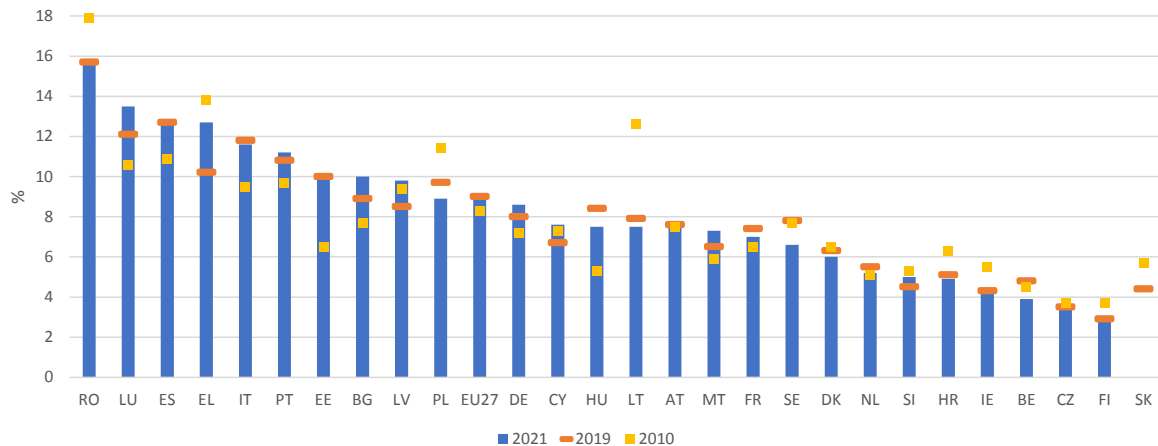
⁷³ Palgavaesuse all mõeldakse nende töötavate inimeste (18aastased ja vanemad) osakaalu, kelle ekvivalentnetosissetulek jääb allapoole suhtelise vaesuse piiri, milleks loetakse 60 % riigi mediaan-ekvivalentnetosissetulekust (pärast sotsiaalsiirdeid). 2021. aasta andmed käsitlevad 2020. sissetulekuaastat. EL 27s kasvas see näitaja märkimisväärselt alates 2010. aastast (8,5 %) kuni 2016. aastani (9,8 %) ja vähenes siis aastases võrdluses aeglaselt, kuid kindlalt 2020. aastani. Eurostat [ilc_iw01], [ilc_iw04], [ilc_iw05] ja [ilc_iw16].

⁷⁴ Vt 2022. aasta augustis avaldatud kiirhinnang 2021. sissetulekuaasta kohta Eurostati veebisaidil.

väikest vähenemist, ning Horvaatia, Madalmaade ja Sloveenia puhul, kus prognoositakse väikest kasvu. Üldiselt on palgavaesuse oht madala haridustasemega töötajate puhul suurem kui kõrge haridustasemega töötajatel (vastavalt 19,8 % ja 4 %), samuti on see väljaspool ELi sündinute puhul suurem kui elukohariigis sündinud töötajatel (vastavalt 21 % ja 7,6 %). Peale selle on tähtajalise töölepingu alusel töötajad palgavaesuse ohus tõenäolisemalt kui tähtajatu lepingu alusel töötajad (ELis vastavalt 12,9 % ja 5,3 %).

Joonis 2.1.10. Palgavaesus on paljudes liikmesriikides endiselt suur probleem

Tööga hõivatute suhtelise vaesuse määr (% , 2021, 2019 ja 2010)

Märkus. Slovakkia 2021. aasta andmed puuduvad. Aegrea katkemine Luksemburgi puhul 2021. aastal.

Allikas: Eurostat [[ilc_iw01](#)], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC)

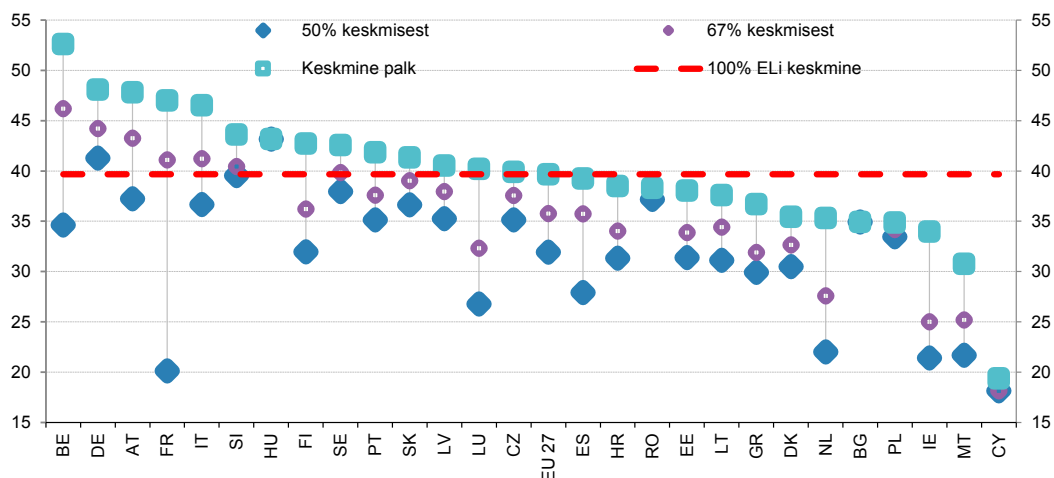
Suur maksukiil võib negatiivselt mõjutada töajõunõudlust, vähendada motivatsiooni tööd otsida ja suurendada töötundide arvu⁷⁵. Aastatel 2011–2021 vähenes keskmist palka saava vallalise isiku maksukiil EL 27s 41,6 %-lt 39,6 %-le. Samal ajal vähenes maksukiil 16 ELi liikmesriigis – suurim vähenemine registreeriti Ungaris, Kreekas, Rumeenias, Lätis ja Belgias. Seevastu Portugalis, Maltal, Luksemburgis ja Slovakkias kasvas see märkimisväärselt. Oluline on see, et madalat palka (50 % keskmisest sissetulekust) saava vallalise isiku maksukiil on EL 27s vähenenud veelgi rohkem, alates 2011. aastast 2,8 protsendipunkti võrra, kuigi aastatel 2020–2021 see veidi kasvas (31,5 %-lt 31,9 %-le). Madalapalgaliste töötajate maksukoormuse vähendamine on äärmiselt oluline ka selleks, et vähendada madala kvalifikatsiooniga töötajate töölevõtmisel esinevaid tõkkeid.

Tulumaksusüsteemid on üldjuhul astmelised, mis tähendab seda, et tööjõu maksukiil on tulujaotuse alumises osas väiksem. Vallalise lasteta töötaja maksukiil (sealhulgas üksikisiku tulumaks ja sotsiaalkindlustusmaksed) on keskmise palga saajatel suurem kui nendel töötajatel, kes teenivad 67 % keskmisest palgast, kelle maksukiil on omakorda suurem madalapalgalistest (50 % keskmisest palgast) töötajatest. See näitab tööjõu maksustamise astmelisust ja on suhteliselt silmatorkav Prantsusmaal, Belgias ja Luksemburgis, kuid vähem ilmne Ungaris, Rumeenias, Bulgaarias, Poolas ja Küprosel (vt joonis 2.1.11). Mitmes liikmesriigis on aga täiendavaid võimalusi liikuda tööjõu maksustamiselt üle muude allikate maksustamisele, mis keskkonnaeesmärke rohkem toetab, eelkõige väikese ja keskmise sissetulekuga töötajate maksukiilu vähendamise teel, muu hulgas selleks, et leevendada tõusvate energiahindade mõju.

⁷⁵ Maksukiiluga mõõdetakse erinevust töötaja töölevõtmise kogukulude ja töötajate netopalka vahel.

Joonis 2.1.11. Madalatel palgatasemetel on töötaja maksukiil väiksem

Vallalise madalapalgalise (50 % ja 67 % keskmisest palgast) töötaja maksukoormus võrreldes keskmise palgaga 2021. aastal

Allikas: Euroopa Komisjon, majandus- ja rahandusküsimuste peadirektoraat, maksude ja hüvitiste andmebaas, OECD maksude ja hüvitiste mudeli põhjal (ajakohastatud märtsis 2022)

Sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 2. Sotsiaalmajandus ja sotsiaalsed ettevõtted

Üle ELi osaleb sotsiaalmajanduses 2,8 miljonit üksust, mille peamine eesmärk on saavutada pigem positiivset sotsiaalset ja/või keskkonnaalast mõju kui teenida omanikele või sidusrühmadele finantstulu. Need hõlmavad mitmesuguseid äri- ja korralduslikke mudeleid, nagu ühendused, ühistud, vastastikuse abi ühingud, sihtasutused ja sotsiaalsed ettevõtted, kes on oma laadilt kohalikud ja kasutavad kaasavat juhtimist. Sotsiaalmajanduse organisatsioonid pakuvad konkreetseid ja innovaatilisi lahendusi olulistele ühiskondlikele probleemidele mitmesugustes majandussektorites, sealhulgas sotsiaalteenuste, tervishoiu, hariduse, põllumajanduse, energia, panganduse, kindlustuse ja jäätmekäitluse valdkondades.

Sotsiaalmajanduses töötamine ulatub liikmesriikides vähem kui 1 %st kuni 10 %ni kogu tööstusest, mis osutab sellele, et mõnes liikmesriigis on kasutamata potentsiaali selles sektoris tööhõive suurendamiseks⁷⁶. Sotsiaalmajanduse üksustes töötab ELis 13,6 miljonit inimest ning need pakuvad lisaväärtust kohalikule majandusele ja ühiskonnale, edendades nende kaasavust, vastupidavust ja keskkonnasäästlikkust. Näiteks loovad need majanduses täiendavaid kvaliteetseid töökohti, toetavad ebasoodsas olukorras olevate rühmade kaasamist, edendavad kestlikku majandusarengut ja soodustavad kodanike aktiivset osalemist ühiskonnas. Hiljuti on sotsiaalmajandus aidanud leevendada COVID-19 kriisi mõju, töötades peamiselt tervishoiu ja sotsiaalteenuste valdkonnas välja alt-üles lahendusi, et toetada haavatavaid ja riskirühmasid. Näiteks Poolas pakkus ESFi kaasrahastatav Malopolska sotsiaalse innovatsiooni inkubaator kodanikele toetusi selliste projektide väljatöötamiseks,

⁷⁶ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee, Monzon, J. L., Chaves, R., „Recent evolutions of the Social Economy in the European Union“, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee, 2017.

testimiseks ja rakendamiseks, millega täidetakse ülalpeetavate isikute vajadusi. Peale selle on sotsiaalmajandus tänu selles järgitavale väärtuspõhisele lähenemisviisile oluline osaleja õiglase rohe- ja digipöörde tagamises.

Sotsiaalmajanduse organisatsioonid ja sotsiaalsed ettevõtted tegutsevad küll kõikides liikmesriikides, kuid sotsiaalse ettevõtte ja sotsiaalmajanduse põhimõtete mõistmine ja aktsepteerimine on nende lõikes väga erinevad. Paljudes liikmesriikides puutuvad sotsiaalmajanduse üksused oma tegevuse arendamisel kokku probleemidega, sest nende ärimudeleid ametlikult ei tunnustata ja neist ei olda teadlikud. Seega saaks neid rohkem ja paremini toetada, sealhulgas nende eripäradele kohandatud poliitika- ja õigusraamistike, rahastamisele ja turgudele parema juurdepääsu võimaldamise ning nende parema ärivõrgustikesse ja tugiteenustesse integreerimise teel.

Selle probleemi lahendamiseks esitas Euroopa Komisjon 2021. aasta detsembris sotsiaalmajanduse tegevuskava⁷⁷. Tegevuskava eesmärk on parandada sotsiaalmajanduse üksuste ökosüsteemi, eriti riikides, kus see ei ole veel piisavalt välja arenenud, kooskõlas Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõttega 4 (tööhõive aktiivne toetamine). Tegevuskava üks põhimeede on ettepanek võtta vastu nõukogu soovitus sotsiaalmajanduse raamtingimuste väljatöötamise kohta, mis on kavas esitada 2023. aasta mais ning peaks aitama parandada sotsiaalmajanduse poliitika- ja õigusraamistikku mitmes valdkonnas, sealhulgas riigiabi, avalike hangete ja maksustamise valdkondades. Peale selle on lähiteenuste ja sotsiaalmajanduse ökosüsteem üks komisjoni 2020. aasta märtsi tööstusstrateegia 14 peamisest tööstusökosüsteemist.

Sotsiaalsete ettevõtete jaoks on üks oluline struktuurne probleem juurdepääs rahastamisele. Tagasimakstavate rahaliste vahendite kättesaadavus sotsiaalsetele ettevõtetele ja nende kasutamine on liikmesriikide lõikes väga erinev. Aastatel 2014–2020 toetati sotsiaalseid ettevõtteid Euroopa tööhõive ja sotsiaalse innovatsiooni programmi raames teedrajavatest ELi tasandi rahastamisvahenditest laenuportfellide tagatiste andmise ning omakapitali ja laenuvahendite kaudu rahastamisega. 2021.–2027. aastal jätkatakse toetuse andmist programmi „InvestEU“ sotsiaalvaldkonna investeeringute ja oskuste poliitikaharu kaudu, mille puhul on sotsiaalsete ettevõtete rahastamisel peamine rakenduspartner Euroopa Investeerimisfond. Rahastamisvahenditest antavat toetust täiendavad ESF+ raames rahastatavad toetused (näiteks tehingukulude toetus ja sotsiaalse rahastamise katsestipendiumid)⁷⁸.

Viimastel aastatel on mitu liikmesriiki võtnud vastu üldised strateegiad või erimeetmed sotsiaalmajanduse toetamiseks. Bulgaaria võttis vastu oma 5. riikliku sotsiaalmajanduse tegevuskava aastateks 2022–2023. Soome võttis 2021. aastal vastu sotsiaalsete ettevõtete strateegia, mille kohaselt loodi riiklik sotsiaalsete ettevõtete eksperdikeskus⁷⁹. Saksamaa võttis oma 2022. aasta riiklikus reformikavas kohustuse koostada sotsiaalseid ettevõtteid käsitlev riiklik strateegia eesmärgiga tugevdada ühiseid huve ja solidaarsusel põhinevat

⁷⁷ Euroopa Komisjon, „Inimeste hüvanguks toimiva majanduse kujundamine: sotsiaalmajanduse tegevuskava“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021. Tegevuskava põhineb 2011. aasta sotsiaallettevõtluse algatusel.

⁷⁸ Näide hiljutisest pakkumisest ja nõudlusest põhinevast sotsiaalsest rahastamisest käsitlevast projektikonkursist (2020) on Erste Banki ja keskuse Impact Hub koostöö Austrias, Tšehhis, Slovakkias, Serbias ja Horvaatias, millega toetati kvaasiomakapitali arendamist koos täiendava mitterahalise toetusega sotsiaalsetele ettevõtetele. Sotsiaalsete ettevõtete omakapitali suurendamine võimaldab neil viia ellu oma kasvuplaanid, rakendada uusi projekte või laiendada olemasolevaid ning selle tulemusel suurendada oma mõju.

⁷⁹ Vt vastavalt [sotsiaalsete ettevõtete strateegia](#) ja [eksperdikeskus](#) veebis.

majandust toetavaid ettevõtteid. Mis puudutab sotsiaalsete ettevõtete õiguslikku tunnustamist, siis valmistab **Tšehhi** ette sotsiaalse ettevõtluse seadust, mis võimaldab integreerida tööturule ebasoodsas olukorras olevaid inimesi, ja **Poola** võttis oma taaste- ja vastupidavuskava osana vastu sotsiaalmajanduse seaduse, milles on sätestatud sotsiaalse tõrjutuse ohus olevaid inimesi taasintegreerivate sotsiaalsete ettevõtete sertifitseerimise normid. **Hispaania** võttis 2022. aastal vastu sotsiaalmajandust ja hoolekandsektorit käsitleva 800 miljoni euro suuruse strateegilise projekti, mida peamiselt rahastatakse taasterahastust „NextGenerationEU“ ja mille eesmärk on kasutada kogu sotsiaalmajanduse potentsiaali õiglase rohe- ja digipöörde toetamiseks ning kaasamis- ja hoolekandesüsteemide tugevdamiseks. Eelduste kohaselt suurendab kava sotsiaalmajanduse osakaalu Hispaania SKPs 1 protsendipunkti võrra, s.o 11 %ni.

2.1.2. Liikmesriikide võetud meetmed

Hiljuti on mitu liikmesriiki võtnud meetmeid töökohtade loomise toetamiseks. 2022. aasta jaanuaris võtsid **Horvaatia** tööturuasutused riigi taaste- ja vastupidavuskava osana rohe- ja digipöörde toetamiseks uusi meetmeid, mille eesmärk on prioriseerida mitteaktiivsete pikaajaliste töötute ning selliste noorte, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-noorte), tööturul osalemist ja füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemist või töötamist. **Leedu** laiendas 2022. aasta juulis tööhõive toetamise meetmete ulatust ja mitmekesisust, keskendudes osana oma taaste- ja vastupidavuskava raames võetud kohustustest rohkem suure lisaväärtusega töökohtadele ja kaksiküleminekul. **Portugal** hakkas 2022. aasta märtsis andma rahalist toetust tööandjatele, kes pakuvad tähtajatuid lepinguid jätkusuutliku tööhõive tagamise kohustuse raames, mis on samuti osa riigi taaste- ja vastupidavuskavast. Pandeemia jooksul kehtestas **Belgia** (Valloonia) igakuise 1 000 euro suuruse sihtotstarbelise tööhõive toetamise meetme „Tremplin24mois+“, et võtta tööle väga pikaajaliselt tööta olnud töötajaid. Algselt oli see toetus suunatud konkreetsetele sektoritele, kuid 2022. aasta jaanuaris laiendati meedet kõikidele era- ja avaliku sektori tööandjatele. 2022. aasta jaanuaris pikendas Brüsseli valitsus töölevõtustiimulit „Phoenix“, et võtta tööle haavatavas olukorras olevaid töötajaid, kes kaotasid töö tervisekriisi ajal ja on registreeritud riiklikes tööturuasutustes. Mõni liikmesriik võttis meetmeid, mille eesmärk on tagada töökohtade kättesaadavus Ukrainast pärit põgenikele, et soodustada nende integreerumist tööturule ja toetada töökohtade loomist. Näiteks kehtestas **Läti** 2022. aasta märtsis Ukraina põgenikele suunatud tööhõive toetamise meetme, mille raames makstakse tööandjatele töösuhte alustamisel ühekordset 500 euro suurust hüvitist. **Ungaris** kehtestati 2022. aasta märtsis ajutine tööhõive toetamise meede tööandjatele, kes võtavad tööle sõja eest põgenevaid Ukraina kodanikke. Selle meetmega kaetakse 50 % majutus- ja töölesõidu kuludest kuni ühe aasta jooksul. **Taanis** hallatakse Ukraina põgenikele suunatud tööhõive edendamise teenuseid kohalike omavalitsuste tasandil, pakkudes muu hulgas värbamistoetusi. Ülevaade Ukraina põgenike integratsiooni hõlbustavatest aktiivsetest tööturumeetmetest on esitatud punktis 2.3.2.

Kooskõlas rahvatervisega seotud piirangute leevendamisega lõpetas mõni liikmesriik pärast 2021. aasta esimest poolt järk-järgult oma erakorralised toetusmeetmed. Näiteks lõpetati vastusena COVID-19 kriisile kehtestatud ajutised lühendatud tööaja kavad ja muud töökohtade säilitamise kavad maist oktoobrini 2021 järk-järgult **Küprosel**, **Taanis**, **Eestis** ja **Leedus**. Samal ajavahemikul lõpetati ajutised meetmed ka **Rootsis**, kus jätkusid aga vastavad eelnevalt kehtinud kavad.

Teised liikmesriigid on pikendanud oma lühendatud tööaja kavade kestust 2022. aasta esimesele poolele ja kauemaks. Näiteks Horvaatias, Itaalias ja Portugalis rahastati COVID-19 pandeemiaga seoses töökohtade säilitamise meetmeid kogu 2022. aasta esimese kvartali jooksul. **Bulgaarias** pikendati töötajate palgatoetuse maksmist (60/40 kava) 2022. aasta juunini. **Maltal** ja **Kreekas** pikendati palgalisa kava ja lühendatud tööaja kava 2022. aasta mai lõpuni. **Belgia** pikendas 2022. aasta märtsis kuni 2022. aasta juuni lõpuni oma lühendatud tööaja kava nn lihtsustatud menetlust (mille puhul tööandjatel on vähem halduskohustusi) sõja puhkemise tõttu Ukrainas, järgides selles samu meetodeid, mida kohaldati COVID-19 kriisi ajal. Samamoodi pikendas **Prantsusmaa** oma olemasoleva osalise tööhõive kava (APLD) kohaldamist 2022. aasta lõpuni, et Ukrainas toimuvast sõjast mõjutatud ettevõtjatel oleks võimalik sellest kasu saada. **Luksemburg** pikendas oma lühendatud tööaja kava VKEde jaoks algselt 2022. aasta juunini, kavatsedes selle järk-järgult lõpetada. Energiakriisi arvesse võttes teatas aga valitsus 2022. aasta augustis, et oluliselt mõjutatud ettevõtjad saavad lühendatud tööaja kava kasutada. Mais pikendas ka **Rumeenia** oma lühendatud tööaja kava 2022. aasta lõpuni.

Mõnel juhul asendati COVID-19 pandeemia reageerimiseks võetud ajutised meetmed alaliste lühendatud tööaja kavadega. **Hispaania** lõpetas järk-järgult lühendatud tööaja kava ERTE suhtes kehtivad erakorralised reeglid, samal ajal kui hüvitiste maksmist ja sotsiaalmaksete korrigeerimise mehhanismi kohaldamist pikendati osaliselt 31. märtsini 2022. 2021. aasta detsembris jõustus riiklikus taaste- ja vastupidavuskavas määratletud laiaulatusliku reformi osana uus õigusakt, millega kehtestatakse alaline lühendatud tööaja kava, et kohaneda tsükliliste ja struktuursete kriisidega. Sellega motiveeritakse ettevõtjaid pakkuma oma töötajatele täiendus- ja ümberõppeprogramme. Ka **Slovakkia** kehtestas 2022. aasta märtsis uue alalise meetme töökohtade säilitamiseks majanduslanguse ajal. **Sloveenias** on kavas võtta enne 2022. aasta lõppu vastu alaline lühendatud tööaja kava suurte majanduslanguste puhuks.

2021. aasta jaanuarist kuni 2022. aasta juulini tõstsid mitu liikmesriiki seadusjärgset miinimumpalka. Eesmärk oli reageerida madalapalgaliste töötajate ostujõu vähenemisele inflatsiooni suurenedes ning mõnel juhul ka üldisemalt parandada miinimumpalga piisavust, võttes arvesse selle madalat taset ja lõhet võrreldes ülejäänud palkadega⁸⁰. Seadusjärgse miinimumpalga suurim tõus registreeriti Ungaris (19,5 %). Miinimumpalk tõusis märkimisväärselt ka teistes riikides, eeskätt **Leedus** (13,7 %), **Belgias** (13,3 %), **Eestis** (12 %), **Rumeenias** (11 %), **Horvaatias** (10,3 %), **Saksamaal** (10 %), **Kreekas** (9,7 %) ja **Bulgaarias** (9,2 %). Mõnes neist riikidest kehtestati palgatõus lisaks tavapärastele läbirääkimis- või indekseerimismehhanismidele ka kaalutusõiguse alusel tehtud ajakohastustega. Ka teised liikmesriigid, sealhulgas **Saksamaa**, **Läti**, **Madalmaad**, **Portugal** ja **Rumeenia** on teatanud miinimumpalga tõusust 2022. aastal või 2023. aasta alguses (Portugali valitsus allkirjastas 2022. aasta oktoobris sotsiaalpartneritega keskmise tähtjaga lepingu, et tõsta miinimumpalk 2026. aastal 900 euroni). 2023. aasta jaanuaris kavatsevad **Läti** ja **Madalmaad** tõsta seadusjärgset miinimumpalka vastavalt 40 % ja 10 %. Ka **Iirimaa** kavatsetakse kaotada noorte töötajate madalam miinimumpalk.

Peale selle on üksikud liikmesriigid reforminud oma seadusjärgse miinimumpalga kehtestamise raamistikke. Kõige olulisemana kehtestas **Küpros** esmakordselt seadusjärgse miinimumpalga (940 eurot), mida hakatakse kohaldama alates 2023. aasta jaanuarist. **Rumeenia** muutis oma tööseadustikku, nähes ette, et töötajale tohib miinimumpalka maksta

⁸⁰ Mõned ajakohastused tehti 2021. aastal juba vastusena inflatsioonile.

ainult kuni 24 kuud, pärast mida tuleb maksta kõrgemat palka. **Horvaatias** muudeti vastavalt riiklikule taaste- ja vastupidavuskavale miinimumalgaseadust, et tõhustada seadusjärgset miinimumpalka käsitlevate eeskirjade täitmise tagamist, muu hulgas seoses rikkujatele määratavate karistustega ja kontrolliasutuste tehtava kontrolli tugevdamisega. **Irimaal** asendatakse miinimumpalga kehtestamise raamistiku ulatusliku reformi osana seadusjärgne miinimumpalk nn äraelamist võimaldava töötasuga. Äraelamist võimaldava töötasu tasemeks määratakse 60 % asjaomase aasta mediaanpalgast alates 2023. aastast. Seadusjärgne miinimumpalk säilib kuni äraelamist võimaldava töötasu (60 % mediaanpalgast) on 2026. aastaks järk-järgult täielikult kehtestatud, kuid suureneb tavapärastel igal aastal, ületades seadusjärgse miinimumpalga ja äraelamist võimaldava töötasu vahelise lõhe. **Malta** on moodustanud uue madalaid palku käsitleva komisjoni, mis eelduste kohaselt esitab oma esimese soovitusel miinimumpalga ajakohastamise uue mehhanismi kohta 2023. aastal. Nendest meetmetest hoolimata ei ole paljudele töötajatele ELis tagatud piisava miinimumpalga kaitset. Et aidata seda olukorda lahendada, esitas komisjon 2020. aasta oktoobris ELis piisavat miinimumpalka käsitleva direktiivi ettepaneku, mille Euroopa Parlament võttis vastu 14. septembril ja nõukogu 4. oktoobril 2022⁸¹. Peamisi probleeme, mida direktiiviga püütakse lahendada, ja direktiivi olulisemaid sätteid on täiendavalt selgitatud sotsiaaldiguste sammast käsitlevas tekstikastis nr 1.

Vaid üksikud liikmesriigid on võtnud meetmeid kollektiivlepingutega hõlmatud töötajate arvu langussuundumuse ümberpööramiseks. Mõned liikmesriigid on võtnud vastu meetmed kollektiivlääbirääkimiste raamistike tugevdamiseks. Näiteks nägi **Hispaania** 2021. aasta detsembris laiemat reformi osana ette, et ettevõtte tasandi kollektiivlepingu puudumise korral hõlmatakse alltöövõtja töötajad alltöövõtu korras tehtavale tööle vastava valdkondliku kollektiivlepinguga. **Rumeenia** riikliku taaste- ja vastupidavuskavaga on ette nähtud uus sotsiaaldialoogi käsitlev õigusakt, mis peaks jõustuma 2022. aasta neljandas kvartalis. Samuti on kavaga ette nähtud sektorite tasandi kollektiivlepingutes kasutatavate majandussektorite määratluste läbivaatamine. 2021. aasta augustis võttis **Eesti** vastu uue seaduse, millega laiendatakse kollektiivlääbirääkimiste raames kokku lepitud töötingimusi käsitlevaid sätteid. Töötasu ning töö- ja puhkeajaga seotud tingimusi laiendatakse kogu sektorile, kui selles lepivad kokku vähemalt 40 % asjaomase sektori töötajate tööandjad ja ametiühingud, kes esindavad vähemalt 15 % töötajaid.

Samuti on mõned liikmesriigid võtnud vastu mitmesugused avaliku sektori palku käsitlevad meetmed või kaaluvad nende vastuvõtmist. Arvestades avaliku sektori suurt osakaalu kogu tööhõives, võivad need meetmed majandust laiemalt mõjutada, sest avaliku sektori palkade tõus toetab asjaomaste töötajate ostujõudu, kuid sellel võib olla ka ülekanduv mõju erasektori palkadele. **Prantsusmaal** on tehtud otsus tõsta ametnike palka 3,5 %, et leevendada inflatsiooni mõju ostujõule. **Portugal** tõstis doktorikraadiga töötajate palka ja avaliku halduse algtaseme palka 2022. aastal 4,7 %, et meelitada ja säilitada talente. **Sloveenias** viidi ellu reform, millega muudeti avaliku sektori palgasüsteemi, hõlmates muutuvtasu maksmise korralduse ja sidudes tasu töötulemustega. **Läti** valitsus otsustas maksta sotsiaaltöötajatele preemiat seoses Ukraina põgenikest tuleneva suurema töökoormusega.

⁸¹ Direktiiviga kehtestatakse raamistik, mille abil parandada piisava miinimumpalga kaitse kättesaadavust kogu ELis, muu hulgas kollektiivlääbirääkimiste edendamise teel, aidates seeläbi parandada miinimumpalga saajate ja madalapalgaliste töötajate elamis- ja töötingimusi. Vt näiteks: „[Commission welcomes political agreement on adequate minimum wages for workers in the EU](#)“ – tööhõive, sotsiaalküsimused ja sotsiaalne kaasatus – Euroopa komisjon (europa.eu).

Mitu liikmesriiki on kehtestanud meetmed, millega muuta oma maksusüsteemid õiglasemaks ja parandada stiimuleid töötada. Tšehhis kaotati üksikisiku ühtse tulumaksu süsteem ja kehtestati uus astmeline maksu piirmäär. Alates 2021. aastast kohaldatakse kõrgema kui 1 701 168 Tšehhi krooni (ligikaudu 67 300 euro) suuruse sissetuleku suhtes 23 % maksumäära, samas kui allapoole seda künnist jääva sissetuleku suhtes kohaldatakse endiselt 15 % määra. **Austria** vähendas oma madalaimat üksikisiku tulumaksu määra 25 %-lt 20 %-le ja pikendas kõrgeima määra (55 %) kohaldamist üle 1 miljoni euro suuruse sissetuleku suhtes 2025. aastani. 2017. aastal alustatud laiemal maksureformide paketi viimase lainena alandas **Horvaatia** oma üksikisiku tulumaksu määrasid 36 %-lt 30 %-le ja 24 %-lt 20 %-le sissetulekute puhul, mis on vastavalt suuremad ja väiksemad kui 360 000 Horvaatia kunat (49 000 eurot). Selle meetmega vähenes süsteemi astmelisus, aga ka maksukoormus, seega toetati sellega pandeemia jooksul kaudselt leibkondi. Samuti alandas Horvaatia dividendidelt nõutava maksu määra 12 %-lt 10 %-le. **Rumeenia** muutis 2022. aasta juulis osajätöö lepingute alusel teenitud sissetulekute maksustamise eeskirju. Uue korra kohaselt võetakse sotsiaal- ja tervisekindlustusmaksete arvutamisel arvesse minimaalset põhipalka, mitte töötaja tegelikku sissetulekut. **Belgias** teatas Flaami valitsus 2022. aasta septembris lisatöötasu (madalapalgaliste toetuse) laiendamisest suuremat sissetulekut teenivatele töötajatele ja toetuse taseme ajutisest tõstmisest.

Mõned liikmesriigid nägid ette maksuvabastuse, et leevendada tõusvate energiahindade mõju inimestele ja leibkondadele, suunates mõnel juhul meetmed kõige haavatavamatele rühmadele. Näiteks **Saksamaal** on 2022. aasta märtsis vastu võetud maksuvabastuse seadusega ette nähtud, et suurendatakse töötajatele ühekordselt makstavat summat, maksuvaba summat ja töölesõidu kulusid, mille saab üksikisiku tulumaksust maha arvata. **Portugal** rakendas 2022. aasta aprillis erakorralise maksude edasilükkamise süsteemi transpordisektori ettevõtjatele ja iseenda tööandjatele, keda kütuse- ja energiahindade tõus kõige enam mõjutab. **Leedu** tõstis mittemaksustatava tulu künnist 540 euroni, suurendades peamiselt miinimumpalka teenivate töötajate netotulu. Mittemaksustatava tulu künnist tõsteti rohkem eakatele ja puuetega inimestele. Lisaks suurendati **Maltal** alates 2022. aasta jaanuarist maksutagastusi 60–140 euroni, kusjuures suurim maksusumma tagastatakse kõige madalama palgaga töötajatele. **Soome** valitsus otsustas luua ajutise võimaluse arvata tulumaksubaasist maha elektrikulud ja kehtestada piiratud elektritoetuse inimestele, kes ei saa vaeseimatele leibkondadele mõeldud maksuvabastust kasutada. Ülevaade vastusena praegusele energiakriisile võetud täiendavatest avaliku sektori meetmetest on esitatud sotsiaalõiguste sammast käsitlevas tekstikastis nr 7 (punkt 2.4.1).

2.2. Suunis 6. Tööjõupakkumise edendamine ning tööhõivele, oskustele ja pädevustele juurdepääsu parandamine

Käesolevas punktis vaadeldakse 6. suunise rakendamist, millega soovitatakse liikmesriikidel luua tingimused tööjõupakkumise, oskuste ja pädevuste edendamiseks kooskõlas Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõtetega 1 (haridus, koolitus ja elukestev õpe), 2 (sooline võrdõiguslikkus), 3 (võrdsed võimalused), 4 (tööhõive aktiivne toetamine), 9 (töö- ja eraelu tasakaal), 11 (lapsehoid ja laste toetamine) ning 17 (puuetega inimeste kaasamine). Punktis 2.2.1⁸² antakse ülevaade peamistest muutustest hariduse ja oskuste valdkonnas, samuti eelkõige haavatavate ja alaesindatud rühmade tööturuolukorrast. Punktis 2.2.2 antakse ülevaade liikmesriikides neis poliitikavaldkondades võetud meetmetest.

2.2.1. Põhinäitajad

Alushariduses ja lapsehoius osalemine kasvab jätkuvalt, kuid ebasoodsatest oludest pärit lapsed puutuvad endiselt kokku takistustega. 2015.–2020. aastal kasvas EL 27s alushariduses ja lapsehoius osalemise keskmine määr laste puhul kolmandast eluaastast kuni riigis kehtiva kohustusliku põhihariduse alustamise eani 92 %-lt 93 %-le ning enamikus riikides on see näitaja kas kasvanud või väga vähe vähenenud. Euroopa haridusruumis kehtestatud 2030. aasta eesmärgi (osalemise määr vähemalt 96 %) on juba saavutanud viis liikmesriiki (Belgia, Taani, Prantsusmaa, Iirimaa ja Hispaania)⁸³. Seevastu Kreekas (71,3 %), Slovakkias (78,1 %), Rumeenias (78,2 %) ja Horvaatias (78,8 %) on osalemise määr endiselt alla 80 % (vt joonis 2.2.1). Kõigis ELi liikmesriikides on vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate laste osalemise määrad nende eakaaslastest järjepidevalt madalamad. Alates 2008. aasta kriisist kasvas alushariduses ja lapsehoius osalevate suhtelises vaesuses olevate laste (kolmandast eluaastast kuni kohustusliku põhihariduse alustamise eani) protsent pidevalt kuni COVID-19 kriisini. Pandeemia olulise negatiivse mõju tõttu jäi see määr 2021. aastal allapoole pandeemiaeelset taset⁸⁴. Osalemise määr on eriti madal mõne haavatava rühma seas. Näiteks roma laste osalemine alushariduses on endiselt alla poole kogu elanikkonna näitajast (ligikaudu 42–44 %, samas kui romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlevas uues ELi strateegilises raamistikus on 2030. aastaks seatud eesmärk vähemalt 70 %)⁸⁵. Samuti teatati, et ebasoodsas olukorras olevad lapsed kannatasid

⁸² Käesolevas punktis esitatud analüüs põhineb suurel määral Euroopa Komisjoni hariduse ja koolituse valdkonna 2022. aasta ülevaatel, mis on lisatud komisjoni teatisele Euroopa haridusruumi loomisel tehtud esialgsete edusammude kohta.

⁸³ Komisjoni 30. septembri 2020. aasta teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele [Euroopa haridusruumi saavutamise kohta aastaks 2025](#) (COM(2020) 625 final).

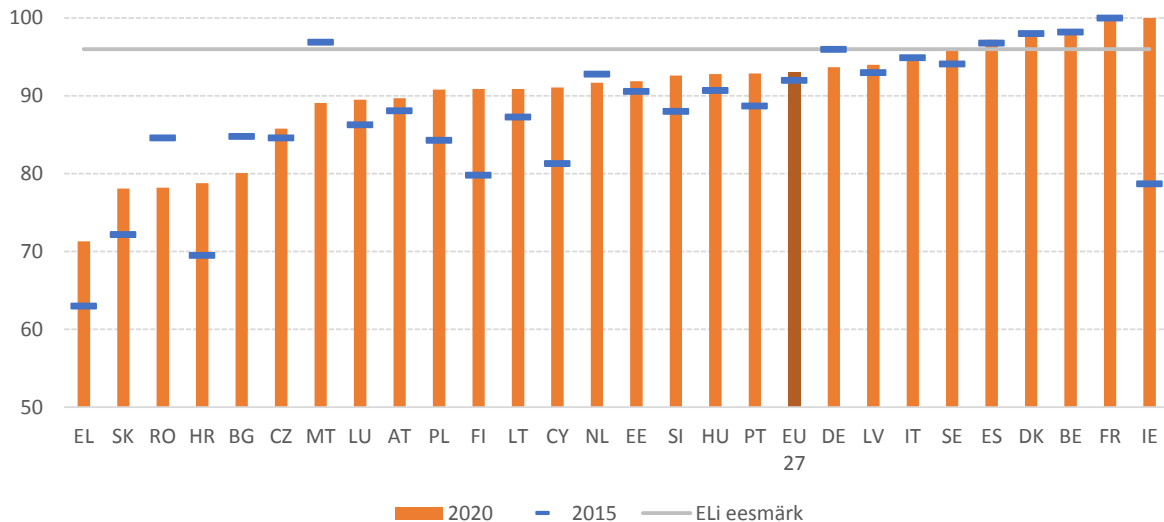
⁸⁴ Molinuevo, D. ja Consolini, M., „Analysis of the Child Guarantee National Action Plans. Support for refugees and trends in Member States“, tööhõive- ja sotsiaalkomisjoni tellimisel koostatud väljaanne, majandus-, teadus- ja elukvaliteedi poliitika osakond, Euroopa Parlament, 2022.

⁸⁵ Põhineb [Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti \(FRA\) viimase romade uuringu \(2020–2021\) tulemustel](#) Bulgaaria, Tšehhi, Kreeka, Hispaania, Horvaatia, Ungari, Portugali, Rumeenia ja Slovakkia kohta; avaldatakse 2022. aasta sügisel. Lisateave on esitatud dokumendis [„Romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlev ELi strateegiline raamistik 2020–2030“](#).

ebaproportsionaalselt pandeemia jooksul suletud või piiratud teenuste tõttu, mis suurendab veelgi ulatuslikuma tõrjutuse ohtu⁸⁶.

Joonis 2.2.1. Alushariduses ja lapsehoiuse osalemine küll üldiselt kasvab, kuid on mitmes liikmesriigis väike

Alushariduses ja lapsehoiuse osalemine laste puhul kolmandast eluaastast kuni kohustusliku põhihariduse alustamise eani (%)

Märkus. 2015: Belgia, Kreeka ja Portugali puhul on määratlus erinev. 2020: Belgia, Kreeka, Iirimaa, Malta ja Portugali puhul on määratlus erinev, Prantsusmaa andmed on esialgsed, Bulgaaria ja Iirimaa andmed on hinnangulised, aegrea katkemine Belgia puhul.

Allikas: Eurostat, [educ_uoe_enra21]

Madala haridustasemega noorte osakaal on väga erinev ja kujutab mitmele liikmesriigile probleemi. Keskmiselt moodustasid ELis 18–24aastased noored, kes ei olnud omandanud keskkooli haridust ning enam ei õppinud ega osalenud koolitusel, 2021. aastal oma kohordist 9,7 %. 16 liikmesriigis on madala haridustasemega noorte määr alla 9 % (Euroopa haridusruumi 2030. aasta eesmärk ELi jaoks tervikuna) ning parimad tulemused on Horvaatias (2,4 %), Sloveenias (3,1 %), Kreekas (3,2 %) ja Iirimaa (3,3 %), kes kõik liigituvad sotsiaalvaldkonna tulemustabeli meetodika kohaselt „väga tublideks“ (vt joonis 2.2.2). Slovakkias (7,8 %) on see määr küll jätkuvalt ELi eesmärgist madalam, kuid on 2012. aasta madala tasemega (5,3 %) võrreldes tõusnud. Kuue liikmesriigi määrad on 12 % lähedal või üle selle (Rumeenia, Hispaania, Itaalia, Bulgaaria, Ungari ja Saksamaa). Ka piirkondadevahelised erinevused on tähelepanuväärsed ning eelkõige on madala haridustasemega noorte osakaal üle 15 % mitmes Hispaania piirkonnas, Itaalia lõunapoolses osas, Bulgaaria ja Rumeenia idapoolses osas ning Ungari põhja- ja idapoolses osas. Slovakkia idapoolses osas on selliste noorte määr viimasel kümnendil peaaegu kahekordistunud ja läheneb nüüd 15 %-le (14,4 %, kui 2012. aastal oli see 7,9 %) (vt 3. lisa). Noored mehed (11,4 %) lahkuvad haridus- ja koolitussüsteemist varakult sagedamini kui naised (7,9 %), seega on nendevaheline lõhe suhteliselt suur – 3,5 protsendipunkti.

⁸⁶ Euroopa Komisjon, „Early childhood education and care and the Covid-19 pandemic – Understanding and managing the impact of the crisis on the sector“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021.

Joonis 2.2.2. Haridus- ja koolitussüsteemist varakult lahkumine on liikmesriikide lõikes väga erinev ja kujutab endiselt probleemi

Madala haridustasemega noored (18–24aastased), 2021. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (% sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

2.1.1

Märkus. Aegrea katkemine kõikide liikmesriikide puhul 2021. aastal tulenevalt [Euroopa sotsiaalstatistika uue õigusraamistiku jõustumisest](#). Selgitus on esitatud lisas.

Allikas: Eurostat [[edat_lfse_14](#)], ELi tööjõu-uuring

Haridussüsteemist varakult lahkumine on eriti levinud roma õpilaste seas ja sageli seotud koolide segregatsiooniga. Nendes ELi liikmesriikides, kelle hulgas Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet (FRA) 2020.–2021. aastal uuringu läbi viis, oli haridussüsteemist enne keskhariduse omandamist lahkunud ega osalenud enam täiendavas hariduses või koolituses keskmiselt 71 % 18–24aastaseid romasid. Näiteks Kreekas ja Portugalis olid need näitajad kõige kehvemad – 20–24aastastest roma õpilastest omandas vähemalt keskhariduse ainult vastavalt 16 % ja 10 %⁸⁷. ELi uues romasid käsitlevas strateegilises raamistikus, mille Euroopa Komisjon käivitas 2020. aasta oktoobris, nõutakse selle romade ja ülejäänud elanikkonna vahelise lõhe vähendamist 2030. aastaks vähemalt kolmandiku võrra. Samuti kutsutakse kõnealuses raamistikus liikmesriike üles tegema suuremaid jõupingutusi haridusalase segregatsiooni kaotamiseks ja tagama, et 2030. aastaks käib alla ühe viiest roma lapsest (vanuserühm 6–15aastased) sellises koolis, kus enamik lapsi või kõik lapsed on romad; praegu on selliseid lapsi üle poole (ja sellistes riikides nagu Bulgaaria ja Slovakkia ulatub tippase ligi kahe kolmandikuni). Seni on segregeeritud hariduses osalevate laste osakaal alates 2016. aastast kasvanud keskmiselt 10 protsendipunkti võrra. 2021. aastal oli roma õpilaste segregatsioon kõige levinum Bulgaarias, Slovakkias, Horvaatias ja Rumeenias,

⁸⁷ Vt Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, „[Roma in 10 European Countries – Main results](#)“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022.

kus enamik – ja kahes esimesena nimetatud liikmesriigis peaaegu kaks kolmandikku – 6–15aastaseid lapsi käis koolis, kus kõik teised lapsed või neist enamik olid samuti romad⁸⁸.

Sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 3. Haridussüsteemist varakult lahkumise vähendamine

Haridussüsteemist varakult lahkumise tõhus vähendamine on äärmiselt oluline, et tagada noortele nende elu jooksul paremad väljavaated tööturul ja edendada nende aktiivset osalemist ühiskonnas kooskõlas Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõtetega 1 (haridus, koolitus ja elukestev õpe), 3 (võrdsed võimalused) ja 11 (lapsehoid ja laste toetamine). Seega on haridussüsteemist varakult lahkumise vähendamine tähtis poliitikaprioriteet, mida on rõhutatud nõukogu resolutsioonis, mis käsitleb strateegilist raamistikku üleeuroopaliseks koostööks hariduse ja koolituse alal, et liikuda Euroopa haridusruumi loomise suunas ja kaugemale (2021–2030), ning nõukogu soovitusel, millega luuakse Euroopa lastegarantii. Samuti on see üks Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskava täiendav eesmärk.

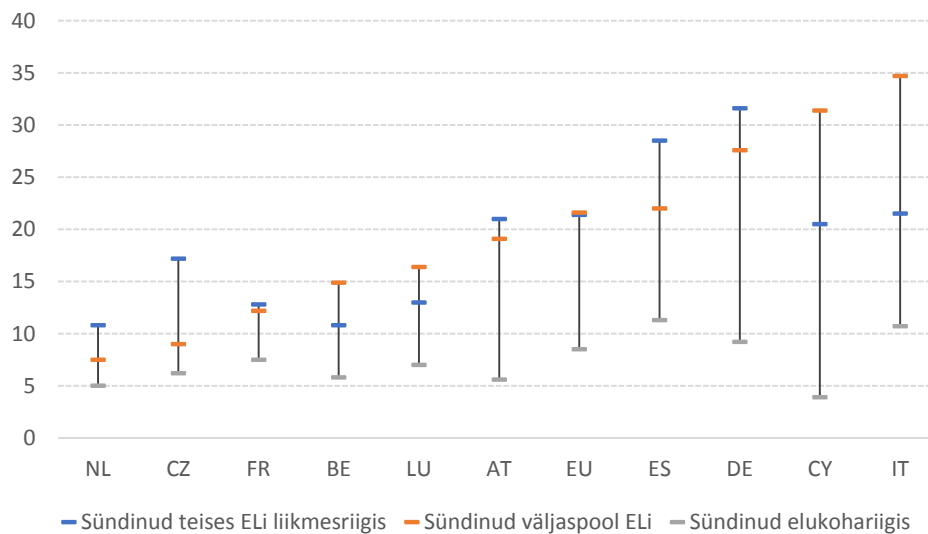
Haridussüsteemist varakult lahkumise suundumus ELi tasandil üldiselt paraneb ning lahkumise täiendavaks vähendamiseks tuleb keskenduda rühmadele, kes on kõige ebasoodsamas olukorras ja kelleni on kõige keerulisem jõuda. Erilist poliitilist tähelepanu vääriavad kaks rühma noori – noored, kelle vanematel on madal haridustase, ja välisriigis sündinud õpilased. Võrreldes nende noortega, kelle vanematel on kõrge haridustase, on madala haridustasemega vanematega noorte haridussüsteemist varakult lahkumise oht üheksa korda suurem (vastavalt 2,9 % ja 26,1 %). Samuti on madala haridustasemega noorte keskmine osakaal välisriigis sündinud õpilaste puhul üle kahe korra suurem kui elukohariigis sündinutel (vastavalt 21,5 % ja 8,5 %). Kõikides riikides, kus on kättesaadavad eraldi andmed mõnes teises ELi liikmesriigis sündinud inimeste ja väljaspool ELi sündinud inimeste kohta, mõjutab haridussüsteemist varakult lahkumine mõlemat rühma märkimisväärselt rohkem kui elukohariigis sündinuid (vt alljärgnev joonis)⁸⁹.

⁸⁸ Sealsamas.

⁸⁹ Ilmne tegur, millest see ebasoodne olukord sõltub, on saabumisest möödunud aastate arv. Nende puhul, kes saabusid andmeid esitavasse riiki enne kohustusliku hariduse alustamist, leiti haridus- ja koolitussüsteemist varakult lahkumise määr olevat sarnane elukohariigis sündinud elanike omale. Seega tuleb erilist tähelepanu pöörata noortele, kes saavad andmeid esitavasse riiki kohustusliku kooliea jooksul ja eriti selle lõpu poole. Vt Euroopa Komisjon, „Hariduse ja koolituse valdkonna ülevaade“, 2022 (avaldatakse peatselt), Eurostati andmete sihtotstarbelise väljavõtte põhjal.

Väljaspool ELi või mõnes teises ELi liikmesriigis sündinud lahkuvad varakult haridussüsteemist oluliselt suurema tõenäosusega kui elukohariigis sündinud

Madala haridustasemega noorte osakaal valitud riikides sünniriigi järgi (% , 2021)

Märkus. Mõnes teises ELi liikmesriigis sündinud: Belgia, Küprose, Tšehhi ja Prantsusmaa andmete usaldusväärsus on väike. Väljaspool ELi sündinud: Tšehhi ja Luksemburgi andmete usaldusväärsus on väike. Andmete puudumise tõttu on hõlmatud vaid piiratud arv liikmesriike.

Allikas: Eurostat [[edat_lfse_02](#)], ELi tööjõu-uuring

Madala haridustasemega noorte osakaalu võib mõjutada haridussüsteemist lahkumine COVID-19 pandeemia jooksul. Kuna haridussüsteemist varakult lahkumise näitaja hõlmab 18–24aastaseid, siis kulub aega, enne kui COVID-19 pandeemia jooksul haridussüsteemist varakult lahkunud noorte osakaalu võimalik suurenemine andmetes täielikult kajastub. Koolide füüsiline sulgemine ja liikumispiirangud on aga laste ja noorte vaimsele tervisele ja heaolule suurt survet avaldanud. See on üldjuhul tihedalt seotud haridustulemustega, kuna haridussüsteemid ei ole alati suutnud kriitilistes tingimustes asjakohast tuge pakkuda⁹⁰.

Haridussüsteemist varakult lahkumise vastu võitlemine ja põhioskustes alasoorituse vähendamine on komisjoni 30. juuni 2022. aasta ettepaneku (mis käsitleb nõukogu soovitusi õpiedu saavutamise teede kohta) põhieesmärgid⁹¹. Ettepaneku eesmärk on edendada paremaid haridustulemusi ja kaasavat koolikeskkonda kõikide õppijate jaoks, võttes arvesse heaolu võtmerolli koolis⁹². Võrreldes haridussüsteemist varakult lahkumist käsitleva 2011. aasta soovitusega⁹³ järgitakse selles laiemat ja süstemaatilisemat lähenemisviisi ning uuendatakse meetmete raamistikku. Selles kutsutakse liikmesriike töötama 2025. aastaks välja integreeritud ja tervikliku strateegia õpiedu tagamiseks, tuginedes tõenditele ja pöörates suurt tähelepanu ennetamisele, või sellist strateegiat veelgi tugevdama. See on eriti oluline kaksiküleminekut arvesse võttes, sest haridussüsteemist varakult lahkumine jätab noored ilma

⁹⁰ Lisateavet kogu kooli hõlmava lähenemisviisi kohta vaimsele tervisele ja heaolule on esitatud Euroopa Komisjoni väljaandes Simões, C., Caravita, S., Cefai, C., „[A systemic, whole-school approach to mental health and well-being in schools in the EU: Analytical report](#)“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021.

⁹¹ Vt <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=COM:2022:316:FIN>.

⁹² Haridustulemusi koolis käies omandatud teadmiste, oskuste ja hoiakute näol mõeldakse õpitulemustena (mis osutab õppija õppealastele edusammudele ja tegelikule funktsionaalsele kirjaoskusele, nagu lugemis-, kirjutamis- ja arvutusoskus ning loodusteaduste alased oskused) ja haridustasemena (see tähendab konkreetse haridustaseme, näiteks põhihariduse 1. ja 2. astme või teise taseme hariduse alumise või ülemise astme õppekava edukat täitmist).

⁹³ Vt [ELT C 191, 1.7.2011](#), lk 1–6.

ka võimalusest digi- ja rohepöördega kohaneda ja arendada vajalikke oskusi, mille abil tagada, et kõik on uues tööolukorras edukad. Soovitusel rõhutatakse, et tähtis on kombineerida kõikidele õppijatele suunatud meetmeid sihipärasemate ja rohkem isikustatud meetmetega neile, kelle puhul risk on suurem. Selles kutsutakse töötama välja süsteemi tasandi meetmeid, et parandada hariduses ja koolituses võrdseid võimalusi ja kaasatust, tegeledes muu hulgas struktuuride ja mehhanismidega, millel võib olla ebavõrdsuse seisukohast eriti kahjulik mõju. Kuna õpiedu saavutamise keskmises on õpetajad ja koolijuhid, siis on äärmiselt olulised nende piisav ettevalmistus ja riskirühma kuuluvate õppijatega tehtava töö toetamine.

Mõned liikmesriigid on teinud aastatel 2011–2021 haridussüsteemist varakult lahkumise vähendamisel suuri edusamme⁹⁴. Näiteks **Maltal** vähenes madala haridustasemega noorte osakaal kuni 2020. aastani 18,8 %-lt 11 %-le ja jõudis 2021. aastal 10,7 %ni. Selle tulemuse saavutamist toetasid muude tegurite hulgas kutsehariduse tugevdamine ja teise võimaluse programmide käivitamine. Oma riikliku taaste- ja vastupidavuskava osana kavatakse **Malta** kehtestada madala haridustasemega noorte jälgimise süsteemi – andmeida projekti –, et haridussüsteemist varakult lahkumise vastu veelgi ulatuslikumalt võidelda. **Kreekas** on madala haridustasemega noorte osakaal vähenenud poole võrra (kui 2011. aastal oli see 12,9 %, siis 2020. aastal 3,8 % ja 2021. aastal 3,2 %). Riik on oma poliitikas keskendunud eri õppimisvõimaluste vaheliste üleminekute hõlbustamisele, madala haridustasemega noorte sihipärasele toetamisele, karjäärinõustamisele ja teise võimaluse programmidele. Ka **Hispaanial** ja **Portugalil** õnnestus haridussüsteemist varakult lahkumist vähendada (vastavalt 26,3 %-lt ja 23,0 %-lt 2015. aastal 16 %-le ja 8,9 %-le 2020. aastal ning 2021. aastal oli see näitaja vastavalt 13,3 % ja 5,9 %), keskendudes peamiselt territoriaalsetele lähenemisviisidele. Portugalis on alates 1996. aastast rakendatud prioriteetset sekkumist vajavate hariduspiirkondade programmi (Territórios Educativos de Intervenção Prioritária – TEIP), mis on suunatud kõrge vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse tasemega aladel asuvatele koolidele. Alates 2016. aastast on ellu viidud koolis edu saavutamist soodustavat riiklikku programmi (Programa Nacional de Promoção do Sucesso Escolar – PNPSE), mille eesmärk on ennetada õppeedutust, vähendades klassikursuse kordama jätmist alt-üles lähenemisviiside kaudu, mille puhul iga kool saab rakendada oma strateegilist tegevuskava. Hispaanias saavutatud edu on seotud selliste territoriaalse koostöö programmidega nagu PROA+ (mida toetab riiklik taaste- ja vastupidavuskava) ja selle eelkäijad (PROEDUCAR, PROA). Üldisest positiivsest suundumusest hoolimata püsivad aga mõlemas riigis suured piirkondlikud erinevused.

Sotsiaal-majanduslikud erinevused põhjustavad jätkuvalt ebavõrdsust õpiväljundites. Alasooritust lugemise, matemaatika ja loodusteaduste valdkonnas näitab OECD rahvusvaheline õpilaste hindamise programm (PISA, mille viimane voor viidi läbi 2018. aastal)⁹⁵. Üle ELi on nende 15aastaste osakaalud, kes ei suuda täita minimaalseid õppenorme lugemises (22,5 %), matemaatikas (22,9 %) ja loodusteadustes (22,3 %), oluliselt halvemad kui Euroopa haridusruumi 2030. aasta eesmärk (alla 15 %). Alasoorituse lõhe

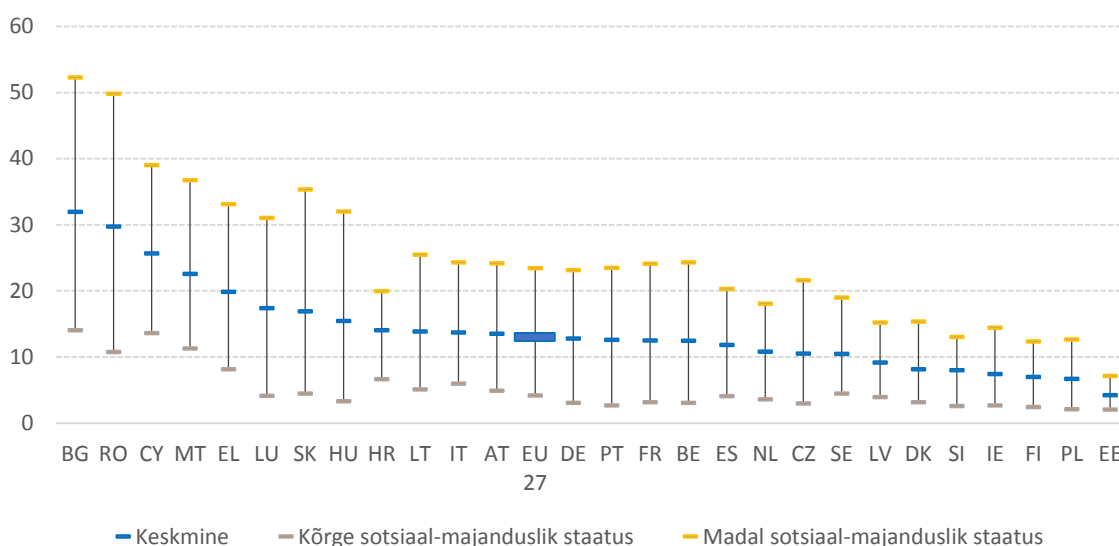
⁹⁴ Selle näitaja puhul ei ole tehtud võrdlust väärtustega enne 2021. aastat, sest 2021. aastal esines kõikide liikmesriikide puhul aegrea katkemine, kuna [jõustus uus Euroopa sotsiaalstatistika õigusraamistik](#).

⁹⁵ PISA viiakse tavaliselt läbi iga kolme aasta tagant. COVID-19 pandeemia tõttu lükati järgmine andmete kogumine edasi 2022. aastasse. Tulemused avaldatakse 2023. aasta lõpuks.

(kõigis kolmes PISA valdkonnas kokku) ebasoodsa ja parema sotsiaal-majandusliku taustaga õppijate vahel oli keskmiselt 19,3 protsendipunkti, ületades 35 protsendipunkti Rumeenias (39 protsendipunkti) ja Bulgaarias (38,3 protsendipunkti) (vt joonis 2.2.3)⁹⁶. Sotsiaal-majanduslik lõhe alasoorituse puhul oli alla 10 protsendipunkti ainult Eestis ja Soomes, kes mõlemad on PISA tulemuste poolest tipus (vastavalt 5,1 ja 9,9 protsendipunkti). Riiklikest uuringutest ilmneb, et COVID-19 pandeemia mõju õpiväljunditele oli väga erinev. See kajastab erinevusi koolide füüsilise sulgemise ulatuses, kasutatud kaug- või hübriidõppe viisides, valmisolekus liikuda e-õppe suunas ning õpingute katkestamise leevendamiseks vastuvõetud meetmete liigis, kohaldamisalas ja ajastuses. Olemasolevad teadusuuringud osutavad sellele, et õpingute katkestamise korral süvendas seda eelnevatest sotsiaal-majanduslikest lõhedest tulenev hariduslik ebavõrdsus. Üldiselt leiti, et ebasoodsas olukorras olevatest peredest pärit õpilased katkestasid õpinguid rohkem⁹⁷. Seevastu nende õpilaste puhul, kelle õppekeskkond oli hea (see hõlmab juurdepääsu internetile, füüsilist ruumi ja vanemate toetust), teatati vaid vähesest õpingute katkestamisest⁹⁸.

Joonis 2.2.3. Sotsiaal-majanduslik taust on peamine haridusalaseid saavutusi määrav tegur, kusjuures liikmesriikide vahel esineb suuri erinevusi

Alasoorituse kombineeritud määr lugemise, matemaatika ja loodusteaduste valdkonnas sotsiaal-majandusliku staatuse järgi (% , 2018)

Allikas: Teadusuuringute Ühiskeskuse arvutused [OECD 2018. aasta PISA andmete](#) põhjal.

Kättesaadavad tõendid osutavad sellele, et õpilaste digioskuste tase on jätkuvalt ebapiisav. Euroopa haridusruumi 2030. aasta digioskusi käsitleva eesmärgi kohaselt peab

⁹⁶ Sotsiaal-majanduslikku staatust näitab OECD majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise staatuse indeks (ESCS), milles võrreldakse madalaimat ja kõrgeimat veerandit. Selle väljakujunenud indeksiga mõõdetakse õpilaste juurdepääsu pere ressurssidele (finants-, sotsiaalne, kultuurialane ja inimkapital). See hõlmab selliseid elemente nagu vanemate haridustase, vanemate ametialane staatus ja mitmesugune kodune vara.

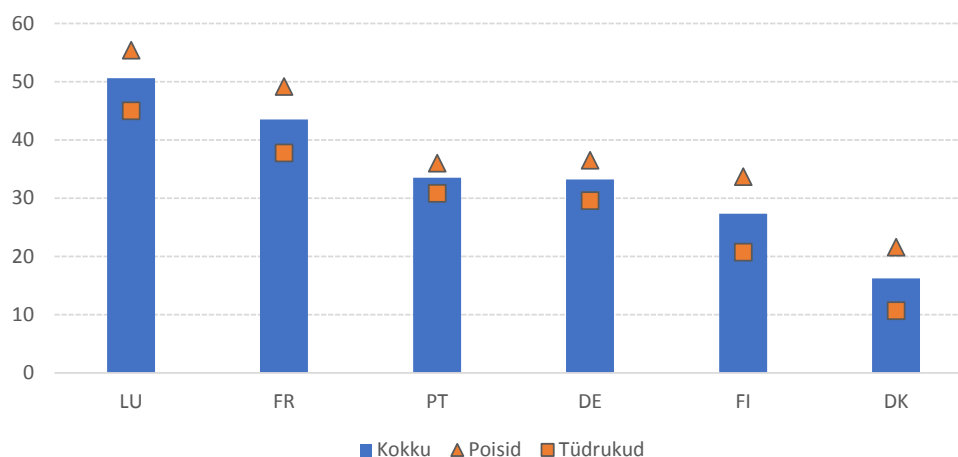
⁹⁷ Vt Dorn, E. et al. (2020), „COVID-19 and learning loss—disparities grow, and students need help“, McKinsey & Company, detsember, 8, 6–7, ja Dorn, E. et al. (2021), „COVID-19 and education: The lingering effects of unfinished learning“, McKinsey & Company, 27.

⁹⁸ Vt Agostinelli, F. et al., „When the great equalizer shuts down: Schools, peers, and parents in pandemic times“, väljaandes *Journal of public economics*, 206, 2022, ja Andrew, A. et al., „Learning during the lockdown: real-time data on children’s experiences during home learning“, IFSi ülevaatedokument BN288, 2020.

kehva digikirjaoskuse ja infopädevusega kaheksanda klassi õpilaste (13- või 14aastased) osakaal olema alla 15 %. Rahvusvahelisest digikirjaoskuse ja infopädevuse uuringust (ICILS)⁹⁹ ilmneb, et osalevates riikides ei ole paljude õpilaste digioskused endiselt piisaval tasemel (vt ka 2022. aasta ühine tööhõivearuanne). ICILSi kohaselt on tõendeid soolisest lõhest – tüdrukute keskmised tulemused on paremad ja kehvade digioskustega poiste osakaal on suurem (vt joonis 2.2.4). Õpilaste sotsiaal-majanduslik taust on jätkuvalt nende digioskuste taseme tugev indikaator. COVID-19 pandeemia kiirendas digipööret, kuid samuti suurendas see olemasolevaid lünki digioskustes ja tõi esile uue tekkiva ebavõrdsuse ELis. Madalam sotsiaal-majanduslik staatus tõenäoliselt süvendas õpipuudujääke digivahendite piiratuse tõttu. Rändajatest ja põgenikest lapsed, eelkõige pagulased ja varjupaigataotlejad, olid õppekatkestuste suhtes haavatavamad, kui neil oli piiratud juurdepääs e-õppeks vajalikele vahenditele¹⁰⁰. Peale selle ohustab õpetajate puudus kõikidel haridustasemetel üha enam noortele ja õppijatele selliste oskuste andmist, mille järele on muutuval tööturul praegu ja tulevikus kõige suurem nõudlus.

Joonis 2.2.4. Paljud õpilased ei saavuta piisaval tasemel digioskusi

Alasooritus digioskustes soo kaupa (% , 2018)

Märkus. Alasooritus tähendab tulemusi, mis jäävad ICILSi arvutikirjaoskuse ja infopädevuse skaalal allapoole 2. taseme künnist (492 punkti). Itaalia tulemused ei ole teiste liikmesriikide omadega võrreldavad ja neid ei ole selles näitajas arvesse võetud.

Allikas: IEA, ICILS 2018

Kutsehariduses osalemine parandab võimalusi tööturul, kuid hiljuti kutsehariduse omandanute tööhõive määr ei ole COVID-19 pandeemiaga seotud langusest veel täielikult taastunud. Ligikaudu pooled keskharidust omandavad õpilased (2020. aastal ELis 48,7 % ehk üle 8,7 miljoni õpilase) osalevad kutsehariduses (mitte üldise suunitlusega programmides), kuigi liikmesriikide vahel esineb suuri erinevusi. Aastatel 2014–2019 tõusis hiljuti keskastme kutsehariduse omandanute tööhõive määr EL 27s 72,3 %-lt 79,1 %-le, lähenedes seega 2025. aasta eesmärgile (82 %)¹⁰¹. COVID-19 pandeemia puhkemise tõttu

⁹⁹ ICILSi uuringus mõõdetakse õpilaste edasijõudmist arvutipõhise hindamise kaudu kahes digipädevuse valdkonnas: digikirjaoskus ja infopädevus ning arvutuslik mõtlemine. Praeguseks on läbitud kaks tsüklit: esimene 2013. ja teine 2018. aastal. Kolmas tsüklil on kavandatud 2023. aastaks. Esimeses tsüklis osales üheksa ja teises seitse liikmesriiki.

¹⁰⁰ Vt Euroopa Komisjon, „Employment and Social Developments in Europe 2022“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022.

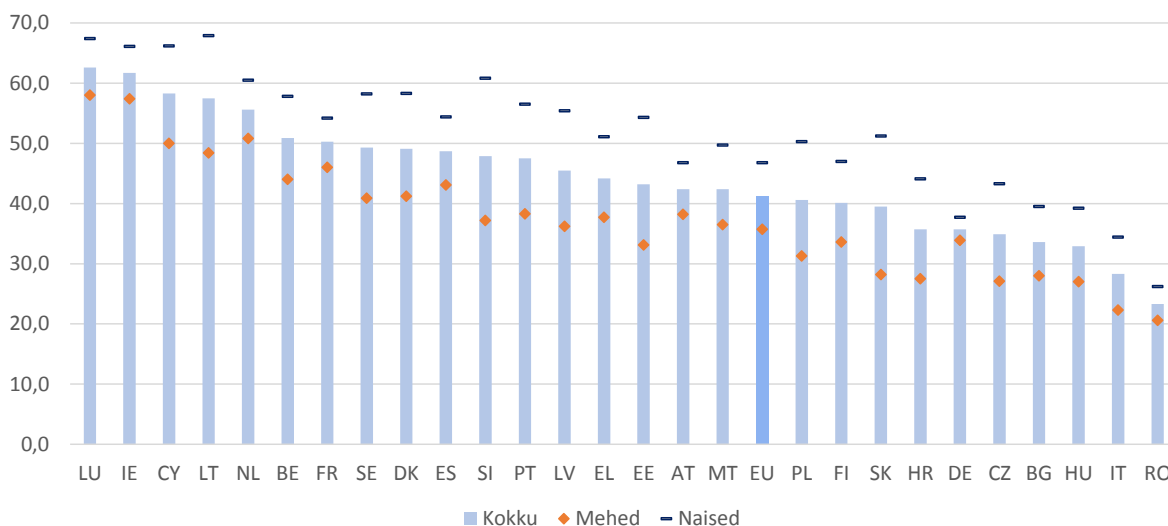
¹⁰¹ See eesmärk on kehtestatud nõukogu 24. novembri 2020. aasta soovitusel jätkusuutlikku konkurentsivõimet, sotsiaalset õiglust ja toimetulekut toetava kutsehariduse kohta (2020/C 417/01).

langes see 2020. aastal 75,7 %-le, taastudes seejärel 2021. aastal osaliselt (76,4 %ni)¹⁰². Kui aastatel 2019 ja 2020 see määr peaaegu kõikides liikmesriikides (peale Läti ja Rumeenia) langes, siis järgmisel aastal olid suundumused erinevamad¹⁰³. Enamik kutsehariduse omandanutest osalesid töökohapõhises õppes (2021. aastal oli ELi keskmine 61 %, mis ületab 2025. aasta eesmärki 60 %¹⁰⁴), kuid riikide vahel esines suuri erinevusi. Kui mõnes riigis (sealhulgas Saksamaal, Hispaanias, Austrias ja Madalmaades) osales töökohapõhises õppes üle 90 % kutsehariduse omandanutest, siis teistes riikides (Rumeenias, Kreekas ja Poolas) oli see määr alla 20 %.

Hoolimata kolmanda taseme hariduse omandamise hiljutisest järjepidevast kasvust püsivad soolised ja sotsiaalsed erinevused. Kolmanda taseme hariduse omandamise määr 25–34aastaste seas tõusis EL 27s 36,5 %-lt 2015. aastal 40,5 %-le 2020. aastal ja jõudis 2021. aastal ELis 41,2 %ni. Praegu on Euroopa haridusruumi 2030. aasta eesmärk (45 %) ületatud 13 liikmesriigis ning parimaid tulemusi on saavutanud Luksemburg (62,6 %), Iirimaa (61,7 %), Küpros (58,3 %), Leedu (57,5 %) ja Madalmaad (55,6 %) (vt joonis 2.2.5). Seevastu kahes liikmesriigis (Rumeenias ja Itaalias) on see endiselt alla 30 %. 25–34aastaste vanuserühmas on kolmanda taseme hariduse omandamine naiste hulgas oluliselt suurem kui meeste hulgas (ELis 2021. aastal vastavalt 46,8 % ja 35,7 %). See lõhe on viimasel kahel aastakümnel suurenenud ja on praegu märkimisväärne kõigis liikmesriikides. Samuti on kolmanda taseme hariduse omandamise määr väljaspool ELi sündinute hulgas (34,7 %) madalam kui elukohariigis sündinutel (42,1 %) ja mõnes teises ELi liikmesriigis sündinutel (40,7 %). ELi tasandi 2030. aasta eesmärgi täitmiseks tuleb neid lõhesid vähendada. See nõuab institutsionaalseid muudatusi kolmanda taseme hariduses, et tagada sooline võrdõiguslikkus ja sotsiaalne kaasamine, ning sekkumisi madalamatel haridustasemetel.

Joonis 2.2.5. Hoolimata üldisest kasvust esineb kolmanda taseme hariduse omandamisel liikmesriikide vahel suuri erinevusi

Kolmanda taseme hariduse omandamise määr, 25–34aastaste vanuserühm (% , 2021)

Allikas: Eurostat [[edat_lfse_30](#)], tööjõu-uuring

¹⁰² Selle näitaja puhul ei ole tehtud võrdlust väärtustega enne 2021. aastat, sest 2021. aastal esines kõikide liikmesriikide puhul aegrea katkemine, kuna [jõustus uus Euroopa sotsiaalstatistika määrus](#).

¹⁰³ Vt Euroopa Komisjon, „[Employment and Social Developments in Europe 2022](#)“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022.

¹⁰⁴ Eesmärgid on seatud kutseharidust käsitlevas 2020. aasta soovitusel ja Euroopa haridusruumi strateegilises raamistikus.

Konkurentsivõime säilitamiseks, kvaliteetsete töökohtade edendamiseks ja oma sotsiaalse mudeli kaitsmiseks peab Euroopa oma tööjõu oskusi veelgi arendama, muu hulgas rohe- ja digipöörde toetamiseks. Digipööre ja üleminek kliimaneutraalsele ühiskonnale on muutnud nõudlust oskuste järele. Seda muutust on kiirendanud COVID-19 pandeemia, praegune geopoliitiline olukord ja üleminek puhtale energiale ning tekkimas on suur tööjõupuudus ja oskuste nappus. Hästi toimivad ja tõhusad formaalhariduse ja -õppe süsteemid on äärmiselt olulised noortele tööturu seisukohast asjakohaste oskuste andmiseks ning tööjõu õppes osalemise kõrge määr on väga tähtis oskuste pideva ajakohastamise tagamiseks. Täiskasvanuharidust käsitleva ELi 2030. aasta peamise eesmärgi kohaselt peab ELis 2030. aastaks osalema igal aastal õppes vähemalt 60 % täiskasvanuid. See eesmärk ja seotud riiklikud eesmärgid on määratletud viimase 12 kuu jooksul õppes osalemisena (v.a juhendatud tökohasisene täiendkoolitus), et paremini kajastada sageli lühikeste sihipärase kursuste kaudu pakutava täienduskoolituse tegelikku olukorda. Alates 2023. aastast kogutakse selle näitaja andmeid regulaarselt tööjõu-uuringu kaudu, ent viimaste 2016. aasta täiskasvanuhariduse uuringu kättesaadavate andmete põhjal on keskmine osalemise määr ELis 37,4 %, mis on oluliselt vähem kui 2030. aasta eesmärk (vt punkt 1.3). Nõukogu 16. juuni 2022. aasta soovitus isiklike õppekontode kohta on kirjeldatud, kuidas liikmesriigid saavad tõhusalt ühendada rahalise ja mitterahalise toetuse, et anda kõikidele täiskasvanutele võimalus arendada oma oskusi kogu tööea jooksul ning liikuda järgmisel aastakümnel täiskasvanuhariduse eesmärgi täitmise suunas¹⁰⁵. Mikro kvalifikatsioonitunnistustel on tohtu sotsiaalne ja majanduslik potentsiaal pakkuda töötajatele, õppijatele ja töötajatele kiiret ja sihipärase täiendus- ja ümberõpet. Haridus-, koolitus- ja tööturusüsteemides üha laialdasemalt kasutatavate mikro kvalifikatsioonitunnistuste kvaliteedi, tunnustamise ja mõistmise tagamiseks püütakse nõukogu 16. juuni 2022. aasta soovitusega, milles käsitletakse Euroopa lähenemisviisi elukestvat õpet ja tööalast konkurentsivõimet toetavatele mikro kvalifikatsioonitunnistustele, tagada haridus-, koolitus- ja tööturusüsteemides üha laialdasemalt kasutatavate mikro kvalifikatsioonitunnistuste kvaliteeti, tunnustamist ja mõistmist¹⁰⁶.

Täiskasvanuhariduses osalemine on kõikides liikmesriikides suurem kõrgema haridustasemega inimeste seas ja väiksem madalamatel haridustasemetel, samuti on teatatud olulistest erinevustest linna- ja maapiirkondade vahel. See kehtib sõltumata sellest, kas mõõdetakse viimase 12 kuu või ainult viimase nelja nädala jooksul õppes osalemist¹⁰⁷. 2021. aastal oli madala kvalifikatsiooniga inimeste keskmine (viimase nelja nädala jooksul) täiskasvanuhariduses osalemise määr ELis (4,3 %) ligi poole väiksem keskmise kvalifikatsiooniga inimeste omast (8,2 %), mis omakorda oli rohkem kui poole võrra väiksem kolmanda taseme haridusega inimeste omast (18,6 %) (vt joonise 2.2.6 ülemine diagramm). Selline olukord valitseb kõigis liikmesriikides, kuigi teatavad erinevused esinevad lõhedes, mis kõrgema üldise osalemise määraga riikides on üldjuhul väiksemad. Viimase 12 kuu jooksul täiskasvanuhariduses osalemist käsitleva näitaja puhul on lõhed mõnevõrra väiksemad, ent siiski suured: 2016. aastal oli madala kvalifikatsiooniga inimeste osalemise määr (17,9 %) vähem kui üks kolmandik kolmanda taseme haridusega inimeste omast (58,1 %), mis juba lähenes 2030. aasta 60 % eesmärgile (vt joonise 2.2.6 alumine diagramm). Teha tuleb järjepidevaid jõupingutusi, et tõsta madala kvalifikatsiooniga

¹⁰⁵ Nõukogu 16. juuni 2022. aasta soovitus, mis käsitleb isiklike õppekontosid.

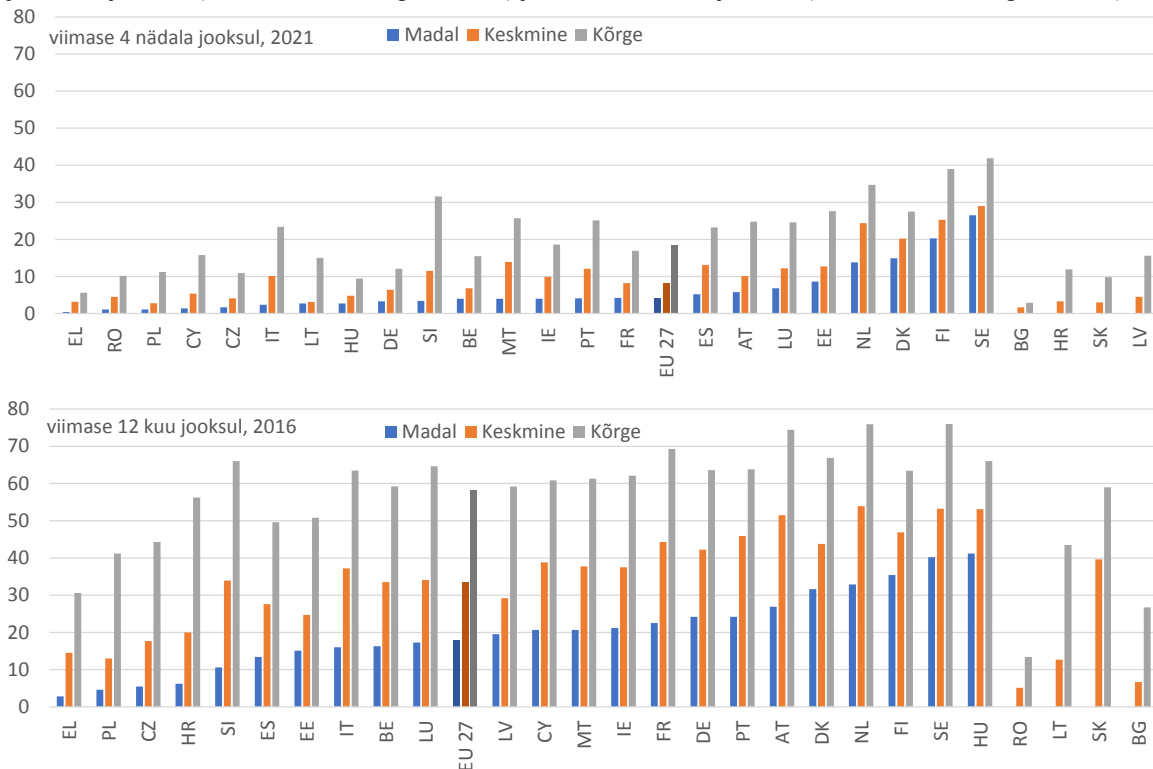
¹⁰⁶ Nõukogu 16. juuni 2022. aasta soovitus, milles käsitletakse Euroopa lähenemisviisi elukestvat õpet ja tööalast konkurentsivõimet toetavatele mikro kvalifikatsioonitunnistustele.

¹⁰⁷ Viimase nelja nädala jooksul osalemist käsitlev näitaja on regulaarselt kättesaadav. Eurostat, [edat_lfse_03], tööjõu-uuring. Selle näitaja puhul ei ole tehtud võrdlust väärtustega enne 2021. aastat, sest 2021. aastal esines kõikide liikmesriikide puhul aegrea katkemine, kuna jõustus uus Euroopa sotsiaalstatistika õigusraamistik.

täiskasvanute koolituses osalemise määra, mis moodustas 2021. aastal umbes viiendiku (20,7%) tööelise elanikkonna (25–64aastased) ja ka olulise osa (14,8%) noorte täiskasvanute (25–34aastased) osalemise määrast. Seda eesmärki aitaks täita oskuste täiendamise meetmeid käsitleva soovitus kiirem rakendamine võimalike abisaajate tõhusama teavitamise ning asjakohaste rahaliste ja mitterahaliste stiimulite pakkumise teel. Samuti osalevad täiskasvanud kõikides liikmesriikides õppes sagedamini linnades kui maapiirkondades. 2021. aastal oli täiskasvanute koolituses osalemise määr ELis (möödetuna nelja nädalat käsitleva näitaja põhjal) suurlinnades keskmiselt 13,6%, linnades 9,8% ja maapiirkondades 7,8%. See võib olla seotud haridustasemega, sest kõrgema kvalifikatsiooniga inimesed elavad tõenäolisemalt linnapiirkondades, kuid samuti võib see kajastada õppimisvõimaluste väiksemat kättesaadavust hõredama asustusega piirkondades.

Joonis 2.2.6. Õppes osaleb vähe madala kvalifikatsiooniga täiskasvanuid

Täiskasvanute õppes osalemine haridustaseme järgi (madala, keskmise ja kõrge kvalifikatsiooniga) viimase nelja nädala jooksul (2021, ülemine diagramm, %) ja viimase 12 kuu jooksul (2016, alumine diagramm, %)

Märkus. Bulgaaria, Leedu, Rumeenia ja Slovakkia 2016. aasta andmed madala kvalifikatsiooniga inimeste kohta ei ole kättesaadavad.

Allikas: Eurostat [[trng_lfs_03](#)], tööjõu-uuring ja [[eraldi väljavõte](#)], täiskasvanuhariduse uuring

Inimestele digipöördeks vajalike oskuste tagamiseks tuleb võtta poliitikameetmeid.

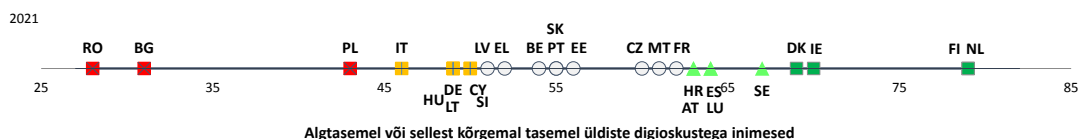
Digitaalrajanduse ja -ühiskonna 2022. aasta indeksi kohaselt olid 2021. aastal vähemalt põhilised digioskused vaid 54%-l ELi täiskasvanud elanikkonnast. Seepärast esineb suur lõhe 2030. aasta eesmärgiga (80%), mis on määratletud Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskavas ja digikümneni digikompassis¹⁰⁸. Digioskuste näitaja 2.0¹⁰⁹ põhjal, milles

¹⁰⁸ Digikümnenend on Euroopa Komisjoni tulevikku suunatud strateegiline visioon digimajanduse arengu ja Euroopa ettevõtete ümberkujundamise jaoks 2030. aastaks. Euroopa Komisjon tutvustas seda kava 2021. aasta märtsis. Lisaks digioskusi käsitlevale eesmärgile seati selles eesmärgiks suurendada IKT-spetsialistide arvu 2030. aastaks 20 miljonini (ligikaudu 9 miljonilt 2021. aastal).

lähtutakse 16–74aastaste interneti ja tarkvara kasutamise seotud valitud tegevusest viies konkreetnes valdkonnas, esineb liikmesriikide tulemustes suuri erinevusi. Parimate tulemustega liikmesriikide (Madalmaad, Soome, Iirimaa ja Taani) tase läheneb juba 80 %-le, samal ajal kui Rumeenias ja Bulgaarias on täiskasvanud elanikkonnast põhilised digioskused vähem kui ühel kolmandikul; nende riikide ja Poola olukord on sotsiaalvaldkonna tulemustabelis liigitatud kriitiliseks (vt joonis 2.2.7). Keskmiselt on nooremad põlvkonnad digitehnoloogia kasutamisel eakamatest täiskasvanutest pädevamad, ent digioskused puuduvad isegi suurel osal noortest (ELis 2021. aastal 29 %). Madala haridustasemega inimeste, töötute ja mittetöötavate inimeste digioskuste tase on üldiselt madalam ja neil on vähem võimalusi nende oskuste arendamiseks¹¹⁰.

Joonis 2.2.7. Täiskasvanute digioskuste puhul esineb liikmesriikide vahel suuri erinevusi

Algtasemel või sellest kõrgemal tasemel üldiste digioskustega elanikkonna osakaal (16–74aastased), 2021. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (% , sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Märkus. Selgitus on esitatud lisas. Kuna näitaja määratluses tehti 2021. aastal olulisi muudatusi, siis kasutatakse selle hindamisel erandkorras ainult tasemeid.

Allikas: Eurostat, andmekood veebisaidil [[tepsr_sp410](https://tepsr.sp410)]

Euroopa oskuste tegevuskava raames on Euroopa Komisjon aidanud liikmesriikidel jõuda ühisele arusaamisele selles, millised oskused on rohepöördeks vajalikud. 2022. aasta jaanuaris avaldas Euroopa Komisjon rohepöördega seotud oskuste liigituse oskuste, kompetentside, kvalifikatsioonide ja ametite Euroopa klassifikaatoris (ESCO)¹¹¹. Klassifikaator hõlmab 381 oskust, 185 teadmiste määratlust ja viit valdkonnaülest oskust, mida peetakse keskkonnahoidlikuma tööturu seisukohast kõige asjakohasemaks. Keskkonnasäästlike kutseoskuste näited on muu hulgas energiaauditite läbiviimine, turismi kestlikkuse mõõtmine ja töötajate koolitamine ringlussevõtuprogrammide alal. 2022. aasta alguses esitles Euroopa Komisjon ka Euroopa kestlikkusosalaste pädevuste raamistikku GreenComp, milles antakse ülevaade valdkonnaülesematest pädevustest, mida kodanikud vajavad keskkonnahoidlikumas ühiskonnas elamiseks ja töötamiseks¹¹². GreenComp koosneb neljast omavahel seotud pädevusvaldkonnast: kestlikkusväärtuste omaksvõtmine, kestlikkuse keerukuse käsitlemine, kestliku tuleviku kujutamine ja kestlikkuse nimel tegutsemine. Üheskoos pakuvad rohepöörde jaoks mõeldud oskuste klassifikaator ja GreenComp juhiseid selle kohta, kuidas haridus- ja koolitussüsteemid saaksid rohepöördega kohaneda.

¹⁰⁹ Vt Euroopa Komisjon, „Digital Skills Indicator 2.0 Methodology“, 2022, Teadusuuringute Ühiskeskuse dokumendiarhiiv.

¹¹⁰ Vt Centeno, C., Karpinski, Z. ja Urzi Brancati, M.C., „Supporting policies addressing the digital skills gap“, 2022, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

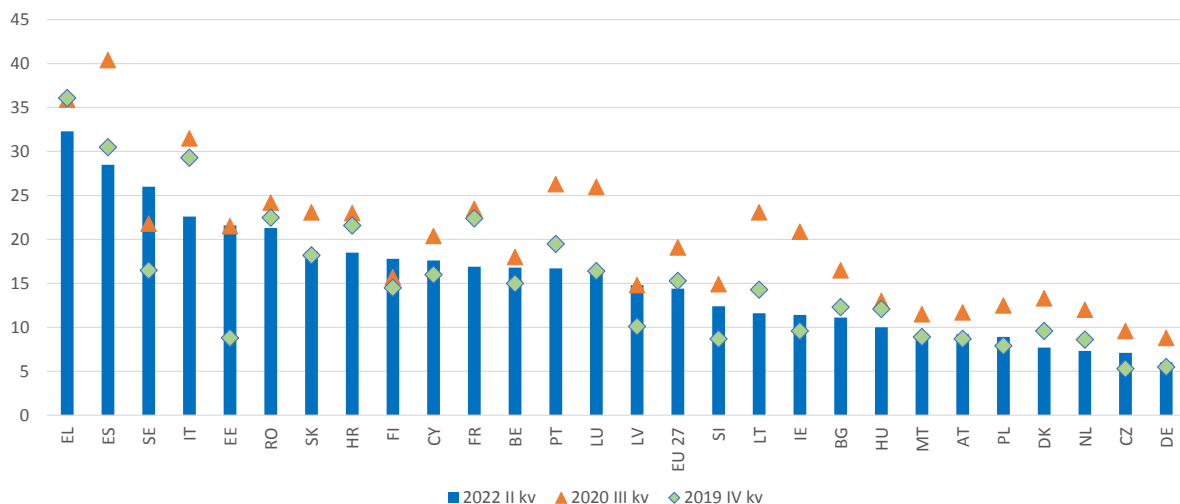
¹¹¹ Vt Euroopa Komisjon, „Green Skills and Knowledge Concepts: Labelling the ESCO classification“, 2022, tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadi tehniline aruanne.

¹¹² Vt Teadusuuringute Ühiskeskus, „GreenComp: The European sustainability competence framework“, 2022, Teadusuuringute Ühiskeskuse väljaannete arhiiv.

Noorte olukord tööturul on pärast COVID-19 kriisi paranenud, kuid on mõnes liikmesriigis endiselt väga keeruline. Noorte (15–24aastased) töötuse määr ELis on võrreldes 2020. aasta kolmanda kvartali tippasemega 19,1 % langenud ja jääb praegu allapoole kriisieelset taset (vastavalt 14,4 % 2022. aasta teises kvartalis ja 15,3 % 2019. aasta neljandas kvartalis). Eelkõige langes see 2020. aasta kolmanda kvartali tippasemelt rohkem kui 11 protsendipunkti võrra Leedus ja Hispaanias ning peaaegu 10 protsendipunkti võrra Luksemburgis, Portugalis, Iirimaa ja Itaalias ning tõusis ainult Soomes (+2,1 protsendipunkti), Rootsis (+4,2 protsendipunkti) ja Eestis (+0,1 protsendipunkti). Noorte töötuse määr on aga endiselt peaaegu kolm korda kõrgem kui kogu 25–74aastase elanikkonna töötuse määr, mis oli 2022. aasta teises kvartalis 5,2 %. Eriti kõrge on see jätkuvalt Rumeenias, Eestis, Itaalias, Rootsis, Hispaanias ja Kreekas – kõikides nendes riikides ületavad noorte töötuse registreeritud määrad 20 % (vt joonis 2.2.8). Struktuursed probleemid, millega noored tööturul kokku puutuvad, nõuavad otsustavaid poliitikameetmeid, muu hulgas eesmärgiga vältida noorte oskuste ja tööturuväljavaadete pikaajalise kahjustamise ohtu.

Joonis 2.2.8. Noorte töötuse näitajad on pärast COVID-19 kriisi paranenud, kuid on mõnes riigis endiselt väga suured

Noorte töötuse määr (% tööjõust vanuses 15–24 aastat) 2019. aasta neljandas kvartalis (enne kriisi), 2020. aasta kolmandas kvartalis (kriisi tippajal) ja 2022. aasta teises kvartalis (pärast kriisi)

Märkused. Seseonselt korrigeeritud andmed. Eesti, Horvaatia, Luksemburgi, Malta ja Sloveenia 2019. aasta neljanda kvartali ja 2020. aasta kolmanda kvartali andmete ning Luksemburgi, Malta ja Sloveenia 2022. aasta teise kvartali andmete usaldusvärsus on väike. Prantsusmaa ja Hispaania puhul on 2022. aasta teises kvartalis kasutatud erinevat määratlust.

Allikas: Eurostat [[une_rt_q](#)], tööjõu-uuring

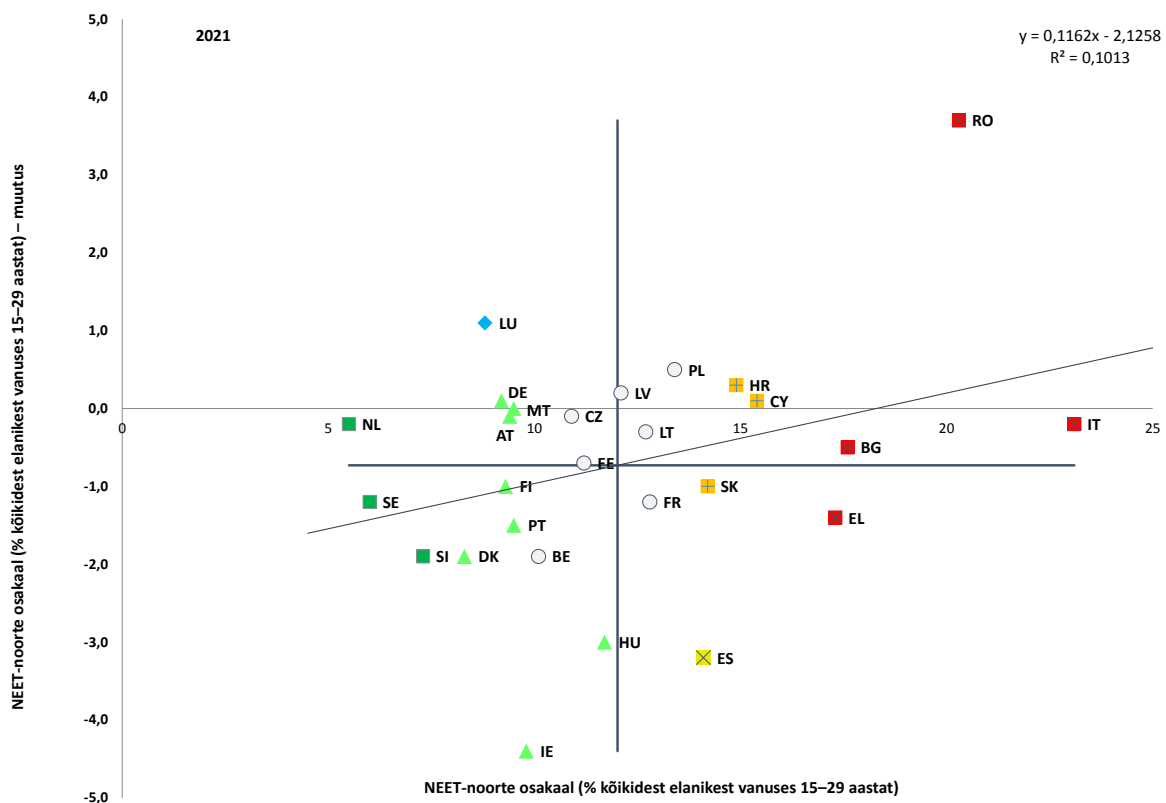
Pärast viie aasta jooksul täheldatud negatiivset suundumust 15–29aastaste noorte puhul, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-noorte osakaal), esineb liikmesriikide vahel pärast COVID-19 kriisi jätkuvalt suuri erinevusi. Pärast langussuundumust 2013.–2019. aastal (16,1 %-lt 12,6 %-le) kasvas NEET-noorte osakaal EL 27s 2020. aastal rohkem kui 1 protsendipunkti võrra¹¹³. 2021. aastal, see tähendab aasta pärast COVID-19 kriisi tippaega, oli NEET-noorte osakaal ELis 13,1 %, kusjuures liikmesriikide vahel esines suuri erinevusi. 2021. aastal registreeriti suurimad NEET-noorte osakaalud Itaalias (23,1 %), Rumeenias (20,3 %), Bulgaarias (17,6 %) ja Kreekas (17,3 %),

¹¹³ Eurostat [[edat_lfse35](#)], tööjõu-uuring. Selle näitaja puhul ei ole tehtud võrdlust väärtustega enne 2021. aastat, sest 2021. aastal esines kõikide liikmesriikide puhul aegrea katkemine, kuna [jõustus uus Euroopa sotsiaalstatistika õigusraamistik](#).

kus on sotsiaalvaldkonna tulemustabeli meetodika kohaselt kriitiline olukord, samal ajal kui üheteistkümnes liikmesriigis on kõnealune osakaal alla 10 % (parim tulemus –5,5 % – on Madalmaades) (vt joonis 2.2.9). Enamikus liikmesriikides esines NEET-noorte osakaalus piirkondlikke erinevusi, mis olid mõnel juhul märkimisväärsed (vt 3. lisa). Töötute NEET-noorte (see tähendab selliste noorte, kes ei tööta, kuid otsivad aktiivselt töökohta ja on valmis töötama) osakaal oli 2021. aastal 5,0 %, mis on põhimõtteliselt samaväärne kriisieelse tasemega 2019. aastal (4,9 %) ¹¹⁴. Enamik NEET-noori ei osale tööturul ega ole seega aktiivsed. Sellele alarühmale mõjus COVID-19 kriis eriti raskelt – nende osakaal kasvas 7,8 %-lt 2019. aastal 8,7 %-le 2020. aastal. 2021. aastal oli mitteaktiivsete NEET-noorte osakaal eriti suur Itaalias (15,4 %), Rumeenias (15 %), Bulgaarias (13,7 %) ja Poolas (10,2 %). Seevastu oli nende osakaal suhteliselt väike Rootsis (3,1 %) ja Madalmaades (3,8 %) ¹¹⁵.

Joonis 2.2.9. NEET-noorte osakaalus on pärast COVID-19 kriisist tingitud tiptaset täheldatud liikmesriikide vahel suuri erinevusi

NEET-noorte (15–29aastased) osakaal, 2021. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (%), sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Märkus. Aegrea katkemine kõikide liikmesriikide puhul 2021. aastal tulenevalt [Euroopa sotsiaalstatistika uue õigusraamistiku jõustumisest](#). Hispaania ja Prantsusmaa puhul on 2021. aastal kasutatud erinevat määratlust. Selgitus on esitatud lisas.

Allikas: Eurostat [[edat_lfse_35](#)], ELi tööjõu-uuring.

Üldiselt on NEET-noorte osakaal eriti suur naiste ning rändetaustaga inimeste hulgas. 2021. aastal oli nende naiste arv, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (14,5 %), ELis 2,7 protsendipunkti suurem kui meeste puhul (11,8 %), mis on peamiselt tingitud suurematest

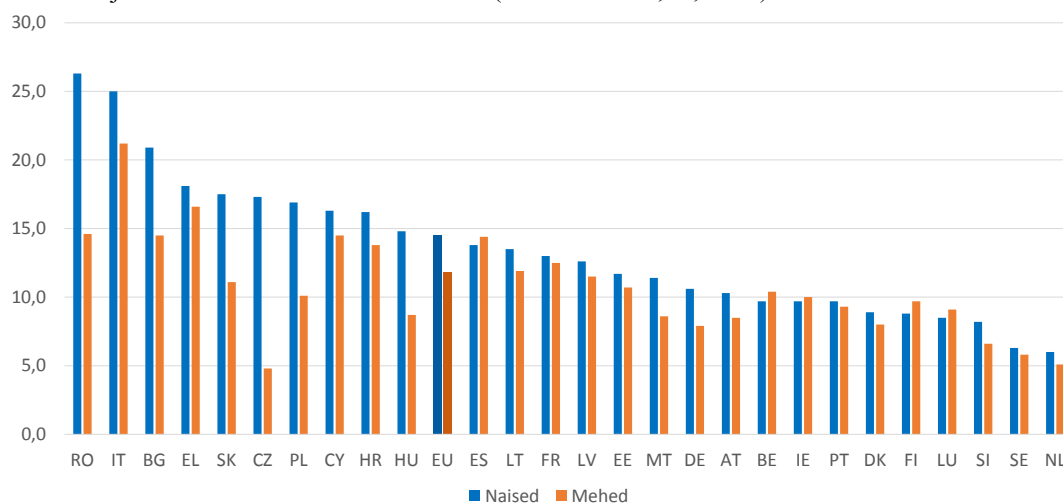
¹¹⁴ Eurostat [[edat_lfse_20](#)], tööjõu-uuring.

¹¹⁵ Vt Euroopa Komisjon, „Employment and Social Developments in Europe 2022“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022.

hoolduskohustustest (vt joonis 2.2.10)¹¹⁶. Kui mõnes liikmesriigis oli see erinevus alla 1 protsendipunkti (Belgia, Taani, Iirimaa, Prantsusmaa, Hispaania, Luksemburg, Madalmaad, Portugal, Soome, Rootsi), siis teistes üle 10 protsendipunkti (Tšehhi ja Rumeenia). Naissoost NEET-noorte seas on mitteaktiivsus palju levinum kui töötus (vastavalt 10,2 % ja 4,3 %), samal ajal kui meessoost NEET-noorte puhul on mitteaktiivsus vaid veidi suurem (vastavalt 6,3 % ja 5,5 %)¹¹⁷. Ka väljaspool ELi sündinud NEET-noorte osakaal oli 2021. aastal oluliselt suurem kui elukohariigis sündinutel (vastavalt 24,7 % ja 12,3 %)¹¹⁸. Lisaks on olukord keskmiselt halvem väljaspool ELi sündinud naiste puhul – nende seas on NEET-noori 31,6 %, mis on 17 protsendipunkti võrra rohkem kui elukohariigis sündinud naistel (13,3 %).

Joonis 2.2.10. Peaaegu kõikides liikmesriikides on NEET-noorte osakaal naiste hulgas suurem

Naissoost ja meessoost NEET-noorte osakaal (15–29aastased, %, 2021)

Märkus. Hispaania ja Prantsusmaa puhul on määratlus erinev.

Allikas: Eurostat [edat_lfse_20], ELi tööjõu-uuring

Eakamate töötajate tööhõive määr tõusis 2021. aastal kõikides liikmesriikides. Järgides pikaajalist suundumust, mis kajastab demograafilisi muutusi ja pensioniea tõstmist paljudes liikmesriikides, tõusis 55–64aastaste tööhõive määr 2021. aastal veelgi, jõudes 60,5 %ni (1,3 protsendipunkti rohkem kui 2020. aastal ja 15,4 protsendipunkti rohkem kui kümme aastat tagasi). Pandeemia seda kasvusuundumust üldiselt ei mõjutanud. Sellest hoolimata püsivad liikmesriikide vahel erinevused – kui mõnes neist on eakamate töötajate tööhõive määr kaugelt üle 70 % (Rootsi, Taani, Saksamaa, Madalmaad ja Eesti), siis teistes jätkuvalt alla 50 % (Horvaatia, Kreeka, Luksemburg ja Rumeenia). 55–64aastaste ja 25–54aastaste tööhõive määrades on suur lõhe (üle 30 protsendipunkti) sellistes riikides nagu Luksemburg, Sloveenia, Malta, Rumeenia, Horvaatia ja Poola, samas kui ELi keskmine lõhe on 19,9 protsendipunkti.

Sooline tööhõivelõhe püsis COVID-19 kriisi jooksul muutumatu ja suur, vähenedes viimase aasta jooksul vaid veidi. Selle näitaja väärtus püsis COVID-19 kriisi jooksul praktiliselt muutumatult kõrgel tasemel (2019. aastal 11,2 protsendipunkti ja 2020. aastal 11,1 protsendipunkti). Tööturu taastumine 2021. aastal langes kokku tööhõivelõhe mõningase vähenemisega (0,3 protsendipunkti võrra 10,8 protsendipunktini). See kajastab mõnevõrra

¹¹⁶ Eurofound, „Impact of COVID-19 on young people in the EU“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021.

¹¹⁷ Eurostat [edat_lfse_14], ELi tööjõu-uuring.

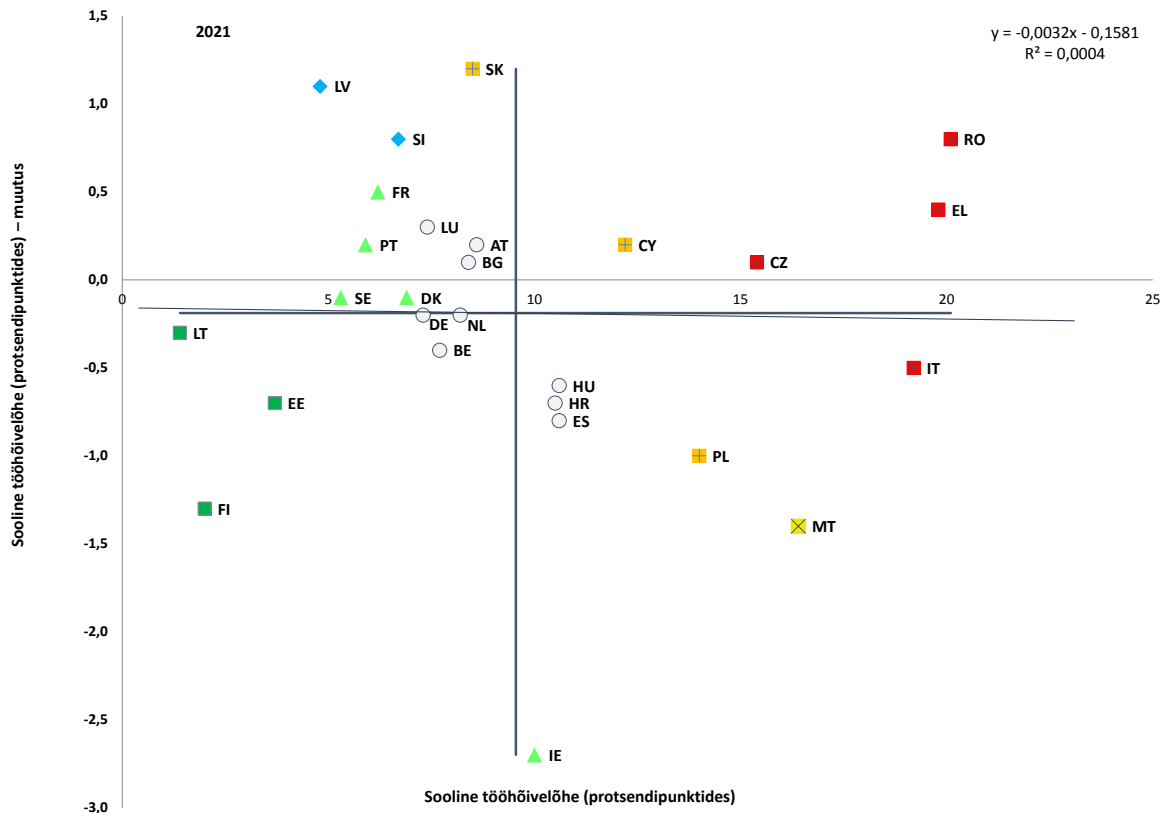
¹¹⁸ Eurostat [edat_lfse_28], ELi tööjõu-uuring.

erinevat dünaamikat naiste ja meeste tööhõives pandeemia jooksul: kuigi mõlema tööhõive määr vähenes 2020. aastal umbes 1 protsendipunkti võrra, siis tööhõive taastumine 2021. aastal oli naiste puhul veidi ulatuslikum (1,6 protsendipunkti) kui meestel (1,3 protsendipunkti). Seega oli meeste tööhõive määr 2021. aastal 78,5 % võrreldes 67,7 % naiste puhul, ületades mõlemal juhul pandeemiaeelset tööhõive määrat. Sooline tööhõivelõhe eakamate töötajate seas vähenes 2020. aastal ja on pärast seda püsinud stabiilsel tasemel (12,7 protsendipunkti), olles suurem kui 20–64aastaste vanuserühma vastav näitaja (10,8 protsendipunkti).

Riikide vahel püsivad soolises tööhõivelõhes märkimisväärsed erinevused ja märke ühtlustumisest ei ole. Väikseimad tööhõivelõhed registreeriti 2021. aastal Leedus (1,4 protsendipunkti), Soomes (2 protsendipunkti) ja Eestis (3,7 protsendipunkti), kes kõik liigituvad sotsiaalvaldkonna tulemustabeli meetodika kohaselt „väga tublideks“ (vt joonis 2.2.11). Seevastu kriitilises olukorras olid Rumeenia (20,1 protsendipunkti), Kreeka (19,8 protsendipunkti), Itaalia (19,2 protsendipunkti) ja Tšehhi (15,4 protsendipunkti). Liikmesriikide vahel ei ole selgeid märke ühtlustumisest. Kahes liikmesriigis, kus sooline tööhõivelõhe oli juba seni suurim, kasvas see veelgi (Rumeenias 0,8 protsendipunkti ja Kreekas 0,4 protsendipunkti), samal ajal kui kahes suuruselt järgmise tööhõivelõhega riigis see vähenes (Itaalias 0,5 protsendipunkti ja Maltal 1 protsendipunkt). Naiste tööhõive määrast on ELis parimad tulemused Rootsil (78 %), kellele järgnevad Eesti, Madalmaad ja Leedu (kõigil riikidel üle 76 %). Seevastu madalaimad määrad on Itaalias ja Kreekas (mõlemas alla 54 %), kellele järgneb Rumeenia (56,9 %).

Joonis 2.2.11. Olenemata soolise tööhõivelõhe mõningasest vähenemisest püsivad liikmesriikide vahel suured erinevused

Sooline tööhõivelõhe (20–64aastased), 2021. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (%), sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Märkus. Selgitus on esitatud lisan. Hispaania ja Prantsusmaa puhul on määratlus erinev.
Allikas: Eurostat, [tesem060], ELi tööjõu-uuring

Sooline tööhõivelõhe on veelgi suurem, kui arvestada tegelikke töötunde, väljendatuna täistööaja ekvivalendina, mis peamiselt kajastab osaaajatöö suuremat osakaalu naiste hulgas (töötavatest naistest töötas 2021. aastal osalise tööajaga 28,3 % võrreldes 7,6 % meestega)¹¹⁹. 2021. aastal oli sooline tööhõivelõhe täistööaja ekvivalentides 20–64aastaste seas 16,3 protsendipunkti, vähenedes 2020. aastaga võrreldes veidi (0,7 protsendipunkti võrra). See vähenemine oli mõnevõrra suurem kui töötute arvu kasv, kajastades täistööajaga töötamise suurenemist naiste hulgas. 2021. aastal oli täistööaja ekvivalentides mõõdetud lõhe kõige väiksem Leedus, Soomes ja Lätis ning kõige suurem Itaalias (23,5 protsendipunkti), Kreekas (21,2 protsendipunkti) ja Madalmaades (20,1 protsendipunkti).

Sooline tööhõivelõhe ELis sõltub ka lapsevanemaks olemise ja muude hoolduskohustuste suuremast mõjust naiste tööhõivele, mis näitab, kui oluline on taskukohaste kvaliteetsete hooldusteenuste kättesaadavus ja piisavate töö- ja eraelu tasakaalu poliitikameetmete olemasolu, võttes arvesse ka väheneva sündimusega kaasnevat demograafilist probleemi. 2021. aastal oli vähemalt ühe alla kuueaastase lapsega inimeste tööhõive määr kõikides liikmesriikides 25–49aastaste meeste seas kõrgem kui nende eakaaslastel, kellel ei ole väikseid lapsi (ELis keskmiselt 9,7 protsendipunkti võrra), samal ajal kui naiste puhul oli see kõikides liikmesriikides peale kolme (Rootsi, Portugal ja Sloveenia) madalam (ELi tasandil 10,6 protsendipunkti võrra) (vt joonis 2.2.12)¹²⁰. Negatiivne lõhe naiste puhul oli eriti suur (üle 45 protsendipunkti) Tšehhis. Erinev mõju naistele ja meestele on seotud ka tasustamata töö ebavõrdse jaotusega. 2021. aastal kulus naistel tasustamata tööle nädalas oluliselt rohkem aega (31 tundi) kui meestel (18 tundi) ning suur osa sellest erinevusest tulenes peamiselt lastega seotud hooldustegevusest¹²¹. 2021. aastal ei otsinud 1,4 miljonit 20–64aastast naist ELis (20 % koguarvust) hoolduskohustuste tõttu tööd, kuid oleksid soovinud töötada, võrreldes vaid ligikaudu 130 000 mehega (3 % koguarvust). Umbes üks neljast osalise tööajaga töötavast naisest tegi seda hoolduskohustuste tõttu, võrreldes ühe mehega kahekümnest¹²². Mõju tööhõivele on tihedalt seotud ka erinevustega haridustasemes. 2021. aastal oli vähemalt ühe alla kuueaastase lapsega madala kvalifikatsiooniga naiste tööhõive määr 36 %, võrreldes 63,9 %ga keskharidusega naiste ja 81,5 %ga kolmanda taseme haridusega naiste puhul. Pikaajalist hooldust vajavate isikute hooldamine on veel üks tegur, mis naisi tööturult eemal hoiab. Keskmiselt pakuvad iganädalaselt mitteametlikku pikaajalist hooldust pereliikmetele või sõpradele ligikaudu 52 miljonit eurooplast (14,4 % 18–74aastasest elanikkonnast), kellest 60 % on naised. Täistööaja ekvivalentides mõõdetuna moodustavad mitteametlikud hooldajad ELi tasandil ligi 80 % kõikidest hooldajatest¹²³.

¹¹⁹ Täistööaja ekvivalentides mõõdetud tööhõive määra puhul võrreldakse rühmadevahelisi erinevusi töötundide keskmises arvus. Täistööaja ekvivalentides mõõdetud tööhõive määra arvutamiseks jagatakse majanduses kokku töötatud tunnid (esimene töökoht, teine töökoht jne) keskmise töötundide arvuga täistööajaga töögraafiku puhul (ligikaudu 40) ja 20–64aastaste inimeste arvuga. Allikas: ühine hindamisraamistik, Eurostati andmetel põhinevad arvutused

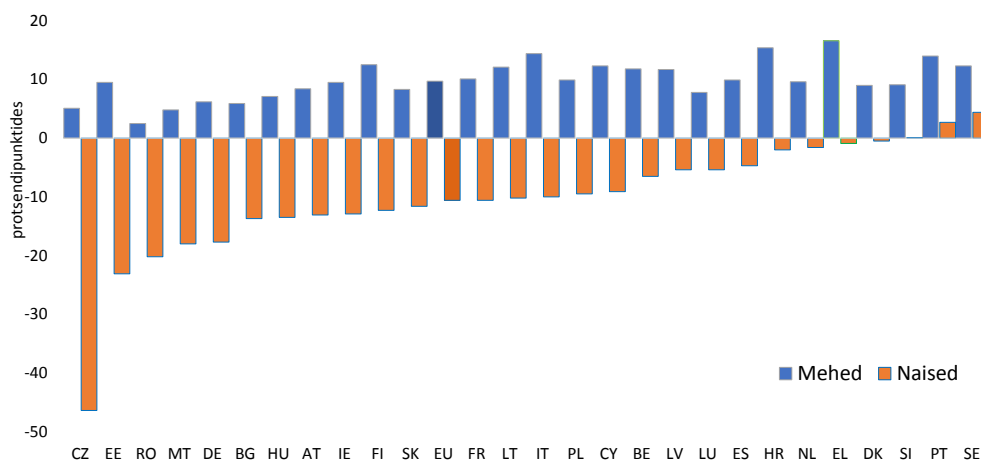
¹²⁰ Eurostat [[lfst_hheredch](#)]. Selle näitaja puhul ei ole tehtud võrdlust väärtustega enne 2021. aastat, sest 2021. aastal esines kõikide liikmesriikide puhul aegrea katkemine, kuna [jõustus uus Euroopa sotsiaalstatistika õigusraamistik](#).

¹²¹ Eurofound, „COVID-19 pandemic and the gender divide at work and home“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022.

¹²² Euroopa Komisjoni tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadi arvutused [[lfsa_epgar](#)] ja [[lfsa_epgaed](#)] põhjal.

¹²³ Van der Ende, M. *et al.* (2021), „[Study on exploring the incidence and costs of informal long-term care in the EU](#)“.

Joonis 2.2.12. Lapsevanemaks olemise mõju tööhõivele on meeste ja naiste hulgas erinev
Erinevus 0–6aastaste laste vanemate (25–49aastased) ja lastetute inimeste tööhõive määrades soo kaupa (protsendipunktid, 2021)

Allikas: Eurostat [[lfst_hheredch](#)], ELi tööjõu-uuring

Juurdepäas kvaliteetsele ja taskukohasele alusharidusele ja lapsehoiule on äärmiselt oluline, et soodustada eeskätt naiste tööturul osalemist ning vähendada laste sotsiaal-majandusliku tausta negatiivset mõju nende edasisele haridustasemele. Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja kohaselt osales ELis 2021. aastal alushariduses ja lapsehoiuis 36,6 % alla kolmeaastastest lastest (ületades seega Barcelona eesmärki 33 %) ¹²⁴. Liikmesriikide vahel esineb aga jätkuvalt erinevusi ja enamik neist ei ole eesmärki veel täitnud. Tšehhi, Rumeenia ja Ungari olukord on sotsiaalvaldkonna tulemustabeli kohase analüüsi põhjal kriitiline (vt joonis 2.2.13) ¹²⁵. Spektri teises otsas osaleb Taanis, Madalmaades ja Luksemburgis alushariduses ja lapsehoiuis üle 60 % alla kolmeaastaseid lapsi. Madalmaades osaleb aga enamik neist alushariduses ja lapsehoiuis alla 30 tunni nädalas. Mõnes liikmesriigis pakutakse peredele mitmesugust toetust, alates kohtade tagamisest (näiteks Taanis, Eestis ja Lätis, kuigi need kohad ei pruugi olla tasuta) kuni tasude vähendamise ja toetuste andmiseni kõikide kulude või neist osa katmiseks ning maksukrediidi võimaldamiseni, kuigi viimast kasutatakse üha vähem. Tänu sihipärasele toetusele võivad madalalpalgaliste töötajate kulud küll oluliselt väheneda, ent alushariduse ja lapsehoiu ülejäänud kulud võivad siiski olla suhteliselt suured (veerand täistööajaga töötades teenitud palgast), eriti kui selle kasutamise tulemusel kaotatakse suured koduhoolduse või lapse kasvatamise toetused, mida mõnes liikmesriigis antakse (Soome, Slovenia ja Slovakkia) ¹²⁶. Lisaks kvaliteetsetele ja kättesaadavatele lapsehoiuteenustele on hooldamiskohustustega inimeste tööturul osalemise takistuste vähendamisel oluline roll ka

¹²⁴ 2022. aasta septembris esitatud Euroopa hooldusstrateegias on kehtestatud uued alushariduse ja lapsehoiu eesmärgid, seega on Barcelona eesmärgid läbi vaadatud. 2030. aastaks peaks alushariduses ja lapsehoiuis osalema vähemalt 50 % alla kolmeaastaseid lapsi ja 96 % lapsi kolmandast eluaastast kuni kohustusliku põhihariduse alustamise eani.

¹²⁵ 2018. aasta andmete kohaselt on ka Slovakkias väga väike osalemise määr (1,4 %) (2019. aasta andmed ei olnud andmete esitamise ajal kättesaadavad).

¹²⁶ Vt OECD, 2020, „Net childcare costs in EU countries: Impact on family incomes and work incentives, 2019“.

piisaval töö- ja eraelu tasakaalustamise poliitikal, nagu paindlik töökorraldus ja perega seotud puhkused.

Joonis 2.2.13. Lapsehoiuteenuste kasutamises püsivad liikmesriikide vahel suured erinevused

Ametlikke lapsehoiuteenuseid kasutavad alla kolmeaastased lapsed ja aastane muutus, 2021. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (% sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Märkus. Selgitus on esitatud lisas. Itaalia ja Poola andmed on esialgsed. Aegrea katkemine Luksemburgi puhul. Slovakkia ja Portugali andmed puuduvad.

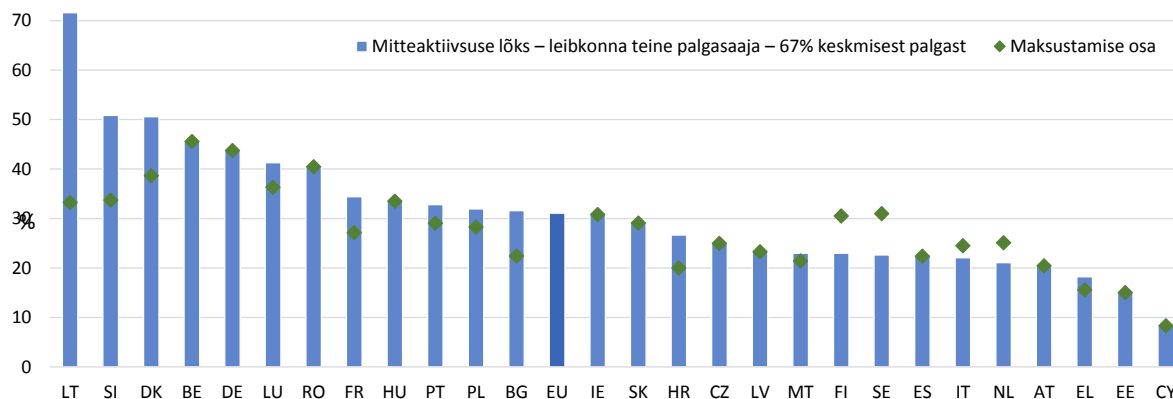
Allikas: Eurostat [[tepsr_sp210](#)], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC)

Maksu- ja sotsiaalhüvitiste süsteemide toimimine avaldab suurt mõju soolisele võrdõiguslikkusele tööturul osalemises. Enamik leibkonna teistest palgasaajatest ELis on naised (78 %). Ühise astmelise maksustamise süsteemid võivad kahjulikult mõjutada nende tööle asumist ja töötunde, sest nendega kaasneb maksukoormuse kõrge piirmäär. Paari kombineeritud sissetuleku ühise maksustamise määr (sealhulgas ülekantav maksuvähendus) ja hüvitiste süsteemi ülesehitus (näiteks majanduslikust olukorrast sõltuvate hüvitiste tühistamine) mõjutab stiimuleid tööturul osaleda ja võib tekitada leibkonna teisele palgasaajale mitteaktiivsuse lõksu. Kui sissetulek jaguneb partnerite vahel ebaühtlaselt, võib ühine maksustamine vähendada paaride üldist maksukoormust. See võib aga tõsta palka mittesaavate inimeste või väikese palga saajate maksu piirmäära, sest nende sissetulekut maksustatakse kõrgema piirmääraga vastavalt nende suuremat palka teeniva partneri omale. Seega võib see suurendada soolist tööhõivelõhet ja ka korrigeerimata soolist palgalõhet (erinevuse tõttu töötundide keskmises arvus). Leibkonna teise palgasaaja mitteaktiivsuse lõks on suurim (üle 40 %) Leedus, Taanis, Sloveenias, Belgias, Saksamaal, Luksemburgis ja

Rumeenias (vt joonis 2.2.14)¹²⁷. Seevastu on see alla 20 % Kreekas ja Eestis ning alla 10 % Küprosel. Maksustamise osa on kõige silmatorkavam Belgias, Saksamaal ja Rumeenias.

Joonis 2.2.14. Maksusüsteemid võivad oluliselt vähendada leibkonna teise palgasaaja motivatsiooni asuda tasustatud tööle

Leibkonna teise palgasaaja mitteaktiivsuse lõks (% , 2021)

Märkus. Andmed käsitlevad kahe lapse ja kahe palgasaajaga perekonna teist palgasaajat, kes teenib 67 % keskmisest palgast; leibkonna peamine palgasaaja teenib keskmist palka. Maksustamise (sealhulgas sotsiaalmaksete) osa osutab protsendimäärale täiendavast brutosissetulekust, mis maksustamise ja sotsiaalmaksete tõttu tuleb maksudena tasuda (muud madala palga lõksu mõjutavad elemendid on kaotatud töötushüvitised, sotsiaalabi ja eluasemetoetused).

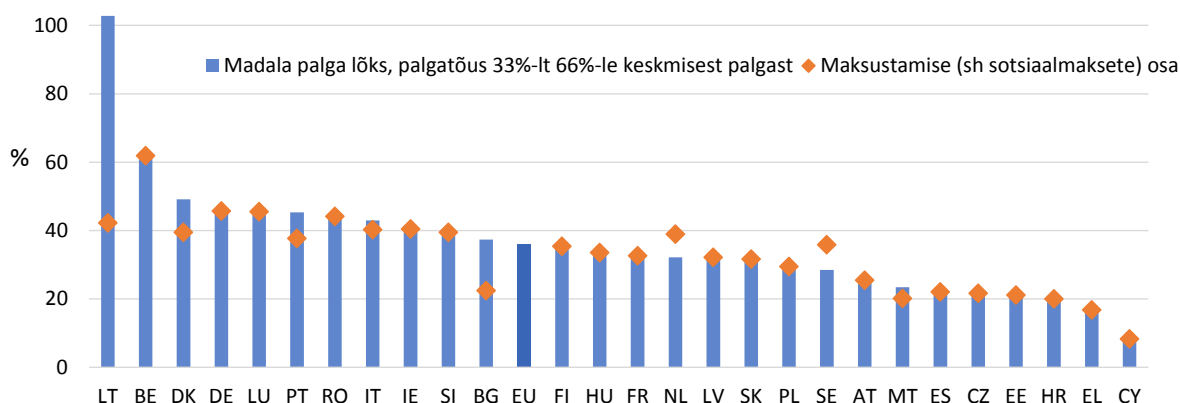
Allikas: Euroopa Komisjon, majandus- ja rahandusküsimuste peadirektoraat, maksude ja hüvitiste andmebaas, OECD maksude ja hüvitiste mudeli põhjal

Samuti võib madala palga lõks ebaproportsionaalselt palju mõjutada naisi, sest sissetuleku suurenedes maksude tõstmise ja hüvitiste kaotamise kõrge määr vähendab motivatsiooni töötada rohkem tunde ja paremini tasustatud töökohtade atraktiivsust. Maksustamisel on oluline roll ka madala palga lõksu taseme (see tähendab palgasumma, mis tuleb maksudena tasuda, kui madala palgaga ja sageli osalise tööajaga töötav isik läheb kõrgema palgaga tööle) kindlaksmääramisel. Joonisel 2.2.15 on näidatud maksudena tasumisele kuuluva lisanduva sissetuleku protsendimäär, kui leibkonna teise palgasaaja sissetulek suureneb töötundide arvu kasvu tulemusel ühelt kolmandikult kahe kolmandikuni keskmisest palgast. ELis keskmiselt võivad leibkonna teised palgasaajad kaotada ligikaudu kolmandiku oma lisanduvast sissetulekust. Mõlemas riigis makstava majutustoetuse suure väärtuse tõttu võib lisanduva sissetuleku kaotus olla üle 60 % Belgias ja äärmuslikel juhtudel isegi üle 100 % Leedus. Maksustamise mõju kõnealusele lõksule on suurim Belgias, millele järgneb Saksamaa.

¹²⁷ See tähendab, et kui näiteks Leedus asub mitteaktiivne kahe lapsega abikaasa tööle, mille eest makstakse 67 % keskmisest palgast, siis kaotab ta lisamaksude ja kaotatud hüvitiste tõttu üle 70 % oma sissetulekust.

Joonis 2.2.15. Paljudes liikmesriikides vähendab maksustamine madalapalgaliste töötajate stiimuleid töötada rohkem tunde

Leibkonna teise palgasaaja madala palga lõks (% , 2021)

Märkus. Madala palga lõks juhul, kui leibkonna teise palgasaaja palk kasvab 33 %-lt 66 %-le keskmisest palgast ja peamise palgasaaja palk vastab 100 %-le keskmisest palgast ning kui peres kasvab kaks last

Allikas: Euroopa Komisjon, majandus- ja rahandusküsimuste peadirektoraat, maksude ja hüvitiste andmebaas, OECD maksude ja hüvitiste mudeli põhjal

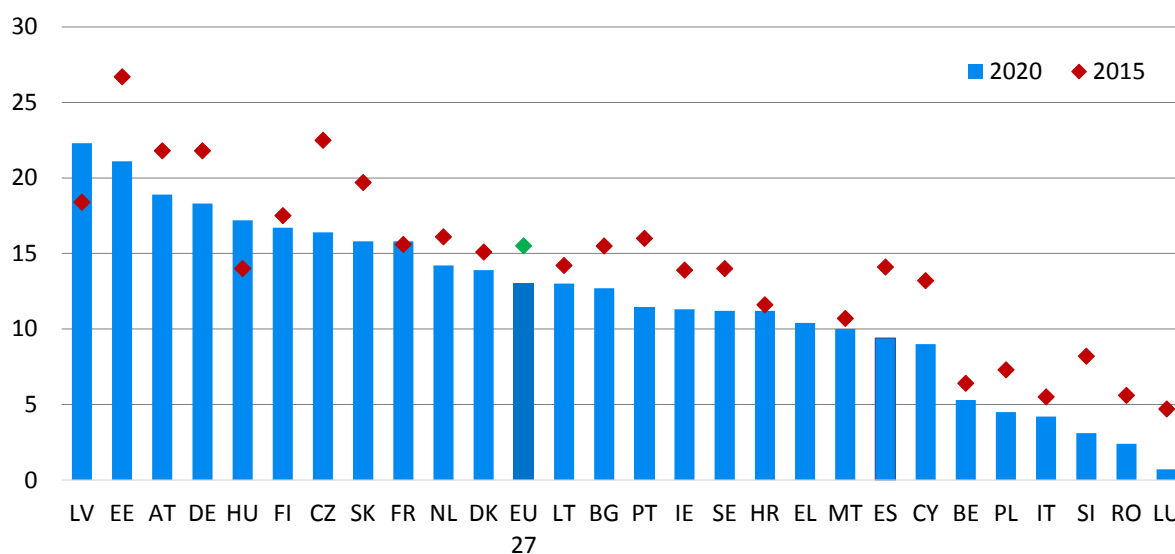
Sooline palgalõhe on vaatamata mõningasele vähenemisele endiselt suur. ELi tasandil vähenes korrigeerimata palgalõhe aastases võrdluses mõnevõrra ja oli 2020. aastal 13 % (–0,7 protsendipunkti alates 2019. aastast ja –2,5 protsendipunkti alates 2015. aastast)¹²⁸. See on veidi kiirem vähenemine kui keskmine vähenemine alates 2010. aastast (ligikaudu 0,3 protsendipunkti aastas). Korrigeerimata sooline palgalõhe on siiski üle 20 % Eestis ja Lätis, väikseimad väärtused (3 % või vähem) registreeriti Luksemburgis, Rumeenias ja Sloveenias (vt joonis 2.2.16). Alates 2015. aastast on olukord märkimisväärselt paranenud Tšehhis, Eestis, Sloveenias, Hispaanias ja Portugalis (ligikaudu 5 protsendipunkti), samal ajal on lõhe üle 3 protsendipunkti suurenenud Ungaris ja Lätis. Kõnealust lõhet mõjutab oluliselt sooline segregatsioon töajades osalemises, samuti erinevused haridustasemes. Üldjuhul tekib sooline palgalõhe karjääri varajases etapis, kuigi noorte naiste haridustulemused on meeste omadest paremad¹²⁹. Tõenäoliselt avaldavad mõju ka muud tegurid, sealhulgas naiste alaesindatus kõrgematel ametikohtadel, suuremad raskused töö ja hoolsuskohustuste ühitamisel (millega kaasneb ka karjääri katkemine), diskrimineerimine ja läbipaistmatud palgastruktuurid. Palgaerinevused elu jooksul üldiselt kumuleeruvad ja mõjutavad soolist pensionilõhet (ELis oli see 65–74aastaste inimeste seas 2020. aastal 26,9 %, kusjuures liikmesriikide olukord on väga erinev – 2019. aastal ulatus see lõhe vähem kui 1 %st Eestis 40,5 %ni Luksemburgis).

¹²⁸ See näitaja on määratletud korrigeerimata kujul, sest see annab üldise ülevaate soolisest ebavõrdsusest palkade puhul ja sellega mõeldakse laiemat olukorda kui võrdse töö ees võrdse tasu maksmise põhimõtet). Eurostat kasutab seda soolist võrdõiguslikkust käsitleva viienda kestliku arengu eesmärgi jälgimiseks; üksikasjalik teave on esitatud [Eurostati teemakohasel veebisaidil](#).

¹²⁹ Vt Euroopa Komisjon, „[Employment and Social Developments in Europe 2022](#)“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022. 2021. aastal oli kolmanda taseme haridus 47 % 25–34aastastest naistest, võrreldes 36 % samaealiste meestega.

Joonis 2.2.16. Korrigeerimata sooline palgalõhe on küll vähenenud, ent endiselt suur

Mees- ja naissoost töötajate keskmise brutotunnitasu erinevus protsendimäärana meeste keskmisest brutotunnitasust (%; 2020 ja 2015)

Märkus. Iirimaa ja Kreeka puhul on viimased andmed aastast 2018, mitte 2020. Kõikide liikmesriikide andmed on esialgsed.

Allikas: Eurostat [[earn_gr_gpgr2](#)], töötasu struktuuri uuring

Kooskõlas Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõttega 17 on **puuetega inimeste tööturul osalemist võimalik oluliselt suurendada**. Läbivaadatud sotsiaalvaldkonna tulemustabel sisaldab põhinäitajat, mille abil jälgitakse nende integreerimist tööturule, et täita puuetega inimeste õiguste strateegias sätestatud tööhõivealased eesmärgid¹³⁰. Puudega inimeste ja puudeta inimeste vaheline tööhõivelõhe oli 2021. aastal ELis 23 protsendipunkti. Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli näitajast ilmneb, et liikmesriikide tulemused erinevad olulisel määral (vt joonis 2.2.17). See lõhe oli suurim Iirimaa ja Belgias (vastavalt 41,3 protsendipunkti ja 38 protsendipunkti), Poolas, Rumeenias ja Saksamaal (üle 30 protsendipunkti) ning väikseim Taanis, Itaalias, Luksemburgis, Hispaanias, Portugalis, Lätis, Eestis ja Rootsis (alla 20 protsendipunkti). COVID-19 pandeemia süvendas puuetega inimeste varasemaid piiranguid tööturule pääsemisel¹³¹. Üldiselt on olukord kriitiline neljas riigis ning veel seitsmes vajab see tähelepanu (Sloveenia, Soome, Kreeka, Leedu, Prantsusmaa, Madalmaad ja Tšehhi). Alates 2014. aastast, mil puudega inimeste tööhõivelõhet hakati ELis jälgima, ei ole selles olulisi muutusi täheldatud, mis veelgi rõhutab vajadust võtta selles valdkonnas kiiresti poliitikameetmeid. Sel eesmärgil käivitati 20. septembril 2022 eesistujariigi Tšehhi korraldatud konverentsil puuetega inimeste tööhõive pakett, millest teatati puuetega inimeste õiguste strateegias¹³². Pakett¹³³ koosneb suunistest ja tavadest kuues eri valdkonnas alates töölevõtmisest kuni töökohtade säilitamiseni ning see töötatakse koos asjaomaste sidusrühmadega välja 2024. aastaks.

¹³⁰ Komisjoni 3. märtsi 2021. aasta teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Võrdõiguslikkuse liit. Puuetega inimeste õiguste strateegia aastateks 2021–2030“ (COM(2021) 101 final).

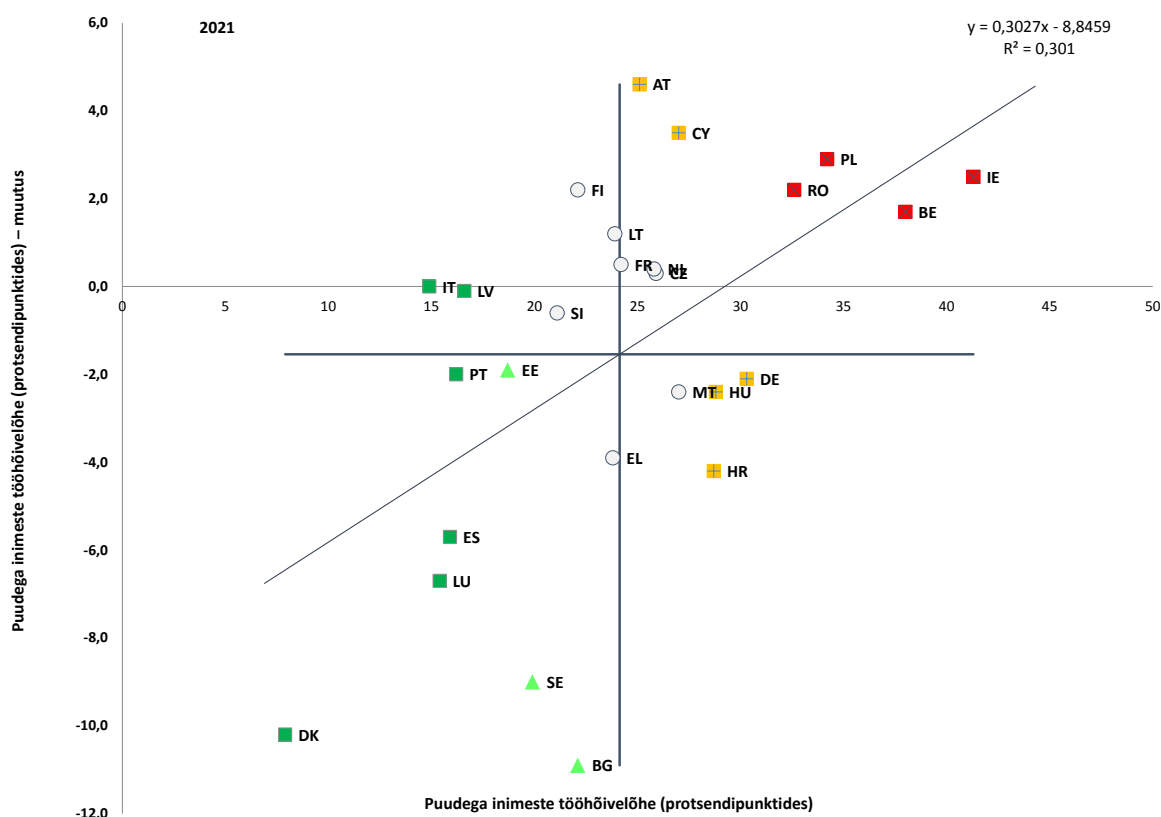
¹³¹ Vt Euroopa Komisjon, „Employment and Social Developments in Europe 2021“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021.

¹³² Vt Tšehhi Vabariigi töö- ja sotsiaalministeerium (2022), „Presidency conference on integration of people with disabilities into the labour market“.

¹³³ Vt Euroopa Komisjon, „Disability Employment Package to improve labour market outcomes for persons with disabilities“, 2022.

Joonis 2.2.17. Puudega inimeste tööhõivelõhe on endiselt suur ja liikmesriikidevahelised erinevused on märkimisväärsed

Puudega inimeste ja puudeta inimeste vaheline tööhõivelõhe (20–64aastased), 2021. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (%), sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja

Märkus. Selgitus on esitatud lisas. Itaalia ja Poola andmed on esialgsed. Aegrea katkemine Luksemburgi puhul. Allikas: Eurostat [[hlth_dlm200](#)], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC)

Väljaspool ELi sündinute tööhõive määr küll paraneb, kuid on elukohariigis sündinute omast jätkuvalt madalam. 2021. aastal oli tööhõive määra erinevus 20–64aastaste vanuserühmas väljaspool ELi sündinute ja elukohariigis sündinute vahel 10,8 protsendipunkti (vastavad tööhõive määrad olid 74,2 % elukohariigis sündinute ja 63,4 % väljaspool ELi sündinute puhul), mis on 2020. aastal registreeritud erinevusega võrreldes mõnevõrra paranenud (–0,8 protsendipunkti). Erinevus oli suurem (ligikaudu 20 protsendipunkti või rohkem) sellistes riikides nagu Belgia, Madalmaad ja Rootsi. Seevastu oli see negatiivne (see tähendab väljaspool ELi sündinute tööhõive määr oli kõrgem kui elukohariigis sündinutel) Poolas, Rumeenias, Slovakkias, Tšehhis, Maltal ja Portugalis.

Välisriigis sündinute olukord tööturul on erinev, sõltuvalt nende päritoluriigist – ELi liikmesriik või kolmas riik – ja haridustasemest. 25–74aastaste elukohariigis sündinute tööhõive määr ELis keskmiselt oli 2021. aastal kõrgharidusega inimeste alarühma puhul 79,7 % ja madala haridustasemega inimeste puhul ainult 39,8 %. Kõrge haridustasemega ja välisriigis elavate ELis sündinud inimeste tööhõive määr oli 77,6 %, jäädes elukohariigis sündinud inimeste omast vaid suhteliselt vähe maha (2 protsendipunkti). Tähelepanuväärne on see, et ELis sündinud madala haridustasemega inimeste tööhõive määr oli 54,7 %, mis on kõrgem kui sarnase haridustasemega elukohariigis sündinutel. Olukord on erinev sellistes ELi-välistes riikides sündinute puhul, millel on inimarengu indeksi järgi madal või keskmine arengutase. Nende keskmine tööhõive määr on 45,7 %, seega on nende olukord vaid veidi parem kui madala haridustasemega elukohariigis sündinutel (samal ajal kui kõrge haridustasemega inimeste tulemused lähenevad olenemata nende päritoluriigi inimarengu

indeksi kohasest näitajast elukohariigis sündinud sarnase haridustasemega inimeste omadele). 2021. aastat käsitlevate tööjõu-uuringu andmete põhjal on vastuvõtvast riigis sobiliku töökoha leidmisel esinev peamine takistus, millest välisriigis sündinud teatavad, vastuvõtva riigi keel(t)e mitteoskamine¹³⁴.

Sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 4. Tööjõupuudus ja oskuste nappus¹³⁵

Tööjõupuudus ja oskuste nappus osutavad olukorrale, kus potentsiaalset töökohtade loomist takistab sobilike töötajate puudumine. Konkreetsemalt on tööjõupuudusega tegemist siis, kui tööandjate nõudlus tööjõu järele ületab kehtivate palga- ja töötingimuste juures konkreetset kohas ja konkreetset ajal olemasolevat pakkumist. Oskuste nappus tekib siis, kui tööandjad ei suuda täita teatavat ametikohta, sest kehtiva palgataseme juures ei leidu sobivate oskustega kandidaate. Seega on oskuste nappus üks tööjõupuudust tekitav tegur, kuigi viimasel võib olla ka muid põhjusi (näiteks majandustsükkel, elanikkonna vananemine ja tööjõu liikuvuse olukord, mis tööjõudu vähendavad, tehnoloogilised muutused või kehvad töötingimused teatavates sektorites ja/või teatavatel kutsealadel)¹³⁶. Nii tööjõupuudus kui ka oskuste nappus mõjutavad negatiivselt kasvupotentsiaali ning võivad süvendada probleeme seoses tööalase konkurentsivõime ja sotsiaalse kaasatusega.

Püsiv tööjõupuudus on sageli seotud asjaoluga, et tööturul ei ole sobilikke oskusi. Sellisel juhul ei aita palgataseme tõstmine ega paremate töötingimuste loomine vabu ametikohti lühikeses ja keskpikas perspektiivis täita, sest nõutavate oskustega inimesed ei ole tööturul hõlpsasti kättesaadavad. Oskuste nappuse kõrvaldamine toetab otseselt sotsiaalõiguste samba põhimõtete 1 (haridus, koolitus ja elukestev õpe), 3 (võrdsed võimalused) ja 4 (tööhõive aktiivne toetamine) rakendamist.

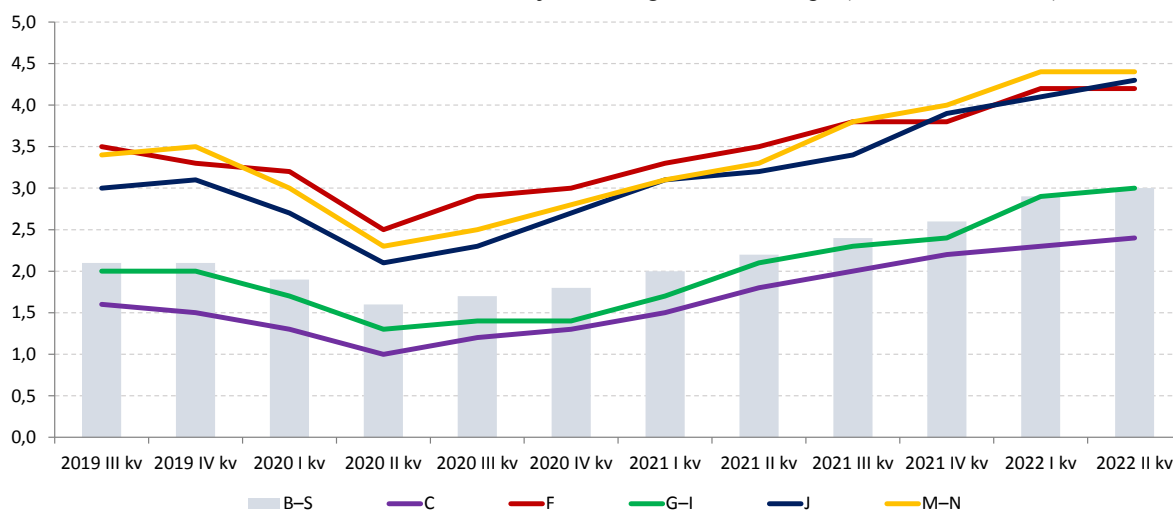
¹³⁴ Vt Eurostat (2022), „[Main obstacles for foreign-born people to enter the labour market](#)“, ja Eurostat (2022), „[Main characteristics of foreign-born people on the labour market](#)“.

¹³⁵ Käesolevas tekstikastis esitatud arutelu tugineb suurel määral Euroopa Komisjoni kokkuvõtvale aruandele „[Skills shortages and structural changes in the labour market during COVID-19 and in the context of the digital and green transitions](#)“, Euroopa eksperdikeskus (ECE) (2022, avaldatakse peatselt), ja sisaldab viiteid sellele aruandele (kui ei ole märgitud teisiti).

¹³⁶ Üksikasjalik analüüs on esitatud väljaandes „[Labour Market and Wage Developments in Europe](#)“, 2022 (avaldatakse peatselt).

Alates COVID-19 pandeemia puhkemisest on tööjõupuudus kasvanud

Vabade ametikohtade määr ELis NACE Rev. 2 majanduse tegevusalade kaupa (% , kvartaliandmed)

Märkus. NACE Rev. 2 tegevusalad B–S (tööstus, ehitus ja teenused, v.a kodumajapidamiste kui tööandjate tegevus ning eksterritoriaalsete organisatsioonide ja üksuste tegevus), C (töötlev tööstus), F (ehitus), G–I (hulgi- ja jaekaubandus, veondus, majutus ja toitlustus), J (info ja side) ning M–N (kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus).

Allikas: Eurostat [[teilm310](#)]

Mitmes ELi liikmesriigis oli tööjõupuudus jõudnud 2021. aasta lõpuks pandeemiaeelsele tasemele või ületas seda. Tööjõupuudust näitab vabade ametikohtade kõrge määr (tööturul valitsevatel tingimustel), mis on ülemäärase tööjõunõudluse näitaja. Nagu eespool toodud jooniselt ilmneb, hakkas vabade ametikohtade määr pärast 2020. aasta esimestes kvartalites toimunud langust uuesti tõusma ja ületas juba 2021. aasta teises kvartalis pandeemiaeelse taseme. Vabade ametikohtade määra tõus jätkus 2022. aastal ja jõudis aasta teises kvartalis rekordtasemele. Eriti kõrge on see sellistes sektorites nagu IKT, ehitus ja kutsealane tegevus ning suur tõus ja kriisiaegsest kõrgem tase on registreeritud ka külalismajanduse sektoris ja töötlevas tööstuses. Kuigi tööjõupuudus on suurenenud, ei ole märke sellest, et oskuste vastavusse viimine tööturu vajadustega oleks ELis tervikuna halvenenud. Keskpikas kuni pikas perspektiivis võib Ukrainast pärit põgenike sissevool koos tavapärase rändega maailma muudest piirkondadest aidata tööjõupuudust leevendada (eeskätt sektorites, kus oskuste ülekantavuse takistused on väikesed), kuid tõenäoliselt ei suuda see seda probleemi täielikult lahendada.

Analüüs palgalisa kohta võrreldes selle oodatava tasemega annab ülevaate sektoritest, kus on kindlaks tehtud oskuste nappuse esinemine. Sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleval ELi 2020. aasta statistikal põhinevas ECE uuringus on kindlaks tehtud oskuste nappus, mille puhul tegelik palgalisa (see tähendab see osa palgast, mis ei ole pärast töötajate tunnuste arvesse võtmist selgitatav) ületab teatava oskuste taseme ja sektori puhul prognoositud väärtust. Analüüsi kohaselt on oskuste nappus suurim kõrget kvalifikatsiooni nõudvatel ametikohtadel töötlevas tööstuses ja veonduses ning keskmisi üldoskusi nõudvatel ametikohtadel rahanduses, tervishoius ja avalikus halduses. Oskuste nappus on seevastu väiksem kõrge kvalifikatsiooniga töötajate puhul ehituses ja põllumajanduses ning keskmiste erioskuste puhul töötlevas tööstuses, ehituses, veonduses ja rahanduses.

Rohe- ja digipööre on oskuste vajadust tööturul oluliselt mõjutanud, samal ajal kui haridus- ja koolitussüsteemide tulemuslikkuse parandamine on võtmetähtsusega vastavate piisavate oskuste pakkumise toetamisel. Digipöördest, CO₂ heite vähendamisest ja uue tehnoloogia kasutuselevõttust tulenevad kiired muutused on suurendanud nõudlust

konkreetsete oskustega ja kõrge kvalifikatsiooniga töötajate järele. Oskuste, sealhulgas digioskuste nappus on seotud ka teatavate haridus- ja koolitussüsteemide kvaliteedi ja tõhususega. Oskuste nappusega seotud probleemide lahendamisel on eriti oluline kutsehariduse ning kolmanda taseme hariduses teaduse, tehnoloogia, inseneeria ja matemaatika (STEM) valdkondade atraktiivsuse suurendamine. Sellest hoolimata on kogu ELis 65,5 %-l õpilastest põhioskustest kõrgema taseme digioskused võrreldes vaid 37,4 % töötajatest, mis osutab sellele, et tulevikus võib töajõud suuta digioskuste nõudlust paremini täita. Töajõud ja oskuste pakkumist mõjutavad ka üldisemad tegurid, nagu elanikkonna vananemine, töötingimused, sissetulek ning tervishoid ja tööohutus.

Ettevõtjate juurdepääsu rahastamisele käsitleva uuringu SAFE kohaselt **on oskuste kättesaadavus muutunud kogu ELis eelkõige VKEde jaoks tõsiseks väljakutseks ja töajõupuudust nimetatakse ühe pakilisema probleemina, millega kokku puututakse.** 2022. aastal leidis kõikidest euroala ettevõtjatest 67 %, et töajõud kättesaadavus on äärmiselt pakiline probleem. Piiratumate ressursside tõttu on VKEde raske suurettevõtete talentide pärast konkureerida. EL lähtub oma töajõud, sealhulgas VKEde töajõud täiendus- ja ümberõppe tõhustamisel muude meetmete hulgas oskuste paktist, võttes raamistikena kasutatavates ökosüsteemides konkreetseid meetmeid ulatuslike oskustealaste partnerluste raames. Iga partnerlus võtab kohustuse täita seoses oma töajõud täiendus- ja ümberõppega konkreetseid eesmärgid kooskõlas oma vastavate ökosüsteemide vajadusega töajõud järele.

Üks Euroopa oskuste tegevuskava kohane põhimeede on oskuste pakt. Euroopa Komisjon võttis pakti vastu 1. juulil 2020 ning selle eesmärk on kaasata liikmesriikide era- ja avaliku sektori sidusrühmi ja motiveerida neid võtma konkreetseid meetmeid tööajaliste inimeste täiendus- ja ümberõppeks. Eelistatavalt tehakse seda partnerluses ühiste jõupingutuste tegemise, töajõud vajaduste täitmise ning kohalike ja piirkondlike majanduskasvu strateegiate ja rohe- ja digipöörde toetamise teel. Seni on paktiga liitunud 700 üksust ning töajõudstrateegia 11 ökosüsteemis (kokku 14st) on töajõud koolitamiseks loodud 12 ulatuslikku oskustealast partnerlust. Järgmistel aastatel pakuvad need üksused täiendus- ja ümberõppe ligikaudu 6 miljonile töajõudjale.

Paljud liikmesriigid võtavad oskuste nappuse probleemi lahendamiseks kasutusele ja laiendavad riiklikke haridus-, koolitus- ja töajõudstrateegiaid (mis mõnel juhul koostati viimase kümne aasta jooksul). Erilist tähelepanu pööratakse oskuste vajaduse kaardistamisele ja prognoosimisele. Näiteks Belgias ja Eestis tehakse oskuste nappus kindlaks protsessi kaudu, milles osalevad avaliku sektori asutused, riiklikud töajõuduasutused, töajõudandjad, sotsiaalpartnerid ja haridusvaldkonna eksperdid. Riiklikud töajõuduasutused kasutavad oskuste prognoosimist konkreetsetel viisidel, eelkõige koolitusprogrammide kavandamisel (näiteks Küprosel ja Luksemburgis). Mitu liikmesriiki (näiteks Austria, Bulgaaria, Küpros, Tšehhi, Saksamaa, Eesti, Hispaania, Soome, Prantsusmaa, Iirimaa, Itaalia, Leedu, Läti, Portugal, Rootsi, Slovakkia ja Sloveenia) on kehtestanud riiklikud poliitikameetmed, mis on konkreetset suunatud digioskuste parandamisele ning mida mõnel juhul toetatakse ka taaste- ja vastupidavusrahastust ja muudest ELi rahastamisvahenditest.

Töajõudupuuduse ja oskuste nappuse kõrvaldamiseks võtavad täiendus- ja ümberõppe ning muude strateegiate kaudu meetmeid ka töajõudandjad. Kõige levinum lähenemisviis on pakkuda töajõudkohasest ja töajõudkohavälist õpet (tavaliselt suurettevõtetes) ning avaliku sektori rahastatud koolituskavasid. Paljud liikmesriigid (näiteks Austria, Belgia, Saksamaa, Eesti, Kreeka, Hispaania, Soome, Ungari, Iirimaa, Leedu, Madalmaad, Poola, Rumeenia, Rootsi ja Slovakkia) teatasid, et töajõudandjad teevad koostööd haridus- ja koolitusasutustega, tunnustades ja sertifitseerides oskusi ning toetades haridusprogrammide kvaliteeti kooskõlas

tööturu vajadustega. Mitmes liikmesriigis (**Austrias, Hispaanias, Soomes, Horvaatias, Irimaal, Leedus, Lätis, Luksemburgis, Maltal, Portugalis, Slovakkias ja Sloveenias**) teevad ettevõtjad tööjõupuuduse ja oskuste nappuse kaardistamisel ning täiendus- ja ümberõppeprogrammide kavandamisel ja pakkumisel koostööd riiklike tööturuasutustega. Paljudes liikmesriikides on kehtestatud spetsiaalsed koostööprogrammid sotsiaalpartneritega.

2.2.2. Liikmesriikide võetud meetmed

Kooskõlas soovitusel tõhustatud Euroopa lastegarantii kohta ja nagu on kajastatud paljudes seni esitatud Euroopa lastegarantii riiklikes tegevuskavades, **keskendatakse liikmesriikide poliitikas järk-järgult üha enam alusharidusele ja lapsehoiule, et kõrvaldada suutlikkusega seotud piirangud teatavates geograafilistes piirkondades, tagada juurdepääs ebasoodsas olukorras olevatele lastele ning parandada kvaliteeti**. Jätkub kohustusliku hariduse alustamise eelajade vähendamise ja seaduslike õiguste kehtestamise suundumus. Sageli kaasnevad nende meetmetega muud taskukohasuse parandamise meetmed, millega kaotatakse osalemistasud või vähendatakse neid või toetatakse ebasoodsas olukorras olevaid peresid. Taaste- ja vastupidavusrahastust antakse märkimisväärset toetust, et jätkata alushariduse ja lapsehoiu pakkumise suutlikkuse laiendamist nii üldiselt kui ka seoses viimati nimetatud meetmetega. Nende investeeringute abil võib küll olla võimalik kõrvaldada olemasolevad suutlikkuse puudujäägid teatavates piirkondades, kuid laste suur arv tekitab sellele sektorile lisarvet, mille tulemusel oli mõnes riigis vaja kohendada teatavaid tehnilisi ja kvaliteedinõudeid. Näiteks **Tšehhi** kavatses oma riikliku taaste- ja vastupidavuskava alusel suurendada 2025. aastaks alushariduse ja lapsehoiu pakkumise suutlikkust 40 % võrra ja luua ESF+ abil 5 000 täiendavat kohta, samal ajal kui **Horvaatia** on kavas luua 22 500 uut alushariduse ja lapsehoiu kohta, et suurendada 2026. aastaks laste alushariduses ja lapsehoius osalemise määra 90 %ni (lapsed kolmandast eluaastast kuni kohustusliku hariduse alustamise eani), nagu on ette nähtud **Horvaatia** taaste- ja vastupidavuskavaga. **Rumeenias** on kavandatud 2025. aastaks 110 söime loomine kuni 4 500 lapse jaoks. **Itaalias** on kavas luua, säilitada ja tagada umbes 264 000 kohta lasteaedades ja koolieelsetes lasteasutustes. Riiklike taaste- ja vastupidavuskavade alusel rahastatavate investeeringute eesmärk on parandada varasest eest pakutava hariduse kvaliteeti. **Küpros** võttis 2022. aasta septembris vastu 0–4aastastele lastele suunatud lapsehoiu subsideerimise kava aastateks 2022–2025, mille eelarve on esimesel aastal 10 miljonit eurot ja järgnevatel aastatel kuni 16 miljonit eurot. ESF+-i abil kavatakse selle kava raames rahastada esialgse sihtrühma (15 000 last) koolieelse lasteasutuse kulud. Peale selle on Küprosel taaste- ja vastupidavusrahastu raames ette näinud tasuta koolieelse hariduse kohustusliku alustamise eelajade vähendamise neljanda eluaastani; sellega kaasneb selliste kogukonna- või eralasteaedades käivate laste õppemaksu tasumise kava, kellel ei ole võimalik käia avaliku sektori rahastatavates lasteaedades. Nagu on kirjeldatud **Bulgaaria** riiklikus taaste- ja vastupidavuskavas, on riigis järk-järgult ellu viidud reformi, millega alandatakse koolieelse hariduse alustamise kohustuslikku eelajad eluaastalt neljale, ning eesmärk on rakendada see kõikides omavalitsustes aastateks 2023–2024. Alushariduse ja lapsehoiu ulatuslikuma kasutamise tagamiseks võimaldab 2022. aasta kevadel heakskiidetud uus seadus peale selle lapsevanematel oma lapsed sõimedes ja lasteaedades tasuta registreerida. Bulgaaria riikliku taaste- ja vastupidavuskava kohaselt on kavas renoveerida 57 lasteaeda ja ehitada kaheksa uut. **Slovakkia** muutis koolieelse hariduse viieaastaste laste jaoks kohustuslikuks juba 2021. aasta septembris, samas kui seaduslik õigus saada koht lasteaias või muus koolieelset haridust pakkuv asutuses kehtestatakse nelja-aastastele lastele 2024. aastal ja kolmeaastastele lastele 2025. aastal. Reformiga kaasnevad investeeringud kolme- kuni

viieaastastele lastele vastset loodud kohtadesse. Lisaks käivitati riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames uus katseline toetuskava, mille eesmärk on parandada kehvadest sotsiaal-majanduslikest oludest, sealhulgas roma kogukondadest pärit laste juurdepääsu alusharidusele ja lapsehoiule. **Poola** kavatseb oma riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames investeerida üle 381 miljoni euro koolieelsetes lasteasutustes ja lasteklubides kuni 47 500 lapsele uute hoolduskohtade loomisesse. Need hõlmavad puudega või erihoolidust vajavate laste vajadustele kohandatud kohti, mis täiendavad ESF+ rahaliste vahendite toel loodud kohti ja mille puhul kaetakse mõlema fondi raames loodud kohtade pakkumise kulud 36 kuu jooksul. Samuti võttis **Poola** 2021. aasta novembris vastu meetme lapsehoiu rahastamise otseseks toetamiseks. Teise ja iga järgmise 12–36 kuu vanuse lapse kohta võivad vanemad saada maksimaalselt 12 000 Poola zloti suurust toetust. **Eestis** on pooleliolevate reformide eesmärk määratleda alla seitsmeaastaste laste (kohustusliku hariduse alustamise iga) õpiväljundid ja teha kindlaks nende vajadused õppimise toetamisel. **Leedu** vaatas 2022. aastal oma riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames läbi alushariduse ja lapsehoiu õppekava ning võttis 2021. aastal katseliselt kasutusele selle raames pakutavate teenuste kvaliteedi enese- ja välishindamise metoodika. **Iirimaa** kehtestati selles valdkonnas palkade ja tingimuste ning teenuste osutamise kvaliteedi parandamiseks ja lapsevanemate kulude vähendamiseks meetmete pakett, mis jõustus 2022. aasta septembris. **Kreeka** kasutab taaste- ja vastupidavusrahastu vahendeid rohkem kui 53 000 uue lapsehoiukoha loomiseks kahe kuu kuni 2,5aastastele lastele, luues või laiendades eri omavalitsustes 1 000 lapsehoiuga tegelevat üksust ning luues 120 lapsehoiuga tegelevat üksust suurettevõtetes.

Ukrainast põgenenud pered ja lapsed on saanud abi sotsiaaltoetuste laiendamisest nende peredele mitmes liikmesriigis, kes tagasid neile lapsehoiu kättesaadavuse, näiteks Belgias, Portugalis, Eestis, Ungaris, Leedus, Hispaanias ja Slovakkias. Enamikus liikmesriikides on Ukrainast põgenenud lastel olenemata nende õiguslikust staatusest riigi kodanike või riigis seaduslikult elavate sisserändajatega samaväärne juurdepääs lapsehoiule, samal ajal kui mõnes teises liikmesriigis tagatakse võrdne juurdepääs pärast ajutise kaitse saamiseks registreerumist. Kõikidele lastele võrdset juurdepääsu pakkuvate lapsehoiuteenuste kättesaadavuse tagamine on aga endiselt probleemne mitmes liikmesriigis, eriti nendes, kus on suur arv Ukrainast põgenenud lapsi. **Taanis** on praegu võimalik teha Taani päevahoiu- ja põhikooliseaduse kohastest varasematest eeskirjadest erandeid, millega võimaldatakse ukraina lastel säilitada side oma keele ja kultuuriga, integreerudes samal ajal Taani ühiskonda ja haridussüsteemi. **Poolas** võimaldatakse teenuste osutamist käsitlevates määrustes tehtud muudatustega suurendada alusharidus- ja lapsehoiuteenuseid kasutavate laste arvu. Ka kohalikud omavalitsused võivad luua rohkem alusharidus- ja lapsehoiuteenuseid pakkuvaid keskusi, et täita ukraina laste vajadusi.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõttega 1 (haridus, koolitus ja elukestev õpe) **tegid mitu liikmesriiki investeringuid põhi- ja keskhariduse kvaliteedi ja kaasavuse parandamiseks.** **Bulgaarias** osales üle 11 000 lapse riiklikus programmis „Üheskoos hoolitseme iga õpilase eest“, mille eesmärk on muuta sujuvamaks üleminek lasteaiast algkooli ja sealt põhikooli. **Tšehhi** võttis eesmärgiks suurendada toetust struktuurselt ebasoodsas olukorras olevates piirkondades asuvatele koolidele, pakkudes koolitust ja suurendades õpetajate pädevust. Seda katselist meedet, mida rahastatakse riiklikust taaste- ja vastupidavuskavast ja osaliselt toetatakse ESF+-st, laiendatakse pärast 2022. aastat. **Rumeenia** riikliku taaste- ja vastupidavuskavaga on ette nähtud investeringud selliste koolide toetamiseks, mille õpilastel on suur koolist väljalangemise risk, toetuskava abil, mis põhineb hiljuti väljatöötatud varajase hoiatamise mehhanismil ning ajaliselt piiritletud, tõendus põhistel ja kulutõhusatel eesmärkidel. **Eesti** tõstis õpetajate miinimumtöötasu 7 % võrra. Flandrias (**Belgia**) võeti Belgia riikliku taaste- ja vastupidavuskava alusel kasutusele

nn KOALA-testid, millega hinnatakse viieaastaste laste keeleoskust. Ebapiisavate tulemuse korral võetakse parandusmeetmeid, et puudused enne algkooli minekut kõrvaldada. Prantsuskeelses kogukonnas hakatakse õpilastele järk-järgult pakkuma isikustatud toetust, et vähendada õppeedutust ja ebavõrdsust.

Mitu liikmesriiki jätkab jõupingutusi ebavõrdsuse vähendamiseks, pakkudes sihttoetust ebasoodsas olukorras olevatele koolidele ja õpilastele, kuid probleemid püsivad. Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõttega 1 (haridus, koolitus ja elukestev õpe) püüavad liikmesriigid vähendada ebavõrdsust, pakkudes ebasoodsas olukorras olevatele koolidele lisarahastamist, koolitades õpetajaid ja suurendades tugitöötajate kättesaadavust. Kaasava hariduse reforme rakendatakse mõnel juhul meetodiliste keskuste toel, mis suunavad ja toetavad koolijuhte ja haridustöötajaid. **Hispaania** loob taaste- ja vastupidavusrahastu vahendeid kasutades koolipiirkondades vähemalt 1 000 tugiüksust, mis on suunatud haavatavatele õpilastele, pakkudes juhendamist ja psühho- ja hariduslikku tuge. **Rumeenia** on oma riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames valinud välja esimesed suure koolist väljalangemise riskiga koolid (1 391), mis saavad toetusi haavatavas olukorras olevate õpilaste toetamiseks. **Austrias** katsetatakse katseprojektiga „100 kooli ja 1 000 võimalust“ seda, kuidas eriti suurte probleemide ees seisvate alg- ja keskkoolide vahendite suurendamine võiks parandada haridustulemusi. **Kreekas** on loodud kaasava hariduse raamistik ja sellega seotud rakendussuunised koos teiste Euroopa riikide heade tavadega ning 50 eksperimentaalset juurdepääsetavat kooli hõlmav katseprojekt, mis keskendub puuetega inimeste kaasamisele. Projekti laiendatakse riiklikul tasandil ELi rahastamise toel. Täiendav keeletugi on ka üks peamisi meetmeid rändetaustaga üliõpilaste integreerimiseks näiteks **Belgias, Austrias, Madalmaades ja Rootsis**. Eri riikides on kasutusel eraldi üleminekuklassid äsja saabunud rändajatele, kuid neid tuleks kasutada ettevaatlikult, et vältida segregatsiooni ohtu. Ebasoodsas olukorras olevate laste pandeemiast tingitud õpingute katkestamise kompenseerimiseks on mitu riiki käivitanud sihtotstarbelised programmid. Nendega kaasneb sageli psühhosotsiaalne toetus, et leevendada koolide sulgemise negatiivset mõju õpilaste vaimsele tervisele. Osana riiklikust taaste- ja vastupidavuskavast rakendab **Tšehhi** ulatuslikku riiklikku mentorlusprogrammi, mille raames rahastatakse 400 ebasoodsas olukorras olevas koolis toetusmeetmeid (nt tugispetsialistid, õpetajate koolitamine heterogeensete rühmadega töötamiseks). Mõned riigid on võtnud meetmeid kaasamise struktuursete tõkete kõrvaldamiseks. **Läti ja Leedu** koolivõrgustike ümberkorraldamise (riiklik taaste- ja vastupidavuskava) eesmärk on parandada ka maapiirkondade õpilaste haridusvõimalusi. Ebasoodsas olukorras olevate õpilaste haridustulemuste parandamiseks kogu liidus on vaja teha täiendavaid jõupingutusi. Näiteks tuleb varajast jälgimist vähendada või parandada ning tegeleda koolide segregatsiooniga, kuna need valdkonnad kujutavad endast mitmes riigis märkimisväärsed probleeme.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõttega 3 (võrdsed võimalused) **on mõned liikmesriigid võtnud meetmeid, et parandada hariduslike erivajadustega õppijate haridussüsteemi kaasavust, sealhulgas kõrvaldades füüsilised tõkked.** 2022. aasta juunis võttis **Slovakkia** vastu oma esimese tegevuskava hariduse kaasava lähenemisviisi strateegia (2022–2024) rakendamiseks erivajadustega laste klassiruumides uue tugisüsteemi katseprojektina. Lapsi toetatakse mitte diagnoosi, vaid tegelike individuaalsete vajaduste alusel ning Slovakkia kavatses oma riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames kõrvaldada arhitektuurilised tõkked ka 252 suures keskkoolis. **Horvaatias** on riikliku haridussüsteemi arendamise kava (2021–2027) raames ette nähtud selliste meetmete rakendamine, mis on seotud toetussüsteemi väljatöötamisega puuetega lastele ja õpilastele ning haavatavatesse rühmadesse kuuluvatele õpilastele. **Poola** on koostöös Euroopa Eriõppe ja Kaasava Hariduse Agentuuriga esitanud reformikavad, et suurendada puuetega õpilaste kaasatust

haridussüsteemi. Kaasava hariduse seaduse eelnõu eesmärk on töötada välja valdkondadevaheline toetusüsteem lastele, üliõpilastele ja peredele, uus kolmetasandiline varajase arengu toetamise süsteem ja uus erivajaduste diagnostika süsteem, sealhulgas individuaalsete toetusmeetmete järelevalve ja hindamine. Laiendatakse eriharidusasutuste rolli, et toetada kaasavat tavaharidust. Tehakse ettepanek uute järelevalvemeetmete kohta, et tagada õpetajate oskuste kvaliteet ja oskuste arendamise toetamine kaasavas hariduses. **Hispaanias** on riikliku taaste- ja vastupidavuskava reformiga püütud suurendada erivajadustega õpilaste kaasamist tavakoolidesse, võttes samas kohustuse säilitada erihariduskeskused nende õpilaste jaoks, kelle vajadusi on seal võimalik paremini rahuldada, ning toetada tavakeskusi nende kaasamispuudlustes. Taaste- ja vastupidavusraha toel rakendab **Kreeka** katseprojektina spetsiaalseid väikelastele mõeldud sekkumisprogramme rohkem kui 1 400 puudega ja arenguhäiretega lapse suhtes vanuses 0–6 aastat.

Arvukate Ukrainast põgenenud laste integreerimine riiklikesse haridussüsteemidesse tekitab mõnes liikmesriigis probleeme. Venemaa agressiooni järel Ukraina vastu on ELi saabunud hinnanguliselt peaaegu kaks miljonit last. Kuid 2021/2022. õppeaastal on vaid väike osa neist registreerunud riiklikesse haridussüsteemidesse, ehkki liikmesriikide vahel on suured erinevused. Seda võib osaliselt seletada suure ebakindlusega vastuvõtvast riigis viibimise eeldatava kestuse suhtes. Seetõttu otsustavad paljud osaleda Ukraina koolide pakutavas veebiõppes. Venemaa agressiooni pikendamise tõttu on alates 2022/2023. õppeaastast prioriteediks Ukraina laste kaasamine vastuvõtva riigi tavaharidusse. Samal ajal aitavad meetmed, mille eesmärk on võimaldada lastel säilitada tugev side Ukrainaga, valmistada lapsi ette kõigiks võimalikeks tulevasteks muutusteks, sealhulgas tagasipöördumiseks kodumaale, kui olukord seda võimaldab. Olemasolevate probleemide lahendamiseks on enamik liikmesriike juba võtnud meetmeid Ukraina laste hariduse toetamiseks, näiteks pakkudes keelekursusi, psühhosotsiaalset tuge ja suunamist. Riiklikud ametiasutused on aktiivselt töötanud välja koolidele, õpetajatele ja perekondadele suunatud nõustamist. Näiteks **Horvaatias** töötas alushariduse ja lapsehoiu õpetajate ühendus välja kommunikatsiooniraamatu, kasutades sümboleid koos tõlgetega ukraina ja horvaadi keelde, et toetada Ukrainast põgenenud laste integreerimist alusharidusse ja lapsehoiu. Lisaks võtavad paljud liikmesriikide koolid tööle Ukraina õpetajaid, et aidata ületada keelebarjääri ja samal ajal vähendada õpetajate puudust.

Liikmesriigid lihtsustavad riiki sisenemise nõudeid ja eraldavad rahalisi vahendeid, et hõlbustada Ukrainast põgenenud õpilaste integreerimist kesk- ja kolmanda taseme haridusse. Mõned liikmesriigid, näiteks **Bulgaaria, Küpros, Tšehhi, Eesti, Hispaania, Leedu ja Läti**, võimaldavad juurdepääsu kesk- ja kutseharidusele ilma dokumentideta, mis tõendavad varasemate haridustsüklite läbimist. Mitmed teised on samuti paindlikud nõutavate dokumentide ja oskuste osas. **Tšehhis** võidakse õpilastel lubada asendada puuduv haridusalase kvalifikatsiooni dokument vande all antud ütlusega (kirjalik ütlus), samas kui **Itaalias** pakub riik alternatiivset hindamismenetlust. Tingimusel, et kõik õppeained peale kolme on kooliaasta lõpuks edukalt läbitud, pakub **Bulgaaria** õpilastele alternatiivset võimalust järgmisele õppeaastale lubamiseks. **Rumeenias** on Rumeenia haridussüsteemis õppivatel Ukraina õpilastel õigus astuda üheksandasse klassi ilma riiklikku lõpueksamit sooritamata. Et ületada lõhe Ukrainas omandatud valdkonnapõhise keskhariduse ja ELi kõrghariduse vahel, pakub **Luksemburg** spetsiaalseid üleminekukursusi, mis võimaldavad üliõpilastel saada varasemate õpingute akrediteeringu, mis kehtib kogu ELis. Kuigi vastuvõtutingimused kehtestavad tavaliselt kõrgharidusasutused ise ning need võivad liikmesriikidesiseselt ja liikmesriikide vahel erineda, on võetud mitmeid meetmeid, et võimaldada põgenikel kõrghariduse omandamist. Näiteks **Austrias, Horvaatias, Eestis, Soomes, Maltal** ja **Tšehhis** loobutakse ajutiselt õppemaksust või välisüliõpilase

õppemaksust, et võimaldada hõlpsat juurdepääsu kolmanda taseme haridusele. Mõned teised liikmesriigid, näiteks **Küpros**, **Itaalia** ja **Leedu**, pakuvad üliõpilastele rahastamist kõrgharidusõpingute jätkamiseks.

Liikmesriigid jätkavad meetmete võtmist õpetajaameti maine tõstmiseks ja süveneva õpetajate puuduse probleemi lahendamiseks. Liikmesriigid seisavad üha enam silmitsi kasvava õpetajate puudusega, mis on peamiselt tingitud õpetajate vananemisest ja elukutse vähesest atraktiivsusest. Probleemid on üldiselt tõsisemad teatavate ainete puhul, nagu teadus, tehnoloogia, inseneeria ja matemaatika ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogia, ning kõrvalistes või ebasoodsas olukorras olevates piirkondades. Isegi riikides, kus tulemused on üldiselt head, näiteks **Eestis**, **Taanis** või **Rootsis**, ohustab õpetajate puudus keskpikas perspektiivis hariduse kvaliteeti. Viimastel aastatel on mitmes riigis märkimisväärselt tõstetud palku, et suurendada kutseala atraktiivsust. Näiteks otsustas **Eesti** valitsus 2022. aasta septembris tõsta õpetajate palku 2023. aastal veel 24 % võrra (kui riigieelarve vastu võetakse). Samuti püüavad liikmesriigid meelitada rohkem kandidaate õpetajate põhikoolitusse, toetada alustavaid õpetajaid, parandada töötingimusi ja pakkuda õpetajaks saamiseks alternatiivseid võimalusi. Näiteks pakub **Leedu** õpingute lõpuaastal stipendiume üliõpilastele, kes sõlmivad kolmeaastase töölepingu kooli või omavalitsusega. **Madalmaades** võivad kvalifitseerimata õpetajad taotleda õpetaja stipendiume bakalaureuse- või magistrakraadi saamiseks ning **Hispaania** on alates 2021. aasta juulist vastu võtnud õigusaktid, mille eesmärk on muu hulgas vähendada avalikus sektoris töötavate õpetajate ajutiste lepingute arvu. Mõned riigid võtsid vastu põhjalikumad reformid, mis hõlmasid muudatusi õpetajate põhi- ja jätkuhariduse programmides. Näiteks võttis **Eesti** vastu uue õpetajate põlvkonna tegevuskava, milles keskendutakse juhtimis- ja organisatsioonikultuuri kvaliteedile koolides; õpetajate alg- ja täiendõppele; karjääri- ja arenguvõimalustele; toetusele kogu karjääri tsükli jooksul ja õpetajaameti atraktiivsuse suurendamisele. Hiljutine reform **Prantsusmaal** kohustab kõiki õpetajaid osalema täiendusõppes ja alates 2022. aasta jaanuarist on avatud uued haridustöötajate koolituskeskused. **Küpros** töötab riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames välja õpetajate hindamissüsteeme ja kehtestab õpetamise kvaliteedistandardid; seda tehakse ka **Poolas**. Samuti võttis **Kreeka** hiljuti kasutusele õpetajate hindamisraamistiku ning investeerib taaste- ja vastupidavusrahastu toel veelgi õpetajate pädevuste suurendamisse. **Belgias** (Flandrias) tunnustatakse karjääripöörde teinud õpetajate kümneaastast varasemat töökogemust, mis on nende töötasu kindlaksmääramisel oluline.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõttega 1 (haridus, koolitus ja elukestev õpe) **jätkuvad pärast pandeemia põhjustatud häireid moderniseerimispüüdlused, mille eesmärk on parandada põhioskusi ja varustada noori 21. sajandil vajalike pädevustega** Näiteks **Belgias**, **Slovakkias**, **Tšehhis**, **Hispaanias**, **Kreekas** ja **Rumeenias** on käimas ulatuslikud õppekavade reformid võtmepädevuste omandamise parandamiseks; tihti keskenduvad need digioskustele ja oskustele teaduse, tehnoloogia, inseneeria ja matemaatika valdkonnas ning keskkonnasäästlikkusega seotud pädevustele. **Slovakkias** toetatakse reformi 40 piirkondliku keskuse loomisega, mis aitavad koolidel osaleda riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames toetatavas mentorlus-, nõustamis- ja konsultatsioonitegevuses. **Sloveenias**, **Madalmaades**, **Ungaris** ja **Luksemburgis** tugevdatakse kõigil haridustasemetel õppekavades digioskuste õpetamist. **Bulgaarias** käivitati 2022. aastal ESFi toetusel uus riiklik e-õppe platvorm, mis hakkab toimima 2022/2023. õppeaastal. Platvorm võimaldab õpetajatel luua digitaalset õppesisu, näiteks õppetunde, harjutusi või teste, kasutades erinevaid elektroonilisi ressursse. **Rumeenias** võetakse kasutusele standardtestid, et parandada haridustulemuste jälgimist. **Kreekas** kohaldatakse esmakordselt süstemaatilist hindamisprogrammi, millesse on kaasatud 12 000 kreeka keele ja matemaatika õpilast. Selle eesmärk on hinnata uute õppekavade

rakendamist ja õpilaste õpiväljundeid eri tasanditel. Lisaks sisaldab **Kreeka** digipöörde strateegia (2020–2025) digiõppe tegevuskava õppekavade läbivaatamist, 15 aastastele suunatud IT-alaste põhioskuste sertifikaadi kasutuselevõttu ning alg- ja keskkoolides digiõppevahendite loomist. **Portugali** on taaste- ja vastupidavusrahastust toetatava koolivõrgustiku Ciência Viva eesmärk tõhustada teaduse eksperimentaalset õpetamist ning tugevdada teaduskultuuri alg- ja keskkoolides.

Hariduse ja koolituse digipööret hoogustatakse märkimisväärselt taaste- ja vastupidavusrahastust. Liikmesriigid teevad suuri digiõppe reforme ja investeeringuid, kusjuures digiõppesse ja -koolitusse investeeritakse üle 28 miljardi euro¹³⁷. Enamik riike investeerib digitaristusse ja ühenduvusse, keskendudes sageli digilõhe kaotamisele. Need investeeringud käivad käsikäes õpilaste ja õpetajate digipädevuste arendamise meetmetega. Näiteks kavatses **Saksamaa** riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames luua digiõppe pädevuskeskused, mis põhinevad õpetajahariduse ja täiendusõppeasutuste, ülikoolide ja uurimisinstituutide koostöö süsteemil. **Bulgaaria** investeerib oma riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames koolide STEM-laboritesse, sealhulgas kõrgtehnoloogilistesse klassiruumidesse, et edendada digitaalset kirjaoskust ja täiendada STEM-ainete õpetamise meetodeid. Luuakse üks riiklik ja kolm piirkondlikku STEM-keskust, mis korraldavad õpetajatele koolitusi ja töötavad välja õppematerjale. **Kreeka** kavandab taaste- ja vastupidavusrahastu toel investeeringuid oma laiema haridussüsteemi digi- ja laboritaristusse ning on juba varustanud digiseadmetega (sh sülearvutid ja tahvelarvutid) rohkem kui pool miljonit õpilast ja üliõpilast väikese sissetulekuga peredest ning enam kui 150 000 alg- ja keskkooliõpetajat. **Hispaania** eesmärk on 2024. aasta lõpuks toetada kutseõppe digipööret, investeerides kutseõppe õpetajate digi- ja roheõppesse, klassiruumide ümberkujundamisse rakendustehnoloogia ruumideks, ettevõtluse klassiruumide loomisse ning 50 tippkeskusest koosneva võrgustiku loomisse, et soodustada teadusuuringuid ja innovatsiooni. Pärast 2021. aasta juulis riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames vastu võetud uusi meetmeid pakub Hispaania 2025. aastaks kaasaskantavaid seadmeid vähemalt 300 000-le haavatavatest rühmadest pärit õpilasele riiklikes või riiklikult toetatavates koolides. Samuti paigaldatakse, ajakohastatakse ja hooldatakse interaktiivseid digisüsteeme (IDS) vähemalt 240 000 klassiruumis riiklikes koolides, et võimaldada kombineeritud õpet, ning pakutakse digikoolitust 700 000 õpetajale. 2022. aasta jaanuaris allkirjastas **Portugal** lepingud 600 000 uue sülearvuti ostmiseks, mis laenatakse õpetajatele ja õpilastele; projekti rahastatakse taaste- ja vastupidavusrahastust. **Iirimaa** kavatses riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames võtta kasutusele lairibaühendusega interneti umbes 1 100 algkoolis ning rahastada enam kui 3 100 alg- ja põhikooli IKT-taristut, sealhulgas seadmeid ja tarkvara.

Kuigi juurdepääs kolmanda taseme haridusele on eelkõige haavatavas olukorras noorte jaoks endiselt probleem, on mõne liikmesriigi poliitikas fookus nihkunud nn tulevikukindlale kõrgharidusele, pidades silmas kaksiküleminekut. Enamik liikmesriike keskendub akadeemilise pakkumise kvaliteedile, oskuste tööturu vajadustele mittevastavuse probleemi lahendamisele ja lõpetanute juurdepääsule tööturule ning kõrgharidusasutuste rahvusvahelisele konkurentsivõimele. Mõned riigid viivad läbi ka suuri juhtimisreformi,

¹³⁷ Näitaja põhineb taaste- ja vastupidavuse tulemustabeli kulutuste jälgimise sammaste meetodikal. See vastab valdkonna „Inimkapital ja digipööre“ esmasemale või teisemale poliitikavaldkonnale määratud meetmete hinnanguliste kuludele. Arvutus põhineb 26 riiklikul taaste- ja vastupidavuskaval, mille komisjon ja nõukogu on 2022. aasta novembriks heaks kiitnud (kõik liikmesriigid, v.a Ungari). Need on hinnangulised kulud; tegelik rahastamine põhineb saavutatud vahe-eesmärkidel ja sihtidel. Komisjon hindas kuluprognose siis, kui esialgsed kavad esitati ja heaks kiideti. Liikmesriikidelt ei nõuta kuluaruannete esitamist ning komisjon ei kontrolli taaste- ja vastupidavusrahastust toetatavate meetmete tegelikke kulusid.

sealhulgas suurendades tulemuspõhist rahastamist. **Küprosel** loodi riiklik töörühm, et kasutada ära uusi võimalusi, mida pakub Euroopa ülikoolide algatus, mis tõhustab koostööd Euroopa kõrgharidusasutuste vahel. **Bulgaarias** rakendatakse meetmepaketti eesmärgiga suurendada õpetajatele esitatavaid nõudeid, parandada akrediteerimissüsteemi, muuta õppejõudude atesteerimist ja võtta meetmeid plagiaadi vastu. Oskuste vajaduste rahuldamiseks kiiresti kasvavates sektorites luuakse mõnes liikmesriigis, näiteks **Tšehhis**, **Rootsis** ja **Soomes**, taaste- ja vastupidavusrahastu raames uusi õppeprogramme ja -kohti. **Soomes** suurendavad kõrgharidusasutused 2022. aastal vastuvõttu vähemalt 600 õppekoha võrra esimese astme kraadiõppeprogrammides. **Itaalias** on kavas luua kolm digiõppe keskust, mis on suunatud kõrghariduse digipöördele. **Slovakkias** hakatakse sõlmima tulemuslepinguid koolide ja valitsuse vahel, et toetada ülikoolide profiilianalüüsi ja mitmekesistamist, lähtudes nende konkreetsetest tugevustest ja arengupotentsiaalidest. Ainult vähestel riikidel on sihipärased strateegiad kõrghariduse kaasavuse ja ligipääsetavuse suurendamiseks. **Iirimaa** suurendatakse raamistikuga „Funding the Future“ üliõpilaste toetuste rahastamist, nähakse ette võimalused kõrghariduse jätkusuutlikuks rahastamiseks ja kavad kõrghariduse kvaliteedi parandamiseks. Sellega püütakse lahendada oskuste nappuse probleemi ja soodustada alaesindatud rühmade osalemist, vähendades järk-järgult õppemakse ja suurendades õppetootusi, kaotades samal ajal järk-järgult õppelaenuid. Ka **Hispaania** ja **Itaalia** suurendavad stipendiumide arvu ja investeerivad üliõpilaste majutusse.

Mitu liikmesriiki on põhjalikult reforminud oma kutsehariduse ja -õppe süsteemi. **Portugalis** sõlmisid valitsus ja sotsiaalpartnerid 2021. aasta juulis kooskõlas riiklikus taaste- ja vastupidavuskavas sisalduva reformiga kolmepoolse kokkuleppe kutseõppe ja kvalifikatsioonide kohta. Lepingu eesmärk on luua reageerimisvõimelisem ja paindlikum juhtimissüsteem, milles rõhutatakse digiõpet ning arendatakse keskharidusjärgset ja vahetaseme kutseharidust ja -õpet. 2022. aasta märtsis võttis **Hispaania** riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames vastu seaduse, millega integreeritakse kaks olemasolevat kutsehariduse ja -õppe süsteemi (üks on seotud haridusega ja teine tööturuga) ühte raamistikku, mille eesmärk on toetada elukestvat õpet. Pärast seaduse vastuvõtmist sõlmiti leping, mis hõlmab innovatsiooni, kutsehariduse ja -õppe rahvusvahelistumist ning digi- ja rohepöoret. **Bulgaarias** ajakohastatakse katseliselt kutsehariduse ja -õppe kutsealade ja standardite loetelu ESF+ strateegilise tegevuse raames, mis võeti vastu 2022. aastal. Riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames kavandatakse kutseharidust ja -õpet reguleerivasse raamistikku uusi muudatusi, millega kohandatakse kutsehariduse ja -õppe kutsealade loetelu ja nende programme tööturu vajadustega. Lisaks renoveeritakse riikliku taaste- ja vastupidavuskava kaudu 24 kutsehariduse ja -õppe tippkeskust ning ESF+ toetab nende tegevust. **Lätis** tehti 2022. aasta märtsis kutsehariduse seaduse muudatused, millega laiendati võimalusi omandada kvalifikatsioone väljaspool konkreetset kooli, nt liikuvuses, muudes haridusasutustes või töökeskkonnas, samuti mitteformaalses õppes, ning võeti kasutusele moodulipõhine lähenemisviis. Reformiga selgitatakse ka õpipoisiõppe ja töökohapõhise õppe tingimusi, kehtestatakse õpilaste õnnetusjuhtumikindlustus, parandatakse hariduse omandanute edasise tegevuse jälgimist ning liigitatakse teatavad kutseharidus- ja -õppeasutused tippkeskusteks. Pärast riiklikus taaste- ja vastupidavuskavas võetud kohustusi on **Leedus** 2022. aastal käivitatud või käivitatakse mitu kutsehariduse ja -õppe reformi, mis hõlmavad õpipoisiõpet, pädevuste hindamist, samuti kutsehariduse ja -õppe võrgustiku ning kutsehariduse tipptaseme keskuste tugevdamist.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõttega 1 (haridus, kooolitus ja elukestev õpe) on **liikmesriigid laiendanud teise taseme kutsehariduse ja -õppe lõpetanute võimalusi saada keskharidusjärgset ja kolmanda taseme haridust**. Näiteks muutis **Ungari** oma kõrghariduse vastuvõtu punktisüsteemi, et võimaldada alates 2021/2022. õppeaastast

vastuvõtupunktide arvutamist ka kutsehariduse ja -õppe tulemuste põhjal. **Rootsis** muudeti keskharidusastme riiklike kutsehariduse õppekavade nõudeid, et võimaldada õpilastel omandada kõrghariduse omandamise põhitingimused, näiteks seoses rootsi ja inglise keele nõuetega. **Itaalia** suurendab kolmanda taseme kutseõppeasutuste arvu, luues võrgustikke, mis hõlmavad ettevõtteid, ülikoole ja teaduskeskusi, kohalikke omavalitsusi ning haridus- ja koolitussüsteemi. Muutes „tehnoloogilise spetsialiseerumise kursuste“ korda, tugevdas **Portugal** selliste kursuste rolli nagu keskharidusjärgne kolmanda taseme väline duaalne sertifitseerimiskoolitus, mis annab erialasel tehnilisel koolitusel põhineva kvalifikatsiooni. **Rumeenia** arendab oma riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames täielikult kutsehariduspõhist teed tehnilise kõrghariduse omandamiseks, tagades duaalses keskhariduses osalevatele õppuritele täieliku haridustee, et nad saaksid jõuda kolmanda taseme hariduseni. Selle reformiga, millega kaasneb mitu riiklikust taaste- ja vastupidavuskavast toetatavat investeringut, püütakse suurendada duaalse hariduse kvaliteeti, atraktiivsust ja vastavust tööturu vajadustele ning eeldatavasti suureneb selle tee valinud keskkooliõpilaste osakaal 2026. aastaks 17 %-lt 40 %-le.

Mitme liikmesriigi laiemates oskuste strateegiatel või tööhõivemeetmetes on kesksel kohal rohe- ja digipöördeks vajalikud oskused. **Hispaania** kavatab riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames ning tulevase Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+) täiendusena rahastada koondamisohus olevate töötajate ümberõpet digi-, rohe- ja tootmisüleminekuks vajalike uute oskuste omandamiseks. Lisaks viiakse läbi uuring, et teha kindlaks vajalikud oskused vähemalt 23 tootmisektoris. **Leedu** riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames käivitati katseprogramm tööhõivemeetmete ulatuse ja mitmekesisuse suurendamiseks. Selle eesmärk oli aidata kaasa digi- ja roheülemineku eesmärkide saavutamisele ning edendada ringmajandust. Pannes erilist rõhku digi- ja roheoskustele, on **Kreeka** reforminud oma riiklikku elukestva õppe süsteemi ning alates 2022. aasta lõpust pakub riik spetsiaalseid koolitusprogramme ligikaudu poolele miljonile inimesele, et parandada nende digi- ja roheoskusi. **Küprosel** sisaldab riiklik elukestva õppe strateegia aastateks 2021–2027 roheülemineku ja kestlikkuse erivaldkonda. Et rahuldada pidevalt muutuvat oskuste nõudlust, mõeldavad ja prognoosivad mõned liikmesriigid oskuste vajadusi, et võtta tulemusi arvesse poliitika kujundamisel. Näiteks **Eesti** ja **Iirimaa** teevad tulevase oskuste nappuse kindlaks osalusprotsessi kaudu, kus tavaliselt osalevad avaliku sektori asutuste, riiklike tööturuasutuste, tööandjate, sotsiaalpartnerite ja ülikoolide esindajad ja mitmesugused eksperdid.

Digipööret silmas pidades järgivad paljud liikmesriigid kõikehõlmavaid strateegiaid, et parandada oma täiskasvanud elanikkonna digioskusi. Kõige sagedamini keskenduvad poliitikameetmed otsesele digioskuste koolitusele ja oskuste täiendamisele. Näiteks on **Hispaania** riikliku taaste- ja vastupidavuskava üks eesmärke parandada elanikkonna digioskuste taset. Ühe meetmega nähakse ette tugikeskuste võrgustik põhi- ja kõrgema taseme digioskuste koolituseks, mis hõlmab meetmeid eakate võimestamiseks või haavatavas olukorras laste koolitamise hõlbustamiseks ja mitmesuguseid teadlikkuse suurendamise kampaaniaid. Samuti nähakse ette meetmed elanikkonna digivõimekuse suurendamiseks koostöös erasektoriga, näiteks tasuta juurdepääsuga koolitusplatvormi Digitalize Plus kaudu, ning 2025. aasta lõpuks digiressursside arendamine hispaania keele levitamiseks ja õpetamiseks. Mõned liikmesriigid, näiteks **Tšehhi** ja **Eesti**, teevad märkimisväärseid investeringuid elanikkonna otsesesse digioskuste täiendamise programmidesse. Need hõlmavad ka digioskuste koolitusprogramme, mis on suunatud konkreetsetele sihtrühmadele, nagu töötajad, peaspetsialistid ja tööandjad, eelkõige VKEd. 2021. aasta septembris võttis **Belgia** Valloonia valitsus vastu uue määruse eelnõu põhiliste digioskuste tugevdamise kohta. Määrusega nähakse ette koolitustundide arvu suurendamine, standarditud pedagoogika,

kooskõlastamine tööturuasutustega ning koolitust pakkuvate struktuuride stabiilsem ja tõhusam rahastamine. **Luksemburgis** võeti 2021. aasta oktoobris vastu riiklik digitaalse kaasamise tegevuskava, mis sisaldab märkimisväärset digioskusi käsitlevat osa. Kavaga pakutakse digikirjaoskust formaal- ja mitteformaalses hariduses kõigile tasemetele ja kõigile vanuserühmadele koos sihtotstarbeliste algatustega, et võimaldada kodanikel omandada digitaalne autonoomia. Selleks, et arendada digiõpet ning edendada eri sektorite kodanike ja töötajate digipädevusi, töötas **Poola** riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames välja digipädevuse arengukava aastateks 2023–2030. **Malta** töötab praegu välja töötajate digioskuste loendust, mille tulemused peaks olema kättesaadavad 2022. aasta lõpuks. **Soomes** avaldati 2022. aasta kevadel osana riiklikus taaste- ja vastupidavuskavas käsitletud ulatuslikust pidevõppe reformist esimese projektikonkursi kutse koolituse pakkumiseks digi- ja/või roheoskuste parandamiseks. **Bulgaaria** investeerib riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames täiskasvanuhariduse platvormi loomisse eesmärgiga koolitada 500 000 inimest digioskuste valdkonnas. Riikliku taaste- ja vastupidavuskava investeeringuna kavatseb **Rumeenia** muuta mitu raamatukogu digioskuste keskusteks, kus 100 000 ebasoodsas olukorras olevatest kogukondadest pärit inimest saavad põhiliste digioskuste alast koolitust. **Iirimaa** täiskasvanute kirja-, arvutus- ja digikirjaoskuse strateegia pakub täiskasvanutele tasuta tuge ühiskonnas osalemiseks vajalike põhiliste digioskuste omandamisel. Osana riiklikust taaste- ja vastupidavuskavast võttis Küpros vastu riikliku e-oskuste tegevuskava, millega tugevdatakse digioskusi kogu ühiskonnas.

Kutseharidusel ja -õppel võib olla oluline roll digioskuste edendamisel. Hispaania investeerib oma riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames kutsehariduse ja -õppe digipöördesse, mis sisaldab põhimeetmeid kutseõppe õpetajate koolitamiseks digi- ja rohevaldkonnas ning klassiruumide muutmiseks rakendusruumideks, mis matkivad tehnoloogilisi töökeskkondi. **Leedu** riikliku taaste- ja vastupidavuskavaga seotud õigusaktid, mis käsitlevad õpipoisiõppe süsteemi, sisaldavad konkreetset digipöörde eesmärki, mille kohaselt peab vähemalt 40 % õpipoisiõppest keskendumaks digioskustele. Selleks, et rahuldada kasvavat vajadust digioskuste järele, vaatab **Portugal** läbi selle valdkonna riiklikus kvalifikatsioonikataloogis sisalduva kutsehariduse ja -õppe sisu. See hõlmab eelkõige tehnoloogia ja vahenditega seotud koolitusmooduleid, et arendada oskusi, mille järele on oskuste prognoosimise alusel kutsealases kontekstis kõige suurem vajadus.

Võttes arvesse Euroopa rohelist kokkulepet ja vajadust minna kiiremini üle puhtale energiale, võttes arvesse Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu, rakendavad liikmesriigid erinevaid meetmeid rohepöördeks vajalike oskuste edendamiseks ja arendamiseks. Näiteks **Eestis** hõlmab riiklik taaste- ja vastupidavuskava investeeringuid roheoskustesse eesmärgiga oskusi täiendada ja pakkuda ümberõpet, et valmistada ette laiemate teadmiste ja oskustega tööjõudu rohelises majanduses. Meetmega soodustatakse keskkonnahoidlike tehnoloogiate kasutuselevõttu teadmussiirde, sisu ajakohastamise ning kõrghariduses ning kutsehariduses ja -õppes pädevuskoolitusprogrammide korraldamise ning oskuste täiendamise ja ümberõppe kaudu. Ajakohastatakse ja vajaduse korral töötatakse välja uued kutsestandardid, milles täpsustatakse roheoskuste õpiväljundid ning valitakse välja konkreetset valdkonnad ja oskused, millel on roheüleminekule kõige suurem mõju. Lisaks sisaldab põlevkivist sõltuva Ida-Viru piirkonna õiglase ülemineku territoriaalne kava meetmeid, milles keskendutakse töötajate ja tööotsijate oskuste täiendamisele ja ümberõppele ning pakutakse abi tööotsingutel ja tööotsijate aktiivset kaasamist. **Rootsis** tegi valitsus ettepaneku investeerida 2022. aastal 100 miljonit Rootsi krooni kliimaalaste oskuste parandamisse (*kuletenslyft för klimatet*). Rootsi innovatsiooniamet Vinnova töötab praegu välja ettepanekut selle meetme kavandamise kohta: nt millised programmid loetakse rahastamiskõlblikeks, kuidas vahendeid jaotatakse ja mis asutus vastutab haldamise eest.

Taanis võeti 2022. aasta aprillis vastu 100 miljoni Taani krooni suurune pakett keskkonnaalaseks koolituseks ja oskuste täiendamiseks. Rahalisi vahendeid kasutatakse muu hulgas investeeringuteks seadmetesse ja koolitajate oskuste arendamiseks, peamiselt põllumajanduse, toidu, tehnoloogia, ehituse ja transpordi valdkonnas. Üldisemalt võivad kõik ettevõtlus- ja tööturukoolituse pakkujad taotlema hakata rahastamist, et töötada välja ja katsetada koolitusvõimalusi kliimamuutustega kohanemise ja roheülemineku valdkonnas ajavahemikul 2022–2025.

Koolituse pakkumine on oluline poliitikavaldkond, mis aitab rahuldada roheüleminekuks vajalike oskuste vajadust. Mõnes liikmesriigis, näiteks **Iirimaal** ja **Hispaanias**, pakutakse spetsiaalseid koolitusprogramme spetsialistidele sektorites ja kutsealadel, kus on suur nõudlus keskkonnahoidlike töökohtade järele. Oma riikliku taaste- ja vastupidavuskava osana kavatab **Malta** kehtestada ehitussektoris koolitus- ja sertifitseerimisprogrammi, milles keskendutakse renoveerimisele. Kliimaaktiv on **Austria** föderaalne kliimameetmete, keskkonna-, energeetika-, liikuvus-, innovatsiooni- ja tehnoloogiaministeeriumi kliimakaitsealgaatus, mille raames lisatakse olemasolevatesse haridusprogrammidesse uuenduslikku sisu ning praegu pakutakse kvalifikatsioonispetsialistidele sellistes valdkondades nagu ehitus ja renoveerimine, energia- ja ehitustehnoloogia, keskkonnahoidlik IT, energiasääst, energijahtimine, energianõustamine ja liikuvus. On ka algatusi, millega motiveeritakse töötuid osalema roheoskuste koolituses. **Taanis** antakse kvalifitseerimata töötajatele ja aegunud oskustega töötajatele õigus suuremale töötushüvitisele (110 % baastasemest), kui nad alustavad kutseõpet valdkonnas, kus esineb oskuste nappust, sealhulgas koolitust keskkonnahoidlike töökohtade jaoks.

Selleks, et suurendada osalemist täiskasvanuhariduses, eelkõige madala kvalifikatsiooniga töötajate seas, võtavad liikmesriigid meetmeid tulemuslikumaks teavitustegevuseks kooskõlas sotsiaaldiguste samba põhimõtetega 1 (haridus, koolitus ja elukestev õpe) ja 4 (töehõive aktiivne toetamine). Näiteks **Belgias** on flaami kogukond osaliselt taaste- ja vastupidavusrahastu toel käivitanud strateegia, mis põhineb koolituse suunamisel täiskasvanud elanikkonna konkreetsetele osadele; süsteem on kooskõlastatud isikliku õppekonto süsteemi väljatöötamisega ja meetmetega, millega toetatakse täiskasvanuhariduse pakkujaid ja tõhustatakse partnerlusi elukestva õppe valdkonnas. See täiendab üksikisiku õigust viiele koolituspäevale töötaja kohta aastas (täistööaja ekvivalendina), mida taaste- ja vastupidavuskava raames rakendatakse 2024. aastal föderaalset tasandil. **Kreekas** on isiklikud õppekontod kesksel kohal täiskasvanuhariduse olulises reformis, mis viiakse ellu riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames ning mille eesmärk on paremini reageerida tööturu vajadustele oskuste prognoosimise tõhustatud mehhanismi kaudu. Isiklike õppekontode rakendamisele, mida toetatakse ESF+ kaudu, on viidatud **Küprose** terviklikus elukestva õppe strateegias aastateks 2021–2027. Strateegia eesmärk on muu hulgas tagada, et kõigile täiskasvanutele oleks kättesaadav asjakohane elukestev õpe. Riikliku taaste- ja vastupidavuskava kohaselt töötatakse **Leedus** välja uus isiklike õppekontode mudelil põhinev IT-süsteem nende täiskasvanute jaoks, kes soovivad õppimist jätkata; samuti võimaldab süsteem juurdepääsu seonduvatele teenustele, nagu kutsealane nõustamine ning oskuste ja pädevuste tunnustamine. Selleks, et parandada täiskasvanuhariduse programmide vastavust tööturu vajadustele, ühtlustas **Horvaatia** täiskasvanuhariduse programmid Horvaatia kvalifikatsiooniraamistikuga (CROQF) ning parandas informaalset ja mitteformaalset õppe tunnustamist. **Taanis** on tööalase rotatsiooni algatuse eesmärk võimaldada töötajatel õppida ja saada kasu pidevõppest, pakkudes asenduskavasid inimestele, kelle aeg on piiratud. **Ungari** võttis 2021. aasta septembris kasutusele programmi (175 miljonit eurot) 70 tuhande töötaja täiendusõppeks kuni

2025. aastani koos stiimulitega ebasoodsas olukorras olevate rühmade, näiteks madala kvalifikatsiooniga töötajate, noorte, üle 50aastaste või puudega töötajate kaasamiseks.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõtetega 1 (haridus, koolitus ja elukestev õpe) ja 4 (tööhõive aktiivne toetamine) **püüavad liikmesriigid tagada kõigis haridus-, koolitus- ja tööturusüsteemides üha enam kasutatavate mikro kvalifikatsioonitunnistuste kvaliteedi, tunnustamise ja arusaadavuse.** Kuna tegemist on vahendiga, millel on märkimisväärne potentsiaal pakkuda töötajatele, õppijatele ja tööotsijatele kaksikülemineku kontekstis kiiret ja sihipärast täiendus- ja ümberõpet, on mõned liikmesriigid mikro kvalifikatsioonitunnistuste kasutamise ja tunnustamise institutsionaliseerinud. **Iirimaal** on mikro kvalifikatsioonitunnistused lisatud Iirimaa riiklikku kvalifikatsiooniraamistikku alates selle asutamisest 2003. aastal. 2022. aastal annavad neid välja mitmesugused koolitusasutused, sealhulgas kõrgharidusasutused, kutseharidus- ja -õppeasutused ning mitteformaalsed koolitusasutused. Tööturu osapooled hindavad neid üha enam, sest need pakuvad sihipäraseid, paindlikke ja kontrollitavaid täiendusõppe võimalusi. **Madalmaades** võib mikro kvalifikatsioonitunnistusi (*edubadges*) välja anda internetis ning nende saajad saavad neid salvestada ja jagada tööandjate või haridusasutustega; nii muutub täiskasvanuharidus paindlikumaks ja ligipääsetavamaks. Pärast uue täiskasvanuhariduse seaduse vastuvõtmist riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames sai mikro kvalifikatsioonidest **Horvaatias** 2021. aastal ametliku täiskasvanuhariduse osa. Horvaatia riiklik kvalifikatsiooniraamistik hõlmab lühikeste koolituskursustega seotud õpiväljundite ühikuid, mis võivad anda osalise või täieliku kvalifikatsiooni. **Hispaanias** integreeriti hiljuti uues kutsehariduse ja -õppe seaduses (seadus 3/2022) hiljuti mikro kvalifikatsioonitunnistused ametlikku kutseharidusse ja -õppesse, mis võimaldab koguda üksikuid kvalifikatsioone ja koondada need ametlikuks kutsehariduse ja -õppe tunnistuseks. Ka **Lätis** võimaldab uus, 2022. aasta märtsi kutsehariduse ja -õppe seadus koguda mikro kvalifikatsioonitunnistusi täieliku kvalifikatsiooni saamiseks või kasutada neid eraldi kvalifikatsioonina. Täiskasvanuhariduse seaduse (käimasoleval) läbivaatamisel on **Eesti** eesmärk reguleerida mikro kvalifikatsioonitunnistuste andmiseni viivate õpikogemuste sisu, pakkumist, kvaliteeti ja kestust. Mõnes teises liikmesriigis, näiteks **Poolas, Sloveenias** ja **Soomes**, on käimas konsultatsioonid ja arutelud mikro kvalifikatsioonitunnistusi käsitlevate õiguslike algatuste üle. Poolas toetatakse mikro kvalifikatsioonitunnistuste rakendamist ESF+ kaudu.

Tugevdatud noortegarantii on jätkuvalt noorte tööalast konkurentsivõimet toetavate struktuurireformide ja meetmete edendamise poliitiline nurgakivi. Tugevdatud noortegarantii raames on mõned liikmesriigid kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõttega 4 (tööhõive aktiivne toetamine) ning ELi fondidest (ESF+, taaste- ja vastupidavusrahadu) toetatavate meetmetega käivitanud uusi algatusi tugevdatud noortegarantii rakendamiseks. 2021. aasta lõpus võttis **Portugal** vastu tugevdatud riikliku kava noortegarantii rakendamiseks ja 2021. aasta juunis kehtestas **Hispaania** koos 2030. aasta noortestrategiaga täiendatud noortegarantii kava aastateks 2021–2027. **Leedu, Rootsi** ja **Eesti** (viimane osana riiklikust taaste- ja vastupidavuskavast) võtsid hiljuti vastu uued noortegarantii rakenduskavad. Teised liikmesriigid, näiteks **Horvaatia ja Kreeka**, ajakohastavad oma noortegarantii rakenduskavasid ning **Bulgaaria** töötab välja noortegarantii rakendamise riiklikku raamlepingut.

Märkimisväärne arv liikmesriike, keda toetatakse ka taaste- ja vastupidavusrahadust, viib ellu reforme ja uusi programme, sealhulgas värbamisstiimuleid ja noortele suunatud kaasnevaid kavasid. Eesmärk on suurendada noorte konkurentsivõimet tööturul kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõtetega 1 (haridus, koolitus ja elukestev õpe) ja 3

(võrdsed võimalused). **Eestis** hõlmab riiklik taaste- ja vastupidavuskava mitmeid meetmeid noorte toetamiseks, näiteks oskuste reformi digipöörde toetamiseks, sealhulgas uusi karjäärivõimalusi nii töötajatele kui ka töötutele IKT-sektoris täiendus- ja ümberõppe kaudu. Meetme „Minu esimene töökoht“ eesmärk on vähendada noorte töötust, soodustades vähese töökogemusega noorte värbamist palgatoetuste ja koolitusvõimaluste kombineerimisega. **Kreekas** hõlbustab programm „Proto Ensimo“ noorte esmakordset sisenemist tööturule ja uute töökohtade loomist erasektoris, andes nii noortele töötajatele kui ka tööandjatele 600 euro (või osaaajatöö puhul 300 euro) suurust toetust. **Hispaania** lisas oma riiklikkusse taaste- ja vastupidavuskavasse algatuse „Investeeringud noorte tööhõivesse“, mis koosneb kolmest programmist. Programmi „Tandem“ eesmärk on saavutada kutsealane pädevus kombineeritud koolituse ja töö kaudu, kusjuures vähemalt 25 % programmist keskendub kliimaga seotud oskustele ja 25 % digioskustele. Teine on programm „Esimene kogemus“, mis hõlbustab esimese töökogemuse saamist, kusjuures vähemalt 20 % programmist on pühendatud kliimaga seotud oskustele ja 20 % digioskustele, ning lõpuks programm „Investigo“, mille raames tehakse teadusprojekti elluviimisega seotud tööd. **Küprosel** on kavas luua riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames riiklike tööturuasutuste mobiilsed üksused, et jõuda paremini noorteni, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-noorteni). Lisaks hõlmab Küprose riiklik taaste- ja vastupidavuskava ka kava, millega antakse toetusi erasektori tööandjatele stiimulina võtta tööle (15–29aastaseid) noori töötuid ja NEET-noori ning pakkuda neile kahekuulist koolitust. Samuti kavatakse Küprosel viia oskused vastavusse tööturu vajadustega, laiendades 2023. aastaks hariduse omandanute edasise tegevuse jälgimise katsemehhanismi kõigile kõrgharidusasutustele. Lisaks kavatakse Küprosel ESF+ rahastamise raames rakendada ka algatust „Aim-Learn-Master-Achieve“ (ALMA), mis on suunatud NEET-noortele ning eelkõige ebasoodsas olukorras olevatele noortele. Algatust ALMA edendatakse riiklike tööturuasutuste, tööandjate/ettevõtjate ja muude võimalike partnerorganisatsioonide vahelise koostöö/partnerluse kaudu. **Slovakkia** kavatakse ajakohastada koolilõpetajate praktikaprogrammi, mille eesmärk on suurendada ebasoodsas olukorras olevate töötajate (nt NEET-noored, koolist väljalangejad) tööalast konkurentsivõimet töösüsteemide omandamise ja tugevdamisega mõnes ettevõttes praktiliste kogemuste omandamise kaudu.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõtetega 3 (võrdsed võimalused) ja 4 (tööhõive aktiivne toetamine) on **mõned liikmesriigid käivitanud algatused, et parandada eakamate töötajate integreerimist tööturule ja nende tööalast konkurentsivõimet, mis aitab lahendada ka demograafiliste muutustega seotud probleeme.** Pandeemia tingimustes leevendas **Luksemburg** ajutiselt eeskirju, millega piiratakse ennetähtaegselt pensionile läinud isikute palgatööd, et katta töötajate vajadus eri sektorites, eelkõige tervishoiusektoris.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõtetega 2 (sooline võrdõiguslikkus) ja 9 (töö- ja eraelu tasakaal) **võtavad liikmesriigid üha enam meetmeid, millega antakse püsimeetmena perepuhkust ja hoolduskohustustega inimestele eripuhkuseid, et toetada naiste suuremat osalemist tööturul.** **Belgias** pikendati alates 1. septembrist 2021 hooldust vajava isiku mitteametlikuks hooldamiseks ette nähtud puhkuse maksimaalset kestust kolmele täistöökuule või kuuetele kuule töökoormuse vähendamisel viiendiku või poole võrra. **Taanis** jõustusid 2022. aasta augustis uued meetmed, mille kohaselt jagatakse sünnijärgne toetus vanemate vahel võrdselt, mis vastab 24 nädala pikkusele ema-/isapalgale pärast sünnitust. Osa puhkusest võib üle kanda ühelt vanemalt teisele. **Iirimaa** valitsus kiitis 2022. aasta augustis heaks kavandatava töö- ja eraelu tasakaalustamise ning mitmesuguste sätete üldkava eelnõu; kava eesmärk on kehtestada õigus viiele puhkusepäevale aastas raske haigusega seotud arstiabi puhul ning pikendada emaduskaitseaduse alusel kehtivat õigust rinnaga toitmise vaheaegadele kuult kuult kahele aastale. Lisaks ajakohastati 2021. aasta

oktoobris Iirimaa 2019. aasta vanemapuhkuse seadust, millega pikendati tasustatud vanemapuhkust viielt nädalalt seitsmele nädalale, mida võib kasutada paindlikult kuni lapse kaheaastaseks saamiseni. **Itaalias** viidi 2022. aasta juunis läbi reform eesmärgiga edendada lapsevanemate ja/või hooldajate kui hoolduskohustustega töötajate töö- ja eraelu tasakaalu, saavutada hoolduskohustuste võrdsem jaotus meeste ja naiste vahel ning edendada soolist võrdõiguslikkust nii töökohal kui ka perekonnas. 2022. aastal ajakohastati õigusakte, et kehtestada kohustuslik ja vabatahtlik isapuhkus, mille pikkus on vastavalt 10 päeva ja üks päev (kui see emalt üle viiakse). Lisaks võeti 2022. aasta aprillis vastu seadus eesmärgiga toetada lastega perekondi ning soodustada töö- ja pereelu ühitamist, kehtestades kõigile ülalpeetavatele lastele igakuise üldise toetuse, reformides eri liiki perepuhkusi, kehtestades stiimulid hoolduskohustustega naistele tööturule sisenemiseks ning töötades välja poliitikameetmed, mis toetavad perekondi haridus- ja koolikulude katmisel. 2021. aasta novembris viis **Küpros** läbi reformi, millega pikendatakse emapuhkust 18 nädalalt 22 nädalale teise lapse või teise lapse lapsendamise või asendusema korral ning 26 nädalani kolmanda lapse puhul. Isapuhkus kestab kaks nädalat, mida tuleb kasutada 16 nädala jooksul alates lapse sünnist või lapsendamisest. 2022. aasta lõpuks kavatakse Küprosel kehtestada ka õiguse tasulisele vanemapuhkusele, õiguse võtta vanemapuhkust paindlikult ja õiguse hooldaja puhkusele. **Leedu** võttis 2022. aastal meetmeid, et kehtestada vanematele täiendavad puhkusepäevad, võttes arvesse laste arvu ja laste puudestaatust (vt punkt 2.3.2). **Soomes** kohaldatakse alates 4. septembrist 2022 reformitud perepuhkust, mille eesmärk on suurendada lapsevanemate tööelu võrdsust; võttes arvesse erinevaid perevorme, saavad mõlemad vanemad 160 vanemapäeva. Sellest kuni 63 vanemapäeva võib üle kanda teisele vanemale või eestkostjale, abikaasale või teise vanema abikaasale. Ülejäänud rasedust kaitseb 40 päeva pikkune rasedustoetuse maksmise periood. Puhkust võib kasutada mitme perioodina kuni lapse kaheaastaseks saamiseni. 2. augustil 2022 kehtestasid **Madalmaad** õiguse üheksanädalasele tasulisele vanemapuhkusele määraga 70 % päevapalgast. **Prantsusmaa** suurendas 2021. aasta novembris puhkusepäevade arvu (310 päeva kolme aasta jooksul, mida võib pikendada ühe korra) ja rahalist toetust, millele vanematel on õigus lapse raske haiguse korral. Lisaks on vanematel õigus saada kaks päeva puhkust, kui lapsel on diagnoositud krooniline haigus. **Maltal** laiendati 2022. aastal tasuta lastehoiuteenuseid töötajatele, kes töötavad õhtuti, nädalavahetustel või vahetustes. Lisaks on 2022. aasta juulis kehtima hakanud uue seadusega isadele ja teistele vanematele ette nähtud kümnepäevane tasustatud isa- või teise vanema puhkus lapse sünni või lapsendamise ajal. Lisaks antakse alla 8aastase lapse mõlemale vanemale õigus neljakuulisele tasustatud vanemapuhkusele, õigus viie tööpäeva pikkusele tasustamata hooldajapuhkusele aastas ning alla 8aastaste lastega töötajatele ja hooldajatele õigus paindlikule töökorraldusele. **Bulgaarias** on 2022. aasta augusti seisuga isal või meessoost seaduslikul eestkostjal kuni 8aastaste laste puhul õigus kahekuulisele tasulisele hoolduspuhkusele (710 Bulgaaria leevi, ligikaudu 363 eurot) tingimusel, et nad ei ole saanud kasu muudest sarnastest kavadest.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõtetega 2 (sooline võrdõiguslikkus) ja 9 (töö- ja eraelu tasakaal) **võtavad liikmesriigid meetmeid perede ja hoolduskohustustega inimeste jagatud ja paindliku töökorralduse kohta**. 2021. aasta jaanuaris tegi **Tšehhi** seadusemuudatuse, mis võimaldab osaajatöötajatel jagada üht töökohta. Selle meetme eesmärk on laiendada paindlikku töökorraldust ja seda kaasrahastab ESF rahaliste stiimulitega, mis katavad osa palgast, toetades perepoliitika koordinaatoreid piirkondades, samuti metoodilisi suuniseid, poliitika analüüse ja parimaid tavasid. **Iirimaa** on kavandatavas töö- ja eraelu tasakaalu ning mitmesuguste sätete eelnõus sätestatud, et hooldajatel on õigus taotleda paindlikku töökorraldust, sealhulgas lühendatud tööaega. **Küpros** kavatakse 2022. aasta lõpuks anda kuni 8aastaste laste töötavatele vanematele ning samuti hooldajatele õiguse taotleda paindlikku töökorraldust. 2022. aastal võeti **Leedu**

meetmeid, et võtta kasutusele võimalus töötada alla ühe täispäeva ning korraldada kaugtööd ja paindlikku töögraafikut rasedatele või rinnaga toitvatele naistele või üksikvanematele, kes kasvatavad kuni 14aastaseid (või kuni 18aastaseid lapsi, kui tegemist on puudega lastega), ning vanematele, kes kasvatavad kuni 8aastaseid lapsi.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõtetega 2 (sooline võrdõiguslikkus) ja 4 (tööhõive aktiivne toetamine) **võttis mitu liikmesriiki meetmeid, et edendada aktiivsust, toetada naiste tööhõivet ja vähendada soolist palgalõhet. Iirimaa** ajakohastati 2021. aasta juulis soolise palgalõhe teabe seadust, milles nõutakse, et organisatsioonid esitaksid aruande sooliste palgaerinevuste kohta, tuues välja nais- ja meestöötajate palgaerinevused, sealhulgas lisatasud. Nõuet kohaldatakse esialgu 250 või enama töötajaga organisatsioonide suhtes, kuid aja jooksul laieneb see 50 või enama töötajaga organisatsioonidele. Seaduses nõutakse ka, et tööandjad esitaksid erinevuste põhjused ja meetmed nende kõrvaldamiseks, mis peavad olema (kavandatud, kuid mitte kohustuslikud). **Itaalias** on 2022. aasta eelarveseadusega ette nähtud, et alates 2023. aastast suurendatakse soolist palgalõhet toetava fondi vahendeid 50 miljoni euro võrra aastas. Vahendid on ette nähtud sekkumisteks, mille eesmärk on toetada ja tunnustada soolise palgavõrdsuse ja töökohal loodud võrdsete võimaluste sotsiaalset väärtust majandusliku arengu seisukohast. Lisaks on vastu võetud riikliku strateegilise kava eesmärgid teha kindlaks head tavad, et võidelda sooliste stereotüüpide vastu, kaotada sooline tööhõivelõhe, saavutada võrdne osalemine eri majandussektorites, tegeleda palga- ja pensionilõhega ning saavutada otsuste tegemisel sooline tasakaal. Lisaks on Itaalia riiklikus taaste- ja vastupidavuskavas ette nähtud investeeringud, millega edendatakse naisettevõtlust, toetatakse uuenduslike äriprojektide rakendamist ettevõtetes, mille on asutanud ja mida juhivad naised või peamiselt naised, ning investeeringuid selliste ettevõtete sertifitseerimissüsteemi, mis toetavad oma tavades soolist võrdõiguslikkust. **Prantsusmaal** kehtestati 2021. aasta detsembri seadusega mitu meetet, mille eesmärk on edendada naiste ja meeste majanduslikku ja kutsealast võrdõiguslikkust. Alates 1. märtsist 2022 peavad tööandjad, kellel on vähemalt 1 000 töötajat, avaldama igal aastal kõik lüngad naiste ja meeste esindatuses kõrgema juhtkonna ja juhtorganite liikmete seas. See teave avaldatakse tööministeeriumi veebisaidil alates 1. märtsist 2023. See hõlmab ka 30 % kvoodi loomist äriühingute juhtivatele ametikohtadele alates 1. märtsist 2026; edaspidi kvooti suurendatakse (40 % alates 1. märtsist 2029). **Kreeka** võttis 2021. aasta oktoobris vastu raamistiku lastehoiuteenuste osutamiseks kahe kuu kuni kahe ja poole aasta vanustele lastele ning projekti „Naabruskonna lapsehoidjad“ rakendamiseks, millega toetatakse naiste juurdepääsu tööturule ning töö- ja eraelu tasakaalu. Kogu riiki hõlmavale rakendamisele eelneb katsetapp 33 omavalitsuses.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõttega 17 (puudega inimeste kaasamine) **tegid liikmesriigid uusi algatusi ja viisid ellu reforme, et parandada puuetega inimeste töölevõtmist ja tööalast konkurentsivõimet. Belgias** rahastatakse riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames Valloonia riiklike tööturuasutuste reformi „Talents–Impulsion–Mobilisation“ ning selle eesmärk on pakkuda haavatavas olukorras töötajatele, sh puuetega inimestele, isikupärasemaid teenuseid ja võimalusi. **Bulgaaria** kavatseb käivitada programmi, millega toetatakse haavatavate rühmade, sh puuetega inimeste jätkusuutlikku tööhõivet; programmi eelarve on 51,1 miljonit eurot ja seda rahastatakse ESFi+ vahenditest. Tegevus on suunatud 3 600-le haavatavate rühmade liikmele, sh puuetega inimestele, keda toetatakse subsideeritud tööhõive, juhendamise ning töökeskkonna ja transpordi kohandamisega. 2022. aasta oktoobris suurendas **Tšehhi** puuetega inimeste töölevõtustimeid. Selleks, et suurendada riiklike tööturuasutuste pakutavaid tööturuteenuseid puuetega inimestele, võttis **Iirimaa** 2021. aasta juulis kasutusele varajase kaasamise lähenemisviisi. Selle lähenemisviisi kohaselt, mida loodetakse täielikult rakendada

2022. aasta lõpuks, pakuvad Iirimaa riiklikud tööturuasutused esimesel võimalusel aktiivselt tööturuteenuseid ja tuge puuetega töötajatele. Osalemine on vabatahtlik ja keskendub inimese vajadustele ja puuetega inimeste ees seisvate takistuste kõrvaldamisele. 2022. aasta veebruaris võttis **Horvaatia** vastu tööturuseaduse muutmise seaduse, millega parandati puuetega töötutele rahalise abi andmise tingimusi ja määrati kindlaks, et rahaline toetus moodustab 10 % miinimumpalgast netosummas. Osana riikliku taaste- ja vastupidavuskava rakendamiseks võttis **Läti** 2021. aasta augustis vastu puuetega inimeste võrdsete võimaluste edendamise kava. Kavaga kohandatakse eeskirju, millega määratakse kindlaks puudestaatus ning kehtestatakse meetmed tööturule kaasamiseks ja tehiskeskonnas taristule juurdepääsuks. **Leedus** on vastu võetud muudatus, millega laiendatakse aktiivse tööturupoliitika kohaldatavust puuetega inimestele. Uue algatuse eesmärk on hõlbustada puuetega inimeste sisenemist avatud tööturule, kus nad saavad kandideerida oma valitud töökohale, selle asemel, et töötada piiratud töökohavalikuga spetsiaalsetes sotsiaalsetes ettevõtetes. **Portugal** võttis 2022. aastal kasutusele programmi, millega edendatakse puuetega inimeste töölevõtmist ja tööalast konkurentsivõimet, toetades lepingute sõlmimist, tööleasumist, integratsiooni ja ettevõtlust, sealhulgas kutsealase rehabilitatsiooniga seotud tegevusi. Selleks, et edendada stabiliseerimist ja tööturule integreerumist, on programmi eesmärk kohandada, tugevdada ja taaselustada tööalase konkurentsivõime stiimuleid, mis aitavad kaasa tööhõivepoliitika programmidele. **Soomes** alustab riikliku taaste- ja vastupidavuskava alusel 2022. aastal tegevust uus riigi omandis olev tööturu vaheasutus, et edendada selliste isikute, sealhulgas piiratud töövõimega isikute kohanemist ja töölevõtmist, kellel on märkimisväärne oht jääda tööturult püsivalt kõrvale. Pärast tegevuse alustamist on asutuse eesmärk luua töösuhe ligikaudu 1 000 inimesele.

Liikmesriigid võtsid meetmeid kolmandate riikide kodanike tööturule integreerimise toetamiseks ja hõlbustamiseks. 2022. aastal muutis **Eesti** programmi „Settle in Estonia“ – see on Eesti valitsuse programm, mis koosneb äsja saanud sissereändajate kohanemiskursusest ja keeleõppest –, et paremini rahuldada osalejate vajadusi, jagades varem ühendatud töö- ja ettevõtlusmooduli kaheks eraldi mooduliks. Lisaks A1-taseme koolitusele sisaldab programm A2-taseme keelekursusi ja kohandati õpetamismetoodikat. Lisaks on Eesti heaks kiitnud UNESCO kõrghariduse kvalifikatsioonide tunnustamise ülemaailmse konventsiooni (ülemaailmne konventsioon), millega kehtestatakse üksikisikute õigus lasta oma välisriigi kvalifikatsioone hinnata läbipaistval ja mittediskrimineerival viisil. Keelekursustel on liikmesriikides oluline roll. Näiteks **Soomes** eraldati lisavahendeid soome/rootsi keele õpetamiseks teise keelena, kirjaoskuse edendamiseks ja integratsioonikoolituseks mitteformaalses hariduses. Täpsemalt teeb Soome valitsus ettepaneku suurendada 2023. aasta eelarvet 5,5 miljoni euro võrra pidevõppe ja tööhõive teeninduskeskuse tegevuskuludeks, mida kasutatakse ukrainlastele mõeldud hariduseks ja koolituseks. **Saksamaal** andis töö- ja sotsiaalministeerium 2021. aasta novembris Afganistanist pärit varjupaigataotlejatele varajase juurdepääsu tööturule integreerimise meetmetele, näiteks kutsealastele keelekursustele. **Iirimaa** avaldas 2021. aasta detsembris uued suunised ja töövahendid, et aidata sissereännanud õppijatel parandada oma inglise keele oskust ja teha edusamme täiendusõppe kaudu elukestva täiskasvanuhariduse strateegia raames. 2022. aasta märtsis võttis **Prantsusmaa** kasutusele pagulaste integreerimise tervikliku ja individuaalse toetusprogrammi AGIR. Programm pakub muu hulgas kohandatud toetuskava, mis hõlbustab äsja saanud välismaalaste varasemate kogemuste tunnustamist, lihtsustab nende kutsealast integratsiooni ja parandab nende inimeste juurdepääsu tööle, kes on oma tunnuste tõttu tööst kõige kaugemal. **Itaalias** allkirjastasid Itaalia ametiasutused ja ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Amet vastastikuse mõistmise memorandumid, et edendada pagulaste ja varjupaigataotlejate integreerimist tööturule mitme ühistegevuse kaudu. Lepingu eesmärk on suurendada erasektori kaasatust, pakkudes ettevõtetele teavet ja vahendeid

pagulaste vastuvõtmiseks ning parandades kaasamisprotsessi toetavate tööturuasutuste võrgustiku ja kodanikuühiskonna osalejate oskusi. **Slovakkia** võttis 2022. aasta märtsis riikliku taaste- ja vastupidavuskava rahastuse toel vastu seaduse, mille eesmärk on parandada võõrtöötajate, sealhulgas tagasipöördujate, kolmandatest riikidest pärit kõrge kvalifikatsiooniga töötajate ja nende pereliikmete ning Slovakkias õppivate välismaiste üliõpilaste integratsiooni. Seaduse eesmärk on luua õigusraamistik ühtse kontaktpunkti loomiseks, mis pakub igakülgset nõustamist ja teenuseid.

Liikmesriigid on võtnud meetmeid Ukraina põgenike kvalifikatsioonide tunnustamise kiirendamiseks. Võrgustikus ENIC/NARIC koostööd tehes pakuvad **Austria, Eesti, Prantsusmaa ja Sloveenia** nõustamist ja ühiseid standardeid diplomite tunnustamiseks. Nii **Portugalis** kui ka **Austrias** menetletakse Ukraina põgenike diplomite tunnustamise taotlusi prioriteedina. Mõned liikmesriigid on tunnustamismenetlusi lihtsustanud ja lühendanud. Näiteks **Saksamaa, Leedu, Portugal ja Läti** aktsepteerivad dokumentide digitaalset koopiaid ja on loobunud kinnitatud tõlke nõudest. **Itaalias** töötasid ametiasutused välja andmebaasi Ukraina kvalifikatsioonide põhjaliku loetelu ja selgitustega kõrgkoolidele ning sotsiaal- ja tervishoiusektoris saab põgenikke tööle võtta Euroopa pagulaste kutsekvalifikatsiooni passi esitamisel. **Tšehhis** andsid ametiasutused välja käsiraamatu tunnustamise ühtlustamiseks ja kiirendamiseks. **Soomes** läbisid kvalifikatsioonide tunnustamise eest vastutavad ametnikud erikoolituse, et paremini mõista Ukraina haridussüsteemi. **Slovakkia** on varasemate oskuste tunnustamist hõlbustanud välisriigi avalike dokumentide kinnitamisel apostillimisnõude peatamisega.

Mitu liikmesriiki on võtnud meetmeid, et hõlbustada Ukraina põgenike tööturule integreerimist koolituse kaudu ja tööturule sisenemise takistuste vähendamisega. Peamine liikmesriikide poolt hiljuti välja töötatud programmiliik on olnud Ukraina põgenikele mõeldud spetsiaalsed keelekursused. Näiteks **Saksamaal** osales keelekursustel üle poole Ukraina põgenike koguarvust. **Slovakkia** töötas välja haridusprojekti, mis annab põgenikele teoreetilisi ja praktilisi teadmisi koos rahalise toetusega, mis makstakse välja pärast kursuse lõppu ning mis katab kursuse tasu ja osa sellega seotud kuludest. **Tšehhis** saavad Ukraina põgenikest tervishoiutöötajad ajutise kutsepraktika loa (12 kuu pikkuseks kindlaksmääratud ajavahemikuks), mis võimaldab neil parandada oma keeleoskust ja tutvuda riikliku tervishoiusüsteemiga. Selline praktikakord võimaldab neil omandada tunnustamiseks vajalikke teadmisi. **Slovakkias** peavad põgenikest töötajad selleks, et saada luba tervishoiusektoris töötamiseks, sooritama täiendava eksami ülikoolis või keskkoolis ning esitama tunnustatud haridustunnistuse. **Ungaris** võivad ukrainlastest põgenikud, kellel on Ukraina riiklikult tunnustatud tervishoiualane kvalifikatsioon, alustada töötamist oma kutsealal paralleelselt kvalifikatsiooni tunnustamise menetlusega.

2.3. Suunis 7. Tööturgude toimimise parandamine ja sotsiaaldialoogi tulemuslikumaks muutmine

Selles punktis vaadeldakse, kuidas on rakendatud tööhõivesuunist nr 7, mille kohaselt soovitatatakse liikmesriikidel parandada tööturu toimimist ja muuta sotsiaaldialoog tulemuslikumaks. Suunis käsitleb muu hulgas paindlikkuse ja turvalisuse tasakaalustamist tööturupoliitikas, deklareerimata töö vastast võitlust, tööturu killustuse vältimist ja tähtajatutele lepingutele ülemineku soodustamist ning aktiivse tööturupoliitika tulemuslikkuse tagamist. Need eesmärgid on kooskõlas Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõtetega 4 (tööhõive aktiivne toetamine), 5 (kindel ja paindlik töö), 7 (teave

töötingimuse kohta ja kaitse töölepingu ülesütlemise korral), 8 (sotsiaaldialoog ja töötajate kaasamine), 10 (tervislik, ohutu ja hästi kohandatud töökeskkond) ja 13 (töötushüvitised). Olemasolevatele riiklikele tavadele tuginedes käsitletakse ka sotsiaaldialoogi edendamist ja koostööd kodanikuühiskonna organisatsioonidega. Punktis 2.3.2 antakse ülevaade liikmesriikide poliitikameetmetest nendes valdkondades.

2.3.1. Põhinäitajad

Tööturu killustatuse vähendamine on töö kvaliteedi ja tööturgude toimimise parandamiseks väga oluline ning aitab rakendada sotsiaalõiguste samba põhimõtteid 5 (kindel ja paindlik töö) ja 7 (teave töötingimuste kohta ja kaitse töölepingu ülesütlemise korral). Tööturu killustatus tähendab tööturul inimeste töötingimuste püsivaid erinevusi, mida ei saa seostada nende oskuste, ametite ja kogemuste erinevusega¹³⁸. Selge märk tööturu killustatusest on tähtjaliste lepingute suur osakaal konkreetsete töötajate rühmade puhul ja madal üleminekumäär alalistele töökohtadele. Sellega võib olla seotud ka fiktiivsete füüsilisest isikust ettevõtjate suur osakaal.

Tänu soodsamatele majandustingimustele suurenes ajutise tööhõive osakaal kogu tööhõives 2021. aastal enamikus liikmesriikides vaid veidi. Tähtjaliste lepingutega¹³⁹ töötajate (20–64aastased) osakaal suurenes ELis keskmiselt veidi – 10,9 %-lt 2020. aastal 11,2 %-le 2021. aastal, kuid oli siiski 0,8 protsendipunkti allpool pandeemiaeelset taset. Kvartalipõhiselt oli ajutiste töötajate osakaal (20–64aastased; hooajaliselt kohandatud) 2022. aasta teises kvartalis siiski 13,1 % ehk 0,1 protsendipunkti suurem kui 2021. aasta esimeses kvartalis ja 1,1 protsendipunkti suurem kui 2020. aasta teises kvartalis, kus osakaal oli väga väike. Erinevused liikmesriikide vahel on märkimisväärsed. Kui Hispaanias, Madalmaades, Portugalis ja Itaalias on see näitaja üle 15 %, siis Eestis, Leedus, Rumeenias, Lätis ja Bulgaarias on see osakaal alla 4 % – vt joonis 2.3.1. Üldiselt toimus kõige suurem langus liikmesriikides, kus tähtjaliste töölepingute osakaal oli enne COVID-19 pandeemiat kõige suurem, samal ajal kui suhteliselt madala tasemega liikmesriikides on osakaal veidi suurenenud¹⁴⁰. Aastatel 2019–2021 on märgata märkimisväärset vähenemist Poolas (6,8 protsendipunkti), Horvaatias (4,5 protsendipunkti), Portugalis (3,6 protsendipunkti), Sloveenias (3,4 protsendipunkti) ja Kreekas (2,7 protsendipunkti), kuid Rumeenias (0,9 protsendipunkti), Leedus ja Taanis (0,6 protsendipunkti) ning Luksemburgis (0,2 protsendipunkti) on täheldatud suurenemist.

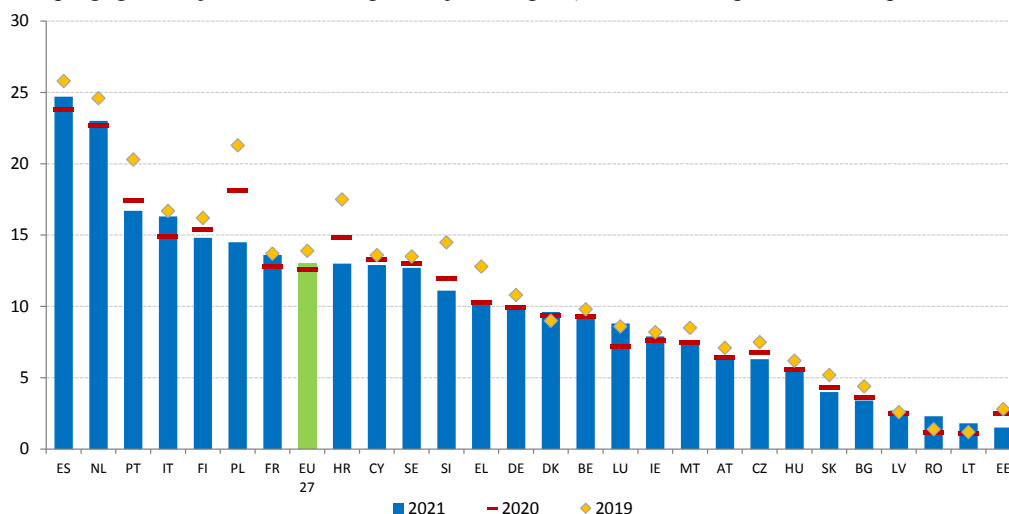
¹³⁸ Vt Rahvusvaheline Tööorganisatsioon (ILO) ja Eurofound. Praktikaks tähendab see seda, et tööturg on jaotatud alamturgudeks või segmentideks, mida eristavad erinevad tunnused ja käitumiseeskirjad seoses järgmisega: lepingulised kokkulepped (st tähtajatud või tähtjalised töölepingud), liikmesriikide töökaitsealaste õigusaktide laad ja mitmekesisus (st eeskirjad, millega reguleeritakse tähtjaliste lepingutega töötajate individuaalset ja kollektiivset töölevõtmist ja vallandamist) või asjaomaste töötajate liigid (sh mittevabatahtlikud ajutised ja osaajatöötajad).

¹³⁹ Selle mõistega osutatakse nii ebatüüpilistele töölepingutele (näiteks paindlikud, tähtjalised, nõudmisel täidetavad ja nulltunnilepingud) kui ka renditöölepingutele, kuid ei peeta silmas osaajatööd ega iseenda töödandjaid, kellel pole töötajaid. Allikas: Eurostati näitajad [lfsi_pt_a] ja [lfsi_pt_q] vastavalt aasta- ja kvartaliandmete kohta.

¹⁴⁰ Euroopa Komisjon, „Labour Market and Wage Developments in Europe, Annual review 2022“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022 (avaldatakse peatselt).

Joonis 2.3.1. Ajutine tööhõive on endiselt veidi allpool kriisieelset taset, kuigi liikmesriikide vahel on märkimisväärsed erinevused

Tähtjalise lepinguga töötajate osakaal kõigi töötajate hulgas (20–64aastaste protsent, aastapõhised andmed)

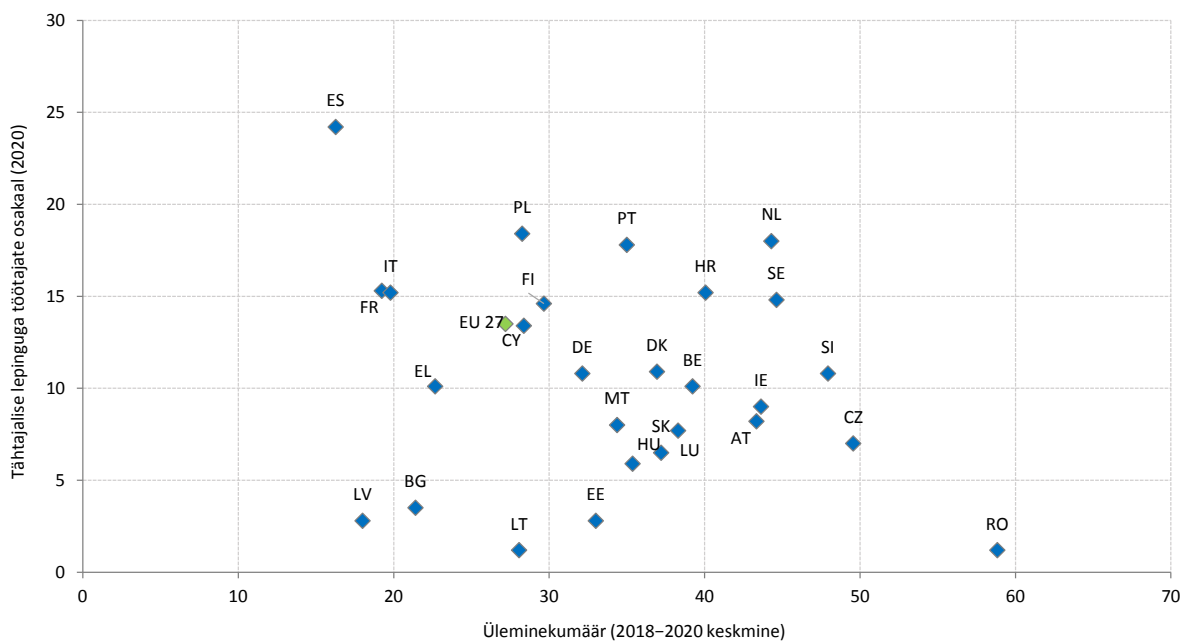
Märkus. Hispaania ja Prantsusmaa puhul on 2021. aastal kasutatud erinevat määratlust (vt metaandmed).

Allikas: Eurostat, [lfsi_pt_a], ELi tööjõu-uuring.

Mõnes liikmesriigis on tähtjaliste töölepingute osakaal suur ja alalistele töökohtadele ülemineku määr madal. Joonisel 2.3.2 on näidatud ajutiste töötajate (20–64aastased) protsentuaalne osakaal võrrelduna kolme aasta (st 2018–2020) keskmiste ajutistelt töölepingutelt tähtajatutele lepingutele ülemineku määradega. 2020. aastal oli olukord kõige kriitilisem – st tähtjaliste lepingute kõrge määr (üle 15 %), millele lisandus suhteliselt madal üleminekumäär (alla 30 %) – Hispaanias, Poolas, Prantsusmaal ja Itaalias. Mõnes teises liikmesriigis, nagu Madalmaad, Portugal, Horvaatia ja Rootsi, oli ajutise töö määr üle ELi keskmise (2020. aastal 13,5 %) ja üleminekumäär kõrge (üle 35 %). Seevastu Leedus, Lätis ja Bulgaarias on tähtjaliste lepingute osakaal väga väike (alla 4 %) ja tähtajatutele lepingutele ülemineku määr madal. Rumeenias, Ungaris, Slovakkias, Tšehhis, Luksemburgis ja Eestis on ajutiste lepingute määr alla 8 %, kusjuures üleminekumäär on üle 30 %.

Joonis 2.3.2. Tähtajaliste lepingute osakaal ja nende tähtajatule töölepingule ülemineku määr on liikmesriigiti väga erinev

Ajutiste töötajate protsent töötajate koguarvust (20–64aastaste vanuserühm) 2020. aastal ja tähtajatule töölepingule ülemineku määr (aastate 2018, 2019 ja 2020 keskmine väärtus).

Märkus. Aegrea katkemine Saksamaa puhul 2020. aastal. Läti üleminekumäär viitab aastale 2017; Slovakkia näitaja väärtus on ainult 2019. ja 2020. aasta keskmine.

Allikas: Eurostat, [[lfsa_etpgan](#)] ELi tööjõu-uuring ja [[ilc_lvh132](#)] sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika.

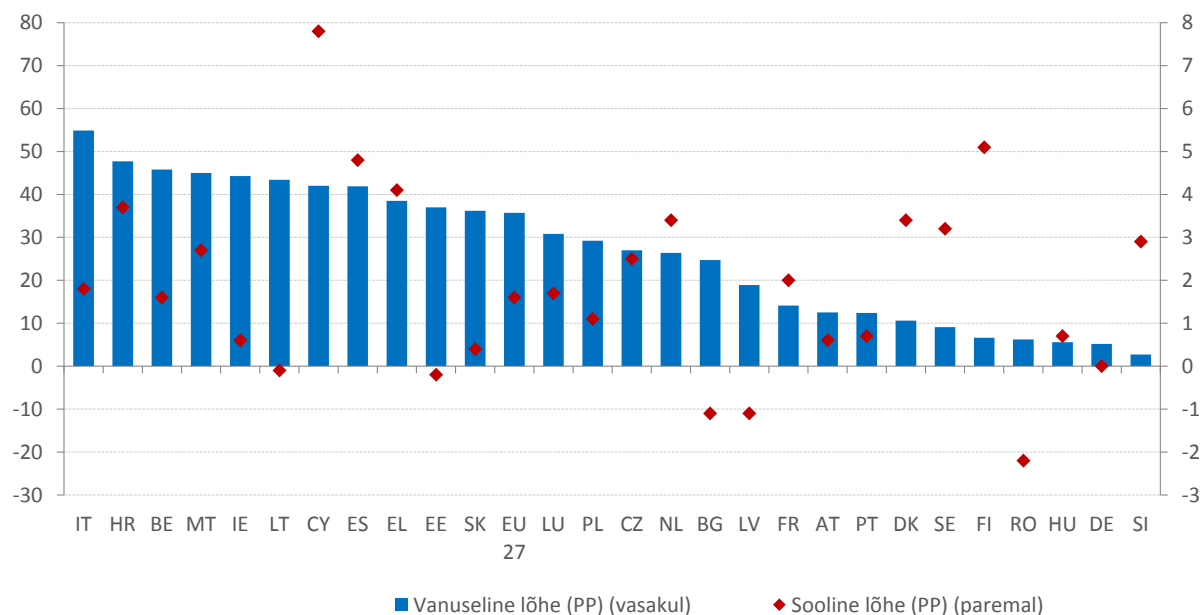
Mittevabatahtlikult ajutisel töökohal töötavate inimeste osakaal on liikmesriigiti väga erinev, kusjuures mõned neist seisavad silmitsi eriti suurte probleemidega. 2021. aastal oli mittevabatahtlikult tähtajalise lepingu alusel töötavate töötajate (20–64aastased) osakaal ELis 7,8 %. Erinevus liikmesriikide kõrgeimate ja madalaimate väärtuste vahel on siiski endiselt märkimisväärne (15,4 protsendipunkti 2021. aastal) ja on jäänud 2020. aastast alates muutumatuks. Sellised liikmesriigid nagu Hispaania (19,5 %), Itaalia (13,4 %), Portugal (12,2 %) ja Küpros (11,9 %), seisavad sellega seoses eriti suure probleemi ees, kuna mittevabatahtlike ajutiste töötajate osakaal on nendes riikides suurim. Seevastu Lätis, Rumeenias, Leedus ja Eestis on see määr alla 2 %. Üldiselt mõjutab mittevabatahtlik ajutine töö naistöötajaid rohkem kui mehi, kuigi need erinevused on suhteliselt väikesed (alla 1,5 protsendipunkti), välja arvatud Küprosel (7,5 protsendipunkti), Kreekas (5 protsendipunkti), Horvaatias (3,3 protsendipunkti) ja Soomes (3,2 protsendipunkti).

Tähtajalised töölepingud on jätkuvalt laialt levinud noorte ja naiste seas. Noorte (15–24aastased) ajutiste töötajate osakaal oli ELis 2021. aastal koguni 48,9 % ehk 37 protsendipunkti rohkem kui 25–54aastaste ja 42,7 protsendipunkti rohkem kui 55–64aastaste puhul. 2021. aastal teatati suurimast osakaalust Hispaanias (69,1 %), Madalmaades (68,2 %), Sloveenias (63,5 %) ja Itaalias (61,7 %), samas kui väikseim oli see Eestis (6,8 %), Leedus (6,7 %) ja Lätis (5,3 %). 2021. aastal oli naistöötajate (20–64aastased) osakaal tähtajaliste lepingutega töötajatest ELis 13,8 % ehk 0,4 protsendipunkti rohkem kui 2020. aastal. Sooline tööhõivelõhe ajutiste töötajate hulgas pisut suurenes – 2020. aasta keskmiselt 1,4 protsendipunktilt 1,6 protsendipunktini 2021. aastal –, ent liikmesriikide vastavad näitajad erinevad märkimisväärselt (vt joonis 2.3.3). 2021. aastal täheldati tähtajaliste lepingute domineerimises suurimaid soolisi erinevusi Küprosel (7,8 protsendipunkti) ja Soomes (5,1 protsendipunkti). Rumeenias, Bulgaarias ja Lätis oli

tähtajaliste lepingutega töötajate seas rohkem mehi kui naisi, mis tõi kaasa vastupidise soolise ebavõrdsuse.

Joonis 2.3.3. Tähtajaliste lepingute arv on oluliselt suurem noorte (15–24aastased) ja naiste (mõne erandiga) puhul

Erinevus ajutiste töötajate osakaalus (töötajate koguarvust) 15–24aastaste ja 25–54aastaste vahel – vanuseline lõhe (protsendipunkti, 2021, vasak telg). Erinevus ajutiste töötajate osakaalus (töötajate koguarvust) naiste ja meeste vahel – sooline lõhe (protsendipunkti, 2021, parem telg).

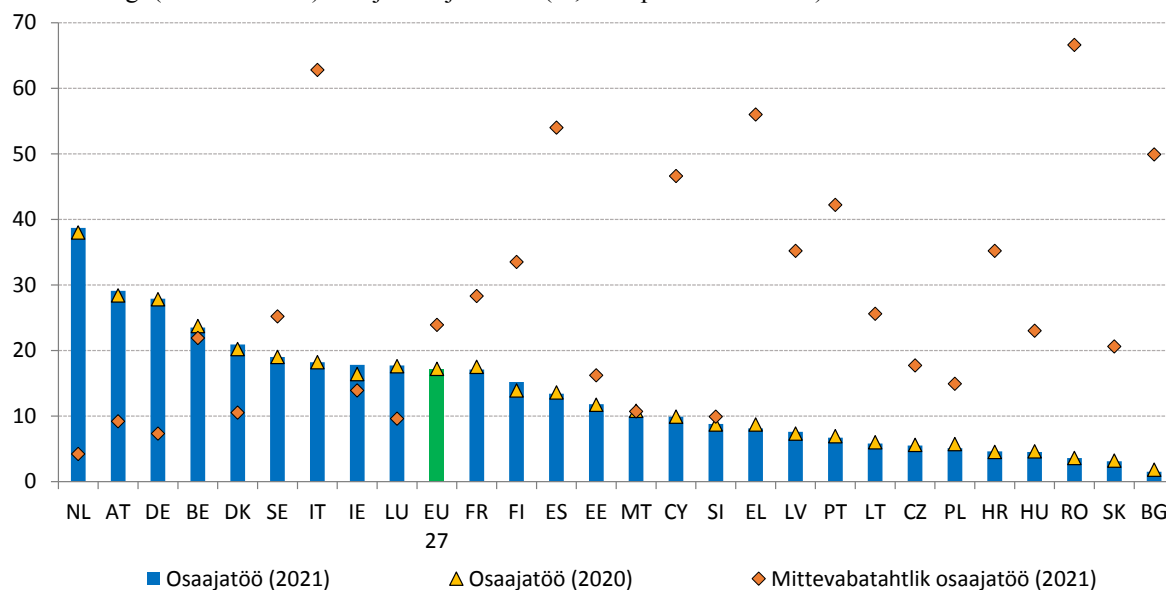
Allikas: Eurostat, [lfsi_pt_a], ELi tööjõu-uuring.

Osaajaga töö osakaal ELis püsis üldjoontes stabiilsena; mitmes liikmesriigis on märkimisväärne osa sellest mittevabatahtlik. 2021. aastal oli 20–64aastaste osaajatöötajate osakaal ELis 17,2% ehk jäi 2020. aastaga võrreldes samaks ning on endiselt 1,5 protsendipunkti väiksem kui 2019. aastal. Viies liikmesriigis (Madalmaad, Austria, Saksamaa, Belgia ja Taani) oli näitaja üle 20%, samal ajal kui viie liikmesriigi (Bulgaaria, Slovakkia, Rumeenia, Ungari ja Horvaatia) näitaja jäi alla 5% (vt joonis 2.3.4). Mõnes liikmesriigis (Malta, Poola, Kreeka, Prantsusmaa ja Bulgaaria) on osaajatöötajate osakaal aastatel 2020–2021 veidi (alla 1 protsendipunkti) vähenenud. Kasvu on seevastu täheldatud Irimaal (1,4 protsendipunkti), Soomes (1,3 protsendipunkti), Madalmaades, Taanis ja Austrias (0,7 protsendipunkti). Mittevabatahtliku osaajatöö osakaal kogutööhõives oli ELis 2021. aastal 23,9% ning liikmesriikide vahel esineb ka siin märkimisväärseid erinevusi¹⁴¹. Rumeenias, Itaalias, Kreekas, Hispaanias ja Bulgaarias on näitaja väärtus ligikaudu 50% või rohkem, samal ajal kui Madalmaades, Saksamaal, Austrias, Luksemburgis ja Sloveenias on see 10% või alla selle.

¹⁴¹ Eurostati näitaja [lfsa_eppgai]. Selle näitaja puhul ei ole tehtud võrdlust väärtustega enne 2021. aastat, sest 2021. aastal esines kõikide liikmesriikide puhul aegrea katkemine, kuna jõustus uus Euroopa sotsiaalstatistika määrus.

Joonis 2.3.4. Osaajatöö osakaal on viimase aasta jooksul olnud üldjoontes stabiilne, kuid paljudes riikides on märkimisväärne osa sellest mittevabatahtlik

Osaajatöötajate osakaal kõigi (20–64aastaste) töötajate seas ja mittevabatahtlikult osaajatööd tegevate töötajate osakaal kõigi (20–64aastaste) osaajatöötajate seas (% , aastapõhised andmed).

Märkus. Hispaania ja Prantsusmaa puhul on 2021. aastal kasutatud erinevat määratlust (vt metaandmed).
Allikas: Eurostat [[lfsi_pt_a](#)] ja [[lfsa_eppgai](#)] ELi tööjõu-uuring.

Töötajateta iseenda töandjate osakaal on üldiselt suur, kuid liikmesriigiti märkimisväärselt erinev. Kuigi iseenda töandjana tegutsemine on tavaliselt vabatahtlik ja kiiduväärt märk ettevõtlusvaimust, varjab see mõnikord sõltuvaid töösuhteid ehk fiktiivset füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemist. 2021. aastal moodustasid ilma töötajateta iseenda töandjad (seda näitajat saab kasutada näitajana fiktiivse füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise riski hindamisel), 9 % ELi kogutööhõivest (20–64aastaste vanuserühmas)¹⁴². Kõrgeimad näitajad olid Kreekas, Poolas ja Itaalias (üle 14 %), neile järgnesid Tšehhi, Madalmaad ja Slovakkia näitajatega üle 10 %. Kõige väiksem (alla 6 %) oli see osakaal aga Saksamaal, Taanis, Luksemburgis, Rootsis ja Horvaatias.

Sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 5. Digitaalsed tööplatvormid ja töösuhted

Ebakindlate töötingimusteni viivate töösuhete kuritarvitamise ennetamine, sealhulgas seoses platvormitööga, aitab kaasa Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamisele. Põhimõttes 5 (kindel ja paindlik töö) on sätestatud, et töösuhte liigist ja kestusest hoolimata on töötajatel õigus õiglasele ja võrdsele kohtlemisele seoses töötingimustega ning juurdepääsuga sotsiaalkaitsele ja koolitusele. Uuenduslikud töövormid, sealhulgas ettevõtluse ja iseenda töandjana tegutsemise kaudu, võivad oluliselt kaasa aidata töötingimuste parandamisele. Samal ajal tuleks kindlaks teha ebakindlad töövormid, sh seoses mõningate digitaalsete tööplatvormidega, ja nendega tegeleda ning kvaliteetse tööhõive toetamiseks tuleks ennetada ebatüüpiliste lepingute kuritarvitamist.

¹⁴² Allikas: Eurostat [[lfsa_espais](#)] ja [[lfsa_egaps](#)] ELi tööjõu-uuring. Märkus. Töötajateta iseenda töandjate osakaal tööga hõivatud isikute koguarvust. Selle näitaja puhul ei ole tehtud võrdlust väärtustega enne 2021. aastat, sest 2021. aastal esines kõikide liikmesriikide puhul aegrea katkemine, kuna [jõustus uus Euroopa sotsiaalstatistika õigusraamistik](#).

Digitaalsetest tööplatvormidest on saanud ELi majanduse oluline osa, kus nende kaudu töötavad mitmesugused inimesed. Digitaalsete tööplatvormide maht on suurenenud ja nende käive on EL 27s hinnanguliselt kasvanud 3 miljardilt eurolt 2016. aastal ligikaudu 14 miljardi euroni 2020. aastal. Samal perioodil on EL 27s tegutsevate platvormide kaudu töötavate inimeste kogutulu kasvanud 2,6 miljardilt eurolt 2016. aastal 6,3 miljardi euroni 2020. aastal¹⁴³. Praegu on liidus platvormide kaudu mingil hetkel oma karjääri jooksul töötanud üle 28 miljoni inimese.¹⁴⁴ Digitaalsed tööplatvormid on olemas mitmes majandussektoris; mõned neist, nagu sõidutellimine, kaupade kullerteenus, puhastus- või hooldusteenused, pakuvad teenuseid füüsilises asukohas, samas kui teised tegutsevad üksnes internetis, pakkudes selliseid teenuseid nagu andmete kodeerimine, tõlkimine või disain (vt joonis). Platvormide kaudu töötavad inimesed on sagedamini noored, meessoost ja kõrgema kvalifikatsiooniga, kuid töötajate profiil sõltub oluliselt asjaomase platvormitöö liigist¹⁴⁵. Naised on näiteks rohkem esindatud isiku- ja majapidamisteenuste ning hooldussektoris.

Platvormitöö võib viia selleni, et *de facto* töötajad loetakse eksitavalt iseenda tööandjateks ja varjatakse alluvaid töösuhteid, mõnikord seoses algoritmilise juhtimise kasutamisega. ELis tegutsevast kümnest platvormist üheksa liigitavad nende kaudu töötavad inimesed praegu iseenda tööandjateks. Enamik neist inimestest töötavadki tegelikult iseenda tööandjana ja saavad kasutada platvorme oma ettevõtlustegevuse arendamiseks, andes seega positiivse panuse ettevõtluse arengusse, innovatsiooni ja digitaliseerimisse ELis. Siiski on hinnanguliselt kuni 5,5 miljonit digitaalsete tööplatvormide kaudu töötavat inimest eksitavalt loetud iseenda tööandjaks ning neil ei ole õigust töötajate õigustele ja kaitsele, mis kehtivad teiste töötajate suhtes. Sellistes olukordades kogevad nad sageli kehvi töötingimusi ja/või ebapiisavat juurdepääsu sotsiaalkaitsele¹⁴³. Samuti on inimesi, kes kogevad alluvust ja erineval määral kontrolli oma töö üle digitaalsete tööplatvormide poolt, mille kaudu nad tegutsevad, näiteks töö, töötasu või töötingimuste määramise kaudu. See võib olla seotud ka algoritmilise juhtimise toimimisega, mida platvormid kasutavad tööpakkumise ja -nõudluse sobitamiseks, aga ka ülesannete määramiseks, järelevalveks, hindamiseks ja otsuste tegemiseks nende kaudu töötavate inimeste suhtes¹⁴⁶.

¹⁴³ De Groen W., Kilhoffer Z., *et al.*, „Digital Labour Platforms in the EU: Mapping and Business Models“. Lõpparuanne. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021.

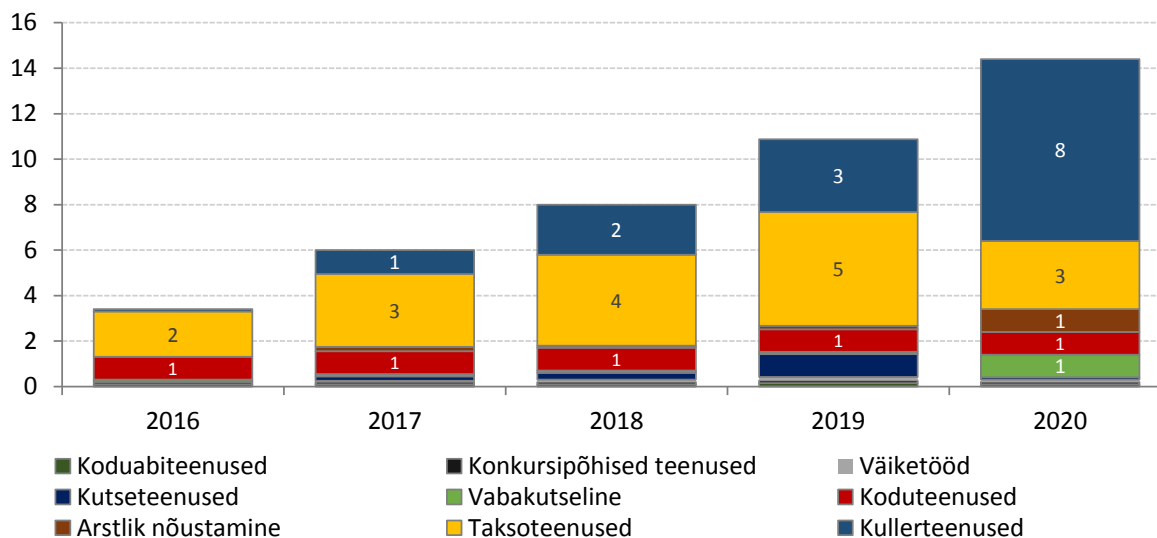
¹⁴⁴ Euroopa Komisjon, Barcevičius, E., Gineikytė-Kanclerė, V., Klimavičiūtė, L., *et al.*, „Study to support the impact assessment of an EU initiative on improving working conditions in platform work“. Lõpparuanne. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021.

¹⁴⁵ Euroopa Komisjon, „European Centre for Expertise (ECE) in the field of labour law, employment and labour market policy: thematic review 2021 on platform work“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021.

¹⁴⁶ Kirjanduses määratletakse algoritmiline juhtimine algoritmidest lähtuva järelevalve-, juhtimis- ja kontrollitavade kogumina. Neid tavasid rakendatakse ka tehnoloogiliste vahendite ja tehnikate abil, mis struktureerivad töötingimusi ja töötajate kaugjuhtimist. Lisateabe saamiseks vt Mateescu A. ja Nguyen A. (2019), „Algorithmic Management in the workplace“, Data & Society Research Institute.

Digitaalsete tööplatvormide arv on viimastel aastatel märkimisväärselt suurenenud ja need hõlmavad mitmesuguseid tegevusi

Digitaalsete tööplatvormide maht EL 27s majandustegevuse järgi (miljardites eurodes)

Allikas: Euroopa Komisjon, Barcevičius, E., Gineikytė-Kanclerė, V., Klimavičiūtė, L., *et al.*, „[Study to support the impact assessment of an EU initiative on improving working conditions in platform work](#)“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021

Eeskirjade kehtestamine ELi õigusraamistikus võib aidata minimeerida ebaõiglaste töötingimuste riski. ELi tasandil aitab läbipaistvate ja prognoositavate töötingimuste direktiiv tagada läbipaistva teabe andmise ja töögraafikute prognoositavuse kõigi töötajate jaoks. Lisaks toetatakse sotsiaalkaitsele juurdepääsu käsitleva nõukogu 2019. aasta soovitusel rakendamise ebatüüpilises töösuhtes töötajate ja iseenda tööandjate ametlikku ja tõhusat hõlmatust ning eeskirjade läbipaistvust ja lihtsustamist. 2021. aasta detsembris esitatud uue ELi paketi eesmärk on parandada platvormitöö tingimusi ja toetada digitaalsete tööplatvormide kestlikku kasvu ELis¹⁴⁷. Direktiivi ettepanek sisaldab meetmeid algoritmilise juhtimise, tööalase staatuse väärast liigitamise ja piiriülese läbipaistvuse kohta. Algatuste hulka kuuluvad ka suuniste kavandamine ELi konkurentsioiguse kohaldamise kohta ilma töötajateta füüsilisest isikust ettevõtjate (sealhulgas platvormidel töötavate) töötingimusi käsitlevate kollektiivlepingute suhtes ning seadusandlikule ettepanekule lisatud teatis.

Platvormitöö kiiret kasvu silmas pidades on mitu liikmesriiki esitanud meetmeid platvormitöö tingimuste parandamiseks. Mõned liikmesriigid (**Belgia, Kreeka, Hispaania, Prantsusmaa ja Itaalia**) on vastu võtnud riiklikud õigusaktid, mille eesmärk on parandada platvormitöö töötingimusi ja/või juurdepääsu sotsiaalkaitsele, valides enamikul juhtudel valdkondlike õigusaktide vastuvõtmise ning keskendudes üldiselt transpordi- ja kullerteenuseplatvormidele. **Belgias** leppis valitsus 2022. aasta juunis kokku platvormitöötajate sotsiaalse staatuse määramise, kehtestades kaheksa kriteeriumi, mille alusel töövaidluskomisjonid teevad kindlaks, kas töötajat võib pidada iseenda tööandjaks või töötajaks. 2021. aasta juunis võttis **Kreeka** vastu uue töösuhete seaduse, millega kehtestatakse meetmed platvormide kaudu töötavate inimeste jaoks, eristades sõltuvussuhtel põhinevaid töölepinguid ja sõltumatuid teenuse-/töölepinguid. **Hispaanias** kehtestati

¹⁴⁷ Vt komisjoni ettepanek võtta vastu direktiiv platvormitöö tingimuste parandamise kohta (COM(2021) 762 final) ja komisjoni teatis digitaliseerimise kõigi hüvede rakendamise kohta tulevikutöö heaks (COM(2021) 323).

2021. aastal uue seadusega õiguslik eeldus, et tehnoloogiavahendeid kasutades kolmandatele isikutele turustamisega tegelevatel isikutel on äriühinguga töösuhe, ning platvormihalduritelt nõutakse tõendamist, et sellist suhet ei ole. Samuti kehtestati sellega töötajate esindajate õigus saada teavet töötingimusi mõjutavate algoritmide parameetrite kohta. 2021. aastal võttis **Prantsusmaa** vastu korralduse, mis võimaldab sõidutellimis- ja kullerteenuseplatvormide vabakutselistel töötajatel nimetada 2022. aastal oma esindajad. Määrusega loodi platvormitöötajate sotsiaalsete suhete amet (ARPE), mis on platvormide ja iseenda tööandjate vahelise sotsiaaldialoogi uus riiklik reguleeriv asutus. 2019. aastal võttis **Itaalia** vastu riiklikud õigusaktid, et suurendada iseenda tööandjatest toidukullerite töötingimuste kaitset. Piemonte ja Lazio piirkondlikud õigusaktid käsitlevad otseselt kõigi platvormide kaudu töötavate inimeste töötingimusi ja sotsiaalkaitset. **Taanis** saavutasid Ühendatud Töötajate Föderatsioon 3F ja tööandjate organisatsioon Dansk Erhverv 2021. aastal riikliku valdkondliku kokkuleppe kullerite kohta. Ka **Austrias** on sotsiaalpartnerid sõlminud valdkondliku kollektiivlepingu töösuhete sõlminud jalgrattakullerite kohta, kellel on alates 2020. aasta jaanuarist õigus miinimumpalgale ja tasustatud puhkusele. **Rootsis** jõudsid kullerteenuseplatvorm Foodora ja Rootsi transporditöötajate liit 2021. aastal kullerite kollektiivlepinguni. **Portugali** riikliku taaste- ja vastupidavuskava osana tuleks 2023. aasta märtsi lõpuks rakendada digitaalseid kulleriplatvorme käsitlev uus tööõigus.

Tööinspeksioonidel on oluline roll halbade töötingimuste tuvastamisel ja ennetamisel ning võitluses deklareerimata töö vastu. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) laialdasem kasutamine ja platvormimajanduse areng (vt sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 5) on esitanud tööinspeksioonidele uusi väljakutseid oma ülesannete täitmisel. Nagu varasemad kogemused näitavad, võib energiahindade suur ja püsiv tõus ning tugev inflatsioonisurve tuua kaasa deklareerimata töö edasise suurenemise, kuna see mõjutab teatavate ettevõtete ja töötajate, sealhulgas iseenda tööandjate võimet maksta sotsiaalkindlustusmaksid ja makse (vt ka punkt 2.1 ja sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 7). Selleks, et toetada kaasavaid ja õiglasi tööturges ning piisavat sotsiaalkaitset kõigile, on eriti oluline anda tööinspeksioonidele asjakohased vahendid ja töötada välja terviklikud strateegiad ametliku töö toetamiseks selles konkreetses kriisiolukorras. Deklareerimata töö vastu võitlemise Euroopa platvorm valmistab ette aruannet liikmesriikide edusammude kohta deklareerimata töö probleemi lahendamiseks terviklike lähenemisviiside väljatöötamisel. 2022. aasta märtsis moodustati ka teemarühm, et soodustada deklareerimata kolmandate riikide kodanike integreerimist seaduslikule tööturule¹⁴⁸.

Pärast pandeemiat on kaugtöö muutunud liidus väljakujunenud töövormiks, mis mõnikord nõuab eeskirjade, poliitika ja töökultuuri kohandamist. Eurofoundi hiljutine uuring kaardistab kaugtööd 27 ELi liikmesriigi ja Norra õigusaktides ja kollektiivläbirääkimistes, pidades seejuures silmas riiklike raamistike muudatusi. 2022. aastal on 23 riiki kehtestanud kaugtöö kohta legaalseaduslikud ja erioigusaktid¹⁴⁹. Enamikus neist on õigusakte täiendatud sektoriüleste või ettevõtete kollektiivlepingutega, kuigi erineva intensiivsusega. Ainult Horvaatias, Lätis ja Poolas on õigusaktid ainsaks reguleerimise allikaks (need on välja töötatud peamiselt tööandjate ja töötajate vaheliste individuaalsete

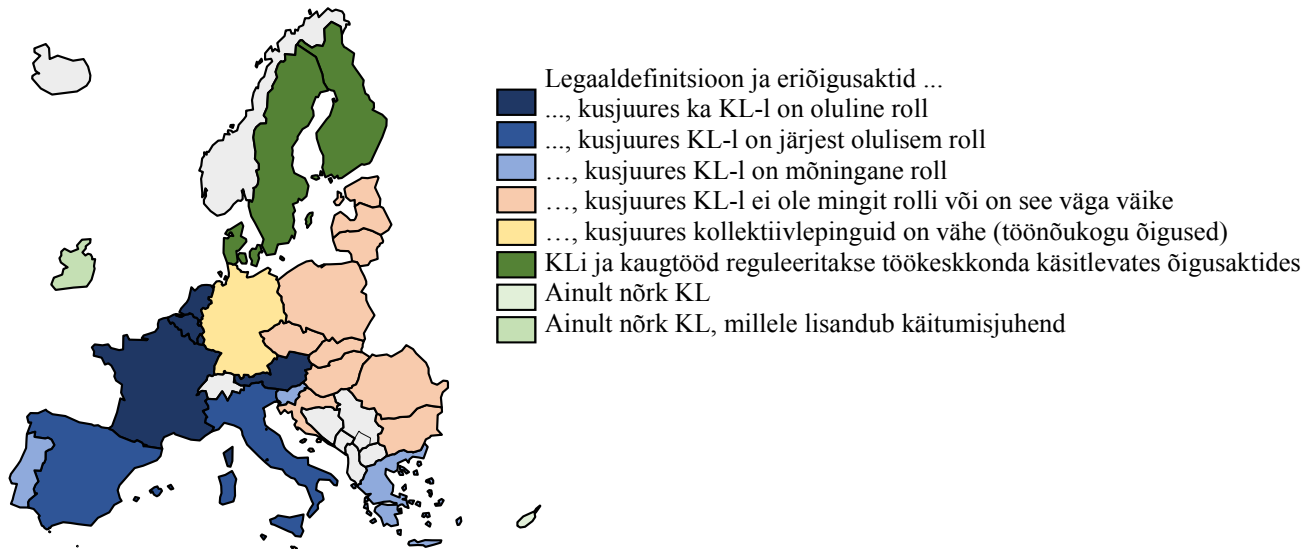
¹⁴⁸ Üksikasjalik teave on esitatud Euroopa Tööjõuameti veebisaidil: www.ela.europa.eu.

¹⁴⁹ Allikas: Eurofound, Vargas Llave, O., Rodríguez Contreras, R., Sanz de Miguel, P. *et al.* „[Telework in the EU: regulatory frameworks and recent updates](#)“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022. Märkus. Esimesse rühma kuuluvad järgmised liikmesriigid: AT, BE, BG, CZ, DE, EE, EL, ES, FR, HR, HU, IT, LT, LU, LV, MT, NL, PL, PT, RO, SI ja SK. Seevastu CY, DK, FI, IE ja SE kuuluvad teise kategooriasse.

kokkulepete kaudu). Vaid vähestel liikmesriikidel puuduvad leaaldefiniitsioonid või kaugtööd käsitlevad erioigusaktid. Selles rühmas on kaugtöö korraldus siiski hõlmatud eri seadustega, mis käsitlevad näiteks tervishoidu ja ohutust, tööaega või üldist tööõigust. Kaugtööd reguleeritakse seega sageli valdkondlike kollektiivläbirääkimistega (nt Soomes) või valdkondlike ja ettevõtete kollektiivlepingutega (nt Taanis ja Rootsis). Sõltuvalt kollektiivläbirääkimiste rollist on võimalik kindlaks teha liikmesriikide klastrid, nagu on näidatud joonisel 2.3.5.

Joonis 2.3.5. Kaugtöö reguleerimisel on liikmesriikide vahel märkimisväärseid erinevusi

Kaugtöö reguleerimine EL 27s ja Norras. (KL tähistab kollektiivläbirääkimisi.)

Märkus. Eurofoundi korrespondentide võrgustiku riiklikud panused.

Allikas: Eurofound, „Telework in the EU: regulatory frameworks and recent updates“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022.

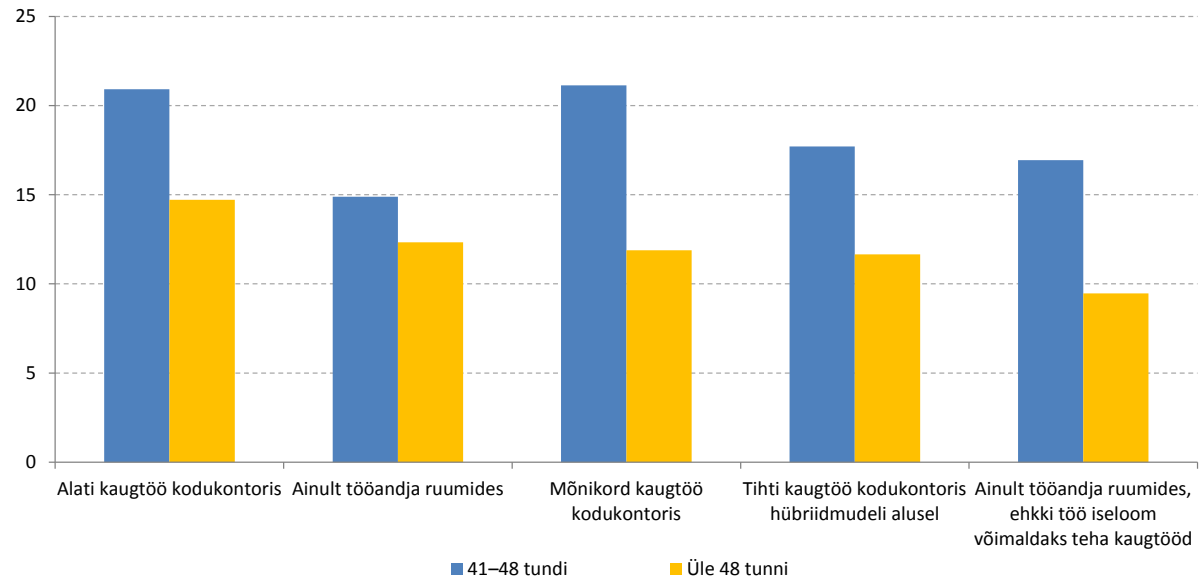
Kaugtöö näib parandavat mõningal määral töö- ja eraelu vahelist tasakaalu, kuid sellega kaasnevad ka riskid, mida on vaja jälgida; hübriidtöömeetodid, mille populaarsus järjest suureneb, näivad mõnda neist riskidest leevendavat. 2022. aasta ühine tööhõivearuanne tutvustas Eurofoundi uuringu põhjal kaugtööga seotud riskide (nt töötamine väljaspool tööaega, isoleeritustunne või psühhosotsiaalsed riskid) põhjalikku analüüsi. Värskem analüüs (mille viis samuti läbi Eurofound) kinnitab, et COVID-19 pandeemia ajal tuli töötajatel, kes tegid täistööajaga kaugtööd, ületundide tegemist ette sagedamini kui töötajatel, kes töötasid tööandja ruumides¹⁵⁰. Uusimate järelduste põhjal oli hübriidmudeliga (st kodus töötamise kombineerimine tööandja juures töötamisega) kaugtöö puhul ületundide tegemine vähem tõenäoline, võrreldes muu kaugtöö korraldusega – vt joonis 2.3.6. Vähemalt kaks kolmandikku kaugtööd tegevatest töötajatest teatas, et on töötanud üle 40 tunni nädalas. ELis on kaugtööd tegevate töötajate puhul vähem tõenäoline, et nad kurdavad töö- ja eraelu ebapiisava tasakaalu üle (13 %), võrreldes ainult tööandja ruumides töötavate töötajatega (18 %). Riigi tasandi andmed osutavad ka sellele, et kaugtöö tegijate hulgas on ebapiisavast töö- ja eraelu tasakaalust teatanud töötajate osakaal riigi keskmisega võrreldes väiksem (näiteks Soomes, Eestis ja Bulgaarias). Rumeenias,

¹⁵⁰ Eurofound (2022), „Telework during the pandemic: Prevalence, Working Conditions and Regulations“. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg (avaldatakse peatselt). Märkus. Andmete kogumise meetodi ja valimi suuruse tõttu ei pruugi väikesed erinevused olla statistiliselt olulised.

Luksemburgis ja Madalmaades on sellised erinevused siiski väikesed, samal ajal kui Portugalis ja Kreekas on kaugtöötajad muude töötajatega võrreldes samas olukorras (vt joonis 2.3.7).

Joonis 2.3.6. Töötajatel, kes teevad ainult kaugtööd, on suur tõenäosus töötada kauem või väljaspool tööaega kui hübriidtöötajatel (2021)

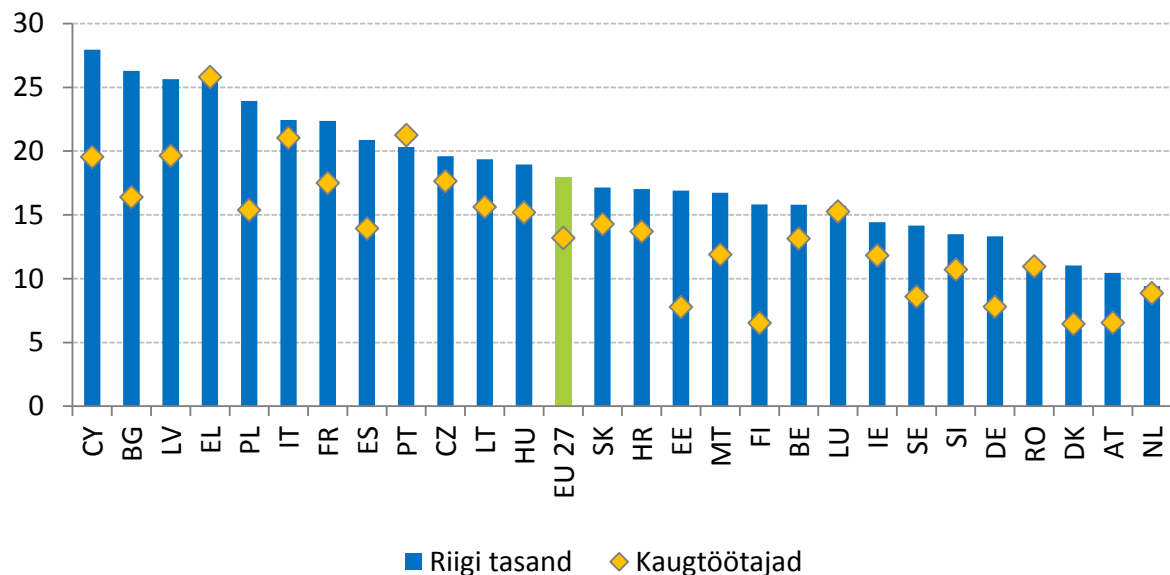
Nende töötajate osakaal, kes töötasid COVID-19 pandeemia ajal üle 40 tunni nädalas.

Allikas: Eurofound, [Euroopa töötingimuste 2021. aasta uuring \(telefoniküsitlus\)](#).

Joonis 2.3.7. Üldiselt teatasid kaugtöötajad enamikus liikmesriikides paremast töö- ja eraelu tasakaalust

Ebapiisav töö- ja eraelu tasakaal liikmesriikide kõigi töötajate ja kaugtöötajate puhul (% , 2021)

Märkus. Ebapiisava töö- ja eraelu tasakaalu näitaja hõlmab töötajaid, kes vastasid küsimusele, kuidas sobituvad töötunnid nende pereelu või tööväliste ühiskondlike kohustustega, „mitte väga hästi“ või „mitte üldse“.

Allikas: Eurofound, [Euroopa töötingimuste 2021. aasta uuring \(telefoniküsitlus\)](#).

Konsulteerimine ja koostöö sotsiaalpartneritega on väga oluline tagamaks, et kaugtööd ja töötingimusi käsitlevad õigusnormid annaksid positiivseid tulemusi nii tööandjatele kui ka töötajatele. Eurofoundi hiljutise uuringu kohaselt¹⁵¹ tegid vähem kui pooled liikmesriigid aastatel 2020–2021 kaugtööga seotud püsivaid regulatiivseid muudatusi (nt Austria, Kreeka, Läti, Portugal, Rumeenia, Slovakkia, Hispaania võtsid vastu õigusakte, Belgia, Prantsusmaa ja Luksemburg töötasid välja riiklikud kollektiivlepingud). Neljas riigis (st Saksamaal, Iirimaa, Luksemburgis ja Madalmaades) on arutlusel uued seaduseelnõud. Mõned neist muudatustest kujutavad endast täiemahulisi kaugtööeeskirju, mis käsitlevad kaugtöö kõiki või enamikku aspekte, samas kui teised on olnud spetsiifilisemad. Liikmesriikides, kus COVID-19 pandeemia ajal kehtestati kaugtöö kollektiivlepingud, rakendati enamikku neist valdkondlikel ja äriühingu tasandil, eelkõige sellistes sektorites nagu rahandus, tootmine ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogia. Hiljem sõlmiti lepinguid ka avaliku halduse, hariduse ning tervishoiu ja sotsiaaltöö valdkonnas. Liikmesriikide ja Euroopa Komisjoni jõupingutused tööaja ning töötervishoiu ja tööohutuse valdkonnas (vt sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 6) tihedas koostöös sotsiaalpartneritega on väga olulised selleks, et töökorralduses võetaks arvesse hiljutisi tehnoloogilisi arenguid ja uusi kaugtöömudeleid, millest saavad kasu nii ettevõtteid kui ka töötajad.

Sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 6. Tervislik, ohutu ja hästi kohandatud töökeskkond

Tervislikud ja ohutud töötingimused on tootliku tööjõu eeldus, mis aitab kaasa Euroopa terviseliidu arendamisele ja Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamisele (põhimõte 10). 2018. aastal registreeriti EL 27s üle 3 300 surmaga lõppenud õnnetuse ja 3,1 miljonit mittesurmavat õnnetust. Aastatel 2017–2019 suri tööga seotud haiguste tõttu igal aastal ligikaudu 200 000 töötajat. Seda arvesse võttes on ELi tööohutuse ja töötervishoiu raamistikus aastateks 2021–2027 sätestatud peamised prioriteedid ja meetmed, et parandada töötajate tervishoidu ja ohutust töökohal, sealhulgas kohandudes vananeva tööjõu ning rohe- ja digipöörde erivajadustega¹⁵².

ELi töötervishoiu ja tööohutuse raamistikus võetakse kasutusele nulleesmärgipõhine lähenemisviis tööga seotud surmajuhtumitele ELis, vahetades kogemusi ja parimaid tavasid tööohutuse ja töötervishoiu nõuandekomitee (ACSH) juurde moodustatud kolmepoolses töörühmas¹⁵³. Selle algatusega kaasneb teadlikkuse suurendamine tööõnnetustega seotud riskide kohta sihitud teavituskampaaniate kaudu. ELi tasandil hõlmavad muud töötervishoiu ja tööohutuse edendamise meetmed muu hulgas nõukogu poolt 2022. aasta märtsis vastu võetud kantserogeenide, reproduktiivtoksiliste ainete (alates 2022. aastast) ja mutageenide direktiivi muudatusi, bioloogiliste mõjurite direktiivi ajakohastamist, ettepanekut vähendada märkimisväärselt asbestiga kokkupuute piirnормi töökeskkonnas ja COVID-19 kutsahaiguseks tunnistamise edendamist 2022. aasta lõpuks.

¹⁵¹ Eurofound, „[Telework during the pandemic: Prevalence, Working Conditions and Regulations](#)“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022 (avaldatakse peatselt).

¹⁵² Komisjoni teatis [COM\(2021\) 323](#). Vt ka komisjoni ettepanek reproduktiivtoksiliste ainete direktiivi 2004/37/EÜ kohta ja bioloogiliste mõjurite direktiivi 2000/54/EÜ ajakohastamise kohta.

¹⁵³ Nõukogu 22. juuli 2003. aasta otsus, millega moodustatakse tööohutuse ja -tervishoiu nõuandekomitee ([2003/C 218/01](#))

ELi töötervishoiu ja tööohutuse strateegilises raamistikus pööratakse erilist tähelepanu psühhosotsiaalsete riskide ennetamisele ning füüsilise ja vaimse tervise tagamisele töökohal. 2021. aastal mõjutas kokkupuude füüsiliste riskidega jätkuvalt märkimisväärselt osa ELi töötajatest. Naised puutusid nakkusohvlike materjalidega kokku rohkem kui mehed (21 % vs. 15 %), samas kui meestelt nõutakse suurte raskuste kandmist rohkem kui naistelt (40 % vs. 29 %)¹⁵⁴. Seoses vaimse tervisega näitavad Eurofoundi hiljutised uuringutulemused, et hoolimata piirangute järkjärgulisest kaotamisest jääb vaimne heaolu ELis allapoole pandeemia alguses registreeritud taset¹⁵⁵. Eelkõige on 18–29aastaste inimeste vaimse heaolu tase alates 2020. aastast madalaim ning ka üle 60aastased on teatanud olukorra halvenemisest. Kokku teatas 18 % vastanutest, et vaimse tervishoiu vajadused on täitmata, kusjuures naiste osakaal on suurem (24 %). Hiljutine uuring¹⁵⁶ näitas, et on vaja täiendavalt toetada meetmeid, millega juhitakse ja ennetatakse psühhosotsiaalseid riske, mis on seotud töökohal töötajate juhtimise digitehnoloogia kasutamisega. Näiteks võivad tööga seotud stressi ennetamise tegevuskava või teadlikkuse suurendamise algatused piirata psühhosotsiaalsete riskide esinemist ja oluliselt parandada töötajate tervist töökohal.

ELi õigusaktide kohaselt võivad ennetusmeetmete tugevdamine ja praktilisemad suunised aidata minimeerida kantserogeenidest tulenevaid riske töökohal. Tööga seotud vähktõbi on ELis hinnangulistest tervisekaotuse tõttu kaotatud eluaastatest (DALY) enamiku peamine põhjus – vt joonist allpool. Kantserogeenid põhjustasid aastatel 2015–2017 töökohal igal aastal ligikaudu 100 000 tööga seotud surma ja haigestumust (DALY hinnangu järgi)¹⁵⁷. Lisaks ulatuvad ainuüksi tööga seotud vähktõve põhjustatud kulud 119,5 miljardi euroni. Meetmed ohtlike ainete esinemise ja nendega kokkupuute vähendamiseks töökohal, sealhulgas ennetusmeetmed, on Euroopa vähktõvevastase võitluse kava põhikomponendid¹⁵⁸. Praeguseks on kantserogeenide, mutageenide ja reproduktiivtoksiliste ainete direktiivi nelja läbivaatamisega välditud 29 ainega seotud riske: tänu selle säästetakse 50 aasta jooksul üle 100 000 elu.

¹⁵⁴ Vt Eurofound, „[Working conditions in the time of COVID-19: Implications for the future](#)“. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022 (avaldatakse peatselt).

¹⁵⁵ Eurofound, „[Fifth round of the Living, working and COVID-19 e-survey: Living in a new era of uncertainty](#)“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022.

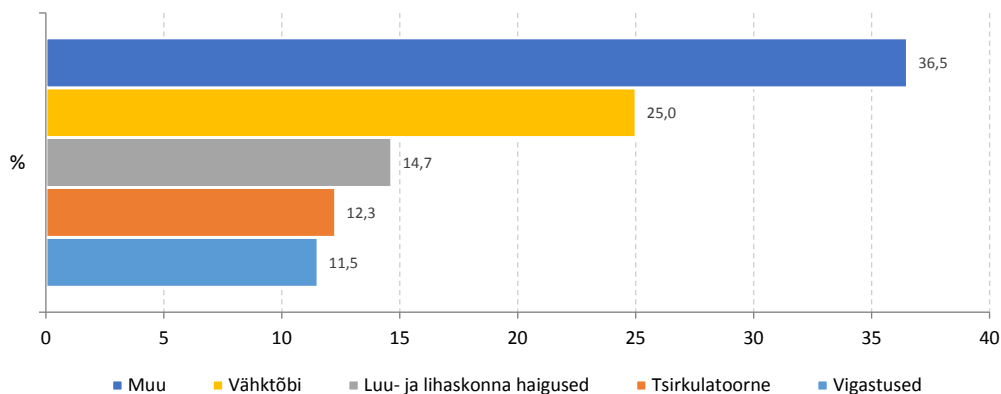
¹⁵⁶ Märkus. Euroopa Tööohutuse ja Töötervishoiu Ameti (EU-OSHA) 2019. aasta uute ja tekkivate riskide Euroopa ettevõtete uuringu (ESENER) andmete empiirilise analüüsi. Psühhosotsiaalsed riskid hõlmasid järgmist: ajaline surve, puudulik suhtlemine või koostöö, hirm töökoha kaotuse ees, tegelemine keeruliste klientide, patsientide ja õpilastega ning pikk või ebaregulaarne tööaeg. Allikas: Urzì Brancati, C., Curtarelli, M., „[Digital tools for worker management and psychosocial risks in the workplace: evidence from the ESENER survey](#)“, Sevilla, Euroopa Komisjon, 2021, JRC125714.

¹⁵⁷ Märkus. Kantserogeen on aine või segu, mis põhjustab vähi teket ja vastab määruse (EÜ) nr 1272/2008 I lisas sätestatud kriteeriumidele. Meetod põhineb haigustest ja vigastustest põhjustatud tervisekaotuse tõttu kaotatud eluaastate (DALY) hinnangul. Seda võrreldakse ideaalstenaariumiga, mille puhul riik ei kaotaks üldse DALYsid töölt eemaloleku, surmaga lõppevate õnnetuste või haiguste tõttu. Saadud näitajad tuginevad ILO, WHO ja Eurostati rahvusvaheliselt kättesaadavatele andmetele. Allikas: EU-OSHA, „[Tööga seotud õnnetuste ja haiguste kulude rahvusvaheline võrdlus](#)“. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2017.

¹⁵⁸ COM(2021) 44 final.

Vähk on ELis tööga seotud surmade peamine põhjus.

Tööga seotud suremuse ja haigestumuse peamised põhjused ELis kaotatud elatud eluaastate arvus (% , 2017).

Märkus. Kategooria „tsirkulatoorne“ hõlmab luu- ja lihaskonna ning vereringesüsteemi haigusi. Kategooria „muu“ hõlmab kõiki ülejäänud haigusi, näiteks psüühikahäired või nakkushaigused. 2017. aasta andmed hõlmavad EL 27 ja Ühendkuningriiki.

Allikas: EU-OSHA (2017).

Pärast ELi tervishoiu ja tööohutuse raamistiku vastuvõtmist on paljud liikmesriigid vastu võtnud riiklikud tervishoiu ja tööohutuse strateegiad või sarnased dokumendid, mis hõlmavad enamikku raamistiku eesmärkidest. Näiteks Belgia tegevuskavas aastateks 2022–2027 sätestatakse nulleesmärgipõhine lähenemisviis tööõnnetustele, mis sisaldab meetmeid ohtlike keemiliste mõjuritega kokkupuute vähendamiseks. Prantsusmaa tervishoiu kavas aastateks 2021–2025 pööratakse erilist tähelepanu raskete ja surmaga lõppevate tööõnnetuste vältimisele. Esmatähtsaks peetakse ka psühhosotsiaalseid riske ja kokkupuudet kantserogeenidega. Malta strateegilises kavas aastateks 2022–2027 määratakse kindlaks viis tervishoiupoliitika valdkonda ELi strateegilise raamistiku elluviimiseks. Horvaatia riikliku kava (2021–2027) eesmärk on suurendada teadlikkust kutsehaiguste vältimise ning surmajuhtumite ja tööstressi vähendamise tähtsusest. Saksamaa tervishoiu ja tööohutuse ühisstrateegia eesmärk on ajakohastada tervishoiu ja tööohutuse süsteemi ning luua ettevõtetele stiimulid tervishoiu ja tööohutuse tugevdamiseks. Näited käimasolevast tööst on ka Soome 2022.–2023. aasta rakenduskava, Iirimaa tervishoiu- ja ohutusameti 2022.–2024. aasta strateegiaaruanne, Läti sotsiaalkaitse ja tööturupoliitika suunised aastateks 2021–2027 ning Leedu ohutuse ja tervishoiu tegevuskava aastateks 2022–2027.

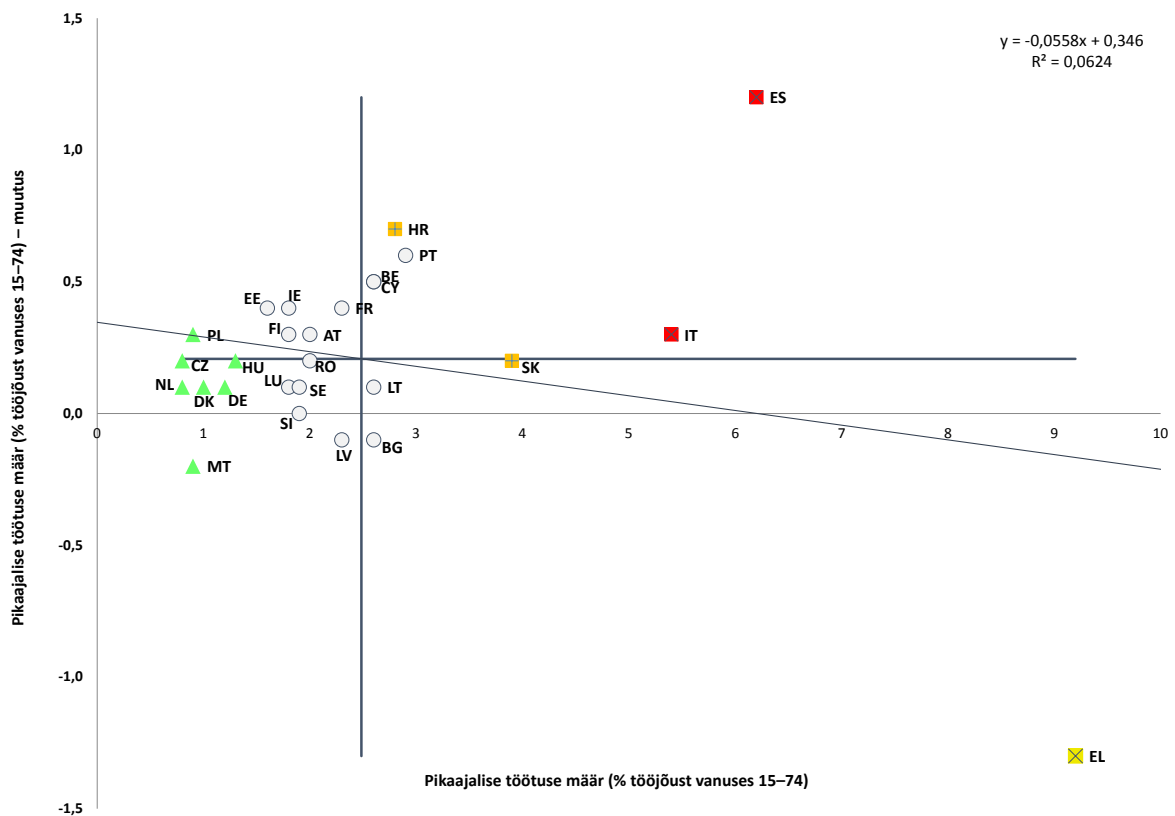
Pikaajaline töötus¹⁵⁹ on veidi suurenenud, mis kajastab COVID-19 mõju, kuid kiire poliitiline reageerimine aitas ära hoida negatiivsete tööturumustrite väljakujunemist. Pikaajalise töötuse määr oli 2021. aastal 2,8 % ehk veidi (0,3 protsendipunkti) kõrgem kui 2020. aastal pärast peaaegu kümme aastat kestnud langustrendi. Nagu on näidatud joonisel 2.3.8, oli pikaajalise töötuse määr 2021. aastal kõrgem kui 2020. aastal peaaegu kõigis liikmesriikides, välja arvatud Kreekas (–1,3 protsendipunkti), Maltal (–0,2 protsendipunkti), Lätis ja Bulgaarias (mõlemas 0,1 protsendipunkti). Samal ajal on pikaajalise töötuse määr suurenenud Hispaanias (1,2 protsendipunkti), Horvaatias (0,7 protsendipunkti), Portugalis (0,6 protsendipunkti), Belgias ja Küprosel (mõlemad

¹⁵⁹ Määratletud nende inimeste arvuna, kes on registreeritud riiklikes tööturuasutustes ja otsivad aktiivselt tööd rohkem kui ühe aasta jooksul, osakaaluna tööjõust.

0,5 protsendipunkti). Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja viitab kriitilisele olukorrale Hispaanias ja Itaalias, kus on keskmisest kõrgem tase (2021. aastal vastavalt 6,2 % ja 5,4 %), mis on viimase aasta jooksul tõusnud (vastavalt 1,2 protsendipunkti ja 0,3 protsendipunkti). Tänu oma positiivsetele tulemustele (−1,3 protsendipunkti 2021. aastal võrreldes 2020. aastaga) nimetatakse Kreekat „kehvaks, kuid paranevaks“, kuigi see on endiselt kõrgeima pikaajalise töötuse määraga riik ELis (2021. aastal 9,2 %). Slovakkia ja Horvaatia on eelmise aasta jooksul toimunud olukorra halvenemise tõttu liigitatud „tähelepanu vajavaks“. Seevastu Tšehhis, Saksamaal, Taanis, Ungaris, Maltal, Madalmaades ja Poolas oli olukord keskmisest parem, kuna pikaajalise töötuse määr oli 2021. aastal madal ja üldiselt stabiilne. Ka pikaajalise töötuse määrades ilmneb suuri piirkondlikke erinevusi (vt 3. lisa). 2016. aastal võttis nõukogu vastu pikaajaliste töötute integreerimist käsitleva soovitusel, mille täitmise jätkuv jälgimine ja hindamine võib aidata parandada mehhanisme ja pakutavaid teenuseid ning omakorda toetada inimkapitali kujundamist ja potentsiaalset majanduskasvu ELis¹⁶⁰.

Joonis 2.3.8. 2021. aastal suurenes pikaajalise töötuse määr enamikus liikmesriikides veidi ja selle näitaja arengut tuleb edaspidi hoolikalt jälgida

Pikaajalise töötuse määr, 2021. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (%), sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Märkus. Telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisa.

Allikas: Eurostat [[tesem130](#)], ELi tööjõu-uuring.

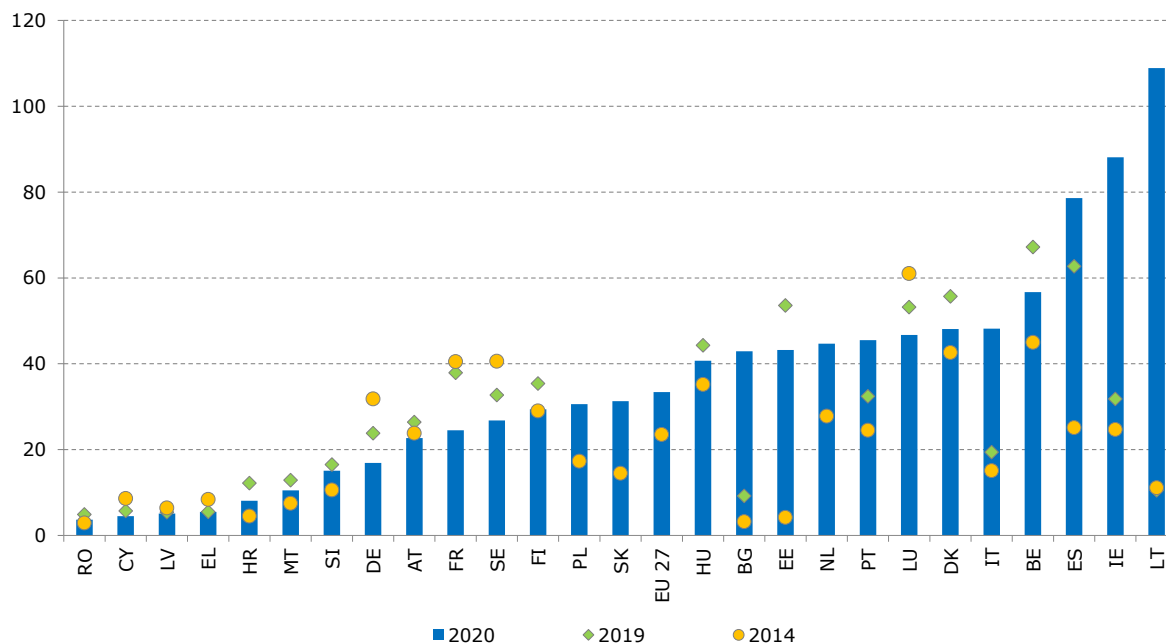
Aktiivse tööturupoliitika meetmetes osalemine erineb liikmesriigiti märkimisväärselt, mis mõnel juhul osutab tähelepaneliku jälgimise vajadusele. 2020. aastal oli tööd teha soovivate ja aktiivsetes tööturuprogrammides osalenud töötute osakaal alla 10 % viies liikmesriigis (Rumeenia, Küpros, Läti, Kreeka ja Horvaatia), samas kui neljas liikmesriigis

¹⁶⁰ SWD(2019) 154 (final) pikaajaliste töötute tööturule integreerimist käsitleva nõukogu soovitusel hindamise kohta.

(Leedu, Iirimaa, Hispaania ja Belgia) oli see üle 50 % (vt joonis 2.3.9)¹⁶¹. 2019.–2020. aastal teatasid kuus liikmesriiki osalemise suurenemisest, samal ajal kui 16 liikmesriigis täheldati langust. Kuigi see statistika kajastab loomulikult liikmesriikide jõupingutusi aktiivse tööturupoliitika meetmetes osalemise toetamisel, mõjutavad osalemist ka muud institutsioonilised tegurid, näiteks sotsiaalkaitsesüsteemi toimimine. Lisaks aktiivse tööturupoliitika meetmete kategooriatele aitavad töötajate vajadustele kohandatud tõhusad aktiivsed meetmed leevendada tööturustaatuste vahelist liikumist ja toetada olulisi muutusi töömaailmas, kus kedagi ei jäeta kõrvale.

Joonis 2.3.9. Osalemine aktiivsetes tööturumeetmetes on liikmesriigiti väga erinev

Korrapärastes tööturupoliitika meetmetes (kategooria 2–7) osalejad 100 töötada sooviva töötaja kohta

Märkus. Tšehhi puhul ei ole aegread kättesaadavad. Kreeka, Madalmaade, Poola ja Slovakkia kohta 2020. aasta andmed puuduvad. Tähistes: Prantsusmaa ja Leedu puhul usaldusväärsus väike. Arvud, mis on suuremad kui 100 %, näitavad, et inimesed on registreeritud aktiivse tööturupoliitika andmekogumis rohkem kui üks kord, kuna nad osalevad eri liiki meetmetes.

Allikas: Eurostat [[lmp_ind_actsup](#)], tööturupoliitika (LMP) andmebaas.

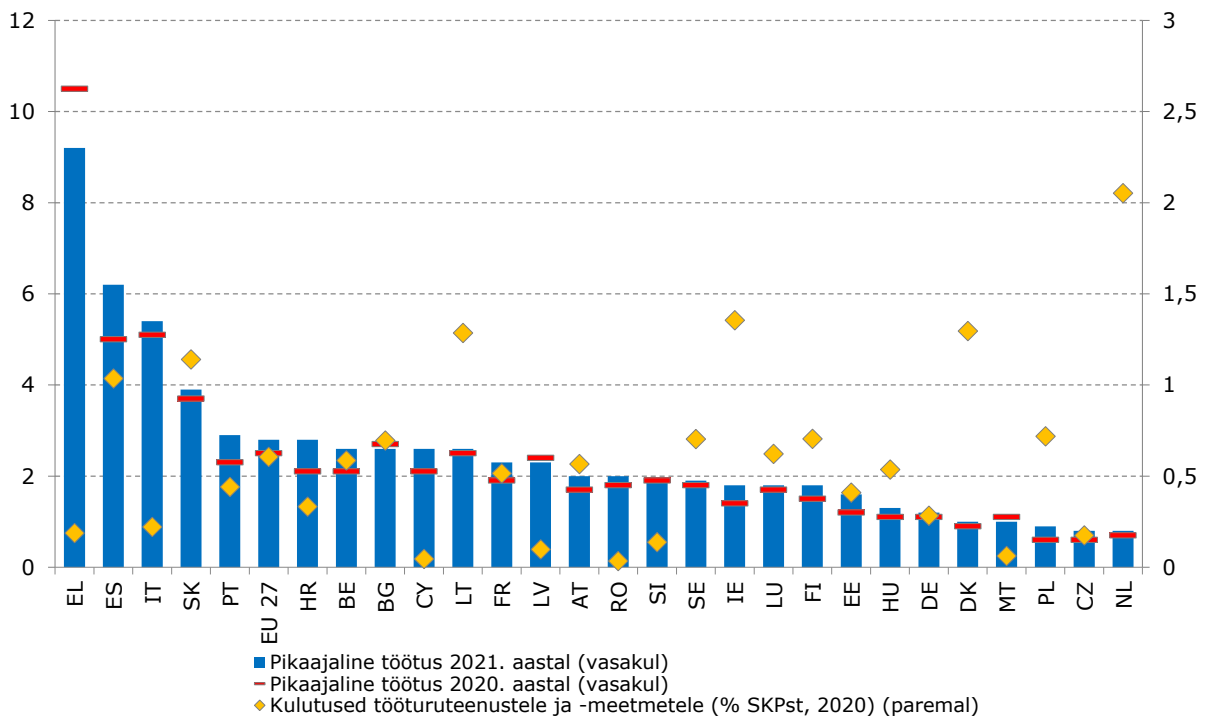
Tõhus ja tulemuslik aktiivne tööturupoliitika on keskse tähtsusega tööturu toimimise, tulemuste ja üleminekute parandamisel, pidades silmas ka suurenenud tööjõu- ja oskuste nappust ELis. 2021. aastal olid sellistes liikmesriikides nagu Hispaania, Slovakkia ja Leedu suhteliselt aktiivse tööturupoliitika meetmetele (kategooriad 2–7) tehtud kulutused protsendina SKPst suhteliselt suured, samal ajal kui pikaajalise töötuse määr oli suhteliselt kõrge (vt joonis 2.3.10). Teistes riikides, nagu Madalmaad, Iirimaa ja Taani, olid tööturumeetmete kulud 2020. aastal üle 1,3 % SKPst, millele lisandusid suhteliselt head tulemused pikaajaliste töötute väiksema osakaalu osas. Seevastu sellistes riikides nagu Kreeka, Itaalia, Portugal ja Horvaatia on kulutused töötajatele tööturumeetmete kaudu

¹⁶¹ Eurostat [[lmp_ind_actsup](#)], allikas: tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraat. Tööturupoliitika meetmed (kategooriad 2–7) hõlmavad muu hulgas koolituse pakkumist (2), tööhõivestimeid (4), toetatud tööhõivet ja rehabilitatsiooni (5), otsesest töökohtade loomist (6) ja idufirmade stiimuleid (7). Seda näitajat tuleks siiski tõlgendada ettevaatlikult, sest see mõõdab üksnes osalemist tööturupoliitikas (ja mitte selle tõhusust). Taani, Kreeka, Horvaatia ja Rootsi hinnangulised väärtused. Prantsusmaal ja Leedus on andmete kogumise protsessiga seotud statistiline usaldusväärsus väike. Tšehhi, Kreeka, Madalmaade, Poola ja Slovakkia kohta 2020. aasta andmed puuduvad.

antavale toetusele suhteliselt väikesed (st ligikaudu 0,3 % SKPst või alla selle), samal ajal kui pikaajalise töötuse tase ületab ELi keskmist. Liikmesriikides, kus tööturule integreerimise probleemid on suuremad, võib hästi läbimõeldud aktiivse tööturupoliitika tõhustamine aidata vähendada tööturutõkkeid, eelkõige haavatavas olukorras olevate inimeste puhul¹⁶². Lisaks ühtekuuluvuspoliitika vahenditest (sealhulgas Euroopa Sotsiaalfondist) antavale toetusele¹⁶³ aitab riiklike taaste- ja vastupidavuskavade rakendamine paljudel liikmesriikidel tugevdada jõupingutusi tööturule integreerimiseks. Nendes jõupingutustes võetakse arvesse digi- ja roheüleminekut ning neid arendatakse kooskõlas komisjoni soovitusel toimivate tööhõive aktiivse toetamise meetmete kohta.

Joonis 2.3.10. Kulutused aktiivse tööturupoliitika meetmetele on liikmesriigiti erinevad

Aktiivse tööturupoliitika (kategooriad 2–7, protsendina SKPst, 2020) toetuseks tehtavad kulutused ja pikaajaline töötus protsendina tööjõu moodustavast (15–74aastasest) elanikkonnast (% , 2021)

Allikas: Eurostat [[lmp_expsumm](#)], tööturupoliitika andmebaas ja [[une_ltu_a](#)], ELi tööjõu-uuring.

Riiklikel tööturuasutustel on oluline roll töötajate abistamisel tööturu muutustega kohanemisel, pidades muu hulgas silmas rohe- ja digipööret. Riiklikud tööturuasutused täidavad võtmerolli inimeste integreerimisel tööturule, andes teavet inimestele, kes soovivad töötada, ning tegutsedes tööotsijate ja tööandjate vahendajatena. Nad on muutnud oma sisemisi äriprotsesse ja teinud täiendavaid edusamme digipöörde suunas, et suurendada oma suutlikkust, sealhulgas töötajate asjatundlikkust, ning pakkuda tulemuslikumaid ja

¹⁶² OECD (2021), „Building inclusive labour markets: Active labour market policies for the most vulnerable groups, OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19)“, OECD Publishing.

¹⁶³ Kõigis ELi liikmesriikides tehti olemasolevate ESFi ja noorte tööhõive algatuse mõjuhindamise metaanalüüs, mis hõlmas programmitöö perioode 2007–2013 ja 2014–2020. Tulemused näitasid ESFi sekkumiste positiivset mõju, kusjuures meetmetes osalenud isikute töö leidmise tõenäosus on 7,3 protsendipunkti suurem. Analüüsiga on kindlaks tehtud, et tööhõivetoetused ja praktika on ESFi kõige edukamad sekkumiskategooriad. Allikas: Euroopa Komisjon, „Meta-analysis of the ESF counterfactual impact evaluations“ (VT/2020/052), lõpparuanne, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022 (kataloog nr KE-03-22-139-EN-N).

tõhusamaid teenuseid¹⁶⁴. Digiteenuste suurem pakkumine peab loomulikult käima käsikäes digitaaluskuste laialdase omandamisega elanikkonna hulgas. 2021. aastal teatas 18 riiklikku tööturuasutust, et töötajate digioskuste parandamine on üks pandeemiajärgseks perioodiks valmistumise eesmärke¹⁶⁵. Samal ajal loovad riiklikud tööturuasutused partnerlusi ja rakendavad sektoripõhiseid meetmeid, mille eesmärk on parandada tööturu ja oskuste prognoosimist ning tööjõu ja oskuste nappuse tuvastamist ja kõrvaldamist, eelkõige seoses rohe- ja digipöördega. Uue kohustusena kerkivad esile ümber- ja täiendusõppe programmid töötajate rühmadele, kellel on oht kaotada töökoht, kusjuures mõned riiklikud tööturuasutused on juba kohandanud oma teenuste osutamist ning töötanud välja põhjalikud koolitusprogrammid ja -strateegiad tulevaste oskustega seotud vajaduste rahuldamiseks. Riiklike tööturuasutuste, kutse- ja kõrgharidusasutuste ning sotsiaalteenuste osutajate vahelise olemasoleva koostöö ametlikuks muutmine võib aidata tagada sobivad tingimused tõhusaks oskuste omandamiseks (vt punkt 2.2).

Riiklike tööturuasutuste töö oluliseks osaks on muutunud jõupingutused Ukrainast ümberasustatud isikute tööturule integreerimiseks¹⁶⁶. Mitmes liikmesriigis (Bulgaaria, Taani, Soome, Ungari, Itaalia, Leedu ja Läti) võivad Ukrainast põgenenud isikud alustada tööd kohe, kui nad on esitanud taotluse ajutise kaitse saamiseks, ilma et nad peaksid ootama selle menetlemist¹⁶⁷. Riiklikes tööturuasutustes registreerumine on siiski olnud suhteliselt tagasihoidlik. Riiklike tööturuasutuste võrgustiku andmetel oli võrgustiku 26 liikme hulgas 2022. aasta mais registreeritud ainult 150 000 Ukraina põgenikku. Umbes pooltest registreerimistest teatati Saksamaalt ja Poolast¹⁶⁸. Kuigi enamikus liikmesriikides ei lähe riiklike tööturuasutuste ülesanded kaugemale sellest, mida nad tavaliselt teevad teiste töötajate puhul, on mõned tööturuasutused välja töötanud põgenikele suunatud meetmed, milles Ukraina põgenikel on õigus osaleda (vt ka punkt 2.3.2). Mitu liikmesriiki on loonud ka koordineerimisrühmad, kuhu on kaasatud riiklikud tööturuasutused, riikide ministriumid ja rändeasutused, et vahetada teavet käimasolevate meetmete kohta ja kavandada ühistegevusi, mida tehakse ka koostöös tööandjate ning kohalike ja piirkondlike omavalitsustega¹⁶⁹. Ühissätete määruse (ühtekuuluvusmeetmed pagulaste toetamiseks Euroopas (CARE)) seadusandlike muudatustega antakse juurdepääs 2014.–2020. aasta mitmeaastase finantsraamistiku kasutamata summadele, et vajaduse korral rahastada ELi liikmesriikide kiireid ja paindlikke lahendusi. Tehnilise toe instrumendi kaudu antava sihtotstarbelise toetuse eesmärk on samuti aidata ELi riikidel suurendada põgenike vastuvõtmise suutlikkust ja lahendada nende integratsiooniprobleeme¹⁷⁰.

¹⁶⁴ Allikas: Euroopa Komisjon (2021) „European Network of Public Employment Services, Work programme 2022“. Avaldatud jaanuaris 2022. OECD (2022), „Harnessing digitalisation in Public Employment Services to connect people with jobs“, OECD poliitikaülevaade aktiivse tööturupoliitika kohta, OECD Publishing.

¹⁶⁵ Euroopa Komisjon, Peters, M., „Assessment report on PES capacity: 2021“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022, (lk 39).

¹⁶⁶ COM(2022) 4050 final suuniste kohta seoses Venemaa Ukraina vastu suunatud agressioonisõja eest põgenevate inimeste juurdepääsuga tööturule, kutseharidusele ja täiskasvanuharidusele.

¹⁶⁷ Märkus. 2022. aasta veebruarist juunini oli ELis ligikaudu 312 000 varjupaigataotlejat. Allikas: Eurostat [migr_asyappctzm] ja Euroopa Tööjõuameti (ELA) riikide teabelehed, juuni 2022.

¹⁶⁸ Riiklike tööturuasutuste võrgustiku uuring, mai 2022.

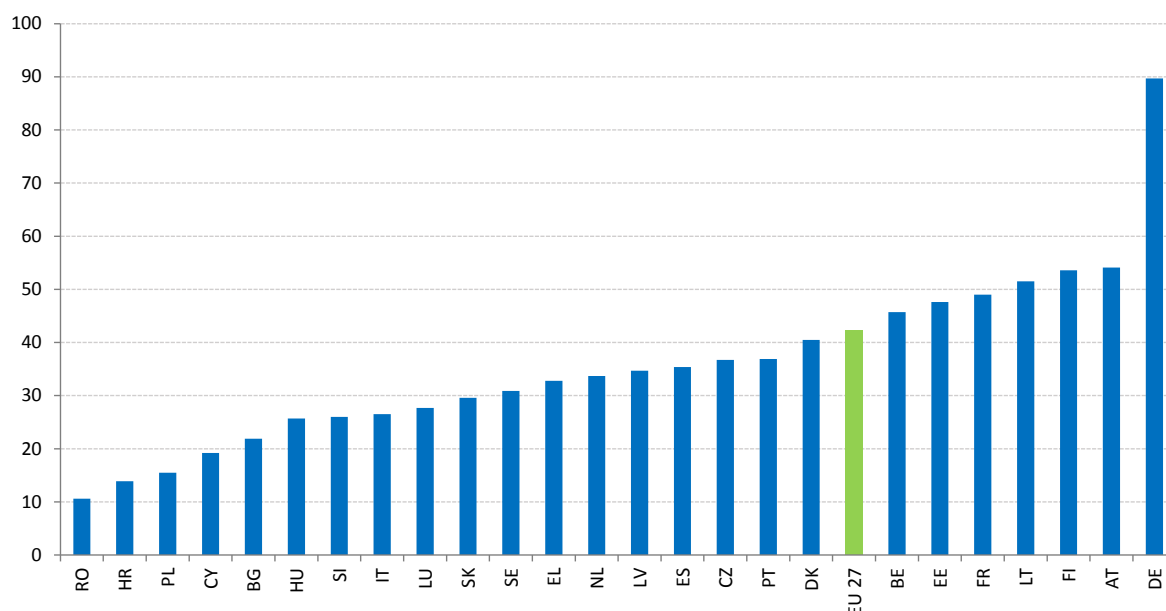
¹⁶⁹ Näiteks AT, BE (piirkondlikul tasandil), BG, EE, FI, HR, LT, NO, PL, RO ja SK..

¹⁷⁰ Üksikasjalikuma teabe saamiseks vt määrus, millega muudetakse määrusi (EL) nr 1303/2013 ja (EL) nr 223/2014 seoses ühtekuuluvusmeetmetega pagulaste toetamiseks Euroopas (CARE). Vt ka C(2022) 1379 tehnilise toe instrumendi rahastamisotsuste ja iga-aastaste tööprogrammide kohta.

ELis saavad töötushüvitist keskmiselt neli lühiajalist töötut kümnest¹⁷¹ (2021. aastal 42,2 %), kusjuures liikmesriikide vahel on märkimisväärsed erinevused – vt joonis 2.3.11. 2021. aastal oli katvuse määr kõrgeim (üle 50 %) Saksamaal (89,7 %), Austrias (54,1 %), Soomes (53,6 %) ja Leedus (51,5 %); neile järgnesid Prantsusmaa, Eesti, Belgia ja Taani, kus näitajad olid üle 40 %. Seevastu kõige madalam oli see näitaja Rumeenias (10,6 %), Horvaatias (13,9 %), Poolas (15,5 %) ja Küprosel (19,2 %). Neid riikidevahelisi erinevusi võib selgitada töötushüvitiste süsteemide erineva ülesehitusega; eelkõige puudutab see maksimaalset kestust, abikõlblikkuse tingimusi, töötusimise nõuete rangust ja sünergiat teiste sotsiaalkaitsesüsteemidega. 2021. aastal sai hüvitisi või abi ainult 37,8 % neist töötutest, kes on olnud ELis registreeritud vähem kui aasta. Töötushüvitiste võrdlusraamistiku kohaselt on kõik need elemendid peamised poliitikavahendid, mille abil toetada töötusijaid üleminekute ajal tööturul.

Joonis 2.3.11. Töötushüvitisi saavate lühiajaliste töötute osakaal on liikmesriigiti väga erinev

Hüvitisi saavate lühiajaliste töötute (st inimeste, kes on töötud olnud vähem kui aasta, 15–64aastaste vanuserühm, %, 2021) kaetus

Märkus. Selle näitaja puhul ei ole tehtud võrdlust väärtustega enne 2021. aastat, sest 2021. aastal esines kõikide liikmesriikide puhul aegrea katkemine, kuna [jõustus uus Euroopa sotsiaaltatistika õigusraamistik](#). Iirimaa ja Malta kohta 2021. aasta andmed puuduvad.

Allikas: Eurostat, [\[lfsa_ugadra\]](#), ELi tööjõu-uuring.

Töötushüvitise saamise õiguse kestus püsis 2022. aastal üldjoontes stabiilsena, samuti maksimaalne nõudeperiood.¹⁷² Õiguste omandamise periood oli stabiilne kõigis liikmesriikides, ulatudes 13 nädalast kindlustusmaksetest Itaalias kuni 104 nädalani Slovakkias – vt joonis 2.3.12. Hüvitiste maksimaalne kestus (üheaastase tööstaažiga töötaja puhul) on liikmesriigiti erinev – vt joonis 2.3.13. Lätis vähendati 2020. aastal kestust 39 nädalalt 35 nädalale, tagasi 2015. aasta tasemele. Ühegi teise liikmesriigi puhul ei ole see periood viimase viie aasta jooksul muutunud. 16 liikmesriigis võib üheaastase tööajaga töötutele ette nähtud hüvitisi taotleda maksimaalselt kuue kuu jooksul (24 nädalat). Taanis ja

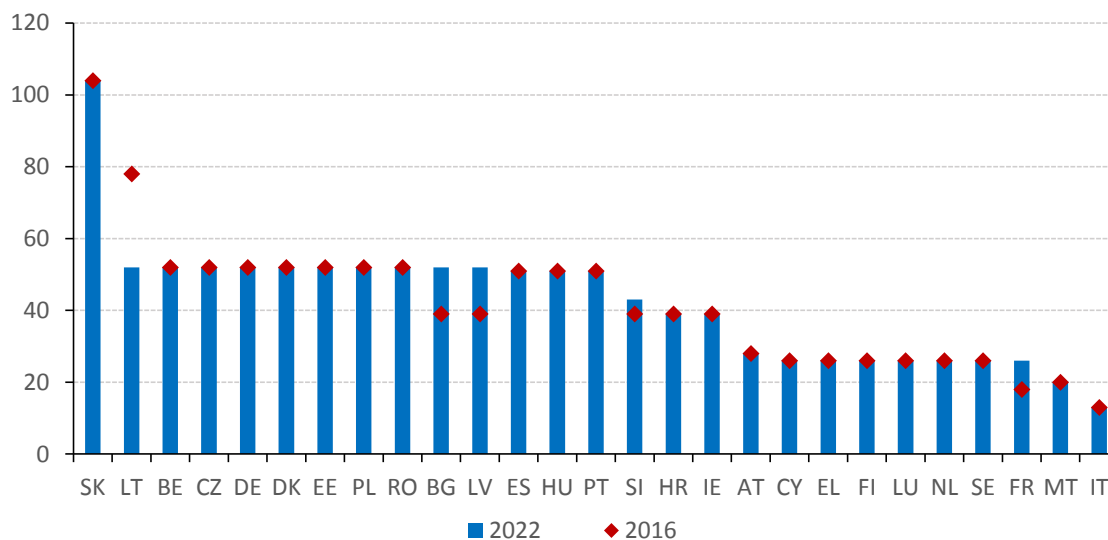
¹⁷¹ Inimesed, kes on töötud olnud vähem kui aasta. Analüüs 15–64aastaste vanuserühma kohta.

¹⁷² Analüüsis osutatakse töötushüvitistele, mida üldiselt antakse inimestele, kes on registreerinud enda töötuks jäämise mitte omal süül; need ei hõlma ajutisi skeeme, mis võidi vastu võtta COVID-19ga seotud epidemioloogilisele olukorrale reageerimiseks.

Belgias aga on hüvitisõiguse perioodi pikkus kuni kaks aastat või rohkem. Luksemburgis ja Kreekas on selle perioodi pikkus üks aasta ning Leedus, Lätis ja Iirimaal ligikaudu 8 kuud.

Joonis 2.3.12. Töötushüvitiste õiguse omandamiseks vajalik sissemaksete periood jäi 2021. aastal stabiilseks, ehkki see on liikmesriigiti väga erinev

Õiguste omandamise periood (nädalates), 2016 ja 2022

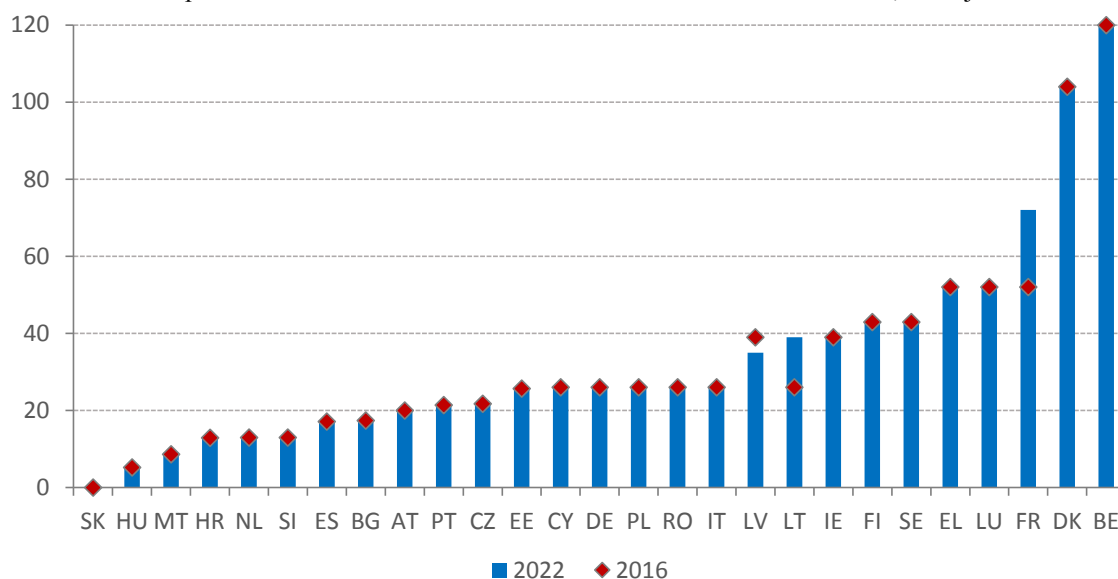

Märkus. Maltal (2016 ja 2022) peab alates isiku algsest tööleasumisest olema tehtud vähemalt 50 nädalapõhist sissemakset; Iirimaal (2016 ja 2022) peab alates isiku algsest tööleasumisest olema tehtud vähemalt 104 nädalapõhist sissemakset; Austrias (2022) peab esimese taotluse puhul olema tehtud vähemalt 52 nädalapõhist sissemakset ning järgnevate taotluste puhul olema tehtud vähemalt 28 nädalapõhist sissemakset.

Allikas: [andmebaas MISSOC](#) (jaanuar 2016 ja jaanuar 2022).

Joonis 2.3.13. Enamikus liikmesriikides annab üheaastane tööstaaž juurdepääsu töötushüvitistele maksimaalselt kuueks kuuks

Hüvitiste maksmise perioodi maksimaalne kestus nädalates üheaastase tööstaaži korral, 2022 ja 2016

Märkus. Belgias ei ole hüvitiste maksmise periood piiritletud. Küprosel arvutatakse nädalaid kuuepäevase töönädala alusel. Iirimaal makstakse hüvitisi 39 nädalat (234 päeva) ainult neile, kes on teinud 260 nädalat või kauem sotsiaalkindlustussüsteemi (PRSI) sissemakseid. Slovakkias ei ole aastase tööstaažiga isikul õigust töötushüvitisi saada (töötuskindlustusmakseid peab olema tehtud vähemalt kaks aastat viimase nelja aasta

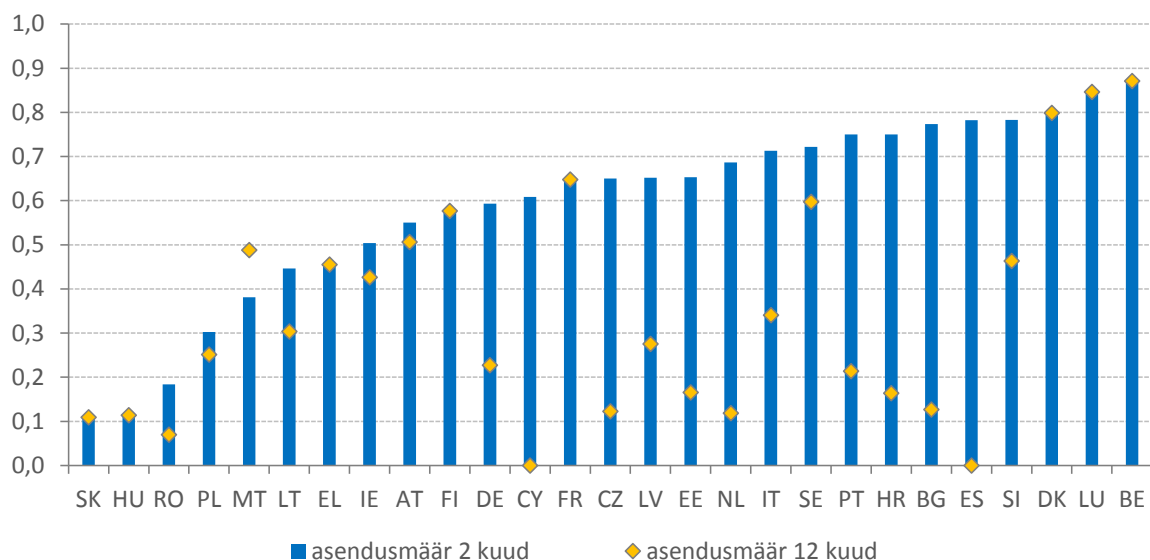
jooksul)). Poolas erineb perioodi kestus sõltuvalt sellest, milline on piirkonna töötuse määr riigi keskmise määra suhtes.

Allikas: [andmebaas MISSOC](#) (jaanuar 2016 ja jaanuar 2022) ja siseriiklikud õigusaktid.

Töötute asendussissetulek sõltub töötusperioodi pikkusest. Joonisel 2.3.14 on võrreldud ELi netoasendusmäärasid lühikese tööstaažiga (sotsiaalkindlustusmaksleid on tehtud kuni 12 kuud) madalapalgaliste (palk moodustab 67 % riigi keskmisest sissetulekust) töötajate puhul töötusperioodi 2. ja 12. kuul. Töötusperioodi teise kuu netoasendusmäär ulatub Slovakkia 10,8 %-lt (varasemast (neto)sissetulekust) üle 90%-le Luksemburgis ja Belgias. Näiteks Austrias või Belgias on asendusmäär töötuse perioodi 12. kuul sama. Enamikus teistes liikmesriikides siiski asendusmäärad vähenevad hüvitiste nõudeperioodi lõpu või hüvitiste vähenemise tõttu aja jooksul. Mõnes riigis võivad töötud, kes on töötushüvitised ammendanud, saada kasu alternatiivsetest skeemidest, näiteks sotsiaalabist, mis üldiselt pakuvad väiksemaid hüvitisi – vt punkt 2.4.1 aktiivse kaasamise üksikasjade kohta, sealhulgas komisjoni ettepanek võtta vastu nõukogu soovitus piisava miinimumsissetuleku kohta koos aktiivse kaasamise lähenemisviisiga.

Joonis 2.3.14. Töötushüvitiste asendusmäärad on ELis erinevad

Töötushüvitiste netoasendusmäär 67 % keskmisest palgast töötusperioodi 2. ja 12. kuul (2021)

Märkus. Näitaja on arvutatud lühikese tööstaažiga (üks aasta) lasteta vallalise 20aastase isiku kohta. Hõlmatud on erinevad sissetulekukomponendid, töötushüvitised ja muud hüvitised (näiteks sotsiaalabi ja eluasemetoetused).

Allikas: Euroopa Komisjoni arvutused, mis tuginevad OECD maksude ja hüvitiste mudelile.

Kvaliteetne ja tõhus sotsiaaldialoog on viimastel aastatel olnud väga oluline keerukate sotsiaal-majanduslike tingimuste usaldusväärsel haldamisel. Tööhõivesuunisega nr 7 ja Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõttega 8 (sotsiaaldialoog ja töötajate kaasamine) kutsutakse liikmesriike üles tagama sotsiaalpartnerite õigeaegne ja tulemuslik kaasamine tööhõivealaste, sotsiaal- ja vajaduse korral majandusvaldkonna reformide ja investeeringute kujundamisse ja rakendamisse, muu hulgas nende suutlikkuse suurendamise toetamise kaudu. COVID-19 kriisi ajal tegutsesid ELi tasandi valdkondlikud sotsiaalpartnerite organisatsioonid väga proaktiivselt ja esitasid kiiresti oma seisukohad võimalike taastestrategie kohta. Riiklikul tasandil kutsus mitu liikmesriiki sotsiaalpartnereid üles kooskõlas oma riiklike tavade ja institutsioonilise raamistikuga arutama, läbi rääkima ja/või rakendama meetmeid, millega toetatakse töötingimusi, tööturu toimimist, võrdseid võimalusi, töötervishoidu ja

tööohutust, kaugtööd ja õigust mitte olla kättesaadav. Viimasel ajal on Euroopa sotsiaalpartnerid mitmel juhul aidanud märkimisväärselt kaasa algatustele Euroopa ja riiklikul tasandil, et meelitada uusi töötajaid tööjõupuuduse all kannatavatesse sektoritesse, sealhulgas nendesse, mis toetavad rohe- ja digipööret, töötades talendipartnerlustega ja rakendades mitut sidusrühma hõlmavat Euroopa integratsioonipartnerlust¹⁷³.

Reformide tõhusa kavandamise ja rakendamise tagamisel on oluline roll sotsiaalpartnerite prognoositaval, sisulisel ja õigeaegsel kaasamisel. Euroopa poolaasta ning taaste- ja vastupidavusraha rakendamise keskmes on liikmesriikide isevastutus. Uute kolmepoolsete organite loomine (nt Poolas, Rumeenias ja Slovakkias) riiklike taaste- ja vastupidavuskavade rakendamise jälgimiseks on positiivne areng, mis kaasava haldamise korral võib suurendada sotsiaalpartnerite osalust ja avalikku vastutust¹⁷⁴. Tihe koostöö sotsiaalpartneritega, sealhulgas kogu Euroopa poolaasta tsükli jooksul, on oluline tagamaks, et nende seisukohti võetakse arvesse ja nendest lähtutakse otsustusprotsessis, sh Ukraina kodanike ja teiste põgenike Euroopa tööturule integreerimist soodustava asjakohase toetuspoliitika arutamisel. Alates 2016. aastast on tööhõivekomitee igal aastal analüüsinud mitmepoolse järelevalve hindamise raames sotsiaalpartnerite kaasamist Euroopa poolaastasse, et teha kindlaks kaasamisega seotud ja muid probleeme ja häid tavasid. Liikmesriigiti täheldatakse jätkuvalt erinevusi sotsiaalpartnerite kvaliteetses ja sisulises kaasamises.

Sotsiaaldialoog on olnud keskse tähtsusega tugeva tervishoiusektori jaoks, aidates võidelda COVID-19 pandeemiaga ja suurendada ELi valmisolekut võimalikeks tulevasteks tervisekriisideks. Kõik riigid on seisnud silmitsi vajadusega suurendada tervishoiusüsteemide suutlikkust, eelkõige haiglates, et väga kiiresti rahuldada COVID-19 pandeemia tõttu kasvanud tervishoiuteenuste nõudlust. See surve tervishoiusüsteemidele avaldub muude pikaajaliste probleemide taustal, nagu tervishoiutöötajate puudus. Sotsiaaldialoogil oli oluline roll mõnede nende probleemide lahendamisel liikmesriikides, kus on väljakujunenud institutsioonid ja pikaajaline sotsiaalpartnerite koostöö traditsioon (nt Taani, Saksamaa, Soome ja Rootsi), ning riikides, kus on olemas tugevad sotsiaalpartnerite klastrid (nt Austria, Belgia, Luksemburg ja Madalmaad). Samal ajal on riikides, kus sotsiaaldialoog ja kollektiivlääbirääkimised on tervishoiusektoris vähem silmapaistvad (nt Bulgaaria, Tšehhi, Malta ja Eesti), sotsiaaldialoog seoses COVID-19 kriisiga hoogustunud¹⁷⁵.

Kodanikuühiskonna organisatsioonide osalemine Euroopa poolaasta kõigis etappides on oluline kvaliteetsete reformide ja poliitika elluviimiseks liikmesriikides. Euroopa Komisjon on varasemates ühistes tööhõivearuannetes rõhutanud, kui tähtsad on õigeaegsed ja sisukad konsultatsioonid kodanikuühiskonna organisatsioonidega. Tuginedes olemasolevatele riiklikele tavadele, on komisjon rõhutanud ka seda, kui oluline on kaasata kodanikuühiskonna organisatsioonid oma korrapärastes kohtumistesse ja mõttevahetusse liikmesriikidega. Olemasolevate probleemide väljaselgitamine – mõningaid neist rõhutati Euroopa Majandus-

¹⁷³ Vt Euroopa integratsioonipartnerluse uuendamine pärast COVID-19 kriisi. Allikas: [Euroopa integratsiooni veebisait \(europa.eu\)](https://europea.eu)

¹⁷⁴ Allikas: Eurofound (2022), Rodríguez Contreras, R., Sanz, P., „Sotsiaalpartnerite kaasamine riiklikesse taaste- ja vastupidavuskavadesse“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus. Märkus. Kollektiivlääbirääkimiste kohta üksikasjaliku teabe saamiseks vt käesoleva aruande punkt 2.1 ning Euroopa Komisjoni ülevaade „Employment and Social Developments in Europe 2022“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022.

¹⁷⁵ Vt Eurofound (2022), „Sotsiaaldialoog ja kollektiivlääbirääkimised haiglasektoris COVID-19 pandeemia ajal“. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus (avaldatakse peatselt).

ja Sotsiaalkomitee hiljutises resolutsioonis¹⁷⁶ – annab võimaluse parandada veelgi teabevahetuse kvaliteeti, läbipaistvust, korrektsust ja prognoositavust. Edaspidi aitab kodanikuühiskonna organisatsioonide kaasamine tööhõive- ja sotsiaalvaldkonda suurendada olemasolevate sotsiaal-majanduslike probleemide lahendamiseks ning rohe- ja digipöörde edendamiseks vajalike reformide ja investeeringute detailsust ja tõhusust.

2.3.2. Liikmesriikide võetud meetmed

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõttega 5 (kindel ja paindlik töö) **jätuvad mõnes liikmesriigis jõupingutused tööturu killustatuse põhjuste kõrvaldamiseks**. 2021. aasta juulis muutis **Hispaania** riiklikus taaste- ja vastupidavuskavas avaliku sektori töötajate määrust, et vähendada ajutist tööhõivet avalikus sektoris ning ennetada kuritarvitusi ja nende eest karistada, sh kehtestati kohustus avaldada 31. detsembriks 2022 kõik üleskutsed ajutiste töötajate stabiliseerimismenetluse rakendamiseks. Samuti võeti vastu tervishoiu- ja haridussektoris töötavate avaliku sektori töötajate suhtes kohaldatavate eeskirjade muudatused. 2021. aasta detsembris võttis **Hispaania** (samuti riiklikus taaste- ja vastupidavuskavas) vastu ka tööturu reformi paketi, mille eesmärk on vähendada ajutiste lepingute suurt osakaalu erasektoris, parandada teatavate töötajate töötingimusi ja soodustada üleminekut tähtajatule tööle. Reformiga määratleti uuesti töölepingute seotud valikuvõimalused, rõhutades tähtajatute lepingute kesksel rolli ja piirates veelgi tähtjaliste töölepingute kasutamist (nt lühendades tähtjaliste töölepingute maksimaalset kestust, suurendades samal ajal karistusi nende kuritahtliku kasutamise eest). Osana inimväärse töö tegevuskava laiemast reformist kavatakse **Portugal** vähendada ajutiste lepingute pikendamiste maksimaalset arvu kuult neljale; suurendada ajutiste töötajate vallandamise korral makstavat hüvitist ja kriminaliseerida deklareerimata töö, nähes selle eest ette kuni kolmeaastase vanglakaristuse. Kui need meetmed vastu võetakse, vähendavad need eeldatavasti ajutiste lepingute osakaalu ning edendavad üleminekut tähtajatule ja ametlikule tööle. **Madalmaade** riiklik taaste- ja vastupidavuskava sisaldab mitut tööturureformi, mille eesmärk on lahendada tööturu killustatusega seotud probleeme. Need hõlmavad iseenda tööandjate maksusoodustuste järkjärgulist vähendamist, kohustusliku töövõimetuskindlustuse kehtestamist iseenda tööandjatele ning meetmeid fiktiivsete füüsilisest isikust ettevõtjate vastu võitlemiseks, sealhulgas töösuhte määratluse muutmist ja riikliku jõustamise suurendamist; seda kõike kavatakse teha 2026. aastaks. Lisaks teatasid **Madalmaad** 2022. aasta juulis ka kavatsusest vähendada stiimuleid paindlike või ajutiste lepingute kasutamiseks ning võtta kasutusele ajutist tööd vahendavate asutuste sertifitseerimissüsteem.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõttega 7 (teave töötingimuste kohta ja kaitse töölepingu ülesütlemise korral) **teevad mitu liikmesriiki ettepanekuid uute või muudetud töökaitsealaste õigusaktide kohta, et reageerida tuvastatud tööturuprobleemidele**. 2021. aasta novembris andis **Eesti** jaemüügisektori tööandjatele ja töötajatele võimaluse sõlmida teatavatel tingimustel paindlikumaid töölepinguid. Need kokkulepped võivad aidata kaasa täiendavate töötajate töölevõtmisele, suurendades seeläbi töövõimalusi ning tagades samal ajal parema kaitse. Seda meetet täiendati autoveoseaduse uute muudatuste vastuvõtmisega 2021. aasta detsembris. Selle meetmega loodab **Eesti** toetada autojuhtide inimväärseid töötingimusi autoveosektoris. 2022. aasta veebruaris võttis **Prantsusmaa** vastu uue seaduse, millega luuakse iseenda tööandjatele ainulaadne staatus ja kaitstakse nende

¹⁷⁶ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee (2022), „Involvement of Organised Civil Society in the National Recovery and Resilience Plans – How can we improve it?“, resolutsioon [ECO/592], mai 2022.

isiklikku vara (praegu on kaitstud ainult peamine elukoht). Lisaks laiendab seadus tingimusi, millega hõlbustatakse iseenda tööandjate ümberkorraldamist. Valitsuse eesmärk on toetada neid, kes on lõplikult lõpetanud jätkusuutmatuks muutunud tegevuse, 800 euro suuruse toetusega kuus. 2022. aasta juunis võttis **Itaalia** vastu uued sätted, millega tagatakse, et kõik töötajad, sealhulgas mittestandardsete lepingute alusel töötajad, saavad kasu töösuhte suuremast läbipaistvusest, eelkõige tööandjate miinimumteabe nõuetest katseaja ja koolituse kohta (kui see on asjakohane). Osana ulatuslikust reformist kavatakse **Rootsi** võtta 2022. aasta teisel poolaastal vastu meetmed seoses objektiivsetel põhjustel vallandamist käsitlevate eeskirjadega, töötingimuste prognoositavuse suurendamise ja töövaidluste vältimisega.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõttega 10 (tervislik, ohutu ja hästi kohandatud töökeskkond) **võtsid mitu liikmesriiki lisaks sotsiaalõiguste sammast käsitlevas tekstikastis nr 5 esitatud analüüsile meetmeid töötervishoiu ja tööohutuse tugevdamiseks**. Osana laiemast reformist võttis **Prantsusmaa** 2021. aasta juulis (riiklikus taaste- ja vastupidavuskavas) vastu kogumi meetmeid, millega tugevdatakse töötervishoidu ja tööohutust. Oodatava mõju seisukohast kõige asjakohasemad meetmed hõlmavad ettevõtete võimalust laiendada töökohal pakutavaid tervishoiuteenuseid ja ennetuspassi loomist. Lisaks on **Prantsusmaa** laiendanud seksuaalse ahistamise määratlust töökohal ning ratifitseeris 2021. aasta novembris ILO vägivalla ja ahistamise vastu võitlemise konventsiooni. 2021. aasta detsembris võttis **Horvaatia** vastu riikliku töö-, tööohutus- ja tööhõivekava aastateks 2021–2027. Kava on kooskõlas 2030. aasta riikliku arengustrateegiaga ning toetab tööturupoliitika järjepidevust ja parandamist eesmärgiga tagada kõigile inimväärne töö, võttes samal ajal arvesse haavatavate isikute erivajadusi. 2022. aasta juulis võttis **Bulgaaria** töötajate heaolu ja tööohutuse toetamiseks vastu ESF+ meetme, mille kogueelarve on 51,1 miljonit eurot. Mõned kõige olulisemad meetmed hõlmavad rahalist toetust ettevõtetele, et vältida läbipõlemist, aidata säilitada vaimne tervis, osta kaitseriietust ja tööohutusvahendeid, varustada ettevõtteid spordi- ja puhkealadega ning võtta kasutusele keskkonnahoidlikud lähenemisviisid organisatsioonilisele käitumisele. Meede kestab 2024. aasta lõpuni ja sellest peaks kasu saama kuni 91 000 töötajat. **Itaalia** kavatakse samuti võtta 2022. ja 2023. aastal sihitud poliitikameetmeid töötervishoiu ja tööohutuse parandamiseks.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõttega 9 (töö- ja eraelu tasakaal) **kehkestavad või muudavad mõned liikmesriigid õigusakte, et paremini määratleda paindliku töö tingimused ja tööaja korraldus**. 2021. aasta juulis kiitis **Hispaania** heaks õigusnormid, millega reguleeritakse kaugtööd era- ja avalikus sektoris. Eelkõige tagatakse seadusandlike muudatustega kaugtööd tegevatele töötajatele samad töötingimused kohapeal töötavate inimestega ning kaugtöö vabatahtlikkus nii töötaja kui ka tööandja jaoks. See uus raamistik võib soodustada hübriidtööd, mis ühendab kaugtööd ja kohapealset tööd. 2022. aasta juunis võttis **Belgia** vastu uued meetmed, et suurendada tööaja paindlikkust ning toetada töö- ja eraelu paremat tasakaalu erasektoris. Peamised meetmed hõlmavad õigust neljapäevasele tööpäevale (tundide arvu suurendamise kaudu päevas) või töörežiimi muutmist (st töötundide tasakaalustamist nädalate vahel). Samal ajal võttis **Belgia** üle 20 töötajaga ettevõtete puhul kasutusele õiguse „mitte olla kättesaadav“, mis tähendab, et tööandjad ei saa eeldada, et nende töötajad vastavad tööalastele küsimustele pärast tavapärasest tööaega. Mõlemad meetmed on osa föderalsest tööturureformide kokkuleppes, mis hõlmab ka suuremat paindlikkust e-kaubanduse õhtu- ja öötöö eeskirjade osas. Lisaks on ette nähtud katseprojektid, et võimaldada vabatahtlikkuse alusel töötada õhtul ja öösel ilma ametiühingu eelneva nõusolekuta. Osana laiemast reformist kavatakse **Poola** (riiklikus taaste- ja vastupidavuskavas) kehkestada tööõiguse sätteid selleks, et edendada töö- ja eraelu paremat tasakaalu ning prognoositavamaid töötingimusi. Eelkõige sätestatakse paindliku

töökorralduse eeskirjad, mis hõlmavad pause ja/või koolitust tööajal ning töötaja nõusolekut ületunni- või öötööks või lühiajalise töö tegemiseks. Samuti on kavas muuta sätteid, mis käsitlevad töötajate töösuhte kaitset rasedus-, emapuhkuse või vanemapuhkuse ajal. 2022. aasta aprillis ajakohastas ka **Eesti** kehtivat õigusraamistikku, et tagada hoolduskohustustega töötajatele või riigiteenistujatele paindlikumad töötingimused (nt osaline tööaeg, kaugtöö või paindlik tööaeg), edendades samal ajal alaealiste (st alla 14-aastaste) tõhusat kaitset. **Luksemburg** kavatseb vastu võtta sätteid moraalse ahistamise reguleerimiseks. Meedet kohaldatakse eeldatavasti töötajate, aga ka töökohapõhiste õppijate ja praktikantide ning üliõpilastega sõlmitavate ajutiste lepingute suhtes.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõttega 9 (töö- ja eraelu tasakaal) **on veel mitu liikmesriiki muutnud oma õigusakte või kavatsevad seda teha, et pakkuda töötajatele paindlikumat töökorraldust.** **Hispaania** pikendas 2020. aasta märtsis vastu võetud tööaja muutmise kava (Mecuida kava) 2022. aasta juunini, et suurendada töötajate paindlikkust, mis võimaldaks neil täita otseselt COVID-19 kriisiga seotud perekondlikke kohustusi. Nende sätete kohaselt võivad tööandja ja töötaja leppida kokku muudes mõistlikes ja proportsionaalsetes muudatustes töötaja töötingimustes (muu hulgas kaugtöö, vahetuste muutused, töökoha vahetamine või teistsuguste tööülesannete määramine). 2022. aasta jaanuaris ajakohastas **Hispaania** tööaja õigusraamistikku, et laiendada vähihaigete või muud rasket haigust põdevate laste vanemate hooldusvõimalusi. Hooldust vajava lapse vanusepiiri tõsteti 18-lt 23-le. **Küpros** kavatseb riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames viia läbi avaliku sektori paindliku töökorralduse uuringu. Uuringu põhjal peaks antama 2023. aastaks soovitusi eesmärgiga parandada avaliku teenistuse tulemuslikkust. Kui uuringu soovitusel on kättesaadavad, tehakse otsus nende rakendamise kohta. Samuti kavatseb **Küpros** taaste- ja vastupidavusrahastust saadava toetusega võtta 2023. aastaks vastu uue seaduse, millega reguleeritakse paindlikku töökorraldust, eelkõige kaugtööd. 2022. aasta augustis muutis **Leedu** oma õigusraamistikku, võimaldades teatavatele perekondadele paindlikumat töökorraldust. Need muudatused hõlmavad muu hulgas lisapuhkusepäevi lapsi kasvatavatele lapsevanematele ning võimalust töötada alla täispäeva ning kombineerida kaugtööd ja paindlikke töögraafikuid rasedatele või rinnaga toitvatele naistele, kuni 8aastaseid lapsi kasvatavatele vanematele või kuni 14aastaseid lapsi (või kuni 18aastaseid puudega lapsi) kasvatavatele üksikvanematele (vt punkt 2.2.2).

Mitu liikmesriiki tugevdas oma jõupingutusi deklareerimata töö vastu võitlemisel täiendavate vahenditega, sealhulgas tööinspeksioonide suutlikkuse suurendamisega. Osana riikliku taaste- ja vastupidavuskava rakendamisest peaks **Itaalia** (taaste- ja vastupidavuskavas) võtma 2022. aasta lõpuks vastu riikliku kava ja tegevuskava deklareerimata töö vastu võitlemiseks kõigis majandussektorites eesmärgiga suurendada 2025. aastaks pidevalt tööinspeksioonide arvu ja vähendada 2026. aastaks deklareerimata töö juhtumeid. Selleks loodi 2022. aasta veebruaris institutsioonidevaheline tööühm. 2021. aasta oktoobris kiitis **Rumeenia** heaks uued halduskaristused, et piirata deklareerimata ja aladeklareeritud tööd ning nn ümbrikupalga maksmist. Meede hõlmab „aladeklareeritud töö“ mõiste reguleerimist. 2022. aasta aprillis käivitas **Rumeenia** ka teenusevautšerite süsteemi (jõustub alates 1. jaanuarist 2024), et tuua koduabilised ametlikku majandusse. Koduabiline on kaetud sotsiaal- ja tervisekindlustussüsteemiga pärast 85 vautšeri vahetamist. Osana laiemast reformist käivitas **Rootsi** 2022. aasta veebruaris protsessi tööga seotud kuritegevuse vastu võitlemise (ka deklareerimata töö küsimustega tegelemise) piirkondlike keskuste loomiseks. Need keskused toimivad ametiasutuste tööd koordineeriva keskusena ühiste riiklike kontrollide kavandamisel, rakendamisel ja järelmeetmete võtmisel; seejuures konsulteeritakse sotsiaalpartnerite ning riiklike ja piirkondlike asutustega. 2022. aasta märtsis võttis **Belgia** (Brüssel – pealinna piirkond) vastu sihtmeetme, et põhjendatud

diskrimineerimise kahtlusest lähtudes suurendada teatava sektori ettevõtetes tehtavate kontrollide arvu. Lisaks võivad tööinspektorid külastada ettevõtet valenime all, et tuvastada kohtlemise erinevusi. 2022. aasta mais kiitis **Hispaania** heaks uue konkursi 90 uue avaliku sektori töö- ja sotsiaalkindlustusinspektori ametikoha loomiseks, millega kahekordistati 2021. aastal heaks kiidetud konkursiga tööle võetud inspektorite arvu. 2022. aasta aprillis võttis **Horvaatia** vastu uue rikkumisest teatajaid käsitleva õigusakti, millega muudeti varasemaid 2019. aasta sätteid. Selle õigusakti eesmärk on parandada nende töötajate kaitset, kes teavad seaduserikkumisi toime pannud ettevõtetest; sealhulgas kehtestatakse karistused tööandjatele, kes algatavad menetluse rikkumisest teatajate vastu. Osana riikliku taaste- ja vastupidavuskava alusel rakendatavast laiemast reformist kavatakse **Horvaatia** 2022. aasta detsembris vastu võtta ka uue seaduse deklareerimata töö vastu võitlemise kohta, milles määratletakse deklareerimata töö, tugevdatakse tööinspektsioone ja reguleeritakse veelgi töötajate üleminekut deklareerimata töölt deklareeritud tööle.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõttega 4 **on mitu liikmesriiki võtnud suunatud meetmeid, et parandada pikaajaliste töötute olukorda tööturul**. **Kreeka** võttis 2021. aasta oktoobris vastu uue seaduse, millega reformitakse riikliku tööturuasutuse (OAED) korraldust ja toimimist. Uued sätted hõlmavad uute töönõustajate töölevõtmist (540 kaheaastase perioodi jooksul) ning suuremat keskendumist tööjõu pakkumise ja nõudluse vahendamisele. 2021. aastal kehtestas **Kreeka** ka toetuse töötushüvitisi saavatele inimestele, kes leiavad töö, ja 300 euro suuruse preemia pikaajalistele töötutele (kes on olnud töötud üle viie aasta), kes koostavad individuaalse tegevuskava. Hüvitiste kuritarvitamisega võitlemiseks on kehtestatud sissetulekukriteeriumid; kolm keeldumist sobivatest töökohtadest või koolitusel osalemisest viiks töötusregistrist kustutamiseni. Osana **Iirimaa** ulatuslikust reformist käivitati 2022. aasta jaanuaris kohaliku piirkonna tööhõivetalitus LAES. Teenuse eesmärk on pakkuda kvaliteetseid ja mõõdetavaid tööturuteenuseid pikaajalistele töötutele ja teistele haavatavatele rühmadele. Uus teenus tugineb tulemuslikkusega seotud maksesüsteemile, mille puhul iga klient saab individuaalsed õigused, mis põhinevad osalusel ja isikliku arengukava täitmisel. 2022. aasta veebruaris tegi **Rootsi** oma riiklikule tööturuasutusele ülesandeks suurendada pikaajaliste töötute toetust, eelkõige piirkondades, kus on tõsised sotsiaal-majanduslikud probleemid. Samuti kavandatakse meetmeid, et tugevdada strateegilist ja operatiivset koostööd riiklike tööturuasutuste ja kohalike ametiasutuste vahel seoses haavatavate töötajatega.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõttega 4 (töehõive aktiivne toetamine) **muutis mitu liikmesriiki oma olemasolevaid aktiivse tööturupoliitika raamistikke, et parandada nende tulemuslikkust COVID-19 kriisist taastumisel**. 2021. aastal võttis **Tšehhi** vastu strateegilise raamistiku „Töehõive 2030+“. Strateegia aitab kaasa ühtekuuluvuspoliitika rakendamistingimuste täitmisele ja määrab kindlaks prioriteetsed valdkonnad järgmiseks kümneks aastaks. Konkreetsed meetmed on sätestatud raamistikku täpsustavates tegevuskavades. Riikliku taaste- ja vastupidavuskava rakendamise raames võttis **Kreeka** 2021. ja 2022. aastal vastu meetmed, et töötada riiklike tööturuasutuste jaoks välja uued digivahendid, sealhulgas digikaart, võimalus registreerida individuaalne tegevuskava ning süsteem isiklike õppekontode loomiseks. Osana riikliku taaste- ja vastupidavuskava kohasest laiemast reformist on **Horvaatia** esitanud meetmed haavatavatele rühmadele antava toetuse kvaliteedi parandamiseks, eelkõige seoses protsessidega, mis on seotud profiilide koostamise ja segmentimise ning haavatavate rühmade integreerimise ja aktiveerimisega riiklikes tööturuasutustes. Lisaks jätkatakse jõupingutusi, et töötada välja vahendid töötute ja vabade töökohtade kokkuviiamiseks ning parandada aktiivse tööturupoliitika järelevalve- ja hindamissüsteemi toimimist. Need meetmed koos kavandatud teavitustegevusega peaksid tooma riiklikesse tööturuasutustesse 5 000 uut kasutajat. 2022. aasta aprillis võeti kasutusele

täiskasvanute täiendus- ja ümberõppe vautšerite süsteem, mis on aluseks isiklike õppekontode võimalikule kasutuselevõtule ESF+ raames. 2021. aasta detsembris kiitis **Itaalia** heaks uued struktuursed investeeringud, et edendada piirkondlike tööturu vaatluskeskuste arengut ning piirkondlike ja riiklike infosüsteemide koostalitlusvõime tugevdamist, parandades seeläbi riiklike tööturuasutuste suutlikkust toetada tööturu vastavusse viimist vajadustega. Seda meetet täiendab veel lisaks 4,4 miljardi euro eraldamine töötajate garantii riikliku programmi (GOL) rakendamiseks ajavahemikul 2021–2023. 2022. aasta augustis võttis **Leedu** riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames vastu uue karjäärinõustamissüsteemi, millega kehtestatakse karjäärinõustamise raamistik, kompetentsuse põhinõuded, juhtimine ja kvaliteedi tagamine kogu karjääri jooksul esimesest kooliklassist alates (vt ka punkt 2.2.2). Sotsiaalpartnerite kaasamisega sätestatakse selles ka asjaomaste institutsioonide juhtimisprotsess. 2022. aasta aprillis võttis **Luksemburg** vastu uue ajutise sihtmeetme, et pakkuda alla 50aastastele töötutele kuuekuulise ajavahemiku jooksul ajutisi tööülesandeid. Seadust kohaldati tagasiulatuvalt alates 2021. aasta oktoobrist ja see kaotas kehtivuse 30. juunil 2022. 2022. aasta lõpuks peaks **Poola** (riiklikus taaste- ja vastupidavuskavas) võtma tööturul osalemise edendamiseks vastu kaks tähtsat õigusakti. Esiteks peaks kolmandate riikide kodanike tööhõivet käsitlev seadus vähendama haldustõkkeid kolmandate riikide kodanike töölevõtmisel ja lihtsustama teatavate töölepingute sõlmimise protsessi. Teiseks võetakse uue tööseadusega muu hulgas meetmeid, mis lihtsustavad vanematel pärast puhkust tööturule naasmist.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõttega 4 (töehõive aktiivne toetamine) **on lisaks näiteid suunatud meetmetest, mille liikmesriigid on esitanud, et hõlbustada tööturustaatuste vahelist liikumist ja tugevdada tööjõu aktiveerimise komponenti.** 2022. aasta juunis võttis **Belgia** kasutusele nn üleminekurajad, et töölepingu ülesõtmise teate saanud töötajad saaksid töötada teise tööandja juures, et muuta üleminek sujuvamaks. Seda koordineerib piirkondlik tööturuasutus ja see põhineb kahe ettevõtte (süsteemi kasutajad) vahelisel kokkuleppel. Ülemineku ajal kantakse tööjõukulud (täielikult või osaliselt) üle uuele tööandjale ning protsessi lõpus tuleb töötaja tööle võtta tähtajatu lepinguga. **Belgia** võttis vastu ka meetme, et toetada koondatud töötajaid vähemalt 30nädalase etteteatamistähtajaga. Kriteeriumidele vastavatel koondatud töötajatel on õigus pühendada kolmandik etteteatamisajast (st 10 nädalat) tegevustele, mis suurendavad nende tööalast konkurentsivõimet. See meede lisandub lahkumishüvitisele, mida töötajatel on õigus saada.

Olemasolevad või hiljuti välja töötatud aktiivse tööturupoliitika süsteemid toetavad ka Ukraina põgenike tööturule integreerimist. Enamik liikmesriike toetub Ukraina sõja eest põgenevate inimeste toetamisel kas olemasolevale aktiivsele tööturupoliitikale, mis on kättesaadav riigi kodanikele, või pärast rände- ja pagulaskriisi (2015–2016) välja töötatud programmidele. Olemasolevate aktiivse tööturupoliitika süsteemide raames on suur osa ELi liikmesriikidest pakkunud nõustamist ja karjäärinõustamist, samas kui teised on lisaks nendele meetmetele pakkunud tööandjatele rahalisi stiimuleid põgenike töölevõtmiseks, töökohal toimuva koolituse pakkumiseks või ettevõtlust edendavate projektide käivitamiseks (vt ka punkt 2.1.2)¹⁷⁷. Koolitusel (v.a keeleõpe) osalenud Ukraina põgenike arv on siiski olnud väike. Seda võib selgitada riiklikus tööturuasutuses registreerunute vähesusega. Näiteks **Austrias** osales koolitustel ainult 1 216 riiklikus tööturuasutuses registreeritud 6 300

¹⁷⁷ Euroopa Tööjõuamet (2022), „Overview of national measures adopted to respond to the Ukrainian crisis with regard to employment and social security having a potential impact on the EU labour mobility“, riikide teabelehed. ELA/2022/RS/047/ELA.323/juuni 2022

ukrainlasest ja **Prantsusmaal** 1 700 registreeritud 3 200 ukrainlasest (vt ka punkt 2.3.1). Muid näiteid Ukraina põgenikele suunatud aktiivsetest tööturumeetmetest on täheldatud **Eestis**, kus Ukraina põgenikele pakuti spetsiaalseid töönõustamisteenuseid; **Poola** kehtestas **Poolas** tegutsevatele Ukraina kunstnikele ja kirjanikele mitterahalise ja rahalise toetuse kaudu eritoetuse (vt punkt 2.2.2)¹⁷⁸.

Liikmesriigid ajakohastasid riiklike tööturuasutuste õigusraamistikku nende suutlikkuse ja tõhususe tagamiseks, sealhulgas koostöös sotsiaalteenistuste ja sidusrühmadega. 2021. aasta juulis käivitas **Belgia** (Flandria piirkond) tegevuskava piirkondlike riiklike tööturuasutuste ja erasektori partnerite vahelise koostöö parandamiseks. Kava eesmärk on suurendada allhangete läbipaistvust, parandada planeerimist ja paremini jälgida osutatavate teenuste kvaliteeti täiustatud hindamiste ja andmehaldustavade abil. 2021. aasta juulis ajakohastas **Iirimaa** oma strateegiat „Pathways to Work“ aastateks 2021–2025. Uue raamistiku eesmärk on tõhustada Iirimaa riiklikku tööturuasutust (Intreo), arendades selle eelarvet, suutlikkust ja kliendikeskset lähenemisviisi. Taaste- ja vastupidavusrahastu toel hõlmab see töölesuunamise programmi, samal ajal kui ESF toetab töökohtade loomise (Jobsplus) ja tööle naasmise toetusi. **Belgia** (Valloonia piirkond) võttis 2021. aasta novembris vastu riiklike tööturuasutuste uue reformi, et pakkuda haavatavatele tööotsijatele individuaalsemat ja integreeritumat tuge ning töötada (riiklikus taaste- ja vastupidavuskavas) välja konkreetset võimalust puuetega või haavatavas olukorras olevate inimeste tööhõiveks. Uue reformiga luuakse ka alus Valloonia riikliku tööturuasutuse (Forem) ja toetavate partnerite vahelise koostöö optimeerimiseks. 2021. aasta detsembris võttis **Hispaania** (riikliku taaste- ja vastupidavuskava osana) vastu tööjõu aktiveerimise strateegia aastateks 2021–2024. Uue raamistiku eesmärk on ajakohastada riiklike tööturuasutuste aktiivset tööturupoliitikat, sealhulgas töötada välja individuaalsed võimalused, luua noortele ühtne kontaktpunkt ning tõhustada tööhõive, sotsiaalteenuste, piirkondlike haldusasutuste ja erasektori vahelist koordineerimist. Samal ajal kavatseb **Hispaania** riikliku taaste- ja vastupidavuskava rakendamise osana reformida enne 2022. aasta lõppu tööhõiveaadust, et ajakohastada aktiivset tööturupoliitikat, sealhulgas selle juhtimisstruktuuri ja koordineerimismehhanisme riiklikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil. **Rootsi** võttis 2021. aasta detsembris vastu uue meetme, mille eesmärk on tugevdada riiklike tööturuasutuste aktiveerimispoliitikat oskuste valdkonnas (vt ka punkt 2.2.2) erasektori pädevusvajaduste kaardistamisega. 2022. aasta aprillis võttis **Belgia** (Flandria piirkond) vastu uue meetme, et tugevdada kohalike omavalitsuste koordineerivat rolli tööotsijate ja majanduslikult mitteaktiivsete isikute aktiveerimisel, sh sotsiaalmajanduses (vt punkt 2.1.2). **Kreeka** võttis 2022. aasta aprillis vastu uue seaduse, millega korraldatakse ümber riiklik tööturuasutus (OAEDst DYPAs), sh luuakse sotsiaalpartnerite nõukogu ja kutseõppekonto, mille loovad sotsiaalpartnerid ja mida haldab juriidiline isik. Uus kord peaks kaasa tooma kiirema ja paindlikuma aktiveerimistoetuse andmise. 2022. aasta mais võttis **Leedu** riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames vastu uued meetmed, et muuta olemasolevad tööturuteenused digivahendite abil paremini toimivaks ja tagada süstemaatilisemalt kliendikesksus. Meede hõlmab töömeetodite läbivaatamist ja põhiprotsesside automatiseerimist, et toetada isikupärasemaid ja integreeritumaid teenuseid tööotsijatele. 2022. aasta mais jõustus **Soomes** riiklike tööhõive- ja ettevõtlaste teenuste seadus, millega reguleeritakse tööotsijate tööhõiveteenuste Põhjamaade mudelit. Eesmärk on parandada isikupärasemate ja integreeritumate teenuste pakkumist tööotsijatele. Reformiga loodetakse

¹⁷⁸ Eurofound (2022), „In-kind support and financial support for Ukrainian artists, measure PL-2022-9/2327 (measures in Poland)“, EU PolicyWatch, Dublin.

toetada ligikaudu 10 000 inimese tööleasumist. Mõju tööhõivele peaks avalduma täielikult pärast 2025. aastat.

Mitmed liikmesriigid on oma töötushüvitisi suurendanud, muu hulgas vastusena praegusele inflatsioonisurvele. Hinnatõusu mõju piiramiseks püüab **Austria** oma töötushüvitisi igal aastal kohandada. **Eestis** suurenesid 2022. aastal nii töötuskindlustushüvitised kui ka töötushüvitis. Ka **Itaalia** suurendas töötushüvitisi ja pikendas hüvitiste maksmise aega. Katvuse lünkade kõrvaldamiseks on **Hispaanias** kavas 2022. aasta lõpuks riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames rakendada reform, mis kõrvaldaks lüngad töötute kaitstes ja vähendaks töötute kaitse killustatust. Lisaks on hõlbustatud üleminekut sotsiaalkaitsele toetusesaajate jaoks, kes ei naase tööle ja on haavatavas olukorras. **Taanis** on hüvitised suurenenud ja toetuskõlblikkuse nõuded rangemaks muutunud, mille tulemuseks on töötuse esimese kolme kuu jooksul suuremad töötushüvitised. Samal ajal muutusid hüvitiste saamise nõuded hiljuti kõrgkooli lõpetanutele rangemaks. Nende puhul lühendatakse ülikoolilõpetanute maksimaalset hüvitise maksmise perioodi kahelt aastalt ühele ja juhul, kui nad ei ole tööd leidnud kolme kuu jooksul pärast kooli lõpetamist, vähendatakse nende hüvitisi. **Prantsusmaa** võttis 2021. aasta juulis vastu ajutise meetme, et pikendada kultuurivaldkonna ajutiste töötajate (st töötajad, kelle õiguslik staatus on *intermittents du spectacle* ja keda COVID-19 kriis eriti tõsiselt mõjutab) õigust töötushüvitisele. Meede kehtis kuni 2021. aasta detsembrini. **Malta** riiklik taaste- ja vastupidavuskava sisaldab uuringut, milles hinnatakse töötushüvitiste piisavust ja katvust ning soovitatakse poliitikavariante, et saavutada hüvitiste parem piisavus ja katvus nii kestuse kui ka tegeliku juurdepääsu osas, suurendades samal ajal töötamise stiimuleid. 2022. aasta aprillis kehtestas **Kreeka** uued tööotsimisnõuded, julgustades töötuid aktiivselt tööd otsima ja neile tehtud tööpakkumisi vastu võtma.

Kooskõlas sotsiaalõiguste sambapõhimõttega 8 **on mitu liikmesriiki võtnud meetmeid, et tugevdada sotsiaaldialoogi ja toetada sotsiaalpartnerite kaasamist poliitika kujundamisse.** Näiteks 2021. aasta juulis allkirjastasid **Portugali** valitsus ja sotsiaalpartnerid kolmepoolse kokkuleppe kutsehariduse ja -õppe süsteemide parandamiseks, mis hõlmas eeskirju süsteemide haldamise kohta (vt ka punkt 2.2.2). **Hispaanias** on sotsiaalpartnerid olnud kaasatud alates 2020. aastast tehtud peamiste tööturereformide kavandamisse. 2022. aasta mais allkirjastasid **Eesti** sotsiaalpartnerid ja valitsus hea tahte lepingu sooduspensionide reformimiseks. Selle põhjal valmistatakse ette uut õigusakti vanaduspensionide kohta. Osana riikliku taaste- ja vastupidavuskava rakendamisest kavatseb **Rumeenia** võtta 2022. aasta lõpuks vastu uue sotsiaaldialoogi seaduse, mida arutatakse ja milles lepitakse kokku sotsiaalpartneritega.

2.4. Suunis 8. Kõigi jaoks võrdsete võimaluste edendamine, sotsiaalse kaasatuse toetamine ja vaesuse vastu võitlemine

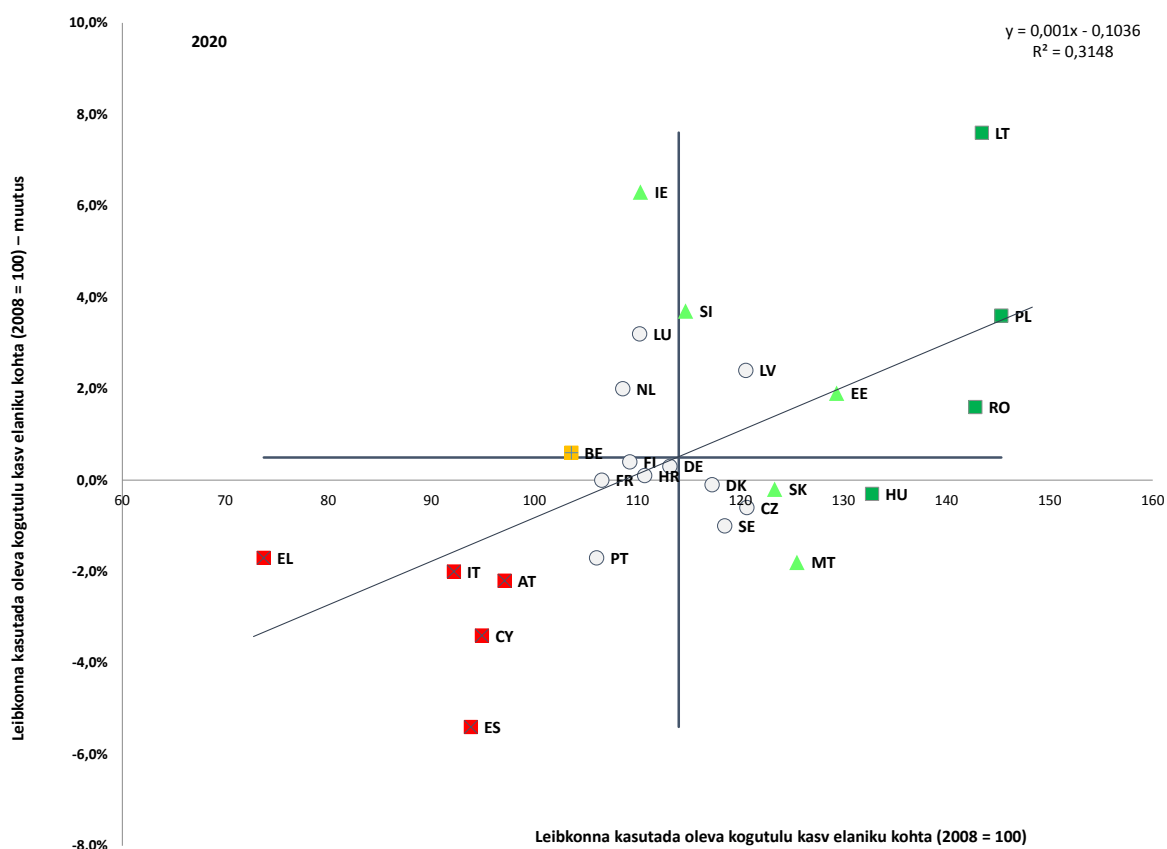
Käesolevas punktis käsitletakse seda, kuidas rakendatakse tööhõivesuunist nr 8, milles soovitatakse liikmesriikidel edendada kõigi jaoks võrdseid võimalusi, toetada sotsiaalset kaasatust ja võidelda vaesusega kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõtetega 2 (sooline võrdõiguslikkus), 3 (võrdsed võimalused), 11 (lapsehoid ja laste toetamine), 12 (sotsiaalkaitse), 14 (miinimumsissetulek), 15 (sissetulek vanas eas ja pensionid), 16 (tervishoid), 17 (puudega inimeste kaasamine), 18 (pikaajaline hooldus), 19 (eluase ja abi kodututele) ja 20 (juurdepääs esmatahtsatele teenustele). Punktis 2.4.1 esitatakse põhinäitajate analüüs ning punktis 2.4.2 kirjeldatakse liikmesriikide poliitikameetmeid.

2.4.1. Põhinäitajad

Leibkonna kasutada olev kogutulu elaniku kohta suurenes 2021. aastal ELi tasandil üldiselt ja enamikus liikmesriikides tänu COVID-19 järgsele taastumisele. Suurimat kasvu täheldati Lätis ja Ungaris; Maltal, Tšehhis, Eestis ja Sloveenias oli see väiksem. Suurim langus toimus Taanis, millele järgnesid Saksamaa ja Leedu. Nagu on selgitatud punktides 1.2 ja 2.1.1, kajastavad need muutused palgakasvu ja ka muude leibkonna kasutada oleva kogutulu komponentide – nagu ajutiste sissetulekutoetusmeetmete järkjärguline kaotamine pärast pandeemiat ja taastumise ajal – kombineeritud mõju. 2020. ja 2019. aasta tulemuste põhjal on Kreeka, Itaalia, Hispaania, Austria ja Küprose olukord märgistatud kriitilisena¹⁷⁹. Belgias oli kasv marginaalne, kuna näitaja väärtus jäi 2008. aasta taseme lähedale, ja seega on riik „tähelepanu vajav“.

Joonis 2.4.1. Leibkonna kasutada olev kogutulu (GDHI) elaniku kohta jäi 2021. aastal liikmesriikides üldjoontes stabiilseks [kasutatakse kohatäitjat, kuni saadakse täielikult uued andmed]

Leibkonna kasutada oleva tegeliku kogutulu (GDHI) kasv elaniku kohta (2008 = 100) 2020. aastal ja muutus võrreldes eelmise aastaga (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Märkus. Telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Andmete kogumise ajal puudusid andmed 14 liikmesriigi kohta, mistõttu graafik kajastab 2020. aasta taset ja muutusi aastatel 2019–2020.

Allikas: Eurostat [[tEPSR_wc310](#)].

¹⁷⁹ Andmete kogumise ajal olid andmed kättesaadavad ainult 13 liikmesriigi kohta, mille puhul oleks ühise tööhõivearuande meetodika kohaldamine eksitav. Kuni andmete järgmise ajakohastamiseni kasutatakse eelmise aasta liigitust.

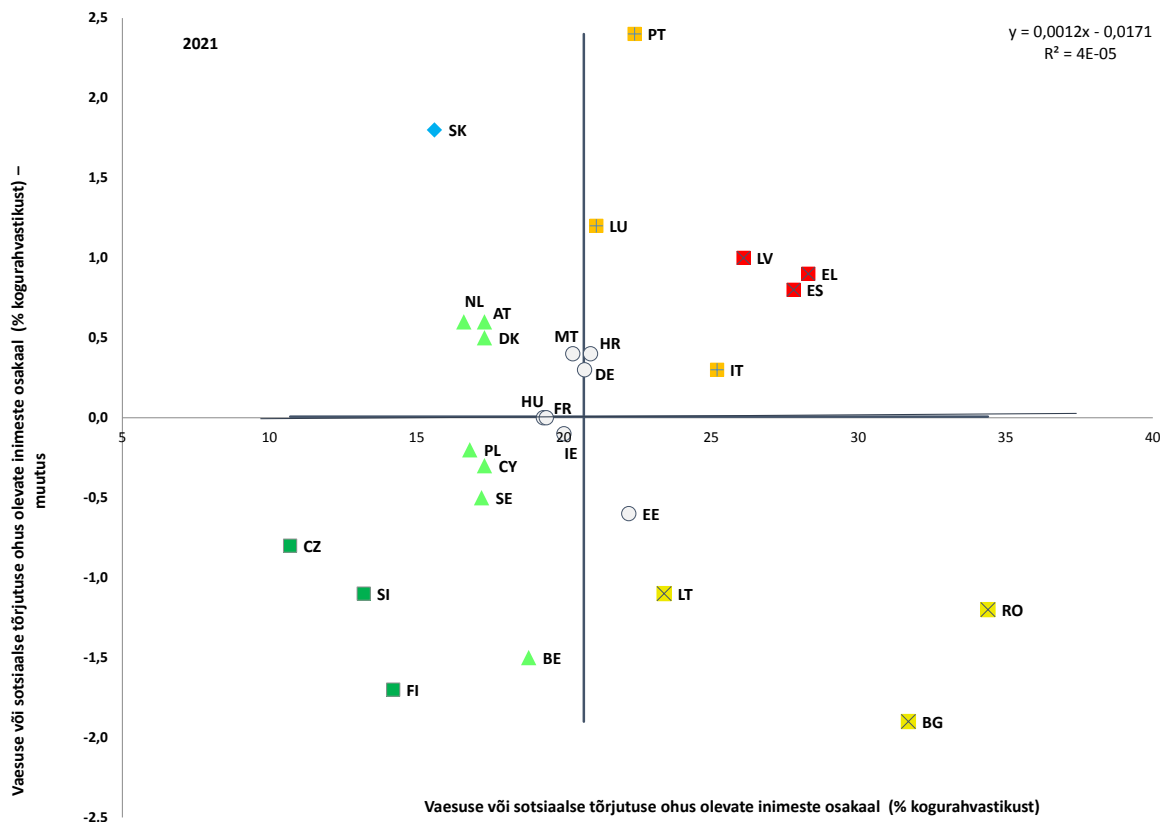
Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste osakaal püsis 2021. aastal üldjoontes stabiilsena või vähenes enamikus liikmesriikides, kuid näitajad on endiselt liikmesriigiti väga erinevad. 2021. aastal oli vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr kõrgeim Rumeenias, Bulgaarias, Kreekas, Hispaanias ja Lätis (vastavalt 34,4 %, 31,7 %, 28,3 %, 27,8 % ja 26,1 %). Kreeka, Hispaania ja Läti puhul on olukord kriitiline, sest suhteliselt suuri väärtusi võimendab 2021. aastal ELi keskmisest kiirem kasv (vastavalt 0,9, 0,8 ja 1 protsendipunkt) – vt joonis 2.4.2. Kõrgema tasemega liikmesriikidest registreeriti langus Rumeenias ja Bulgaarias vastavalt (1,2 ja 1,9 protsendipunkti). Portugal, Luksemburg ja Itaalia on liigitatud „tähelepanu vajavaks“ näitaja suhteliselt olulise halvenemise tõttu (vastavalt 2,4, 1,8 ja 1,2 protsendipunkti), hoolimata sellest, et tase on ELi keskmise juures või sellele lähemal¹⁸⁰. Liikmesriikidest, kus vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr on kõige madalam, on Slovakkia tase suhteliselt madal, kuid see tõusis 2021. aastal suhteliselt kiiresti, mistõttu olukord on „hea, kuid vajab jälgimist“. Tšehhi, Sloveenia ja Soome olukord paranes jätkuvalt ning tasemed on seal madalaimad, mis lubavad neid liigitada „väga tubliks“. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr erineb Euroopa piirkondade vahel märkimisväärselt ning see erinevus on ulatuslikum kui liikmesriikidevaheline erinevus. Erinevusi võib täheldada ka ühe liikmesriigi piires, näiteks Itaalias, Ungaris ja Poolas – vt 3. lisa joonis 8. Üldiselt tundub, et vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määrade muutused ei näita ei lähenemist ega lahknemist. Edasiste poliitikareformide jaotusliku mõju jätkuv hindamine on äärmiselt oluline tagamaks, et uued meetmed ja reformid aitavad vaesust veelgi vähendada, aidates seeläbi saavutada ELi peamist eesmärki aidata 2030. aastaks vaesusest välja vähemalt 15 miljonit inimest¹⁸¹.

¹⁸⁰ Selle näitaja aegrida on Luksemburgi puhul 2021. aastal katkenud.

¹⁸¹ Selleks on komisjon avaldanud [teatise „Liikmesriikide poliitikameetmete jaotusliku mõju parem hindamine“](#) (COM(2022) 494 final).

Joonis 2.4.2. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste osakaal jäi 2021. aastal üldiselt samale tasemele ja mitmes liikmesriigis isegi vähenes, kuid näitajad varieeruvad endiselt oluliselt

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste osakaal (%), 2021. aasta määrad ja muutused võrreldes eelmise aastaga (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Märkus. Telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Itaalia ja Poola andmed on esialgsed. Aegrea katkemine Luksemburgi puhul.

Allikas: Eurostat [[ilc_peps01n](#)], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

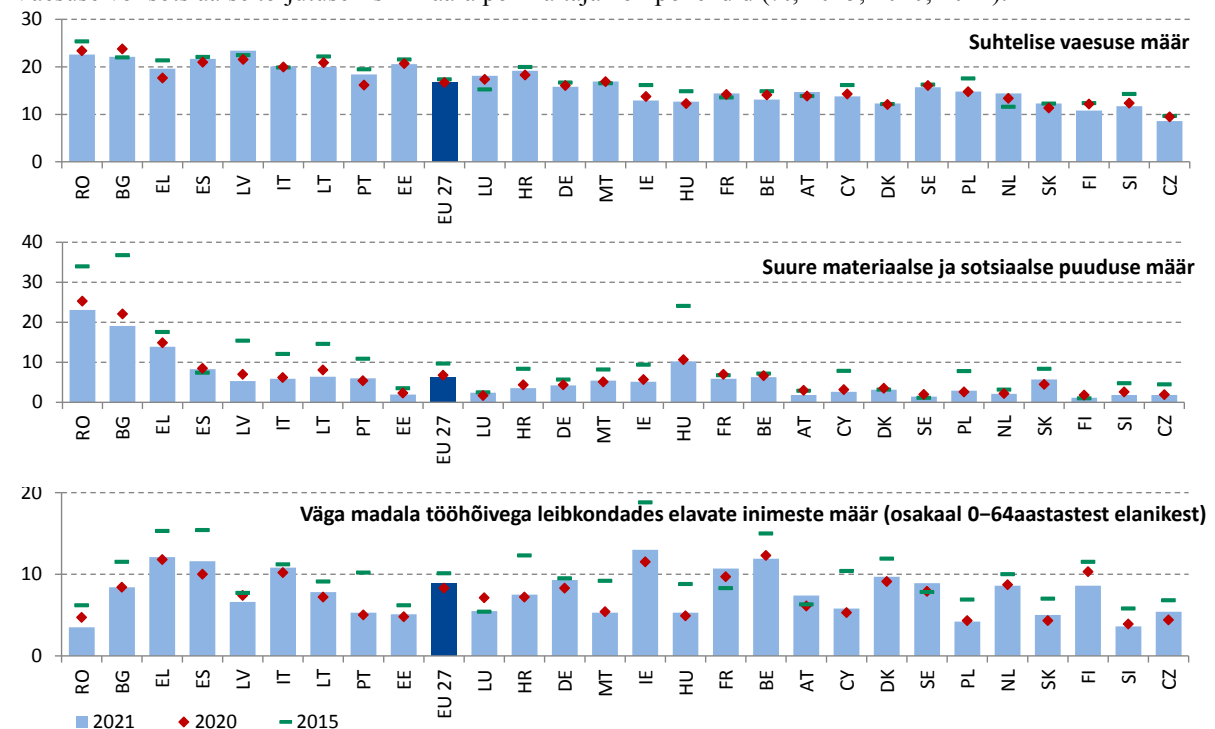
Hoolimata survest, mida COVID-19 kriis on paljudele kogu ELis avaldanud, võimaldasid tõhusad meetmed liikmesriikide ja ELi tasandil, mida toetavad ka ELi rahalised vahendid, hoida ära vaesuse, suure materiaalse ja sotsiaalse puuduse ning (peaaegu) töötutes leibkondades elavate inimeste osakaalu üldise suurenemise. Suhtelise vaesuse määr püsis 2021. aastal enamiku liikmesriikide puhul stabiilne või vähenes (2020. aasta sissetulekute põhjal). Kõige madalam oli määr Tšehhis, millele järgnesid Soome ja Sloveenia, kus registreeriti näitaja langus (2021. aastal vastavalt 0,9, 1,4 ja 0,7 protsendipunkti vastavalt 8,6 %, 10,8 % ja 11,7 % tasemele) – vt joonise 2.4.3 ülemine diagramm. Kõrgeimad määrad registreeriti Lätis, Rumeenias ja Bulgaarias (2021. aastal vastavalt 23,4 %, 22,6 % ja 22,1 %). 2021. aasta sissetulekute põhjal tehtud Eurostati kiirhinnangute põhjal jäi suhtelise vaesuse määr enamikus liikmesriikides 2020. aastaga võrreldes stabiilseks. Võrreldes sissetulekuaastaga 2020 täheldati suurenemist Tšehhi, Sloveenia ja Horvaatia puhul, samal ajal kui näitaja vähenes hinnangute kohaselt Hispaanias, Rootsis ja Austrias ning suuremal määral ka Kreekas ja Bulgaarias¹⁸². 2021. aastal varieerus suurt materiaalselt ja sotsiaalset puudust kannatavate inimeste osakaal ELis märkimisväärselt,

¹⁸² 2022. aasta augustis avaldati kiirhinnangud, mis on kättesaadavad [Eurostati veebisaidil](#). Vaadatud 29. augustil 2022. Käsitletud on ainult statistiliselt olulisi muutusi. Belgia, Prantsusmaa, Iirimaa ja Portugali kohta ei ole hinnangud kättesaadavad ning suurema hulga riikide puhul puudub jaotus vanuserühmade kaupa.

ulatudes 1,1 %st Soomes 23,1 %ni Rumeenias. Näitajate väärtused on eelmise aastaga võrreldes vähenenud kõigis liikmesriikides peale viie (Slovakkia, Luksemburg, Portugal, Malta ja Poola, kus näitajad suurenesid 1,2, 0,7, 0,6 ja viimase kahe puhul 0,3 protsendipunkti). Hoolimata suurest vähenemisest täheldati suuri väärtusi Rumeenias (23,1 %), Bulgaarias (19,1 %), Kreekas (13,9 %) ja Ungaris (10,2 %) – vt joonise 2.4.3 keskmine diagramm. 2021. aastal (peaaegu) töötutes leibkondades elavate inimeste osakaal (eelmise kalendriaasta olukorra põhjal) kajastas osaliselt COVID-19 kriisi negatiivset mõju tööhõivele, suurenedes vähemalt 1 protsendipunkti võrra seitsmes liikmesriigis (Hispaania, Iirimaa, Austria, Tšehhi, Saksamaa, Prantsusmaa ja Rootsi) – vt joonise 2.4.3 alumine diagramm. Märkimisväärsete probleemidega (määr üle 10 %) liikmesriikide hulka kuulusid Iirimaa, Kreeka, Belgia, Hispaania, Itaalia ja Prantsusmaa. Sellest hoolimata jäid enamiku liikmesriikide väärtused stabiilseks või isegi vähenesid veidi, mis peegeldab poliitilisi jõupingutusi töökohtade kadumise vältimiseks pandeemia kontekstis. Märgatavat positiivset arengut täheldati eelkõige Soomes, Luksemburgis¹⁸³ ja Rumeenias (langus vastavalt 1,7, 1,6 ja 1,2 protsendipunkti), mille tulemusena jäi sealne tase alla ELi keskmise või oli selle lähedal.

Joonis 2.4.3. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määra mõjutavad komponendid paranesid 2015. aastast alates peaaegu kõigis liikmesriikides ka COVID-19 kriisi ajal

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määra põhinäitaja komponendid (% , 2015, 2020, 2021).

Märkus. Näitajad on järjestatud 2021. aasta vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määra alusel. Itaalia ja Poola andmed on esialgsed. Aegrea katkemine Luksemburgi puhul.

Allikas: Eurostat [[tessi010](#)], [[tepsr_lm420](#)], [[tepsr_lm430](#)], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

Laste vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr jäi 2021. aastal üldiselt stabiilseks, kuid liikmesriigiti esineb siiski suuri erinevusi ja lahknevaid suundumusi. 2021. aastaks

¹⁸³ Luksemburgi 2021. aasta andmete aegreas on katkestus.

suurenes ELi keskmine näitaja vaid vähesel määral (0,4 protsendipunkti võrra 24,4 %ni). Madalaimad määrad olid Sloveenias, Soomes, Tšehhis, Taanis ja Madalmaades; võrreldes 2020. aastaga olid need vähenenud või pisut suurenenud. Kõige kõrgemad olid laste vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määrad 2021. aastal aga Rumeenias, Hispaanias, Bulgaarias, Kreekas, Itaalias ja Luksemburgis, mis kõik (v.a Bulgaaria, kus olukord märgatavalt paranes) märgiti kriitilises olukorras olevana, kusjuures väärtused halvenevad¹⁸⁴. Hoolimata 2020. aasta suhteliselt madalamast tasemest registreeriti suhteliselt kiire kasv Ungaris (1,5 protsendipunkti), Slovakkias (1,3 protsendipunkti), Saksamaal (1,2 protsendipunkti) ja Portugalis (1 protsendipunkti). Kõige rohkem vähenes laste suhtelise vaesuse määr aastatel 2020–2021 (vastavalt 2019. ja 2020. aasta sissetulekute põhjal) Bulgaarias, Leedus ja Soomes (vastavalt 4,1, 2,8 ja 2,5 protsendipunkti), samal ajal kui spektri teises otsas registreeriti Luksemburgis¹⁸⁵ 4,7 protsendipunkti suurune kasv, järgnesid Kreeka (2,8 protsendipunkti) ja Ungari (2,4 protsendipunkti)¹⁸⁶. Eurostati kiirhinnangud (2021. aasta sissetulekute põhjal) näitavad enamikus riikides näitaja üldist stabiilsust võrreldes 2020. aastaga ja langust Kreekas, Hispaanias ja Itaalias ning suuremal määral Lätis ja Rootsis¹⁸⁷. Suurt materiaalist ja sotsiaalset puudust kannatavate laste osakaal on vähenenud 19 liikmesriigis, sh järsemalt kuues liikmesriigis, eelkõige Bulgaarias (4,8 protsendipunkti), mis on siiski endiselt kõrgeimate määradega riikide hulgas koos Rumeeniaga (vastavalt 20 % ja 28,2 %) ¹⁸⁸. (Peeae)g) töötutes leibkondades elavate laste osakaal suurenes Tšehhis rohkem kui poole võrra (2,3 protsendipunkti 4,1 %-lt), samal ajal kui Rumeenias vähenes see peaaegu poole võrra (2,5 protsendipunkti 5,7 %-lt), kusjuures mõlemad riigid jäid alla ELi keskmise¹⁸⁹. Kõige kõrgemad määrad olid Iirimaa, Prantsusmaal, Saksamaal ja Bulgaarias (üle 10 %) ning kõigis nendes riikides (v.a Bulgaarias) täheldati ka mõningast tõusu.

Vaesuses või sotsiaalse tõrjutuse tingimustes üles kasvavatel lastel on väiksem tõenäosus olla koolis edukas, olla hea tervise juures ja end hilisemas elus täiel määral teostada, sh osaleda tööturul ja ühiskonnas. Lastehoiu ja laste toetamise võrdlusraamistik aitab mitmele näitajale tuginedes hinnata laste olukorda liikmesriikides¹⁹⁰. 2021. aastal jäi püsiva vaesuse määr laste seas üldiselt stabiilseks ja oli kõrgem kui ülejäänud elanikkonna hulgas (11,9 % vs. 10,7 %) ¹⁹¹. 2021. aasta andmete kohaselt (2020. aasta sissetulekute põhjal) jäi sotsiaalsiirete mõju laste vaesusele mõnes liikmesriigis, näiteks Kreekas, Portugalis, Hispaanias, Maltal, Bulgaarias, Rumeenias ja Ungaris pandeemia esimesel aastal märkimisväärselt alla ELi keskmise¹⁹².

¹⁸⁴ Luksemburgi 2021. aasta andmete aegreas on katkestus.

¹⁸⁵ Luksemburgi 2021. aasta andmete aegreas on katkestus.

¹⁸⁶ Vt Eurostati tabel [[ilc_li02](#)].

¹⁸⁷ Vt Eurostati arvutused, mis on kättesaadavad [internetis](#).

¹⁸⁸ Vt Eurostati tabel [[ilc_md11](#)].

¹⁸⁹ Vt Eurostati tabel [[ilc_lv111n](#)].

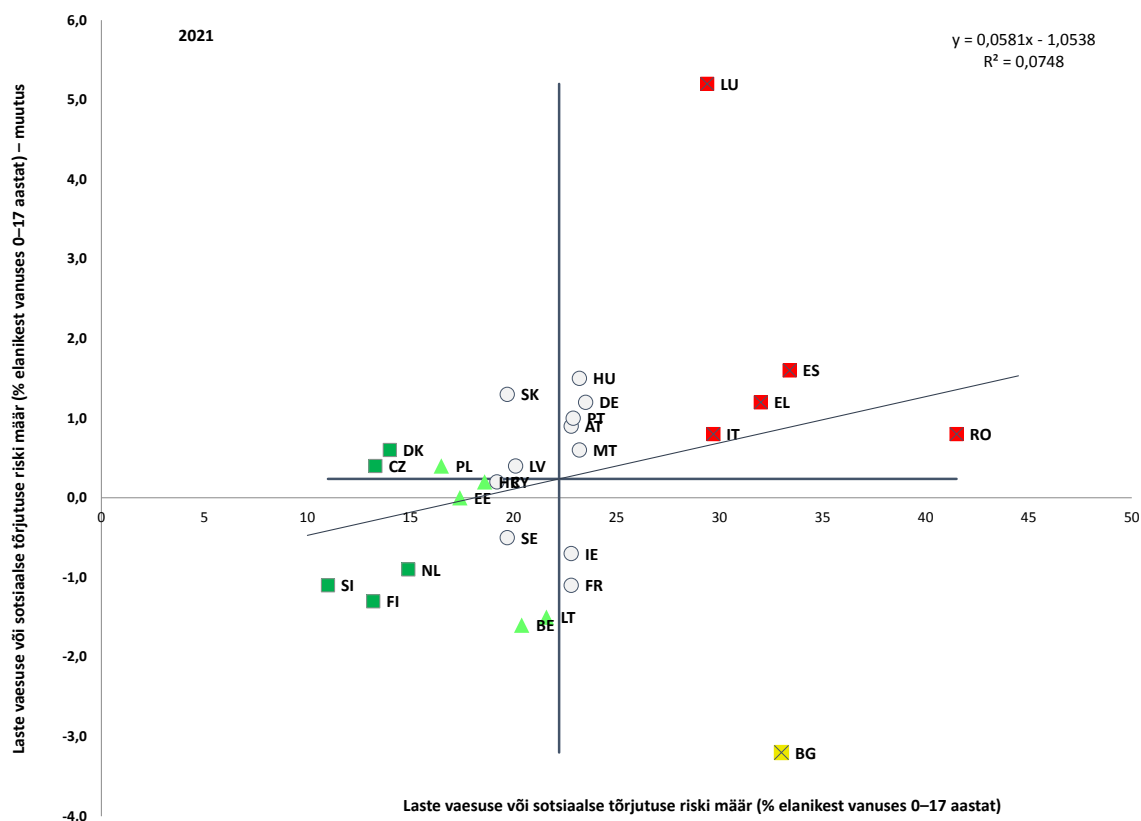
¹⁹⁰ Sellega seotud märgukiri sotsiaalkaitsekomitee näitajate allrühmale on kättesaadav siin [lingil](#).

¹⁹¹ Eurostat [[ilc_li21](#)], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

¹⁹² Ei ole kättesaadav Eurostati ametliku näitajana, kuid seda saab arvutada laste suhtelise vaesuse määra põhjal [pärast](#) ja [enne](#) sotsiaalsiirdeid. Käesolevas analüüsis ei võeta arvesse mitterahalisi sotsiaalsiirdeid, sealhulgas tasuta alusharidust ja lapsehoiu, haridust ja tervishoidu.

Joonis 2.4.4. Vaatamata COVID-19 kriisile jäi laste vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr üldiselt stabiilseks, ehkki liikmesriikide vahel esines mõningaid erinevusi

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate laste (17aastased või nooremad) osakaal (%), 2021. aasta määrad ja muutused võrreldes eelmise aastaga (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Märkus. Telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Itaalia ja Poola andmed on esialgsed. Aegrea katkemine Luksemburgi puhul.

Allikas: Eurostat [[tepsr_lm412](#)], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

Suhtelise vaesuse süvik¹⁹³ püsis 2021. aastal enamikus liikmesriikides üldiselt stabiilsena või vähenes nii kogurahvastiku kui ka laste puhul. Suhtelise vaesuse süvik oli 2021. aastal (2020. aasta sissetulekute põhjal) ELis keskmiselt 24,4 %. Süvik oli suurem Hispaanias, Ungaris, Itaalias, Lätis, Horvaatias, Kreekas (st liikmesriikides, kus see püsis üldiselt stabiilne või veidi vähenes), Portugalis (kus see veidi suurenes) ja Bulgaarias (mis on suurima langusega liikmesriik – 3,1 protsendipunkti) – vt joonis 2.4.5. Kõige suurem oli süvik Rumeenias (37,7 %), mis on ka ainus liikmesriik, kus COVID-19 puhangu ajal registreeriti suur kasv (5,8 protsendipunkti). Olukord on liikmesriikides üldiselt sarnane, kui vaadata ainult lapsi, kuigi liikmesriikide vahel on mõned erinevused ja üldiselt suurem varieeruvus 2020. ja 2021. aasta vahel. Näiteks püsis laste vaesuse süvik Rumeenias üldiselt stabiilsena, jäädes siiski kõrgeimaks ELis (39,3 %), samal ajal kui Madalmaades suurenes see märkimisväärselt (8,3 protsendipunkti) ja Ungaris vähenes oluliselt (11,6 protsendipunkti). Vaesuse süvik on suurem (peaaegu) töötutes leibkondades elavate inimeste seas¹⁹⁴ – ELis

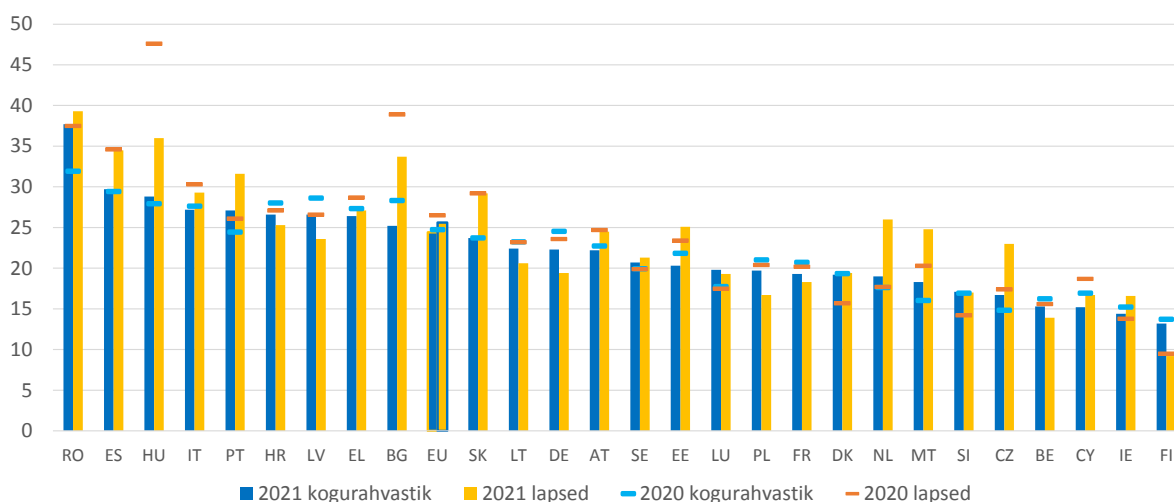
¹⁹³ Suhtelise vaesuse süvik arvutatakse allpool vaesusriski piiri elavate inimeste mediaan-ekvivalentnetosissetuleku ja suhtelise vaesuse piiri vahena, väljendatuna protsendina suhtelise vaesuse piirist (künnis: 60 % riigi mediaan-ekvivalentnetosissetulekust). Allikas: „[Glossary: Relative median at-risk-of-poverty gap](#)“.

¹⁹⁴ Selle näitaja arvutab Eurostat (avaldamata) suhtelise vaesuse piirist madalamat ekvivalentnetosissetulekut teenivate ja (peaaegu) töötutes leibkondades elavate inimeste mediaan-ekvivalentnetosissetuleku ja suhtelise

2021. aasta andmetel ligikaudu 36 % (2020. aasta sissetulekute põhjal) 18–64aastaste elanike hulgas, kuigi see on eelmise aastaga võrreldes veidi vähenenud (ligikaudu 1 protsendipunkt) võrreldes eelmise aastaga (2020. aasta andmed 2019. aasta sissetulekute põhjal). Selles rühmas on kõige suurem, ehkki kahanev, vaesuse süvik Rumeenias, Itaalias ja Lätis (kõigis üle 50 %), neile järgnesid tihedalt Leedu ja Bulgaaria, kus siiski täheldati suurt langust (ligikaudu 12 protsendipunkti). Selles rühmas suurenes vaesuse süvik kõige rohkem Maltal (7,5 protsendipunkti), kuid jäi siiski ELi keskmise lähedale. Kõrged määrad osutavad hüvitiste piisavuse ja katvusega seotud probleemidele. Soomes, Madalmaades ja Belgias on see näitaja alla 20 %.

Joonis 2.4.5. Vaesuse süvik püsis liikmesriikides üldiselt stabiilsena või vähenes, kuid laste puhul oli varieeruvus suurem

Kogurahvastiku ja laste suhtelise vaesuse süvik (% , 2020, 2021)

Märkus. Näitajad on järjestatud 2021. aasta tasemete alusel. Itaalia ja Poola andmed on esialgsed ning Slovakkia kohta 2021. aasta andmed puuduvad (2020. aasta tase nii 2020. kui ka 2021. aasta kohta). Aegrea katkemine Luksemburgi puhul.

Allikas: Eurostat [[ilc_li11](#)], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

Hoolimata olukorra paranemisest olid puuetega inimesed, eelkõige naised ja töörealised inimesed 2021. aastal kõigis liikmesriikides endiselt palju suurema tõenäosusega vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus kui ülejäänud elanikkond¹⁹⁵. Enamikus liikmesriikides vähenes vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate puuetega inimeste osakaal võrreldes 2020. aastaga. Kõige märkimisväärsem paranemine leidis aset Bulgaarias, kus see määr jäi siiski kõrgeimaks ELis (44,1 % pärast 8,2 protsendipunkti suurust langust võrreldes 2020. aastaga). Järgnesid Läti, Leedu ja Iirimaa, kus määrad olid vastavalt 40,8 %, 39,6 % ja 38,9 %, kusjuures täheldati isegi mõningast tõusu (kuni 4,9 protsendipunkti Iirimaaal). 2021. aasta madalaimad määrad registreeriti Tšehhis (18,3 % pärast 5,1 protsendipunkti suurust langust), Soomes (20,7 %) ja Taanis (21,9 %). Puuetega inimestest olid naised peaaegu kõigis liikmesriikides meestest suuremas ohus (ELi keskmine oli vastavalt 29,6 % ja 28,1 %), nagu ka 16–64aastased inimesed (ELi keskmine on 34,6 % võrreldes kogu üle 16aastase elanikkonna näitajaga 28,9 %). Juba enne COVID-19 kriisi olid

vaesuse piiri vahelise erinevusena, mida väljendatakse protsendina suhtelise vaesuse piirist. Kõnealuseks piiriks on määratud 60 % kõigi inimeste mediaan-ekvivalentnetosissetulekust riigis (mitte kogu ELis).

¹⁹⁵ Eurostat [[hlth_dpe010](#)], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC), mis hõlmab 16aastaseid ja vanemaid inimesi. Üleilmse tegevuspiirangute indeksi (GALI) kontseptsiooni alusel loetakse inimesed puuetega inimesteks, kui nende tegevusvõime on mõne tegevuse osas või oluliselt piiratud. Slovakkia andmed puuduvad.

paljud puuetega inimesed haavatavas majanduslikus olukorras. Mõnes riigis, näiteks Horvaatias ja Rumeenias, on pandeemia süvendanud nende vaesusrisiki. Samuti teeb muret, et pandeemia majanduslikud tagajärjed on juurdunud ja süvendanud puuetega seotud vaesust ja ebavõrdsust, näiteks Portugalis ja Horvaatias¹⁹⁶.

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste hulgas on rändetaustaga inimeste ja romade osakaal 2021. aastal endiselt suurem kui riikide kodanike osakaal. Teatavates liikmesriikides oli väljaspool ELi sündinud inimeste vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr palju kõrgem (enamikul juhtudel rohkem kui kaks korda kõrgem) kui elukohariigis sündinud inimeste puhul (56,4 % vs. 22,2 % Hispaanias, 51,1 % vs. 31,3 % Bulgaarias, 51 % vs. 25,9 % Kreekas, 44,7 % vs. 21,9 % Itaalias, 39,7 % vs. 11,3 % Rootsis ja 39,1 % vs. 15,4 % Belgias)¹⁹⁷. Nendest riikidest, kus vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr oli kõige kõrgem, vähenes väljaspool ELi sündinud inimeste vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr 2020. aastaga võrreldes ainult Belgias (7,4 protsendipunkti). Suurimat kasvu (11,2 protsendipunkti) täheldati Bulgaarias. 2021. aastal oli madalaim määr Tšehhis (11,2 %) ja Ungaris (13,2 %), kus erinevus elukohariigis sündinute määrast on samuti palju väiksem (st vähem kui 10 protsendipunkti). 2021. aastal romade rahalise vaesuse risk ei muutunud: ELis tervikuna oli viiest romast koguni neli (80 %) vaesuse ohus¹⁹⁸. Väiksem, kuid endiselt väga suur osa romadest elas 2021. aastal suures materiaalses puuduses (48 %). Olukord oli veelgi halvem roma laste puhul, kellest umbes 83 % elas vaesuse ohus ja 54 % suures materiaalses puuduses. Juba varem eksisteerinud probleemid, eelkõige seoses juurdepääsuga tervishoiule, haridusele, sotsiaalkaitsele ja olulistele teenustele, suurendasid tõrjutud romade haavatavust COVID-19 pandeemia ja sellele järgnenud majanduskriisi ajal¹⁹⁹.

Sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 7. Energiahindade tõusu mõju ja energiaostuvõimetuse oht

Kõrged ja tõusvad energiahinnad, mida on täheldatud alates COVID-19 kriisist taastumisest 2021. aastal ja veelgi enam pärast Venemaa agressioonisõja algust Ukraina vastu, võivad suurendada energiaostuvõimetust ja mõjutada negatiivselt ostujõudu, eelkõige haavatavate leibkondade puhul. Suuremad üldised eluaseme energiakulud, mis on peamiselt seotud kütte ja jahutusega, ning transpordikulud tähendavad kodumajapidamiste jaoks suuremat ohtu sattuda energiaostuvõimetusse või kogeda seda suuremal määral. Kuna hinnasurve laieneb ka väljaspool energiahindu, muutub üha olulisemaks, et ajutised toetusmeetmed oleksid suunatud haavatavatele leibkondadele. Liikmesriigid on kehtestanud meetmed, mille eesmärk on toetada energia kättesaadavust väikese sissetulekuga leibkondade jaoks, et neid riske ennetada ja leevendada ning edendada juurdepääsu taskukohastele energiateenustele, nagu on üksikasjalikumalt kirjeldatud käesolevas tekstikastis (aidates

¹⁹⁶ Kuna üksikasjalikud andmed on esitatud hiljem, ei ole need üksikasjad veel täielikult kindlad. Vt „[COVID-19 and people with disabilities in Europe: Assessing the impact of the crisis and informing disability-inclusive next steps](#)“, Euroopa puuetega inimeste ekspertide võrgustik, september 2021.

¹⁹⁷ Nagu nähtub Eurostati näitajast [[ilc_peps06n](#)], kui EL 27-välistes riikides sündinud isikuid võrrelda andmeid esitavas riigis sündinud isikutega; 18aastased või vanemad isikud. Prantsusmaa, Leedu, Poola, Rumeenia ja Slovakkia kohta 2021. aasta andmed puuduvad. Luksemburgi ja Portugali 2021. aasta andmetes aegridade katkemine.

¹⁹⁸ Romasid käsitlevad andmed pärinevad [Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti \(FRA\) 2021. aasta romade uuringust](#).

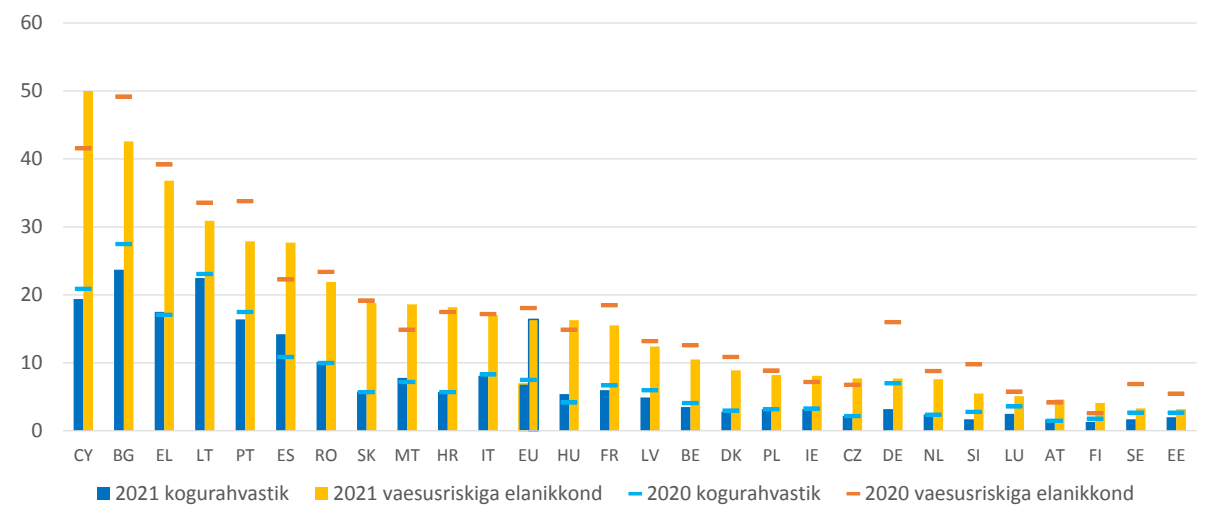
¹⁹⁹ Vt komisjoni [ülevaade](#) ja [FRA bülletàän COVID-19 mõju kohta romadele](#).

seega toetada Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõtte 20 rakendamist, mis käsitleb juurdepääsu esmatähtsatele teenustele).

2021. aastal jätkus küll energiaostuvõimetuse langussuundumus, kuid siiski mõjutab energiaostuvõimetust eriti rängalt vaesuse ohus olevaid inimesi. Nende inimeste osakaal, kes ei suuda kodu piisavalt soojana hoida, vähenes ELis 2021. aastal 0,6 protsendipunkti võrra, ulatudes 6,9 %²⁰⁰. 2021. aastal suurenes see märkimisväärselt Hispaanias ja Ungaris (vastavalt 3,3 ja 1,2 protsendipunkti), ent langes tunduvalt Saksamaal ja Bulgaarias (3,8 protsendipunkti), kusjuures viimane jäi suurima osakaaluga (23,7 %) liikmesriigiks – vt allpool esitatud näitajat. Suurim osakaal kogurahvastikus (umbes viiendik) registreeriti Bulgaarias, Leedus, Küprosel ja Kreekas (vastavalt 23,7 %, 22,5 %, 19,4 % ja 17,5 %), samal ajal kui Soome, Rootsi, Sloveenia ja Austria näitajad jäid alla kümnendiku (Soome puhul 1,3 % ja viimaste puhul 1,7 %). Kuigi ka langus oli suurem, oli see osakaal rohkem kui kaks korda suurem suhtelise vaesuse ohus olevate inimeste puhul (kelle sissetulek jääb alla 60 % mediaansissetulekust) kui kogurahvastiku puhul – 2021. aastal 16,4 %²⁰¹. Suhtelise vaesuse ohus olevate inimeste seas oli see osakaal suurim Küprosel ja Bulgaarias (vastavalt 50 % ja 42,6 %), millele järgnesid Kreeka ja Leedu (vastavalt 36,8 % ja 30,9 %). See osakaal on väiksem suhtelise vaesuse ohus elavate inimeste seas Eestis, Rootsis, Soomes ja Austrias (vastavalt 3,2 %, 3,3 %, 4,1 % ja 4,6 %).

Energiaostuvõimetus oli üldiselt stabiilne või vähenes enne energiakriisi, kuid selle tase on kõrgem vaesusohus olevate inimeste puhul

Kogu elanikkonna ja suhtelise vaesuse riskiga elanikkonna suutmatust hoida kodu piisavalt soojana (% , 2020, 2021)

²⁰⁰ ELis ei ole ametlikku energiaostuvõimetuse näitajat. See näitaja põhineb sunnitud võimetuse seisundil ja konkreetse majandusharu materiaalse puuduse kohta kogutud andmetel. Sellekohane küsimus ELi sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlevas uuringus viitab ühele elementidest, mis on lisatud selleks, et koostada suure materiaalse ja sotsiaalse puuduse määra näitaja, mida on vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohu komponentide hulgas juba käsitletud. Täpsem teave selle näitaja kohta on esitatud [vastaval Eurostati sõnastiku veebilehel](#). Üksikasjalikumate teavete vt ka [ISG teabeleht „Fiche on available energy poverty indicators at EU level“](#).

²⁰¹ Eurostati näitaja [[ilc_mdcs01](#)]. Praegu puudub ELi ühtne ametlik energiaostuvõimetuse näitaja. Täiendav sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika põhinev näitaja on nende elanike osakaal, kellel on kommunaalteenuste arvetega seotud võlgnevused, Eurostati näitaja [[ilc_mdcs07](#)]. Pange tähele, et 2021. aasta kohta annavad need näitajad kõrgel tasemel kvalitatiivselt sarnaseid järeldusi, mistõttu käsitletakse neist ainult ühte. Lisaks sellele pakub ELi energiaostuvõimetuse vaatluskeskus oma [soovitatud komplekti](#) välja kaks täiendavat kulupõhist esmast näitajat.

Märkus. Suhtelise vaesuse riskiga elanikkonna puhul on näitajad järjestatud 2021. aasta tasemetel alusel. Itaalia ja Poola andmed on esialgsed. Aegrea katkemine Luksemburgi ja Portugali puhul.

Allikas: Eurostat [[ilc_mdes01](#)], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

Samal ajal vähendab kodumajapidamiste ostujõudu hiljutine hinnatõus, mis on peamiselt tingitud energiahindade tõusust, ning selle mõju on tunda eelkõige madala sissetulekuga ja ka mõnede keskmise sissetulekuga leibkondade seas. ELi tasandil 2021. aasta maist kuni 2022. aasta septembrini registreeritud elukalliduse märkimisväärsest kasvust (11,7 %) oli peaaegu pool (4,9 %) tingitud energiahindade tõusust²⁰². See kehtib üldiselt ka üksikute liikmesriikide kohta, ehkki märkimisväärsete erinevustega – vt joonis allpool. Madalmaades ja Belgias moodustab energia hinnatõusu osakaal ligikaudu kaks kolmandikku; Taanis, Itaalias, Kreekas, Iirimaal, Lätis ja Eestis umbes poole ning Soomes, Rumeenias, Bulgaarias, Prantsusmaal, Hispaanias ja Ungaris umbes kolmandiku või alla selle²⁰³. Samal ajavahemikul kiirendas eluasemega seotud energiahindade tõus elukalliduse tõusu peaaegu kolm korda enam kui transpordiga seotud energiahindade tõus (vastavalt 3,6 protsendipunkti ja 1,3 protsendipunkti). Eluasemega seotud energiahindade tõusu osakaal suurenes kõigis liikmesriikides, v.a Saksamaa, ning Madalmaades, Ungaris, Leedus ja Eestis oli see 90 % või üle selle. Väikese ja keskmise sissetulekuga leibkonnad (elanikkonna esimene ja kolmas viiendik järjestatuna sissetuleku järgi) elamiskulud kasvasid ELi tasandil keskmiselt sarnaselt, ligikaudu 12 %.²⁰⁴ Lõhe väikese ja keskmise sissetulekuga leibkondade elukalliduse kasvu vahel ulatub liikmesriikides 2,5 protsendipunktist ja 1,6 protsendipunktist Eestis ja Lätis, kus väikese sissetulekuga leibkondade elukallidus on kasvanud kõige enam, kuni –1,5 protsendipunktini Rootsis ja –0,9 protsendipunktini Madalmaades, kus keskmise sissetulekuga leibkondade elukallidus on tõusnud rohkem kui väikese sissetulekuga leibkondadel.

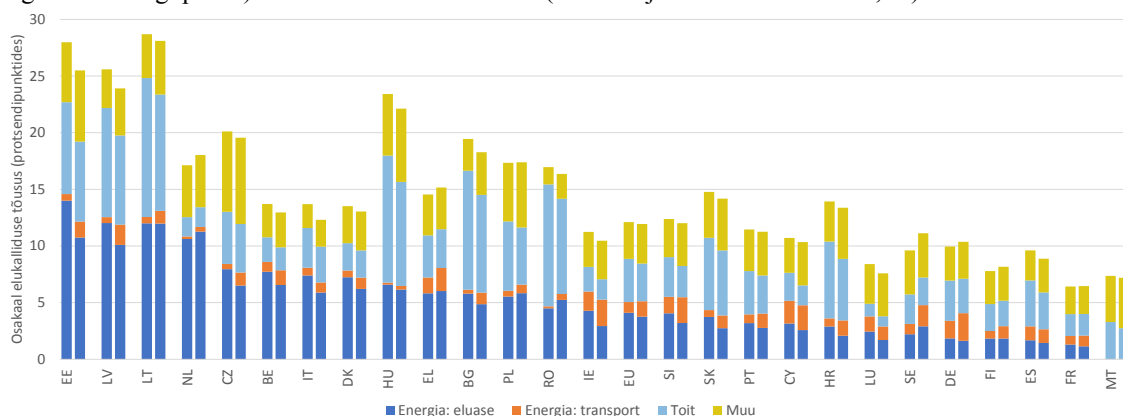
²⁰² Arvutused põhinevad Eurostati andmetel [[prc_hicp_manr](#)] ja leibkondade kulutuste andmetel. Üksikasjade ja meetodite kohta vt Menyhért, Bálint „The effect of rising energy and consumer prices on household finances, poverty and social exclusion in the EU – A preliminary empirical analysis“, Teadusuuringute Ühiskeskuse teadus- ja poliitikaaruanne, 2022. Pange tähele, et analüüs tugineb tarbimisstruktuuridele, mida on kohandatud ainult hinnatõusuga, ei hõlma kodumajapidamiste täielikku kohandumist nendega ning hinnad sisaldavad hinnalae poliitika mõju. Samuti on energia jaotus eluasemete ja transpordiga seotud komponentideks proportsionaalne nende allkomponentide suhtelise osakaaluga elamiskulude kohandamisel, kui need arvutatakse eraldi, kasutades Eurostati asjakohaseid leibkondade eelarve uuringul põhinevaid kuluosi ja disagegeeritud tarbijahindade harmoneeritud indeksi (THHI) andmeid. Seetõttu on esitatud tulemused hinnangulised.

²⁰³ Andmete esitamise ajaks ei ole Malta energiahinnad võrreldes 2022. aasta maiga veel muutunud. Käsitletud hinnamuutuste mõju üks oluline põhjus on suur ja varieeruv energia osakaal kodumajapidamiste kulutustes. Keskmiselt kulutavad Euroopa kodumajapidamised energiale 13,0 % oma kogukulutustest.

²⁰⁴ Vt eelkõige arutelu lk 196 Euroopa Komisjoni aruandes „[Employment and Social Developments in Europe 2019](#)“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2019.

Energiahindade tõus, eriti eluasemete puhul, mängib olulist osa nii väikese kui ka keskmise sissetulekuga leibkondade üldise elukalliduse muutuses pooltes liikmesriikides

Kulutuste liikide osakaal rahvastiku sissetuleku järgi esimese ja kolmanda viiendiku (vastavalt esimene ja teine tulp iga liikmesriigi puhul) elukalliduse suurenemises (esimene ja kolmas tulukvintiiil, %)

Märkus. Elukalliduse tõus kuluosade kohta arvutatakse leibkonna ekvivalentnetosissetuleku jaotuse esimese ja kolmanda kvintiiili keskmisena. Liikmesriikide jaotus eluasemega seotud energia hinna muutuste osakaalu alusel, esimene kvintiiil.

Allikas: Teadusuuringute Ühiskeskuse arvutused, mille aluseks on Eurostati näitajal põhinevad tarbijahindade harmoneeritud indeksi (THHI) inflatsiooni andmed [[prc hicp manr](#)] 2022. aasta mai seisuga ja 2015. aasta leibkondade eelarve uuringu üksikandmed. Austria kohta andmed puuduvad.

Eluaseme ja transpordiga seotud energia hinnatõus võib avaldada tugevat negatiivset mõju tööturule ja tuua eelkõige vähekindlustatud leibkondade jaoks kaasa sotsiaalseid tagajärgi, kui seda piisavalt ei leevendata, sest see tekitab majanduses lumepalliefekti.

Simulatsioonid näitavad, et kodumajapidamiste kaitse ja käitumuslike kohanduste puudumisel võib hinnatõus avaldada 2021. aasta juunist kuni 2022. aasta juunini märkimisväärset mõju^{205 206}. Inimeste seas, kes elavad leibkondades, kelle sissetulek ei ületa riigi mediaansissetulekut, võib hinnamuutuste tõttu (kui kõik muud tegurid on samad) selliste inimeste osakaal, kelle eluasemega seotud energiakulud moodustavad leibkonna kogukulutustest vähemalt 10 %, tõusta ligikaudu 21 protsendipunkti. See tähendab, et mõjutatud isikute arv kasvab 83,1 miljonilt ligikaudu 126,6 miljonini^{207 208}. Nende hulgas,

²⁰⁵ Kuigi suunatud toetusmeetmeid arvesse ei võeta, võetakse nendes arvutustes arvesse üldisi turusekkumisi, mis mõjutavad lõpptarbijat (nt hinnalaed ja käibemaksu vähendamine).

²⁰⁶ Et mõõta mõju heaolule, kohaldatakse täheldatud hinnamuutusi kodumajapidamiste eelarveuuringus täheldatud kodumajapidamiste tarbimisharjumuste suhtes, mis võimaldab arvutada teoreetilisi muutusi kaupadega seotud kulutustes ja eelarveosades. Arvutused põhinevad tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadi ja Teadusuuringute Ühiskeskuse projektil GD-AMEDI. Tuleb märkida, et tulemused puudutavad 23 ELi riiki, kuna Austria, Malta, Portugali ja Sloveenia andmed on välja jäetud.

²⁰⁷ Hinnamuutusi kohaldati 2015. aasta leibkondade eelarveuuringust ilmnenuid kulutuste muustrite suhtes. Ametlikuks kriteeriumiks on nende inimeste osakaalu suurenemine, kelle puhul eluasemega seotud energiakulutused moodustavad eelarvest üle 10 %. Selle osakaalu arvutamisel võetakse arvesse kütte- ja jahutuskulusid vastavalt ECOICOPi liigitusele: elekter (CP0451), gaas (CP0452) ja vedelkütus/kütteõli (CP0453). Seda energiaostuvõimetuse näitajat kasutati aluseks olevas uuringus. See ei kajasta komisjoni poolt uuesti sõnastatud energiatõhususe direktiivis esitatud määratlust ega tohiks takistada käimasolevaid läbirääkimisi sellise määratluse üle, eelkõige uuesti sõnastatud energiatõhususe direktiivi raames.

²⁰⁸ [ESDE kvartaliülevaates \(oktoober 2022\)](#) kasutatud alternatiivne näitaja, mis põhineb suutmatusel hoida kodu piisavalt soojana, näitab küll väiksemat, aga samasse suunda osutavat mõju. Ajavahemikul 2022. aasta jaanuarist augustini suurenes see näitaja ELis hinnanguliselt 1,8 protsendipunkti võrra. Hinnanguline mõju on riigiti erinev ja on oluliselt suurem suhtelise vaesuse riskiga leibkondade (6,9 protsendipunkti), üürnike (3,7 protsendipunkti), üksikvanemaga leibkondade (4,0 protsendipunkti) ja ühe inimesega leibkondade (3,8 protsendipunkti) puhul. Seega sõltuvad hinnangud suurel määral energiaostuvõimetuse mõõtmiseks kasutatavast näitajast.

kelle sissetulek on kuni 60 % mediaansissetulekust (st kes on vaesuse ohus), suureneb see osakaal ELis hinnanguliselt ligikaudu 19 protsendipunkti. See tähendab rohkem kui 10 miljonit inimest, mis suurendab mõjutatud isikute arvu ligikaudu 31,7 miljonilt enne hinnamuutust ligikaudu 43,4 miljonini pärast seda. Energiahindade tõusu otsene ja kaudne mõju inimestele, kes elavad leibkondades, kelle sissetulek on väiksem kui mediaansissetulek ja kellel kulub isiklike transpordivahendite kütusele eelarvest rohkem kui 6 %, on hinnanguliselt 7,4 protsendipunkti. Nende arv suureneks ligikaudu 79,8 miljonilt enne hinnamuutust umbes 95,2 miljonini pärast seda. Üksikisikute puhul, kes elavad leibkondades, kelle sissetulek on kuni 60 % mediaansissetulekust, suureneb ELis selliste inimeste osakaal, kelle isikliku transpordivahendi kütus moodustab eelarvest vähemalt 6 %, enam kui 4 protsendipunkti. Nende arv suureneks ligikaudu 20,7 miljonilt enne hinnamuutust umbes 23,3 miljonini pärast seda. Lisaks siin käsitletud simulatsioonidele võib gaasi ja elektri hinna tõus mõjutada töandjate võimalusi töotajaid palgata või hoida ning võimalusi tõsta või säilitada palgatasemeid, mis lisandub kodumajapidamiste ostujõule avalduvale otsesele mõjule.

Energiahindade arengut ja nende jaotuslikku mõju tuleb hoolikalt jälgida. Praeguses olukorras on eriti oluline ajutine ja suunatud toetus haavatavatele leibkondadele, et aidata neil toime tulla energiahindade tõusu mõjuga. Suunatud meetmed aitavad vältida energiaostuvõimetuse süvenemist ning säilitada stiimuleid energiatarbimise vähendamiseks ja energiatõhususe edendamiseks. 2021. aasta oktoobris esitas komisjon energiahindu käsitleva teatise, sealhulgas meetmepaketi, milles kirjeldatakse, mida liikmesriigid saavad kehtivate ELi õigusnormide alusel teha, et aidata haavatavatel tarbijatel ja ettevõtjatel kõrgete hindadega toime tulla²⁰⁹. Oluline on see, et nõukogu 6. oktoobri 2022. aasta määrusega, mis käsitleb kõrgete energiahindadega seotud erakorralisi sekkumismeetmeid, laiendati meetmepaketti ning eelduste kohaselt toob see kaasa ka täiendavad avaliku sektori tulud väiksemate piirkuludega tehnoloogiast saadavast ootamatust kasumist. Fossiilkütuseid kasutatavate ettevõtete solidaarsusmaksetest saadav tulu, mis on ette nähtud jaotamiseks kodumajapidamistele ja ettevõtjatele, kellel on üha suurem oht, et nad ei suuda oma energiaarveid tasuda, peaks aitama ennetada vaesusrisiki, sealhulgas energiaostuvõimetuse ja ebavõrdsuse suurenemist²¹⁰. Kokkulepe **ühise lähenemisviisi kohta, mille kohaselt asendatakse laiapõhjalised hinnameetmed asjakohaselt kalibreeritud ja suunatud kahetasandilise energiahinnasüsteemiga**, mille puhul eelnevalt kindlaks määratud tarbimise suhtes kohaldatakse madalamat hinda, parandaks haavatavate leibkondade ja äriühingute kaitset, aitaks säilitada stiimulid energiatarbimise vähendamiseks ja oleks rahanduslikult jätkusuutlikum. Sellist energiahinnasüsteemi võib siiski täiendada suunatud sissetulekutoetus ning toetus energiatõhususe meetmete võtmiseks ja taastuvate energiaallikate osa suurendamiseks.

Liikmesriigid on praeguse energiakriisiga toimetulekuks vastu võtnud ajutised avaliku sektori toetusmeetmed, kuigi suurem osa sellistest erakorralistest meetmetest ei ole suunatud väikese sissetulekuga inimestele, vaid nende eesmärk on pigem vähendada kõigi lõpptarbijate kulusid. Nende meetmete raames võeti **Belgias, Küprosel, Sloveenias, Poolas ja Leedus** kasutusele elektri või kodu kütmiseks kasutatavate kütuste käibemaksu vähendamise meetmed. Muudest maksuvähendustest (aktsiisimaksud, roheülemineku toetamine ja muud spetsiifilised maksud/lõivud) teatati **Austrias, Küprosel, Saksamaal,**

²⁰⁹ Vt [internetis](#).

²¹⁰ Vt [„Nõukogu võttis ametlikult vastu erakorralised meetmed energiahindade alandamiseks“ – Nõukogu \(europa.eu\)](#). Pange tähele, et väiksemate piirkuludega tehnoloogia hõlmab enamikku taastuvaid energiaallikaid, kuid ei piirdu nendega.

Itaalias, Madalmaades, Poolas, Sloveenias ja Hispaanias. Belgias, Bulgaarias, Luksemburgis, Poolas, Prantsusmaal, Taanis, Rootsis, Lätis, Irimaal, Rumeenias, Saksamaal, Sloveenias, Austrias ja Eestis kehtestati uued ajutised sisetulekutoetuse kavad, samal ajal kui **Leedus, Kreekas, Tšehhis, Madalmaades ja Itaalias** suurendati nende ulatust ja/või summat. **Rumeenias, Saksamaal, Kreekas ja Horvaatias** parandati tarbijatele kättesaadavat teavet ja nõuandeid. Hinnalaed kehtestati **Bulgaarias, Kreekas, Tšehhis ja Sloveenias ning Madalmaades** kehtestatakse ajutine ülempiir alates 1. jaanuarist 2023²¹¹. Võrgu- ja jaotuskulusid vähendati **Luksemburgis, Poolas, Eestis, Sloveenias ja Lätis. Rumeenias ja Portugalis** võeti meetmeid, et tagada katkematu põhivarustus. 2022. aastal alandasid mõned liikmesriigid ühistranspordi kasutamise hinda, mõnel juhul konkreetselt selleks, et vähendada pendelrändekulusid (nt Hispaania), teistes riikides (nt Iirimaa) üldisema eesmärgiga²¹².

Liikmesriigid on võtnud meetmeid kodumajapidamiste energiakulude vähendamiseks, sh kaasates investeeringuid energiatõhususse ja taastuenergiasse, mis aitab kaitsta ka kodumajapidamiste ostujõudu, pidades silmas energiahindade tõusu. Lisaks energiatarbijate nõustamisele on liikmesriigid käivitanud teavituskampaaniad, et edendada vabatahtlikku energiasäästu, samal ajal kui mõned liikmesriigid on kehtestanud energiasäästunõuded konkreetsete tegevuste jaoks. Roheülemineku hõlbustamiseks võeti **Irimaal, Prantsusmaal, Austrias, Portugalis, Küprosel, Eestis ja Leedus** kasutusele ka olemasolevate majade energiatõhususe parandamise kavad. Lisaks võtsid **Slovakkia, Portugal, Horvaatia, Leedu, Küpros, Rumeenia ja Madalmaad** energiatõhususe parandamise meetmeid, samal ajal kui **Rootsis ja Taanis** kehtestati mitmesuguseid muid stiimuleid ja toetusi, sh maksukärpeid. Taaste- ja vastupidavusrahastust rahastamise kaudu investeerivad liikmesriigid (2022. aasta novembri seisuga vastu võetud 26 riikliku kava puhul) kokku ligikaudu 72 miljardit eurot energiatõhususe parandamiseks,²¹³ näiteks investeerides **Belgias** era- ja avaliku sektori hoonete energiatõhususse ning **Kreekas ja Prantsusmaal** era- ja sotsiaaleluruumide renoveerimisse²¹⁴. Pikas perspektiivis on sellised investeeringud parim lahendus energiahindade tõusuga toimetulekuks energiatarbimise vähendamise kaudu, millest saavad kasu nii kodumajapidamised kui ka keskkond.

Sisetulekute ebavõrdsuse tase püsis pärast COVID-19 kriisi üldiselt stabiilsena, ehkki liikmesriikide vahel esines mõningaid erinevusi. ELi keskmine sisetulekuvintiilide suhte kordaja suurenes 2021. aastal (sissetulekuaasta 2020) vaid veidi (4,89-lt 4,97-le). Sisetulekute ebavõrdsus vähenes suhteliselt jõudsalt Bulgaarias ja Luksemburgis (–0,5 protsendipunkti ja –0,4 protsendipunkti), kuid ka Madalmaades, Belgias ja Irimaal, kus sisetulekute ebavõrdsuse tase on tavaliselt madalam (vt joonis 2.4.6). Märkimisväärset kasvu

²¹¹ Belgia, Rumeenia, Itaalia, Hispaania, Prantsusmaa, Leedu, Poola, Portugal, Slovakkia ja Ungari olid juba enne kriisi kehtestanud elanikkonna jaoks energiahindade ülempiiri, mida on pikendatud.

²¹² Käesolevas punktis osutatud meetmed on Eurofoundi poolt Euroopa Komisjoni jaoks läbi viidud kaardistamise tulemus ja need hõlmavad ajavahemikku 2021.–2022. aasta hiliskevad. Lisateavet vt „[Access to essential services for people on low incomes: Energy, public transport and digital communications](#)“, Eurofound, Dublin, 2022.

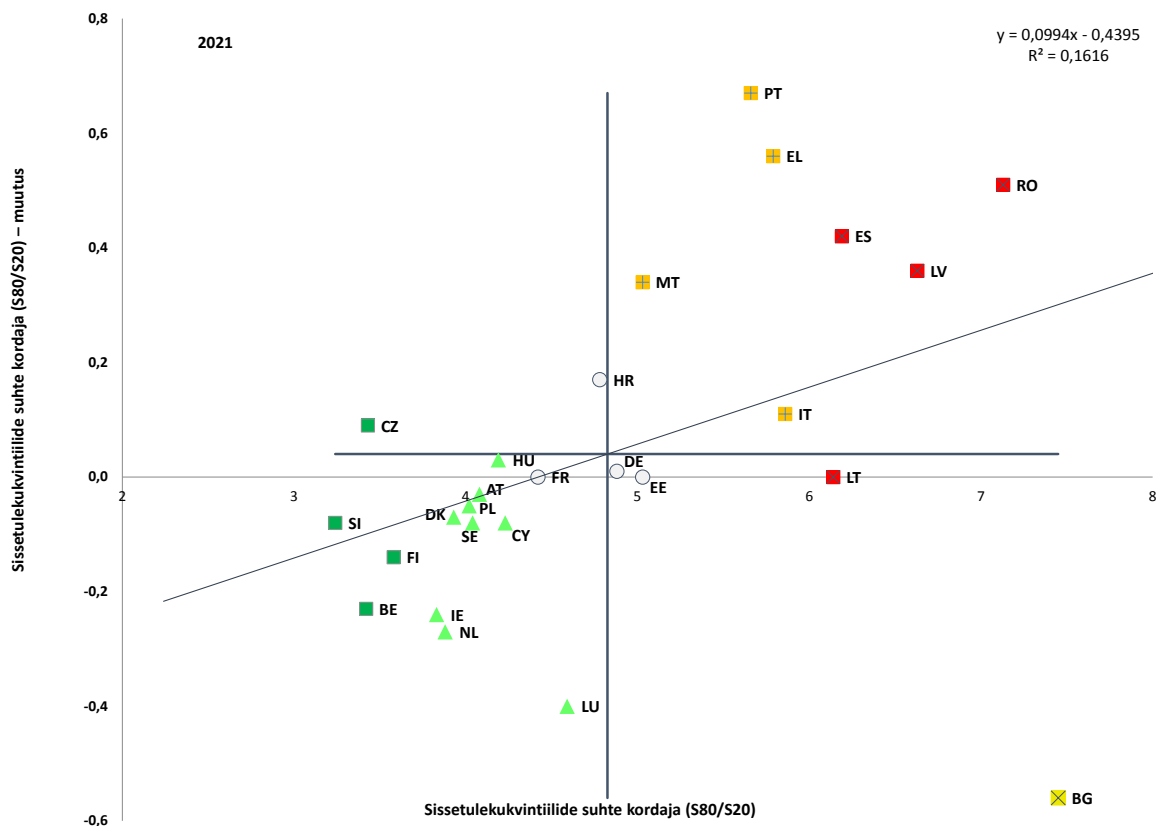
²¹³ Näitaja põhineb taaste- ja vastupidavuse tulemustabeli kulutuste jälgimise sammaste meetodikal. See vastab valdkonnale „Energiatõhusus“ kui esmasele või teisele poliitikavaldkonnale määratud meetmete hinnangulistele kuludele. Arvutus põhineb 26 riiklikul taaste- ja vastupidavuskaval, mille komisjon ja nõukogu on 2022. aasta novembriks heaks kiitnud. Need on hinnangulised kulud; tegelik rahastamine põhineb saavutatud vahe-eesmärkidel ja sihtidel. Komisjon hindas kuluprognoose siis, kui esialgsed kavad esitati ja heaks kiideti. Liikmesriikidelt ei nõuta kuluaruannete esitamist ning komisjon ei kontrolli taaste- ja vastupidavusrahastust toetatavate meetmete tegelikke kulusid.

²¹⁴ Läbivaatamisaruanne taaste- ja vastupidavusrahastu rakendamise kohta, COM(2022) 383 final.

täheldati Portugalis, Kreekas, Rumeenias, Hispaanias, Lätis ja Maltal, (üle 0,2 protsendipunkti), kus sissetulekute ebavõrdsus on üldiselt keskmisest suurem. Läti, Leedu, Rumeenia ja Hispaania on kriitilises olukorras nii kõrge taseme kui ka selle tõusu või – Leedu puhul – suhteliselt väikese languse tõttu. Sissetulekute ebavõrdsuse üldine stabiilsus tulenes automaatsete stabilisaatorite toimimisest ning COVID-19 kriisile reageerimiseks võetud erakorralistest meetmetest, eelkõige lühendatud tööaja kavast ja muudest töökohtade säilitamise kavadest. Eurostati kiirhinnangute kohaselt on sissetulekute ebavõrdsus enamikus riikides püsinud ka 2021. aastal suures osas stabiilsena (v.a Itaalia, kus see on vähenenud), mis kajastab kodumajapidamiste realsissetuleku suurenemise mõju, mis on tulujaotuse ulatuses tasakaalus.

Joonis 2.4.6. COVID-19 pandeemia ajal sissetulekute ebavõrdsus ELis vähenes või jäi üldiselt stabiilseks, ehkki liikmesriikide vahel esines mõningaid erinevusi

Sissetulekukvintiliide suhte kordaja (S80/S20), 2021. aasta tase ja muutus eelmise aastaga võrreldes (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Märkus. Telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Itaalia ja Poola andmed on esialgsed. Aegrea katkemine Luksemburgi puhul.

Allikas: Eurostat [[tessi180](#)], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

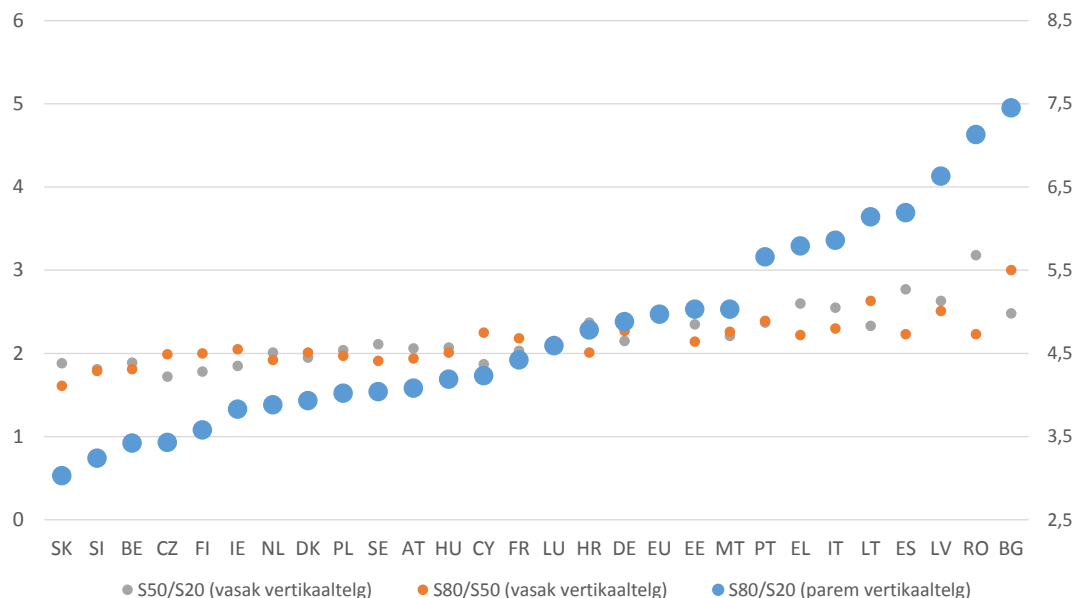
Sissetulekute ebavõrdsus tulujaotuse ulatuses on ELis liikmesriigiti väga erinev.

Viimase kümne aasta jooksul tulenes ebavõrdsuse kasv peamiselt tulujaotuse alumise osa kasvust (vt 2021. aasta ühine tööhõivearuanne). Liikmesriikides, kus sissetulekute üldine ebavõrdsus oli suurem (S80/S20) kui ELi keskmine, oli sissetulekute ebavõrdsus suurem ka tulujaotuse alumistes ja ülemistes osades, nagu näitavad vastavad sissetulekukvintiliide suhte kordajad (S50/S20 ja S80/S50) – vt joonis 2.4.7. See on siiski märkimisväärsem tulujaotuse alumises osas (S50/S20), nagu Rumeenia, Hispaania, Kreeka ja Eesti puhul. Suuremast ebavõrdsusest tulujaotuse alumises osas tuleneb üldine ebavõrdsus ka ELi keskmisest madalama tasemega riikides, nagu Horvaatia, Slovakkia ja Rootsi. Teistes liikmesriikides

(Bulgaaria, Küpros, Tšehhi, Soome, Prantsusmaa, Iirimaa ja Leedu) tuleneb üldine ebavõrdsus suhteliselt rohkem tulujaotuse ülemises osas (S80/S50) esinevast ebavõrdsusest.

Joonis 2.4.7. Sissetulekute ebavõrdsus tulujaotuse ulatuses erineb liikmesriigiti märkimisväärselt

Sissetulekukvintiliide suhte kordajad S80/S20, S80/S50 ja S50/S20 (2021)

Märkus. Slovakkia puhul kasutati 2020. aasta väärtusi, kuna 2021. aasta andmed polnud kättesaadavad.

Allikas: Eurostat [[tessi180](#)], [[ilc_dil1d](#)], [[ilc_dil1e](#)], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

2021. aasta esialgsed hinnangud sotsiaaltoetuste kulude taseme kohta näitavad eelmise aastaga võrreldes stabiilsust. 24 liikmesriigis vähenes selliste kulude osakaal SKPs võrreldes 2020. aastaga vaid veidi (30,7 %-lt 29,2 %-le), kuigi need ületavad endiselt kriisieelset taset (2019. aastal 27,1 %).²¹⁵ 2020.–2021. aastal suurenesid kulud 124 miljardi euro (ehk +3,1 %) võrra, mis on palju väiksem kasv kui 2020. aastal (304 miljardit eurot ehk +8,3 %), kuid 2021. aastal suurenesid need üldiselt kiiremini keskmisest madalama tasemega liikmesriikides²¹⁶. Kogu ELis täheldati suurimat kasvu tervishoiu- ja haigushüvitiste valdkonnas²¹⁷ (91 miljardit eurot ehk +8 %), millele järgnesid vanadus- ja toitjakaotushüvitised (51 miljardit eurot ehk +3 %), invaliidsushüvitised (12 miljardit eurot ehk +4 %), sotsiaalne tõrjutus²¹⁸ (9,5 miljardit eurot ehk +4 %) ning perehüvitised (7,5 miljardit eurot ehk +2 %). Seevastu kulutused eluasemetoetustele jäid üldjoontes stabiilseks (+0,7 %), samal ajal kui töötushüvitiste²¹⁹ kulud vähenesid järsult (47 miljardit eurot ehk –16 % kogu ELis). Üldiselt olid vanadus- ja toitjakaotushüvitised ka 2021. aastal hüvitistele tehtavate kulutuste peamine kategooria (43,8 %). Tervishoiu- ja haigushüvitiste osakaal suurenes 2020.–2021. aastal peaaegu kõigis liikmesriikides (22 liikmesriiki 24st)

²¹⁵ Eurostat, [esialgsed hinnangud – sotsiaalkaitse](#) (viimati ajakohastatud 27. oktoobril 2022); hõlmab kõiki liikmesriike peale Kreeka, Rumeenia ja Slovakkia. Kokku moodustasid need 24 liikmesriiki 2020. aastal ligikaudu 97 % EL 27 SKPst (ja 96 % sotsiaaltoetustest).

²¹⁶ Kulutused suurenesid ligikaudu 6 % või rohkem seitsmes liikmesriigis: Läti, Bulgaaria, Ungari, Sloveenia, Horvaatia, Poola ja Tšehhi.

²¹⁷ Üle 10 % kasvu tõttu üheksas liikmesriigis: Läti, Horvaatia, Sloveenia, Küpros, Bulgaaria, Prantsusmaa, Ungari, Portugal ja Eesti.

²¹⁸ Itaalias, Lätis, Bulgaarias, Horvaatias ja Hispaanias ületas kasv 20 %.

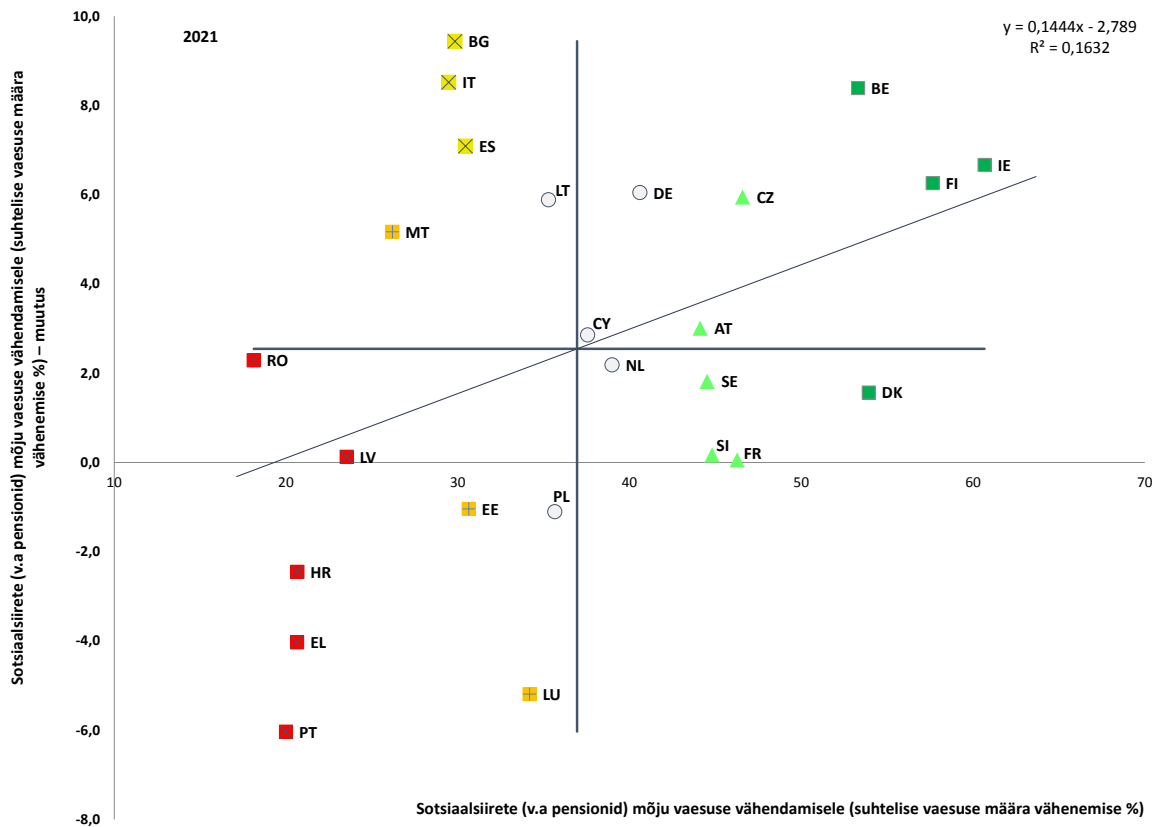
²¹⁹ Üle 10 % languse tõttu 14 liikmesriigis: Ungari, Taani, Austria, Bulgaaria, Malta, Prantsusmaa, Madalmaad, Belgia, Hispaania, Itaalia, Horvaatia, Poola, Luksemburg ja Eesti.

ning ulatus ELi koondarvestuses 30,5 %ni (võrreldes 29,2 %-ga 2020. aastal). Seevastu töötushüvitiste osakaal hüvitistele tehtavates üldistes kulutustes vähenes peaaegu kõigis liikmesriikides (21 liikmesriigis 24st), langes ELi koondarvestuses 7,4 %-lt 2020. aastal 6 %-le 2021. aastal, ent jäädes siiski kriisieelsest tasemest kõrgemale (2019. aastal 4,5 %).

Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele ELis üldiselt 2021. aastal suurenes, kuid liikmesriikide vahel püsivad endiselt märkimisväärsed erinevused. 2021. aastal (2020. aasta sissetulekute põhjal) ulatus näitaja 18,1 %st Rumeenias rohkem kui kolm korda kõrgema näitajani Iirimaaal (60,7 %). Teised suhteliselt kõrge tasemega liikmesriigid olid Soome (57,7 %), Taani (53,9 %) ja Belgia (53,3 %), kus vaesusrisk vähenes pandeemia puhkemise aastal sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju tõttu rohkem kui poole võrra. Kõik need riigid on koos Iirimaaaga liigitatud väga tubliks – vt joonis 2.4.8. Suurim kasv registreeriti Bulgaarias (9,4 protsendipunkti) ja Itaalias (8,5 protsendipunkti), mis jäi siiski alla ELi keskmise. Portugal, Kreeka ja Horvaatia (kõigis umbes 20 %) on liigitatud kriitilises olukorras olevaks madala ja halveneva taseme tõttu (Portugali puhul – 6 protsendipunkti); ka Läti puhul on tase madalal, kuigi stabiilne, ning Rumeenia on pärast mõningast paranemist ELis endiselt madalaimal tasemel. Eestit ja Maltat käsitatakse „tähelepanu vajavana“. Enamikus teistes liikmesriikides sotsiaalsiirete mõju vaesuse vähendamisele suurenes, kuigi erineval määral. Erinevused on suured ka ELi piirkondade vahel, kusjuures eriti väikesed väärtused on registreeritud Portugalis, mitmes Rumeenia ja Kreeka piirkonnas ning teatavates Itaalia piirkondades (vt 3. lisa joonis 9).

Joonis 2.4.8. COVID-19 kriisi ajal sotsiaalsiirete vaesust vähendav mõju üldiselt suurenes, kuid liikmesriigiti erinevas tempos, kusjuures püsivad märkimisväärsed erinevused

Sotsiaalsiirete (muude kui pensionide) mõju vaesuse vähendamisele, 2021. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Märkus. Telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Itaalia ja Poola andmed on esialgsed ja Slovakkia kohta ei ole andmed kättesaadavad. Aegrea katkemine Luksemburgi puhul.

Allikas: Eurostat, [tespm050].

Sotsiaalkaitsel on ebatüüpilises töösuhtes töötavate inimeste jaoks oluline roll, kuigi katvus on liikmesriigiti ja kategooriati väga erinev ja mõne kategooria puhul ei ole õnnestunud vaesust vältida. ELis oli sotsiaalsiirete mõju vaesuse vähendamisele 2021. aastal palju suurem (sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika põhjal) ebatüüpilises töösuhtes olevate töötajate puhul²²⁰ (26,5 %) kui standardse tööhõivevormi puhul (10,1 %), mis näitab sotsiaalkaitse olulist rolli selliste rühmade sissetulekus. Siiski ei aita see liikmesriikides vältida suuremat rahalist vaesust tähtjalise lepinguga töötajate, osaajaga töötajate, iseenda tööandjate ja perefirmade töötajate seas. Üldiselt olid ebatüüpilises töösuhtes olevad töötajad rohkem kui kolm korda suurema tõenäosusega suhtelises vaesuses (16,6 %) kui standardse tööhõivevormiga inimesed (5 %). See lõhe ületab 15 protsendipunkti viies liikmesriigis, peamiselt iseenda tööandjate (Eesti, Portugal ja Rumeenia) ja/või tähtjaliste töölepingutega töötajate (Läti ja Hispaania) kõrge suhtelise vaesuse määra tõttu. Selle põhjuseks on asjaolu, et sotsiaaltoetuste katvus on hõiveseisundite ja liikmesriikide lõikes väga erinev. ELis tervikuna oli vaesusriskis olevate tööealiste (16–64aastaste) sotsiaaltoetusi saavate (individuaalsel tasandil) töötajate osakaal 2021. aastal vaid veidi suurem ebatüüpilises töösuhtes olevate töötajate hulgas (39,5 %) kui standardse

²²⁰ Ebatüüpilises töösuhtes olevaks loetakse kõik töötajad, kellel ei ole alalist täistööajaga lepingut, ning kõik iseenda tööandjad – vt ka punkt 2.3.1.

tööhõivevormiga inimeste seas (37,9 %) ²²¹. 14 liikmesriigis oli hüvitisi saavate töötajate osakaal siiski suurem standardse tööhõivevormiga inimeste hulgas (võrreldes ebatüüpilises töösuhtes olevate töötajatega) ja neljas liikmesriigis (Bulgaaria, Leedu, Läti ja Sloveenia) rohkem kui 10 protsendipunkti võrra. Siiski on teatatud, et vaesusriskiga tööealiste inimeste osakaal, kes saavad sotsiaaltoetusi, on eelmiste aastatega võrreldes oluliselt suurenenud kõigi hõiveseisundi kategooriate puhul, mis kajastab COVID-19 pandeemia reageerimiseks võetud erakorralisi sissetulekutoetuse meetmeid. Suurim kasv toimus iseenda tööandjate seas: 32,5 % vaesusriskiga iseenda tööandjatest said mõningaid sotsiaaltoetusi (võrreldes ligikaudu 10,8 %ga eelmisel aastal ²²²), kuigi see tase on kõigi töötajate koondtasemest (41,8 %) endiselt madalam. Kuigi ELis sai 2021. aastal sotsiaaltoetusi ligikaudu pool (52,7 %) vaesusriskiga töötutest, oli see osakaal Rumeenias, Poolas, Horvaatias ja Kreekas palju väiksem – alla 20 %.

Sissetulekuaastal 2020 vähenes miinimumsissetuleku tagamise kavade piisavus võrreldes 2019. aastaga enamikus liikmesriikides. Miinimumsissetulekutoetuse piisavuse jälgimiseks võrreldakse toetusesaajate sissetulekut riigis kehtestatud vaesuspiiriga ja madalapalgalise töötaja sissetulekuga ²²³. Need näitajad annavad ülevaate kavade mõjust vaesuse leevendamisele ja aktiveerimisaspektile ning nende ergutavast mõjust. Miinimumsissetuleku tagamise kavade piisavus, mis on viimase kümne aasta jooksul jäänud üldjoontes muutumatuks (vt sotsiaaldiguste sammast käsitlev tekstikast nr 8, milles käsitletakse muutusi aastatel 2009–2019), kogu ELis viimasel sissetulekuaastal, mille kohta andmed on kättesaadavad, (2020) üldiselt veidi halvenes. Mõnes riigis oli muutus suurem (üle 2 protsendipunkti), seda nii vaesuspiiriga (Poola –4,4 protsendipunkti, Luksemburg – 3,4 protsendipunkti, Tšehhi – 2,8 protsendipunkti, Horvaatia – 2,5 protsendipunkti, Ungari – 2,4 protsendipunkti ja Madalmaad –2,3 protsendipunkti) kui ka madalapalgalise töötaja sissetulekuga (Leedu – 6,6 protsendipunkti ja Poola – 2,2 protsendipunkti) võrreldes. Samas suurenes piisavus mõlema näitaja järgi märkimisväärselt nii Kreekas (15,4 ja 7 protsendipunkti) kui ka Küprosel (5,1 ja 5,7 protsendipunkti). Miinimumsissetuleku piisavus on üle 80 % vaesuspiirist Madalmaades, Iirimaa, Luksemburgis, Taanis, Itaalias ja ka Küprosel, samal ajal kui Rumeenias, Bulgaarias, Ungaris ja Slovakkias jääb see alla kolmandiku vaesuspiirist. Mis puudutab katvust, väljendatuna toetusesaajate määrana, jäi 2020. aastal olukord võrreldes 2019. aastaga peaaegu muutumatuks; olukord paranes mõnevõrra Itaalias, Leedus ja Luksemburgis (üle 5 protsendipunkti), kuid halvenes Horvaatias, Küprosel ja Poolas (üle 5 protsendipunkti), kus toetusesaajate määr on alla 80 % – vt joonis 2.4.9. Spektri teises otsas ulatub toetusesaajate määr peaaegu 100 %ni vaesusriskiga elanikkonnast, kes elavad peaaegu töötutes leibkondades Taanis, Iirimaa, Soomes ja Prantsusmaal. Lisaks piisavuse ja katvuse mõõtmetele on komisjoni ettepanekus nõukogu soovitusel koht, mis käsitleb piisavat miinimumsissetulekut ja millega tagatakse aktiivne kaasamine, esitatud valdkonnad miinimumsissetuleku tagamise kavade edasiseks ajakohastamiseks vastavalt aktiivse kaasamise lähenemisviisile.

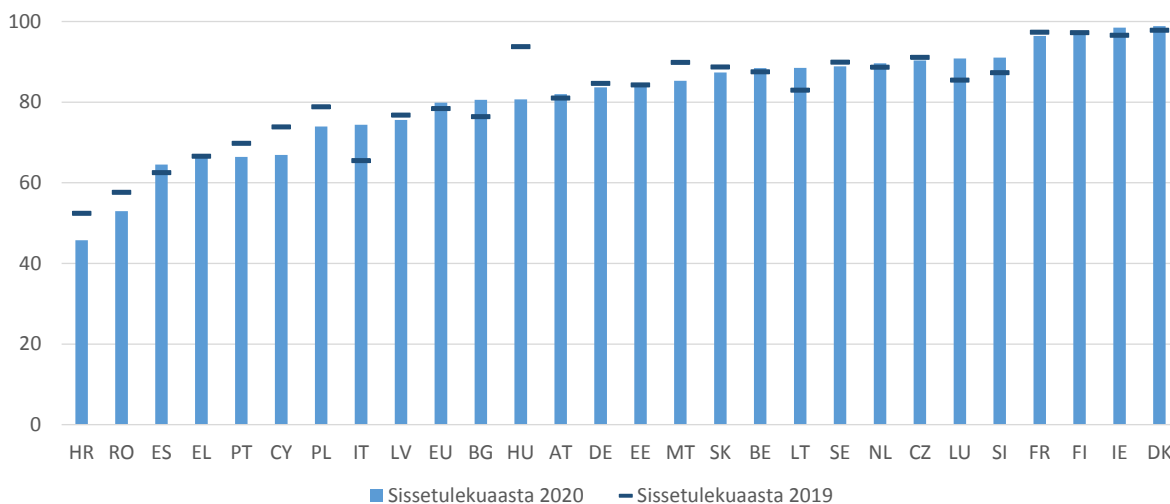
²²¹ Sotsiaalkaitsekomitee poolt 2020. aastal sotsiaalkaitsele juurdepääsu järelevalveraamistiku raames heaks kiidetud „tegeliku juurdepääsu“ näitaja kohaselt. Sihtrühmaks on need, kes on enne sotsiaalsiirdeid suhtelises vaesuses. Näitaja hõlmab individuaalseid sotsiaaltoetusi, v.a vanadus- ja toitjakaotuspensionid.

²²² Põhineb 2021 (sissetulekuaasta 2020) ja 2020. aasta (sissetulekuaasta 2019) võrdlusel.

²²³ Vastavalt miinimumsissetuleku [võrdlusanalüüsi raamistikus](#) kokku lepitud metoodikale; vt ühised tööhõivearuanded alates 2019. aastast ja sotsiaaldiguste sammast käsitlev tekstikast nr 8.

Joonis 2.4.9. Sotsiaaltoetusi saavate vaesusriskiga inimeste osakaal (peaaegu) töötutes leibkondades jäi aastatel 2019–2020 peaaegu muutumatuks, hoolimata mõningatest muutustest vähestes liikmesriikides

Toetusesaajate määr 18–64aastaste (peaaegu) töötutes leibkondades elavate vaesusriskiga inimeste puhul (% sissetulekuaasta 2019 ja 2020)

Märkus. Itaalia ja Portugali andmed on esialgsed. Ka Ungari ja Slovakkia andmed on esialgsed. Aegrea katkemine Luksemburgi puhul. Uuringuaastate 2021 ja 2020 andmeid kasutatakse vastavalt sissetulekuaastate 2020 ja 2019 kohta.

Allikas: Eurostati avaldamata arvutused, mis põhinevad sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika 2020. ja 2021. aasta andmetel.

Sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 8. Miinimumsissetuleku võrdlusanalüüs

Miinimumsissetuleku kaitse tugevdamine koos aktiivse kaasamise lähenemisviisiga täidab olulist rolli vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ohu ennetamisel ja leevendamisel, aidates rakendada Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõtet 14 (miinimumsissetulek). 2018. aastal kehtestas sotsiaalkaitsekomitee miinimumsissetuleku võrdlusraamistiku, et parandada seonduvate probleemide analüüsi ja toetada poliitika arengut liikmesriikides; see hõlmab valikut asjakohastest tulemus- ja tulemuslikkusnäitajatest ja poliitikavahenditest²²⁴. Tehti kindlaks kolm peamist poliitikavahendit, mis kõige tõenäolisemalt mõjutavad miinimumsissetuleku kaitse tulemuslikkust: 1) hüvitiste piisavus, 2) toetusõiguslikkuse eeskirjad ja hüvitiste taotlemine ning 3) töötute aktiveerimine ja teenuste kättesaadavus²²⁵.

2022. aasta septembris, enne komisjoni 28. septembri 2022. aasta ettepanekut võtta vastu nõukogu soovitus piisava miinimumsissetuleku kohta, **lepiti kokku sotsiaalkaitsekomitee ja komisjoni esimeses ühisaruandes miinimumsissetuleku kohta, mis põhineb**

²²⁴ Tulemusnäitajad on järgmised: tööealise elanikkonna suhtelise vaesuse süvik, tööealise elanikkonna materiaalse ja sotsiaalse puuduse määr ning (peaaegu) töötutes leibkondades elava elanikkonna suhtelise vaesuse määr. Tulemuslikkusnäitajad on järgmised: sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju tööealise elanikkonna vaesusele, tööealise elanikkonna püsiv suhtelise vaesuse määr, toetusesaajate määr (peaaegu) töötutes leibkondades elavate suhtelises vaesuses olevate inimeste hulgas, rahuldamata vajadus arstliku läbivaatuse järele inimeste endi hinnangul, liiga suurte eluasemekulude määr ja kutsetegevusega seotud kooolituses mitteosalemise määr. Poliitikavahendite puhul valiti kahekordne piisavusnäitaja (miinimumsissetuleku saaja sissetuleku osakaal a) vaesuspiirist ja b) madalalpalgalise töötaja sissetulekust). Täpsemaid üksikasju vt [sotsiaalkaitsekomitee ISG teabeleht](#).

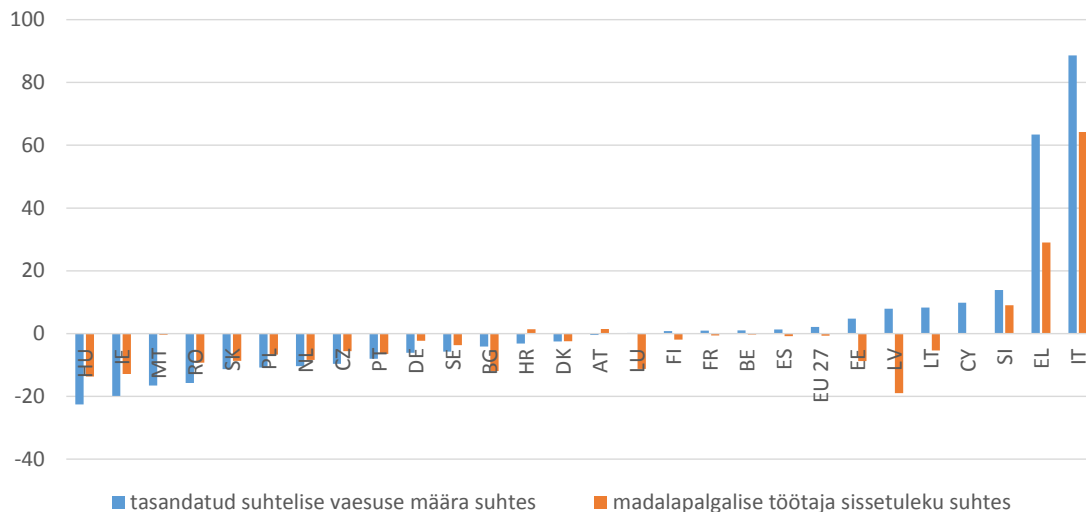
²²⁵ Vt nõukogu järelduste kokkuvõte ja terviktekst [veebis](#).

miinimumsissetuleku võrdlusraamistikul, mida täiendati lisaandmete ja kvalitatiivse teabega. Aruanne on järelmeede nõukogu 2020. aasta järeldustele, milles nõukogu kutsus komisjoni ja sotsiaalkaitsekomiteed üles koostama korrapäraselt sellist ühisaruannet, et analüüsida ja vaadata läbi liikmesriikides miinimumsissetuleku kaitse arendamisel tehtud edusamme. Aruandes tehti kindlaks võrdlusanalüüsi raamistiku näitajatega seotud probleemid²²⁶. Aruandes jõuti järeldusele, et raamistik on väärtuslik analüüsivahend, ning soovitati seda korrapäraselt ajakohastada ning kaaluda selle tulevase laiendamise võimalikke mõõtmeid, eelkõige sellistes valdkondades nagu toetuskõlblikkuse kriteeriumid, juurdepääs teenustele, tööturustaatuste vaheline liikumine ja stiimulid.

Miinimumsissetulekutoetuste piisavus on EL 27 tasandil viimase kümne aasta jooksul püsinud peaaegu muutumatuna, kuid liikmesriigiti on see suuresti varieerunud ja viimasel sissetulekuaastal 2020 täheldati olukorra mõningast halvenemist²²⁷. Aastatel 2009–2019 (sissetulekuaastad) on miinimumsissetuleku tagamise piisavus jäänud ELis üldiselt stabiilseks, moodustades vaesuspiirist ligikaudu 60 %; madalapalgalise töötaja sissetulekust moodustas see 2019. aastaks ligikaudu 46 %. 2020. aastal täheldati ELi tasandil siiski mõningast halvenemist (vt üksikasjalikumalt analüüsi nimetatud aastat käsitlevas põhitekstis). Üldiselt täheldati aastatel 2009–2019 piisavustaseme paranemist riikides, kus võeti kasutusse uued kavad, näiteks Itaalias ja Kreekas, ning olukord paranes ka Sloveenias ja Leedus (ligi 10 protsendipunkti või üle selle – vt joonis allpool). Läti, Eesti ja Luksemburgi puhul osutab võrdlus madalapalgalise töötaja sissetulekuga ajavahemikul 2009–2019 pigem olukorra halvenemisele. Piisavus langes aastatel 2009–2019 märkimisväärselt (üle 10 protsendipunkti) Ungaris, Rumeenias ja Slovakkias, kus piisavus oli 2009. aastal alla keskmise, kuid ka Irimaal ja Maltal ning vähemal määral Madalmaades, isegi kui piisavustase on seal ELi keskmisest oluliselt kõrgem.

Piisavus püsis aastatel 2009–2019 stabiilsena, ent oli liikmesriigiti väga erinev

Piisavuse muutused mõõdetuna tasandatud suhtelise vaesuse määra ja madalapalgalise töötaja sissetuleku suhtes aastatel 2009–2019 (protsendipunktides)

Märkus. ELi andmed on arvatud kaalumata keskmisena. Tasandatud suhtelise vaesuse määr on 2007., 2008. ja 2009. aasta keskmised 2009. aasta väärtuse puhul ning 2018. ja 2019. aasta keskmised väärtused 2019. aasta väärtuse puhul. Küprose ja Horvaatia näitajad ei ole kättesaadavad ja seega ei ole neid sissetulekuaasta 2009 ELi keskmise arvutamisel arvesse võetud. Küprose puhul on näidatud muutused võrreldes 2011. aastaga, kui vastav

²²⁶ Siinse pikaajalise analüüsi täiendamiseks vt punkt 2.4.1, milles käsitletakse muutusi sissetulekuaastatel 2019–2020 seoses miinimumsissetulekutoetuse piisavuse ja katvusega.

²²⁷ Vt sotsiaalkaitsekomitee ja komisjoni ühisaruanne miinimumsissetuleku kohta.

teave on kättesaadav. Horvaatia puhul on näidatud muutused võrreldes 2013. aastaga. Eeldatakse, et eluasemekulud moodustavad 11 % keskmisest palgast.

Allikas: tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadi arvutused Eurostati andmete ning OECD maksude ja hüvitiste mudeli põhjal.

Aastatel 2015–2020 on katvus paranenud, mis võib aidata ennetada suhtelise vaesuse süviku ja materiaalse puuduse suurenemist, kuid tõhususega on endiselt probleeme.

Aastatel 2015–2020 suurenes sissetulekutoetuse katvus ELis keskmiselt 73 %-lt 78 %-le (mõõdetuna toetusesaajate määra alusel²²⁸). Peaaegu töötute leibkondade vaesusrisk aga suurenes (61,2 %-lt 2015. aastal 64 %-le 2019. aastal) ja stabiliseerus 2020. aastal üldiselt 61,6 % juures, kusjuures peaaegu kahes kolmandikus liikmesriikidest see kokkuvõttes suurenes. Kuigi siirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele on kümne aasta jooksul veidi vähenenud (37 %-lt 36 %-le), püsis suhtelise vaesuse süvik üldiselt stabiilselt ligikaudu 27 % juures. Peaaegu töötutes leibkondades elavate inimeste seas on süvik siiski märkimisväärselt suurem (ligikaudu 37 %). Materiaalne ja sotsiaalne puudus on aastatel 2015–2020 vähenenud (18 %-lt 13 %-le) ning samuti on vähenenud rahuldamata vajadus arstliku läbivaatuse järele ja liiga suurte eluasemekulude määr. Peaaegu töötute leibkondade materiaalse ja sotsiaalse puuduse määr vähenes siiski aeglasemalt (2015.–2020. aastal 51 %-lt 44 %-le) ja on 2020. aastal endiselt märkimisväärselt kõrgem kui tööealise elanikkonna puhul.

Mõned liikmesriigid on hiljuti kehtestanud miinimumsissetuleku tagamise kavad.

Aastatel 2009–2019 viidi mõnes liikmesriigis, kus riiklikud miinimumsissetuleku tagamise kavad varem puudusid, läbi suured reformid. 2017. aastal käivitati **Kreekas** garanteeritud miinimumsissetuleku tagamise kava, millele järgnes 2019. aastal **Itaalias** uus nn kodanikupalga kava, samal ajal kui **Hispaania** võttis 2020. aastal kasutusele oma esimese riikliku kava. Need uued kavad järgivad üldiselt aktiivse kaasamise lähenemisviisi, täiendades sissetulekutoetust aktiveerimisemeetmetega ja pakkudes toetusesaajatele juurdepääsu teenustele. Kuna eespool nimetatud reformid viidi ellu alles viimastel aastatel, on nende rakendamine veel viimistlemisel ja hoolikas järelevalve on vajalik. Täiendavaid kohandusi võib olla vaja teha seoses teiste aktiivse kaasamise valdkondadega, nimelt juurdepääsuga sotsiaalteenustele ja aktiivsetele tööturuprogrammidele. Mõnes teises liikmesriigis tehti olemasolevates kavades väiksemaid, kuid siiski olulisi kohandusi. Näiteks võttis **Luksemburg** 2018. aastal kasutusele sotsiaalse kaasatuse sissetuleku, mis keskendub rohkem toetusesaajate tööturule integreerimisele, sealhulgas taotlejate ja nende leibkonna kohustusliku sõelumise ja oskuste profileerimise kaudu, millele lisanduvad aktiveerimisega seotud rangemad tingimused ja sanktsioonid.

Liiga suurte eluasemekulude määr püsis COVID-19 kriisi ajal üldiselt stabiilsena ning märkimisväärseid muutusi toimus ainult mõnes liikmesriigis.

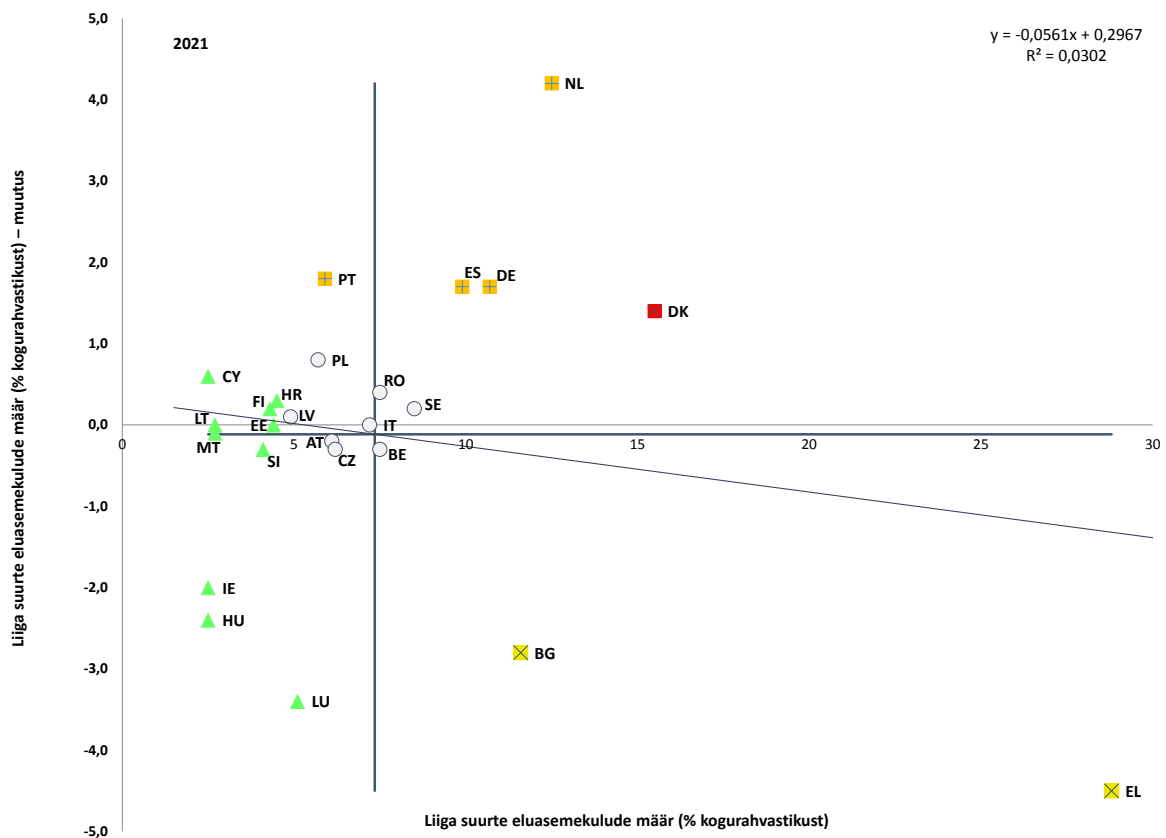
2021. aastal elas selle näitaja järgi 8,3 % ELi elanikkonnast leibkondades, kes kulutasid 40 % või suurema osa oma (ekvivalent)netosissetulekust eluasemele; võrreldes 2020. aastaga oli see määr 0,5 protsendipunkti tõusnud. Kreekas registreeriti kõrgeim määr (28,8 %), kuid ka suurim langus (4,5 protsendipunkti) võrreldes 2020. aastaga. Teised liikmesriigid, kus see määr oli suhteliselt kõrgem, olid Taani (15,5 %) – ainus riik, mis liigitati kriitilises olukorras olevaks – , Madalmaad (12,5 %), Bulgaaria (11,6 %) ja Saksamaa (10,7 %). Suurim kasv toimus

²²⁸ Toetusesaajate määra määratletakse mis tahes sotsiaaltoetusi (v.a vanadustoetused) saavate 18–59aastaste inimeste osakaaluna vaesusriskiga elanikkonnas. Tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraat arvutab selle näitaja sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika põhjal.

Madalmaades (4,2 protsendipunkti), mis on liigitatud „tähelepanu vajavaks“ koos Saksamaa, Hispaania ja Portugaliga (kasv vastavalt 1,8, 1,7 ja 1,7 protsendipunkti). 2021. aastal olid madalaimad määrad Küprosel, Ungaris ja Iirimaa (kõigis 2,5 %), Leedus ja Maltal (mõlemas 2,7 %) – vt joonis 2.4.10. Vaesusriskiga elanike puhul oli liiga suurte eluasemekulude määr ülejäänud elanikkonnast märkimisväärselt kõrgem, ehkki liikmesriikidevahelised erinevused olid suured²²⁹. Kreekas olid 76,7 % vaesusriskiga elanikest eluasemekulud liiga suured, kuigi võrreldes eelmise aastaga oli see näitaja paranenud (3,7 protsendipunkti). Taanis oli see osakaal pärast väikest (1,9 protsendipunkti) kasvu 72,1 %. Suure osa liikmesriikide määrad olid ligikaudu 40 % ja 30 %, samal ajal kui Iirimaa ja Küprosel oli see alla 10 % (vastavalt 8,8 % ja 9,3 %). Üldiselt mõjutasid eluaseme taskukohasusega seotud probleemid liikmesriikides eraürituru üürnike palju rohkem kui kinnisvaraomanikke, olenemata sellest, kas neil on hüpoteeklaen või mitte, ning üürnike, kes tasusid madalamat üürihinda või üürisid elamispiinda tasuta²³⁰.

Joonis 2.4.10. Liiga suurte eluasemekulude määr oli COVID-19 kriisi ajal keskmiselt stabiilne, kuid liikmesriikidevahelised erinevused on suured

Liiga suurte eluasemekuludega leibkondades elavate inimeste osakaal (%), 2021. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Märkus. Telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Itaalia ja Poola andmed on esialgsed ning Prantsusmaa ja Slovakkia kohta pole andmed kättesaadavad. Aegrea katkemine Luksemburgi puhul.

Allikas: Eurostat, [tespm140], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

Lastega pered ja üksikvanemaga leibkonnad kogesid suuremaid raskusi eluasemega. 2020. aastal elas väga halvades tingimustes 7,6% üksikvanemast ja ülalpeetavatest lastest

²²⁹ Eurostati näitaja [ilc_lvho07a], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU SILC).

²³⁰ Eurostati näitaja [ilc_lvho07c], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU SILC).

koosnevatest leibkondadest (võrreldes 2019. aasta tasemega on see määr 6,5 % kasvanud); kogu elanikkonna puhul oli see osakaal 4,3 %²³¹. Kahes liikmesriigis elas 2020. aastal rohkem kui üks inimene kümnest väga halvades tingimustes: Lätis oli vastav määr 11,5 % ja Rumeenias 14,3 %. Horvaatias, Leedus, Kreekas, Itaalias, Ungaris, Poolas ja Bulgaarias oli väga halvades tingimustes elavate inimeste määr vahemikus 5–10 %. 2020. aastal elas halvades tingimustes kogu ELi lastest 14,9 %, mis ületab veidi vastavat osakaalu kogurahvastikus ja on alates 2019. aastast suurenenud (1 protsendipunkti võrra)²³². Portugalis (26,2 %), Küprosel (35,8 %) ja Hispaanias (24,4 %) olid määrad ELi keskmisest oluliselt kõrgemad (ligikaudu 10 protsendipunkti võrra või rohkem). Halvades tingimustes elavate laste osakaal suurenes või jäi ligikaudu samaks kõigis liikmesriikides, v.a Eesti, Läti ja Leedu, kus see vähenes.

Viimase kümne aasta jooksul on kodutute arvu vähendamisel ELi liikmesriikides tehtud vähe edusamme. Kuna puudub ühtne statistiline määratlus ja meetodika kodutute loendamiseks, ei ole andmed liikmesriigiti võrreldavad ning kodutust on ELi tasandil raske täpselt kvantifitseerida. 2019. aastal hindasid FEANTSA ja Abbé Pierre Foundation siiski, et igal öösel tänavatel või varjupaigas magavate kodutute arv on ELis vähemalt 700 000 ning on kümne aastaga 70 % suurenenud²³³. Alates 2019. aastast on kodutus mõnes liikmesriigis vähenenud tänu uutele, pandeemiaga seotud sekkumismeetmetele. Paljud neist meetmetest, eelkõige lihtsam juurdepääs inimväärsele varjupaigale, väljatõstmiste moratoriumid ja otsetoetus leibkondadele, kaotati siiski COVID-19 kriisi teisel aastal vähemalt osaliselt. See on mitmes liikmesriigis kaasa toonud kodutuse edasise suurenemise võrreldes pandeemiaeelse tasemega.

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr 65aastaste ja vanemate inimeste hulgas oli ELis aastatel 2020–2021 üldjoontes stabiilne. 2021. aastal oli see määr ELis 19,6 %, mis on veidi madalam kui 2020. aastal. Sellest hoolimata püsib vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määra vahe naiste ja meeste puhul (vastavalt 22,1 % ja 16,3 %). Üle 65-aastaste suhtelise vaesuse määr oli ELis 2021. aastal 16,8 %, mis on mõnevõrra kõrgem kui 18–64aastaste seas (15,9 %). Enamikus riikides on see osakaal suurem kui töörealisel elanikkonnal (18–64), kuigi erinevus nende kahe rühma vahel varieerub märkimisväärselt – vt joonise 2.4.10 ülemine diagramm. Suure materiaalse või sotsiaalse puuduse määr vähenes jätkuvalt (7,4 %-lt 2015. aastal 5,3 %-le 2021. aastal) ning on ELi tasandil ja enamikus liikmesriikides madalam kui töörealise elanikkonna hulgas (2021. aastal 6,3 %) – vt joonise 2.4.12 alumine diagramm. Eriti suuri väärtusi ja erinevusi töörealise elanikkonna osas on täheldatud Rumeenias ja Bulgaarias.

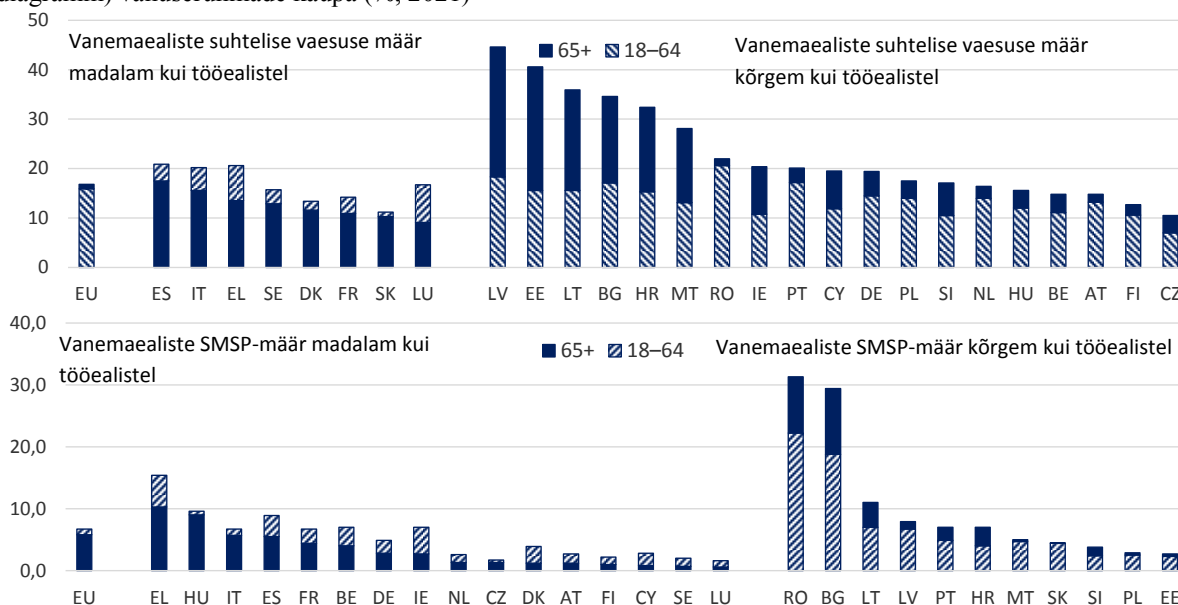
²³¹ Eurostati näitaja [[ilc_mdho06a](#)] ja [[ilc_mdho06b](#)], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU SILC).

²³² Eurostati näitaja [[ilc_mddd044b](#)], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU SILC). Saksamaa ja Poola kohta pole andmed kättesaadavad. Aegrea katkemine Luksemburgi, Prantsusmaa ja Iirimaa puhul.

²³³ Vt [6. ülevaade eluasemeturult tõrjutusest Euroopas, 2021.](#)

Joonis 2.4.11. 65aastastel ja vanematel inimestel on suurem vaesusrisk kui tööealisel elanikkonnal, kuid neid ohustab harvem suur materiaalne ja sotsiaalne puudus

Suhtelise vaesuse määr (ülemine diagramm) ning suure materiaalse ja sotsiaalse puuduse määr (alumine diagramm) vanuserühmade kaupa (% , 2021)

Märkus. Vasakul on vanuserühma 18–64 tulp lisatud vanuserühma 65+ tulpale; paremal on vanuserühma 65+ tulp lisatud vanuserühma 18–64 tulpale. Itaalia ja Poola andmed on esialgsed. Aegrea katkemine Luksemburgi puhul.

Allikas: Eurostat [[ilc_li02](#)] ja [[ilc_mdsl11](#)], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

Pensionid moodustavad liidus keskmiselt enam kui poole karjääri lõpu poole teenitavast palgast. 2021. aastal moodustas 65–74aastaste inimeste keskmine pension 58 % 50–59aastaste töötajate sissetulekust²³⁴. See asendusmäär koondnäitaja on kasvanud alates 2012. aastast, mil see oli 54 %. Mõnes riigis (nt Luksemburg, Kreeka, Itaalia ja Hispaania) on see oluliselt üle 70 %. Need liikmesriigid kuuluvad ka riikide hulka, kus vanemaealiste vaesuse määr on madalam kui tööealiste vaesuse määr. Samal ajal on 12 liikmesriigis asendusmäär alla 50 % ja viies neist alla 40 % (Iirimaa, Horvaatia, Leedu, Rumeenia ja Bulgaaria). Enamikus neist on see määr naiste seas madalam, kuid kaheksas riigis (Luksemburg, Läti, Saksamaa, Tšehhi, Taani, Eesti, Madalmaad, Ungari ja Sloveenia) on naiste asendusmäär kõrgem.

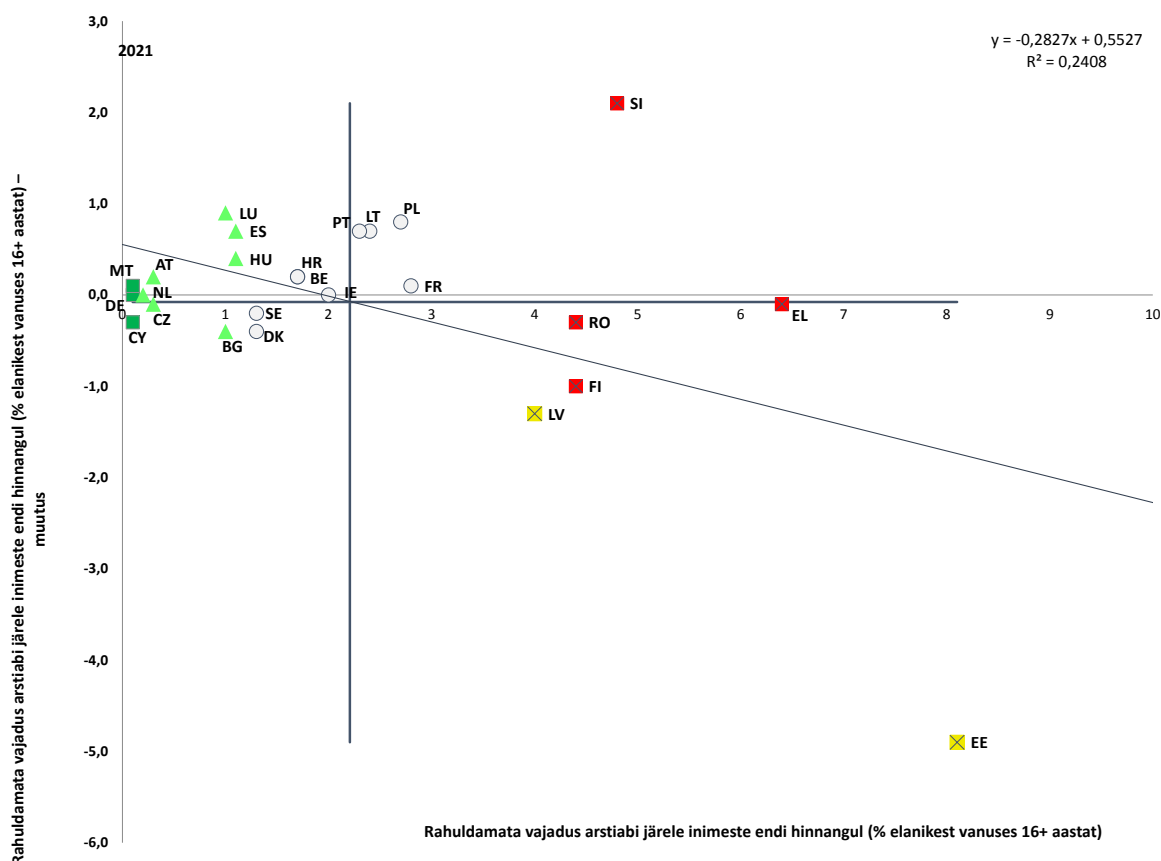
2021. aastal, mis oli COVID-19 pandeemia teine aasta, inimeste endi hinnangu kohane rahuldamata arstiabivajadus keskmiselt vähenes ja samuti vähenesid erinevused liikmesriikide lõikes, mis jäid siiski suureks – vt joonis 2.4.12. Suurim kasv registreeriti Sloveenias, Luksemburgis ja Poolas (vastavalt 2,1, 0,9 ja 0,8 protsendipunkti). Nendest riikidest on Sloveenia liigitatud Kreeka, Rumeenia ja Soome kõrval kriitilises olukorras olevaks, sest 2021. aastal oli rahuldamata vajaduste tase suur (vastavalt 4,8 %, 6,4 % ja viimase kahe puhul 4,4 %). Samal ajal registreeriti Soomes suhteliselt suur (1 protsendipunkt) langus, nagu ka Eestis (4,9 protsendipunkti) ja Lätis (1,3 protsendipunkti), kus tase jäi siiski ka 2021. aastal kõrgeks (8,1 % ja 4 %). Sarnaselt 2020. aastaga jäi rahuldamata arstiabivajadusest teatanud inimeste osakaal väga väikeseks (alla 1 %) Saksamaal, Küprosel ja Maltal (0,1 %), samuti Madalmaades (0,2 %), Tšehhis ja Austrias (mõlemad 0,3 %).

²³⁴ Vt [2021. aasta aruanne pensionide piisavuse kohta](#), lk 40. Eurostati näitaja [[ilc_pnp3](#)] järgi; määratletud 65–74aastaste inimeste individuaalse mediaanbrutopensioni ja 50–59aastaste inimeste individuaalse mediaanbrutosissetuleku suhtena (välja on arvatud muud sotsiaaltoetused).

Rahuldamata vajadusest arstiabi järele teatavad tõenäolisemalt väikese sissetulekuga leibkondades elavad inimesed, kuigi lõhe kogu elanikkonnaga võrreldes on liikmesriigiti erinev^{235 236}. Inimeste endi hinnangul põhineva rahuldamata vajaduse puhul on Poolas ja Rumeenias täheldatud mõningaid piirkondlikke erinevusi – vt 3. lisa joonis 10.

Joonis 2.4.12. Inimeste endi hinnangul põhineva rahuldamata arstiabivajaduse näitaja puhul täheldati COVID-19 kriisi teisel aastal liikmesriikides kiiret kasvu ja suuri liikmesriikidevahelisi erinevusi

Inimeste endi hinnangul põhineva rahuldamata arstiabivajaduse näitaja, 2021. aasta tase ju muutus eelmise aastaga võrreldes (%), sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Märkus. Telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisa. Slovakkia kohta ei ole andmed kättesaadavad ning Itaalia ja Poola andmed on esialgsed. Aegrea katkemine Luksemburgi puhul.

Allikas: Eurostat, [tespm 110], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

Demograafiline areng, eelkõige püsivalt madal sündimus ja pikem oodatav eluiga, suurendab potentsiaalset pikaajalise hoolduse vajadust. ELis prognoositakse vanadussõltuvusmäära märkimisväärt suurenemist – 32,5 %-lt 2021. aastal 52,0 %-le 2050. aastal. Hoolimata edusammudest tervena elatud aastate, samuti ennetuslike lähenemisviiside ja digitehnoloogia kasutamise alal, toob see edaspidi kaasa kasvava

²³⁵ Eurostat [hlth_silc 29], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

²³⁶ 12 kuu jooksul tervishoiuteenustele juurdepääsul end diskrimineerituna tundunud romade osakaal oli 2021. aastal suurem (14 %) kui 2016. aastal (8 %), kusjuures suurim oli see osakaal Portugalis (32 %). COVID-19 pandeemia ajal ei olnud kaugetes tõrjutud roma kogukondades võimalik rakendada isegi juurdepääsu esmatasandi tervishoiule ning põhilisi ennetus- ja suhtlemisdistsantsi hoidmise meetmeid (20 %-l romadest puudub juurdepääs kraaniveele ja 78 % romadest elab ülerahvastatud leibkondades). Allikas: Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, [põhiõiguste aruanne 2022](#).

vajaduse pikaajalise hoolduse järele²³⁷. Potentsiaalselt pikaajalist hooldust vajavate inimeste arv kasvab prognoosi kohaselt ELis 30,8 miljonilt 2019. aastal 33,7 miljonini 2030. aastal ja seejärel 38,1 miljonini 2050. aastal²³⁸. EL 27 2019. aasta andmete kohaselt vajas pikaajalist hooldust keskmiselt 26,6 % 65aastastest või vanematest tavaleibkondades elavatest inimestest (32,1 % naistest vs. 19,2 % meestest) ja 39,4 % 75aastastest või vanematest tavaleibkondades elavatest inimestest²³⁹. Kõige madalama sissetulekuga kvintilis vajas pikaajalist hooldust 35,9 %, samal ajal kui kõige suurema sissetulekuga kvintilis oli see näitaja 17,2 %²⁴⁰.

Lisaks kvaliteetsete teenuste kättesaadavusele on oluline tegur sotsiaalkaitsega kaetus, mis peegeldab juurdepääsu pikaajalise hoolduse teenustele. Kuigi kõik liikmesriigid pakuvad teatavat sotsiaalkaitsega kaetust kas mitterahaliselt ja/või rahaliste hüvitiste kaudu, teatas 35,7 % ELi elanikest, et nad ei kasuta (rohkem) koduhooldusteenuseid rahalistel põhjustel, 9,7 % mainis pakkumise vähesust ja 2,1 % nimetas kvaliteediprobleeme²⁴¹. Selleks, et mõõta sotsiaalkaitse ulatust eakate pikaajalise hoolduse puhul ja seda liikmesriikide vahel võrrelda, töötas OECD Euroopa Komisjoni toetusel välja tüüpiliste pikaajalise hoolduse vajaduste juhtude kogumi²⁴². Analüüs näitab, et isegi koos sotsiaalkaitsega võivad hoolduskulud, mis tuleb ise tasuda, olla väga suured, eriti raske pikaajalise hoolduse vajadusega eakate koduhoolduse korral – vt Joonis 2.4.13²⁴³.

²³⁷ See tähendab pikaajalise hoolduse sektoris märkimisväärset töökohtade loomise potentsiaali: on tõendeid selle kohta, et pikaajalise hoolduse katvuse säilitamiseks samal tasemel peaks 2050. aastaks lisanduma 1,6 miljonit pikaajalise hoolduse töötajat – vt Euroopa Komisjoni [talituste töödokument, mis on lisatud komisjoni ettepanekule võtta vastu nõukogu soovitus taskukohasele kvaliteetsele pikaajalisele hooldusele juurdepääsu kohta](#), SWD(2022) 441 final.

²³⁸ Euroopa Komisjon ja majanduspoliitika komitee, „[The 2021 Ageing Report](#) – Economic and budgetary projections for the EU Member States (2019-2070)“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021.

²³⁹ Eurostat [[hlth_ehis_tadle](#)], Euroopa terviseuuring. Abivajajate osakaalu leidmiseks on lahutatud need, kellel ei ole tõsiseid raskusi. See uuringupõhine näitaja hõlmab ainult tavaleibkondades elavaid inimesi, kuid ei hõlma hooldekodudes elavaid inimesi.

²⁴⁰ Eurostat [[hlth_ehis_tadli](#)], Euroopa terviseuuring.

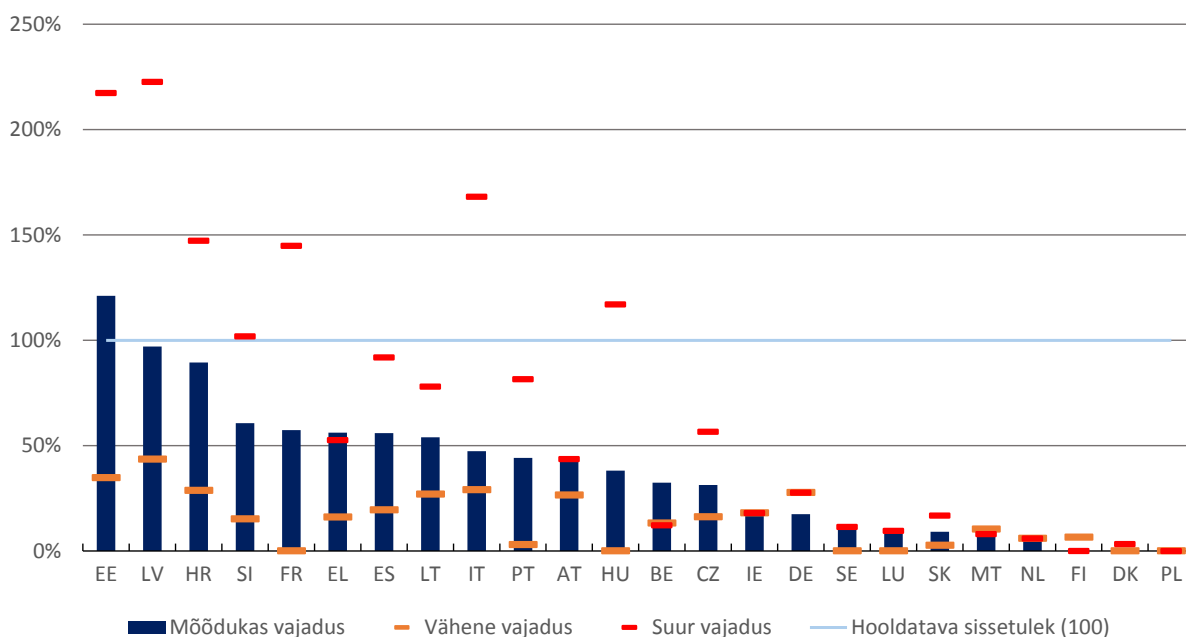
²⁴¹ Eurostat [[ilc_ats15](#)], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika 2016. aasta eriküsimustik.

²⁴² Cravo Oliveira Hashiguchi, T. and Llana-Nozal, A., 2021, „[The Effectiveness of Social Protection for Long-term Care in Old Age: Is social protection reducing the risk of poverty associated with care needs?](#)“, OECD Health Working Papers No 117, OECD Publishing, Pariis.

²⁴³ OECD, avaldatakse peatselt, 2023, „Measuring social protection for long-term care in old age“, OECD Health Working Papers, OECD Publishing, Pariis.

Joonis 2.4.13. Hoolduskulud, mis tuleb ise tasuda, võivad olla väga suured, eriti raske pikaajalise hoolduse vajadusega eakate koduhoolduse korral

Koduhoolduse kulud, mis tuleb ise tasuda, osakaaluna eakate sissetulekust (pärast avaliku sektori toetust) mediaansissetulekuga hooldatavate puhul, kellel puudub netovara, raskusastmete kaupa

Märkus. Eesti andmed põhinevad Tallinnal, Itaalia andmed Alto Adigel (Lõuna-Tirol), Austria andmed Viinil, Belgia andmed Flandrial.

Allikas: OECD analüüsid, mis põhinevad OECD pikaajalise hoolduse sotsiaalkaitse küsimustikul, OECD tulujaotuse andmebaasil ja OECD varajaotuse andmebaasil.

2.4.2. Liikmesriikide võetud meetmed

2021. ja 2022. aastal kaotasid liikmesriigid järk-järgult ajutised sissetulekutoetuse meetmed, mis võeti kasutusele COVID-19 pandeemia ajal. Mõned liikmesriigid on käivitanud alalised meetmed, et tagada parem sotsiaalkaitse kõigile, sealhulgas parandada mitmesuguste hüvitiste piisavust ja katvust. Nende meetmete eesmärk on kõrvaldada sotsiaalkaitse süsteemide puudujäägid, mis mõjutavad eelkõige haavatavas olukorras olevaid inimesi (näiteks väikese sissetulekuga leibkonnad, kes ei saa tööga seotud sissetulekut, ebakindlatel töökohtadel töötavad inimesed, rändajad ja põgenikud). Pärast Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu ja selle sotsiaal-majanduslikke tagajärgi Euroopas võtsid mõned liikmesriigid suunatud meetmeid, et leevendada inflatsioonisurve sotsiaalset mõju, eelkõige seoses oluliste energiateenustega. Enamik neist meetmetest ei ole aga suunatud neile, keda energiahinnad kõige rohkem mõjutavad ja kes on kõige haavatavamad (vt sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 7). Lisaks on ajutise kaitse direktiivi kohaselt Ukrainast põgenenud isikutel, kellel on õigus ajutisele kaitsele, juurdepääs lisaks haridusele, koolitusele ja tööturule ka tervishoiule, eluasemele ja sotsiaalhoolekandele. Selles osas antakse ülevaade lähenemisviisist, mida liikmesriigid on võtnud praeguse olukorra lahendamiseks, lisaks muudele meetmetele, mis käsitlevad nende sotsiaalkaitse süsteemide struktuursemaid probleeme.

Mõned pandeemia ajal kehtestatud ajutised meetmed on haavatavate inimeste ja nende perekondade puhul säilitatud, samal ajal kui hinnatõusu mõju leevendamiseks on

võetud täiendavaid meetmeid. Pandeemia ajal said **Belgias** sotsiaalabi saajad 2020. aasta juulist kuni 2021. aasta septembrini igakuise ajutise lisatasuna 50 eurot ning 2021. aasta oktoobrist kuni 2022. aasta märtsini 25 eurot. Muid toetusi ja meetmeid, sealhulgas COVID-19 toetust, psühholoogilise heaolu toetust ning toetust haavatavas olukorras olevatele noortele ja üliõpilastele, pikendati samuti kuni 31. märtsini 2022. **Bulgaarias** tõstsid ametiasutused ühekordse meetmena küttetoetuse künnist (30 Bulgaaria leevi e ligikaudu 15,3 euro võrra) inimestele, kes ei olnud 2021. aasta oktoobriks toetust taotlenud. Energiakriisi tõttu suurendati toetust siiski täiendavalt 100 Bulgaaria leevi võrra (ligikaudu 51 eurot võrra ehk u 20 %) ning 2022. aastal ulatub toetus 624 Bulgaaria leevini (ligikaudu 319 eurot). **Maltal** kiitis valitsus 2022. aasta veebruaris heaks ühekordse rahalise toetuse andmise, pidades silmas eelkõige toidule avalduvat inflatsioonisurvet ja selleks, et veelgi toetada majanduse taastumist. Alates 2022. aasta märtsist saavad teatavast sissetulekutasemest allapoole jäävad töötajad ja üliõpilased tšekke väärtusega 100 eurot ning pensionärid ja sotsiaaltoetuste saajad kuni 200 eurot. **Hispaanias** on vastu võetud mitu ajutist meetet miinimumsissetuleku ja mitteosamakseliste pensionide suurendamiseks, et kompenseerida kõrget inflatsiooni, eesmärgiga toetada kuni 800 000 haavatavat leibkonda. Vastavalt Eurofoundi andmebaasis EU PolicyWatch kuni 2022. aasta juunini esitatud inflatsiooni kiirenemise mõju kodanikele leevendavate riiklike poliitikameetmete kaardistamisele, oli enamik teatatud meetmetest ajutised ja *ad hoc*²⁴⁴. Ühekordsed kindlasummalised maksed olid tavapärasemad kui igakuised toetused ja enamik meetmeid ei olnud suunatud meetmed. Suunatud meetmed olid suurema tõenäosusega rahalise toetuse vormis, samas kui mittesuunatud meetmed piirdusid peamiselt energiaarvete ja kütusehindadega (üksikasju vt allpool ja sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 7).

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõtetega 12 (sotsiaalkaitse) ja 14 (miinimumsissetulek) **võeti vastu või rakendati olemasolevate kavade alalised muudatused, et veelgi tugevdada sotsiaalset ja majanduslikku vastupanuvõimet, muu hulgas taaste- ja vastupidavusrahastu abil.** **Hispaanias** toetatakse taaste- ja vastupidavusrahastust kuni 34 katseprojekti, millega luuakse integratsioonivõimalused miinimumsissetuleku saajatele. Nende eesmärk on parandada miinimumsissetuleku tagamise kava kasutuselevõttu ja tõhusust sotsiaal-majandusliku integratsiooni ning haridusliku ja e-kaasatuse kaudu. Lisaks on riiklikus taaste- ja vastupidavuskavas kavandatud uus reform, et liita 2023. aasta lõpuks miinimumsissetuleku tagamise kavaga seotud mitteosamakselised hüvitised eesmärgiga parandada avaliku sektori vahendite tulemuslikkust ja tõhusust ning keskendada need haavatavas olukorras olevate inimeste asjakohasele kaetusele ja sissetulekutoetuse piisavusele. Selleks võetakse hüvitiste konsolideerimisel arvesse ühelt poolt lastega leibkondade ja puuetega inimeste struktuurseid vajadusi ning teiselt poolt seotakse sissetulekutoetus aktiivse tööotsimisega, et toetada kaasamist ja vältida vaesuslõksu. **Lätis** on kooskõlas riikliku taaste- ja vastupidavuskavaga reformi eesmärk võtta 2023. aasta alguseks kasutusele garanteeritud miinimumsissetuleku arvutamise ühtne ja tõenduspõhine metoodika ning iga-aastane indekseerimissüsteem, et jõuda künniseni 20 % mediaansissetulekust. **Rumeenias** muutis valitsus seadust, et suurendada sotsiaalvaldkonna võrdlusnäitajat, mis on mitmesuguste toetuste, sealhulgas töötushüvitiste ja sotsiaalabi summade kindlaksmääramise alus, ning 2022. aasta märtsis algas selle korrapärase indekseerimine keskmise aastase inflatsioonimääraga. **Bulgaarias** on ajutise reformina kuni riiklikus taaste- ja vastupidavuskavas ette nähtud miinimumsissetuleku täieliku uuendamiseni vastu võetud õiguslik muudatus, et järk-järgult suurendada miinimumsissetuleku tagamise kava piisavust

²⁴⁴ Eurofound, Aumayr-Pintar, C. ja Cantero Guerrero, M., „[First responses to cushion the impact of inflation on citizens](#)“, artikkel, 12. september 2022.

ja katvust, tõstes kõigi sihtrühmade diferentseeritud miinimumsissetuleku koefitsiente. **Horvaatia** suurendas garanteeritud miinimumhüvitise põhisummat 1 000 Horvaatia kunani ning parandas ka katvust, eelkõige lastega leibkondade puhul, nagu on ette nähtud riiklikus taaste- ja vastupidavuskavas. **Leedus** on parandatud põhisotsiaaltoetuse piisavust koos majanduslikust olukorrast sõltuvate küttekulude hüvitiste kättesaadavamaks tegemisega ning riikliku taaste- ja vastupidavuskava kohaselt on muudetud sotsiaalteenuste seadust, et parandada uue akrediteerimissüsteemi abil sotsiaalhoolduse kvaliteeti. **Maltal** hüvitatakse sotsiaalabi saajatele kõik elukalliduse tõusuga kohandamise kulud, mitte kaks kolmandikku nagu varem. Lisaks kehtestatakse uus menetlus kindla aadressita isikute abistamiseks sotsiaalabi saamisel. **Madalmaades** võib vanusepiiri tõstmine 27 aastale aidata leevendada vanemate kasvavat vaesusriski, kui nende üle 21aastased lapsed elavad jätkuvalt nende juures, ning aidata vältida noorte kodutust. **Kreeka** on suurendanud väikese sissetulekuga leibkondadele suunatud püsivaid sissetulekutoetuse meetmeid, sealhulgas küttoetust ja kodulinnast eemal õppivate üliõpilaste eluasemetoetust. Peale selle toetatakse taaste- ja vastupidavusrahastust edaspidi muu hulgas garanteeritud miinimumsissetulekutoetuse saajate, puuetega inimeste, romade ja pagulaste integreerimist tööturule.

Enamik liikmesriike andis Ukraina põgenikele rahalist toetust, võimaldades neile juurdepääsu põhilistele sotsiaalhoolekandepakettidele, mis on kehtestatud riigi kodanikele või seaduslikult riigis elavatele rändajatele. Mõnel juhul, näiteks **Saksamaal, Eestis, Leedus, Ungaris, Portugalis** ja **Slovakkias**, võimaldati juurdepääs miinimumsissetuleku tagamise kavadele. Mõned liikmesriigid, näiteks **Austria, Hispaania, Soome, Prantsusmaa, Madalmaad** ja **Rootsi**, on andnud Ukraina põgenikele juurdepääsu varjupaigataotlejate toetustele, samal ajal kui teistes liikmesriikides, näiteks **Bulgaarias, Tšehhis, Itaalias** ja **Luksemburgis** on kehtestatud konkreetselt neile suunatud toetused. **Poola** on andnud kõiki kolme liiki toetust. Eurofound on kaardistanud Ukraina pagulastega seotud poliitikameetmeid: sõja algusest kuni juuni keskpaigani teatati kokku 144 meetmest, mis olid peamiselt seotud juurdepääsuga eluasemele (19 %), haridusele (13 %), tervishoiule (8 %) ja sotsiaalkaitsele (6 %), samuti juurdepääsuga tööturule ja aktiivsele tööturupoliitikale (22 %).

Pandeemia tõi esile sotsiaalteenuste ajakohastamise vajaduse. Peamised väljakutsed on teenuste portfelli standardimine või laiendamine, sotsiaalteenuste kvaliteedi parandamine ning teenuste ja toetuste integreeritud pakkumise tõhustamine. Mõned nende valdkondadega seotud reformid algasid COVID-19 pandeemia esimeste lainete ajal või kohe nende järel ning mõnda neist toetatakse taaste- ja vastupidavusrahastust. Näiteks võttis **Bulgaaria** vastu uue määruse sotsiaalteenuste kvaliteedi kohta (mis on osa riiklikust taaste- ja vastupidavuskavast), milles muu hulgas käsitletakse tööjõu kvalifikatsioone. **Hispaania** jätkas reformi ettevalmistamist eesmärgiga määratleda riiklikul tasandil garanteeritud ühine sotsiaalteenuste miinimumportfell ja kvaliteedistandardid, et vähendada erinevusi osutatavate teenuste liigis, tasemes ja kvaliteedis. **Horvaatia** ja **Leedu** laiendavad sotsiaalteenuste portfelli; esimesena nimetatud riigi puhul hõlmab see sotsiaalteenustele juurdepääsu ja nendevahelise koordineerimise parandamist ning sotsiaalteenuste miinimumportfelli ja teenuste ühiste standardite tagamist kogu riigis. **Küpros** ja **Horvaatia** keskenduvad integreeritud teenuseosutamise tõhustamisele multidistsiplinaarse lähenemisviisi tugevdamise ning teenuste ja hüvitiste integreeritud pakkumise kaudu. **Leedu** võttis kasutusele uut liiki ennetava sotsiaalteenuse, et teha kindlaks potentsiaalselt sotsiaalselt haavatavad perekonnad ja isikud, keda ohustab sotsiaalne tõrjutus.

Kooskõlas (2021. aastal esitatud) riiklike kavadega, millega rakendatakse nõukogu 2019. aasta soovitus sotsiaalkaitsele juurdepääsu kohta, **parandati mitmes liikmesriigis sotsiaalkaitse kättesaadavust, sealhulgas ebatüüpilises töösuhtes olevate töötajate ja**

iseenda tööandjate juurdepääsu sotsiaalkaitsele²⁴⁵. Kuigi 2021. aasta lõpus või 2022. aasta alguses kaotati mitmes liikmesriigis järk-järgult pandeemia ajal kasutusele võetud erakorraline sissetulekutoetus või lõpetati standardsete toetuskõlblikkuse eeskirjade ajutine leevendamine (või hüvitiste summade suurendamine), on kehtestatud struktuurireformid, millega laiendatakse juurdepääsu sotsiaalkaitsele. **Küprose** riiklik taaste- ja vastupidavuskava hõlmab sotsiaalkindlustussüsteemi reformi, mille eesmärk on laiendada kindlustuskatet iseenda tööandjatele ja ebatüüpilistele tööhõivevormidele (nt platvormide kaudu töötavad isikud), samal ajal kui **Poola** kavatab taaste- ja vastupidavuskava raames laiendada olemasolevat kohustuslikku sotsiaalkindlustust ja parandada eelkõige tsiviilõiguslike lepingute kaetust sotsiaalkindlustusega pensioni- ja õnnetusjuhtumikindlustuse kaudu. Mitu liikmesriiki tegeleb iseenda tööandjate pensionide piisavuse küsimusega, suurendades sissemaksete määra, näiteks **Läti** (kes kehtestab ka minimaalse sissemaksebaasi) ja **Hispaania**, kes võttis 2022. aastal riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames vastu iseenda tööandjate sissemaksete süsteemi reformi. **Prantsusmaa** võttis (2021. aasta lõpus) vastu seaduse meetmetega, mille eesmärk on tõsta põllumajandustootjate abistajate pensionide taset, ning **Soome** esitas 2022. aasta juunis iseenda tööandjate pensionikindlustuse väljatöötamise kohta, mis on praegu parlamendis arutamisel ja heakskiitmisel.

Mitmed meetmed käsitlevad juurdepääsu töötushüvitistele, eriti ebatüüpilises töösuhtes olevate töötajate jaoks. **Hispaania** riiklik taaste- ja vastupidavuskava hõlmab töötusabisüsteemi reformi (2022. aasta lõpuks), et kõrvaldada mõned kaetusega seotud lüngad, pikendada maksimaalset kestust ja süsteemi lihtsustada. Hispaania andis ka alates 2022. aasta märtsist juurdepääsu mitteosamakselistele töötustoetustele ka pideva/katkestustega tööstaažiga töötajatele, kes on vanemad kui 52 aastat. Pärast ILO koduabiliste konventsiooni ratifitseerimist ja rakendusmeetmeid anti koduabilistele alates 2022. aasta oktoobrist juurdepääs osamakselistele töötushüvitistele. **Itaalia** parandas ebatüüpilises töösuhtes olevate töötajate juurdepääsu töötushüvitistele, pikendades ebatüüpilise töölepinguga töötajate mittevabatahtliku koondamise korral rahalise hüvitise (DIS-COLL) maksimumperioodi 12 kuuni. Sel eesmärgil muudeti ka tavalised (CIGO ja FIS) ja erakorralised (CIGS) kavad varem nendega hõlmamata töötajatele kättesaadavamaks ja suurendati toetussummasid; nüüd hõlmavad need kavad ka praktikante ja kodutöötajaid.

Võetud on mitmeid meetmeid, et toetada iseenda tööandjaid spetsiaalse sissetulekutoetuse või asenduskavadega näiteks emapuhkuse või isapuhkuse ajal või muudel ajutistel töölt eemaloleku perioodidel. **Madalmaades** võivad iseenda tööandjad pärast ajutise sissetulekutoetuse süsteemi (TOZO 5) lõppemist saada sissetulekutoetust püsivama süsteemi (Bbz) alusel. **Austria** laiendas (kuni 2022. aasta märtsini) oma sissetuleku asendamise kava ka ilma töötajateta füüsilisest isikust ettevõtjatele, kes on oma tegevuse COVID-19 tõttu lõpetanud, ning tegi oma spetsiaalse raskustesse sattunud isikute toetusfondi kättesaadavaks isikutele, keda olemasolevate meetmetega ei toetata (eelkõige uued iseenda tööandjad, vabakutselised, kultuuritöötajad, mitme osalise tööajaga lepinguga töötajad). **Prantsusmaa** leevendas 2022. aastal iseenda tööandjatele tegevuse lõpetamise korral (alates 2019. aastast kehtiva) sissetulekutoetuse saamise tingimusi. **Itaalia** (2022. aasta juuni) töö- ja eraelu tasakaalustamise määruses sisalduvad uued eeskirjad, mis käsitlevad emapuhkust, isapuhkust ja vanemapuhkust ning sätestavad iseenda tööandjatest naiste õiguse saada enne sünnitust päevaraha (tüsistuse korral); see hõlmab ka iseenda tööandjatest isade õigust

²⁴⁵ Vt sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 5: Juurdepääs piisavale sotsiaalkaitsele 2022. aasta ühises tööhõivearuandes ja [selles nimetatud riiklikes kavades](#).

vanemapuhkusele. **Luksemburgis** võttis valitsus (2022. aasta juunis) vastu ja esitas parlamendile seaduseelnõu, mille eesmärk on kehtestada iseenda tööandjatele isadushüvitised.

Mitmes riigis on võetud uusi meetmeid kultuurisektoris tegutsevate spetsialistide sotsiaalkaitse parandamiseks. Sellised spetsialistid kuulusid oma tööalase eristaatuse ja vähenenud töövõimaluste tõttu rühmadesse, kes ei olnud COVID-19 ajal sotsiaalkaitsega piisavalt kaetud. Nende õigust töötushüvitisele või ajutisele sissetulekutoetusele pikendati aastatel 2021–2022 **Eestis, Luksemburgis, Hispaanias** ja **Prantsusmaal**, samal ajal kui **Saksamaa** võttis meetmeid iseenda tööandjana tegutsevate kunstnike kindlustuskatte säilitamiseks, subsideerides nende sissetulekuid. Olulise sammuna kiitis **Portugal** heaks kultuurisektori spetsialistide uue staatuse ja spetsiaalselt neile suunatud sotsiaalkindlustusfondi.

Mõned riigid on võtnud meetmeid, et toetada kõigi töötajate juurdepääsu tervishoiule. **Luksemburgis** tegi valitsus 2021. aasta oktoobris üldise tervishoiuteenustega kaetuse ettepaneku, et pakkuda ravikindlustusega liitumise kaudu juurdepääsu tervishoiule kõigile riigis elavatele haavatavatele isikutele, kes ei ole ravikindlustusega liitunud. Ettepanek on praegu parlamendis arutlusel. Alates 2022. aasta algusest peavad **Saksamaa** tööandjad teatama, kui lühiajalise lepinguga töötajad ei ole tervisekindlustusega kaetud. **Iirimaa** kiitis haigushüvitiste osas heaks seaduseelnõu (mille parlament peab veel vastu võtma), millega nähakse ette miinimumkaitse madalapalgalistele töötajatele, kellel ei tarvitse olla õigust ettevõtte haigushüvitiste skeemile. **Eesti** ja **Läti** laiendasid haigushüvitiste katvust kõigile töötajatele.

Liikmesriigid on kehtestanud struktuursed sihtmeetmed väikese sissetulekuga või vaestele leibkondadele, et toetada juurdepääsu esmatähtsatele teenustele kooskõlas samba põhimõttega 20. Eelkõige olulistele energiateenustele juurdepääsu toetamiseks on kõige levinumad struktuurimeetmed sissetulekutoetused, vähendatud tariifid, subsiidiumid ning kaitse keeldude ja lahtiühendamise eest ning need meetmed võivad aidata leevendada hinnatõusu mõju. Lisaks nendele meetmetele on aga võetud erakorralisi meetmeid, et reageerida energiahindade järskudele tõusudele, nagu on kirjeldatud sotsiaalõiguste sammast käsitlevas tekstikastis nr 7.

Seoses elukalliduse, sealhulgas kommunaalteenuste arvete praeguse tõusuga võtavad teatavad liikmesriigid ennetavaid meetmeid, et kaitsta üürnikke ja alandada energiahindu, kuigi nendest meetmetest enamik ei ole piisavalt suunatud. Näiteks **Hispaanias** peatatakse haavatavate üürnike väljatõstmised kuni 31. detsembrini 2022 ja aastane üüritõus on piiratud 2%-ga. Lisaks pikendati kuni 31. detsembrini 2022 põhivarustuse (vesi, gaas, elekter ja telekommunikatsioon) garantiid haavatavatele leibkondadele. Peale selle on valitsus võtnud mitmeid meetmeid, et piirata energiakulusid ja kaitsta energiavarustust, sealhulgas haavatavate tarbijate jaoks mõeldud elektri sotsiaalvautšer ja keeld katkestada sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste elektrivarustus. **Lätis** suurendati ajutiselt väikese sissetulekuga elanikkonnale suunatud eluasemetoetusi, et kompenseerida energiakulude suurenemist 2022.–2023. aasta küttehoajal, koos energiaarvete osalise hüvitamisega kõigile tarbijatele. **Leedus** hüvitab riik osa energiakuludest kõigile peredele, samal ajal kui **Rumeenia** piirab elektri- ja maagaasihindu. **Iirimaa** annab ka 600 eurot krediiti kolme osamaksena kõigile siseturu elektritarbijatele. Lisaks saavad küttoetuse saajad novembris ühekordse 400 euro suuruse makse ja alates 2023. aasta jaanuarist makstakse seda toetust suuremale arvule inimestele. **Kreekas** hõlmavad inflatsioonisurve leevendamiseks kohaldatavad ajutised meetmed 250 euro suurust

toetust väikese sissetulekuga pensionäridele, kindlustamata eakatele ja invaliidsushüvitiste saajatele ning garanteeritud miinimumsissetuleku ja lastetoetuse täiendavat väljamakset (neid meetmeid kohaldati 2022. aasta aprillis ja neid kavatakse kohaldada ka 2022. aasta detsembris).

Kooskõlas sotsiaalõiguste sambapõhimõttega 11 (lapsehoid ja laste toetamine) ning nõukogu soovitusel, millega luuakse Euroopa lastegarantii, **viidi mitmes liikmesriigis läbi reformid laste vaesuse vähendamiseks**, sealhulgas vanemapuhkuse ning alushariduse ja lapsehoiu valdkonnas. Kõige levinum reformiliik oli alushariduse ja lapsehoiu laiendamine. **Hispaania** riiklikus taaste- ja vastupidavuskavas on ette nähtud, et 2024. aasta lõpuks luuakse alla kolmeaastastele lastele vähemalt 60 tuhat riiklikku alusharidus- ja lapsehoiukohta. Ka **Kreekas, Itaalias, Slovakkias ja Küprosel** kavatakse suurendada lastehoiuteenuste pakkumist. **Tšehhi** tagas lasterühmadele stabiilse rahastamise pärast ESFi toetuse lõppemist, **Malta** ja **Sloveenia** laiendasid tasuta lapsehoiu kasutamise õigust. Kooskõlas riikliku taaste- ja vastupidavuskavaga algatas **Leedu** alushariduse taristu arendamise teostatavuse uuringu kohalikes omavalitsustes. **Taanis** on valitsus heaks kiitnud uute lapsehoiu miinimumnormide kehtestamise alates 2024. aastast. **Rumeenia** rajab, varustab ja rakendab riikliku taaste- ja vastupidavuskava kaudu 2024. aastaks 412 täiendavat teenust, et suurendada oma alusharidussüsteemi suutlikkust ja kvaliteeti; süsteem peaks prognoosi kohaselt teenindama ligikaudu 20 000 ebasoodsatest oludest pärit last.

Mõned liikmesriigid suurendasid lapse- ja peretoetusi. Kuigi need meetmed on olemasolevate kavade struktuurilised muudatused, võivad need aidata perekondadel leevendada hinnatõusu ja inflatsioonisurve mõju praeguses olukorras. **Austria, Läti, Leedu, Rumeenia ja Slovakkia** suurendasid olemasolevate üldiste lapsetoetuste summasid, **Bulgaaria** suurendas lapsemaksuvabastust ja **Itaalia** kehtestas igakuise üldise toetuse kõigile ülalpeetavatele lastele. Sihtotstarbeliste hüvitiste tase suurenes **Austrias, Bulgaarias ja Hispaanias** ning sünnitus- ja lapsendamistoetus **Malta**. **Irimaal** makstakse kahekordset lapsetoetust (lisandub 140 eurot lapse kohta) ja töötava pere toetust saavad inimesed saavad 2022. aasta novembris 500 euro suuruse ühekordse makse.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõttega 17 (puudega inimeste kaasamine) **arutati mitmes liikmesriigis täiendava sissetulekutoetuse andmist puuetega inimestele ja nende perekondadele**. **Horvaatia** on muutnud tööturuseadust, et määrata kindlaks puudega töötutele rahalise abi andmise tingimused. **Leedu** kiitis heaks täiendava lapsetoetuse summa suurendamise, mis hõlmab ka puuetega lapsi, ning võttis 2021. aasta juulis vastu ka uue seaduse, millega antakse lisahüvitisi üksi elavatele eakatele ja puuetega inimestele. **Malta** on võtnud mitmeid meetmeid, et parandada puuetega inimeste juurdepääsu sotsiaalteenustele ja suurendada toetussummasid, sealhulgas raske puuetega inimeste hooldajatele makstavat toetust. Mitmes liikmesriigis, sealhulgas näiteks **Horvaatias, Küprosel, Eestis, Prantsusmaal, Irimaal, Leedus, Hispaanias ja Poolas**, saavad invaliidsushüvitisi kasutada ka Ukrainast põgenenud inimesed.

Paljud liikmesriigid on võtnud meetmeid puuetega inimeste iseseisva elu toetamiseks vajalike kogukonnapõhiste teenuste arendamiseks. Selliseid meetmeid võetakse deinstitutionaliseerimise käigus ja kooskõlas ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni alusel võetud kohustustega. **Bulgaaria** rakendab koostöös UNICEFiga katseprojekti, mille eesmärk on arendada kasuperede ja kogukonnapõhiste teenuste süsteemi laste, sealhulgas puuetega laste hoolduse deinstitutionaliseerimiseks. Lisaks on ESF+ raames kuni 2026. aastani eraldatud 41,6 miljonit eurot sotsiaalteenuste arendamiseks, mis on suunatud haavatavatesse rühmadesse kuuluvatele ja puuetega lastele, alates varasest lapsehoiust kuni

nõustamise ja vahendamiseni tööturul. Sellest investeeringust saab eeldatavasti kasu ligikaudu 40 000 alla 18aastast last. Riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames on **Kreeka** võtnud meetmeid isikliku abistamise kavade väljatöötamiseks, mida ta katsetab kõigepealt kahe aasta jooksul Atika piirkonnas. **Horvaatia** on vastu võtnud riikliku kava puuetega inimestele pakutavate võimaluste ühtlustamiseks aastateks 2021–2027; kava eesmärk on vähendada puuetega inimeste arvu pikaajalistes majutusteenustes, arendades kogukonnapõhiseid teenuseid. **Belgia** (Valloonia) võttis riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames vastu deinstitutionaliseerimise strateegia. Ka **Rumeenia** on taaste- ja vastupidavuskavas võtnud kohustuse viia ellu reform eesmärgiga edendada puuetega inimeste deinstitutionaliseerimise protsessi.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõttega 19 (eluase ja abi kodututele) on mitu liikmesriiki kavandanud investeeringuid ja võtnud uusi meetmeid, et parandada taskukohaste ja sotsiaaleluruumide kättesaadavust eelkõige haavatavate rühmade jaoks, et ennetada kodutust ja võidelda selle vastu. **Belgias** võttis Valloonia valitsus riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames kohustuse ehitada vähemalt 700 hea keskkonnatoimega üldkasutatavat elamuüksust, ehitada ja kohandada puuetega inimestele ja eakatele mõeldud kaasavat eluaset ning luua haavatavatele rühmadele uued vastuvõtukohad. **Hispaania** kavatseb riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames ehitada vähemalt 20 000 uut energiatõhususe kriteeriumidele vastavat sotsiaalüüri- või taskukohase hinnaga elamut. **Läti** töötab oma riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames välja strateegiat, et valmistada ette soodsa üürihinnaga eluasemete projekt piirkondades. **Portugal** kasutab taaste- ja vastupidavusrahastu vahendeid, et suurendada taskukohaste ja sotsiaaleluruumide pakkumist. **Rumeenia** võttis riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames 2022. aasta juunis vastu riikliku eluasemestrategie, mis kestab 2050. aastani, kusjuures üks neljast sambast on pühendatud kaasavale eluasemele, et parandada haavatavate rühmade elutingimusi, sealhulgas mitteametlikes asundustes. Seda täiendavad investeeringud haavatavatele noortele mõeldud elamuüksuste ehitamisse. **Prantsusmaa** on vastu võtnud seaduse, millega kehtestatakse üürileandjatele uus kohustus seoses eluasemete renoveerimisega ja antakse täiendavat toetust kõige vaesematele leibkondadele, samal ajal kui **Malta** on kehtestanud toetused ohtlike eluasemete konstruktsiooniliseks kohandamiseks. **Leedu** on vastu võtnud seadusandlikud muudatused, et parandada sotsiaaleluruumide kättesaadavust ja toetust kolme või enama lapsega peredele, lastega üksikvanematele ja puuetega inimestele. **Hispaania, Itaalia** ja **Malta** võtsid kasutusele eluasememaksu ja/või -toetuse meetme, et toetada iseseisvalt elavaid noori, samal ajal kui Hispaania kehtestas väikese või keskmise sissetulekuga noortele ka 250 euro suuruse igakuise toetuse, mida makstakse kahe aasta jooksul. **Luksemburg** viib ellu seadusandlikke reforme, et vaadata läbi mitmesugused individuaalsed eluasemetoetused ja muuta need üksiktoetused lihtsamaks, läbipaistvamaks ja kättesaadavamaks ning reformida riigi omandis olevate taskukohaste eluasemete loomist. **Rootsi** valitsus on teinud otsuse riikliku kodutusstrateegia kohta koos ulatuslike algatustega kodutuse vastu võitlemiseks strateegiaperioodil 2022–2026. Mitmes liikmesriigis, näiteks **Saksamaal, Eestis, Iirimaa, Leedus, Madalmaades, Hispaanias, Poolas, Sloveenias** ja **Slovakkias** on kehtestatud spetsiaalsed rahalised eluasemetoetused Ukraina põgenikele, kes saavad ajutist kaitset (ja vahel ka koduomanikele, kes teevad oma kodu põgenikele kättesaadavaks), samas kui teised liikmesriigid, näiteks **Iirimaa** ja **Läti**, on laiendanud juba olemasolevaid rahalisi eluasemetoetusi Ukraina põgenikele.

Mõned liikmesriigid on võtnud täiendavaid meetmeid, et parandada eelkõige puuetega inimeste juurdepääsu eluasemele, toetades seeläbi nende iseseisvat elu. Näiteks on **Leedu** teinud oma siseriiklikus õiguses muudatusi, et parandada teatavate haavatavate rühmade, sealhulgas puuetega inimeste juurdepääsu sotsiaalmajutusele. **Luksemburg** on läbi vaadanud

eluasemete juurdepääsetavuse standardid, et järk-järgult suurendada puuetega inimeste vajadustele kohandatud eluasemete arvu. Uute meetmetega, mida hakatakse kohaldama alates 2023. aasta juulist, nähakse ette juurdepääsetavuse nõuandekomisjoni loomine, mis võimaldab asjaomastel isikutel aktiivselt osaleda. **Malta** elamumajandusamet pakub elukindlustuslepingule alternatiivi isikutele, kellel ei ole varasema tervisliku seisundi või puude tõttu olnud võimalik sellist poliisi saada ja kes ei saanud seega eluaseme omanikuks.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõttega 15 (sissetulek vanas eas ja pensionid) **püüti enamiku eelmisel aastal vastu võetud pensionipoliitika meetmetega tagada pensionide piisavus**. Elukalliduse tõusu taustal võttis mitu liikmesriiki (**Hispaania** ja **Leedu** oma riiklikes taaste- ja vastupidavuskavades ning **Bulgaaria**, **Malta**, **Rumeenia** ja **Sloveenia**) meetmeid pensionihüvitiste väärtuse kohandamiseks, kehtestades või kohandades indekseerimiseeskirju ja/või kehtestades *ad hoc* suurendamised. **Saksamaa** ja **Eesti** astusid samme väikese sissetulekuga pensionäride kaitsmiseks, tugevdades põhi- või miinimumpensione, samal ajal kui **Läti**, **Malta** ja **Rumeenia** kehtestasid väikese sissetulekuga pensionäridele lisahüvitised. **Malta** suurendas leskede toitjakaotuspensione. **Eesti**, **Läti** ja **Malta** tegid muudatusi pensionide maksustamises, suurendades eelkõige pensionihüvitiste maksusoodustusi. Selleks, et muuta oma pensionisüsteemid kaasavamaks, hakkas **Malta** tunnustama varasemast vanusest alates tehtud pensionimakseid. Võrreldes varasemate aastatega tegeles vähem pensionireforme pensioniea küsimustega. **Hispaania** võttis riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames vastu reformi, millega muudetakse ennetähtaegselt pensionile jäämise karistusi ja suurendatakse stiimuleid pensionile jäämise edasilükkamiseks, samal ajal kui **Itaalia** otsustas mõne kategooria puhul laiendada ajutise ennetähtaegselt pensionile jäämise võimalusi.

Kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõttega 16 (tervishoid) **alustas mitu liikmesriiki oma riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames reforme, et edendada vastupidavamaid tervishoiusüsteeme, kuigi COVID-19 pandeemia 2021. aastal ja 2022. aasta alguses jätkus**.²⁴⁶ Hiljutistes tervishoiureformides käsitletakse pandeemiast tingitud probleeme, näiteks rahvatervisealase suutlikkuse parandamist. **Saksamaa** jätkas rahvatervise funktsioonide digitaalse suutlikkuse järkjärgulist tugevdamist oma tervishoiusüsteemis. **Küpros** kavatseb sarnast lahendust rakendada 2023. aasta märtsiks. **Hispaania** võttis 2022. aasta juunis vastu uue rahvatervise strateegia, milles määratletakse ümber kriisidele reageerimise poliitika- ja institutsiooniline raamistik. **Taani** võttis meetmeid, et tagada elutähtsate ravimite varu õige tase. Pandeemia on toonud esile ka ennetuspoliitika olulisuse. Näiteks alustas **Kreeka** riikliku rahvatervisealase ennetusprogrammi Spiros Doxiadis rakendamist. **Hispaania** tegi hiljuti vastu võetud rahvatervise strateegia raames edusamme ennetuskampaaniate valdkonnas ja ennetuspoliitika tugevdamisel. Muud algatused üleilmsema tähtsusega terviseprobleemide lahendamiseks hõlmasid **Tšehhi** riikliku onkoloogilise programmi (2022–2030) vastuvõtmist ja **Portugali** vaimse tervise dekreetseaduse kehtestamist 2021. aasta detsembris. Ka **Kreeka** töötab vaimse tervise valdkonna reformide nimel ning esimesi tulemusi oodatakse 2022. aasta lõpuks. Mõned liikmesriigid keskendusid riiklike tervishoiustrateegiate põhjalikule läbivaatamisele. **Bulgaaria** kavandatud üleriigiline tervishoiuvajaduste kaardistamine on aluseks tervishoiusektori strateegilise raamistiku läbivaatamisele, mis algas psühhiaatrilise ravi strateegia (2021–2030) vastuvõtmisega, ning **Prantsusmaa** alustas tervishoiusüsteemi ümberkujundamise riikliku strateegia rakendamist. **Läti** viib 2023. aasta keskpaigaks ellu ulatusliku reformi, et sillutada

²⁴⁶ Selles ja kahes järgmises lõigus on kõik terviseiga seotud meetmed osa konkreetse liikmesriigi riiklikust taaste- ja vastupidavuskavast, välja arvatud Luksemburgi bakalaureuseprogramm.

teed integreeritud hooldusele ja epidemioloogiliselt ohutule tervishoiule, mida toetavad asjakohased tervishoiutaristu investeeringud. **Soome, Itaalia ja Leedu** korraldavad ümber oma tervishoiusüsteemid, et parandada juurdepääsu tervishoiuteenustele kohalikul tasandil. **Rumeenia** eraldas riikliku taaste- ja vastupidavuskava ning 2021.–2027. aasta terviseprogrammi raames märkimisväärsel hulgal vahendeid ning kohustus tugevdama tervishoiusüsteemi vastupanuvõimet, investeerides tänapäevasesse haiglataristusse, et tagada patsientide ohutus, ning on võtnud mitmeid meetmeid tervishoiuteenuste kättesaadavuse parandamiseks.

Mõnel juhul keskendused poliitilised jõupingutused esmatasandi tervishoiule, sh riiklike taaste- ja vastupidavuskavade osana. Eesti, Hispaania ja Portugal võtsid vastu esmatasandi tervishoiu reformid, et ajakohastada sektorit digipöörde kaudu, parandada juurdepääsu alateenindatud piirkondades ja suurendada esmatasandi tervishoiu rolli. **Iirimaa** hakkas rakendama ühenduse tervisevõrgustikke, mis peaksid olema loodud 2022. aasta lõpuks, ning laiendas tasuta perearstiteenuseid kuni 7aastastele lastele. **Slovakkia** võttis vastu uue õigusakti, et luua üleriigiline esmatasandi tervishoiuteenuste osutajate võrgustik. Liikmesriigid püüavad ka tugevdada tervishoiuvaldkonna tööjõudu. **Eesti, Läti ja Rumeenia** võtavad vastu spetsiaalsed tervishoiuvaldkonna personalistrateegiad. Teised riigid on võtnud eesmärgiks koolitada ja pakkuda oma haridussüsteemi kaudu rohkem tervishoiutöötajaid. 2021. aasta oktoobris võttis **Luksemburg** kasutusele uue bakalaureuseõppe programmi üldmeditsiini valdkonnas ja **Poola** võttis seadusandlikke meetmeid, et meelitada rohkem üliõpilasi meditsiiniteaduskondadesse. Mõne liikmesriigi, näiteks **Luksemburgi** ja **Malta** riiklik taaste- ja vastupidavuskava sisaldab ka meetmeid tervishoiuvaldkonna tööjõu planeerimise parandamiseks vajalike vahendite kasutuselevõtuks. Meetmed hõlmavad ka laiemaid organisatsioonilisi tervishoiuaspekte. **Austria** rajab kogukonnaõdede võrgustikku, laiendades nende rolli hoolduse koordineerijatena ja ennetustöös. **Malta** teeb tööd välismaiste tervishoiutöötajate paremaks integreerimiseks. **Madalmaad** töötavad tervishoiutöötajate struktuurse reservi loomise nimel.

Liikmesriigid püüavad digipöördest kasu saada, edendades integreeritud hooldust, sageli osana laiematest reformidest, sealhulgas esmatasandi tervishoiu reformide osana, ning ka oma riiklike taaste- ja vastupidavuskavade raames. Tervishoiusüsteemi digipööre on käimas **Saksamaal**, pärast spetsiaalse õigusraamistiku jõustumist 2021. aasta keskpaigaks, ja **Portugalis**, hõlmates infotehnoloogiavõrkude ajakohastamist ning teletervise ja teleseire uute funktsioonide rakendamist 2022. aasta lõpuks. Spetsiifilisemad lahendused hõlmasid telemeditsiini moodulit, mille töötas välja **Luksemburg** ja mis hakkab tööle 2023. aasta märtsiks. **Leedu** võttis 2021. aasta detsembris vastu seaduse terviseandmete teisele kasutamise kohta ning **Horvaatia** kavatses võtta kasutusele keskse terviseandmesüsteemi, et kasutada ära terviseandmete potentsiaali. **Iirimaa** uus süsteem ePharmacy, mida toetatakse ka taaste- ja vastupidavusrahastust, tagab ravimite kasutamise ja kulude parema nähtavuse ning võib võimaldada e-retseptide kasutamist haiglates, hõlbustades seeläbi juurdepääsu tervishoiule.

Mitu liikmesriiki jätkab reforme ja investeeringuid pikaajalise hoolduse valdkonnas, et laiendada koduhooldust ja kogukonnapõhiseid teenuseid ning parandada hoolduse kvaliteeti ja töötingimusi selles sektoris kooskõlas samba põhimõttega 18 (pikaajaline hooldus). Mitmed neist meetmetest on seotud riiklike taaste- ja vastupidavuskavade raames tehtud reformide ja investeeringutega. **Rumeenia** ja **Bulgaaria** kavandavad reforme, et arendada kogukonnapõhiseid teenuseid või laiendada koduhooldusteenuseid, näiteks töötajate koolitamise ja mobiilsete koduhooldusteenuste laiendamise kaudu. Osana riiklikust taaste- ja vastupidavuskavast parandab **Leedu** juurdepääsu pikaajalisele hooldusele, luues pikaajalise

päevahoiu keskused ja mobiilsed meeskonnad. **Bulgaaria, Portugal ja Hispaania** investeerivad riiklike taaste- ja vastupidavuskavade raames oma pikaajalise hoolduse süsteemidesse, et ajakohastada pikaajalise hoolduse taristut ja teenuseid ning kohandada neid uue pikaajalise hoolduse mudeliga, mis on varasemast suuremal määral suunatud kogukonnapõhisele hooldusele. **Eesti** on riikliku taaste- ja vastupidavuskava osana kehtestanud pikaajalise hoolduse ametliku määratluse. Lisaks tõstis Eesti oluliselt hooldustöötajate palku; seda rahastati hooldusteenuste hinna tõstmise kaudu. Hoolduse kvaliteedi parandamiseks on **Rootsi** astunud samme eakate hoolduse riikliku pädevuskeskuse loomiseks ning **Hispaania** rakendab reformi, mis keskendub muu hulgas hooldusteenuste kvaliteedi parandamisele.